JERZY STAROWICZ

KOMENTARZ
do poezyj Horacjusza

zast. do wyd. Tad. Sinki

Część druga:

EPODY i ODY

CENA EGZ. ZŁ. 6

WARSZAWA
NAKŁADEM J. M. STAROWICZA
MCMXXVIII

JERZY STAROWICZ

KOMENTARZ
do poezyj Horacjusza

zast. do wyd. Tad. Sinki

Część druga:

EPODY i ODY

WARSZAWA
NAKŁADEM J. M. STAROWICZA
MCMXXVIII.

Zakłady Graficzne, Księgarnia i Składy Materjałów Piśmiennych
W. Maślankiewicz i F. Jabczyński, Warszawa, Nowogrodzka 17 — Telefon 29-66.

NAJWAŻNIEJSZE SKRÓCENIA

adi. = adiectivum
adv. = adverbium
c. = carmen (oda)
cf. = confer (porównaj)
dem. = deminutivum
enall. = enallage
ep. = epistula
epd. = epode
fr. = fragment
gr. = grecki (e)
hypall. = hypallage
meton. = metonimja, metonimicznie
mian. = mianowicie
poet. = poetycznie
por. = porównaj
przech. = przechodnie
przen. = przenośnie
roz. = rozumie się
s. = sermo (satyra)
subst. = substantivum
sc. = scilicet (rozumie się, domyślne)
sqq. = sequentes
szczeg. = szczególnie
w. = wiersz
właść. = właściwie
zam. = zamiast

BIBLJOGRAFJA

1. *Joh. Huemer*: Q. Horatii Flacci carmina selecta, neunte, durchgesehene Auflage, Wien, 1914.
2. *Adolf Kiessling:* Q. Horatius Flaccus. Oden und Epoden, sechste Auflage erneuert von Richard Heinze, Berlin, 1917.
3. *G. A. Koch:* Wörterbuch zu den Gedichten des Q. Horatius Flaccus, zweite Auflage, Hannover, 1879.
4. *Lucian Mueller:* Oden und Epoden des Horaz, Giessen, 1882.
5. *C. W. Nauck:* Des Q. Horatius Flaccus Oden und Epoden, achtzehnte Auflage von prof. P. Hippe, Berlin, 1915.
6. *Michael Petschenig:* Q. Horatii Flacci carmina selecta, editio altera correctior, Vindobonae, MDCCCLXXXVIII.
7. *Emil Rosenberg:* Oden und Epoden des Q. Horatius Flaccus, fünfte Auflage, Gotha, 1912.
8. *Herman Schütz:* Q. Horatius Flaccus. Oden und Epoden, dritte Auflage, Berlin, 1889.

Epoda 1.

Do ostatecznego rozłamu pomiędzy Antonjuszem i Oktawjanem doszło w lecie 32 roku. Całą jesień tegoż roku trwały zbrojenia i ustawianie wojsk w linji bojowej; flota i wojsko lądowe Antonjusza przezimowały na zachodniem wybrzeżu Grecji, główna zaś jego siła morska, złożona prawie z pięciuset żaglowców, pod Akcjum w Epirze, a sam Antonjusz przepędził zimę z Kleopatrą w mieście achajskiem Patrae. Wiosną następnego roku rozkazał Oktawjan wszystkim najznakomitszym senatorom i rycerzom zebrać się w Brundizjum. Między nimi znajdował się także Mecenas, który, wybierając sobie towarzyszy broni, kazał Horacjuszowi pozostać w Rzymie. Przeciwko temu protestuje poeta, zresztą ze skutkiem, o czem świadczy epoda dziewiąta, w niniejszej pieśni, pełnej ducha rycerskiego. Wstępne wiersze (1-4) kreślą w krótkich zarysach sytuację. Horacjusz postanawia niezłomnie towarzyszyć Mecenasowi, uzasadniając tę swoją decyzję troską o przyjaciela i nadzieją, że sprawi swemu dobroczyńcy przyjemność, jeśli podzielać będzie razem z nim trudy tej wojny, oddalając od siebie wszelkie względy egoistyczne, zadowolony w zupełności z tego, co Mecenas dla niego już zrobił.

1. Liburnis sc. navibus. Liburnijskie okręty były to małe i lekkie dwuwiosłowce, jakich używali korsarze iliryjskich Liburnów. Oktawjan zawdzięczał głównie tym okrętom, które stanowiły znaczną część jego floty, zwycięstwo nad Antonjuszem, którego flota składała się z olbrzymich i ciężkich okrętów. Na tych okrętach puścił się Oktawjan w pogoń za Antonjuszem i Kleopatrą z pod Akcjum do Egiptu. 2. amice łącznie z Maecenas (w. 4) połóż na czele przekładu; — propugnaculum: baszta, przedmurze, wał ochronny. 3. periculum subire: wziąć na swoje barki niebezpieczeństwo, tj. podzielić niebezpieczeństwo z... 4. tuo sc. periculo. 5. quid nos sc. faciemus? — superstite sc. huic periculo. 6. contra zam. aliter sc. sit. 7. utrumne często spotykany pleonazm (por. s. II 6, 73): czy mo-

że; — iussi sc. a te; — persequi otium: trwać w cichym spokoju, żyć dalej spokojnie, zażywać wczasu. 8. ni tecum simul sc. nobis erit. 9. an (czy raczej) hunc laborem (militiae) sc. persequemur. 10. qua sc. mente; — non mollis litotes: mężnych, dzielnych; samo mollis znaczy: zniewieściały. 11. vel... vel anafora. 12. inhospitalem et = et inhospitalem, cf. c. I 2, 9; — inhospitalem Caucasum cf. c. I 22, 6-7. 13. ad ultimum sinum poeta ma na myśli Gades (c. II 6, 1) lub finis Atlanteus (c. I 34, 11). 14. forti pectore plastycznie: śmiało, odważnie. 15. roges coni. potentialis; — tuom sc. laborem. 16. inbellis: niewojowniczy, niezdatny do wojny; — firmus parum poeta był słabego zdrowia. 17. comes: towarzysząc ci. 18. maior: w wyższym stopniu; — absentis habet: ogarnia, dręczy w nieobecności. 19. adsidens: pilnując, pielęgnując; — inplumibus pullis dat. do adsidens; — inplumis: niepokryty pierzem, nagi; — pullus: pisklę. 20. adlapsus: przyczołganie się, przypełzanie. 21. relictis: gdy je opuści, udając się na żer; — ut (= licet) adsit pleonastycznie do praesentibus = praesens. 22. praesentibus tłumacz: eis. 23. militabitur sc. a me zam. militabimus. 24. gratia: łaska, względy. 25. non sc. opto; — iuvencis inligata aratra = iuvenci aratris inligati: woły do pługów zaprzężone. 26. nitantur: pracowały. 27. Calabris pascuis, gdyż w Kalabrji panowały w lecie silne upały, por. c. I 31, 5; — sidus fervidum = Caniculam. 28. Lucana sc. pascua; — mutet co do składni por. s. II 7, 110. 29. neque sc. opto; — superni Tusculi gen. do Circaea moenia: na górze położonego, wysokiego T. 30. tangere: stykać się, sąsiadować, graniczyć. 31. satis superque: aż nadto, por. c. II 18, 12 i nn.; — benignitas = liberalitas. 32. paravero (= κεκτήσομαι fut. exact. w zdaniu głównem na oznaczenie faktu niezawodnego, od perf. praes. paravi = κέκτημαι) sc. id (divitias). 33. quod względno-celowe; — avarus ut = ut avarus; — terra premere: zakopać w ziemi. 34. discinctus (przed tym wyrazem połóż ut) właść. = dissolutus, soluta toga et demissa: rozpasany, gdyż lu-

dzie zniewieściali, wiodący życie rozpustne, chodzili nieopasani, a więc: lekkomyślny; — p e r d a m: strwonię, zmarnuję stracę; — n e p o s cf. s. II 1, 22.

Epoda 2.

Horacjusz maluje nader szczegółowo przyjemności życia wiejskiego, wkładając ten barwny opis w usta znanego w okresie augustowskim lichwiarza Alfjusza, któremu tak dalece podoba się życie wiejskie, że z nastaniem Idów wymawia swoim dłużnikom kapitały wraz z procentami, by za nie kupić sobie wieś. Lecz z nadejściem Kalendów, olśniony chęcią zysku, zapomina o zamiarze poprzednio powziętym i ogląda się za nową korzystną dla siebie lokatą kapitału.

W kompozycji tej pieśni, napisanej w roku 33 lub 32, wzorował się prawdopodobnie Horacjusz na Archilochu, który wygłosił naganę chciwca i skąpca przez usta cieśli Charona. Poszczególne zaś motywy i wyrażenia (por. w. 3 i 48) zapożyczył poeta z Georgik Wergiljusza (zwłaszcza z ks. II), które znał zapewne jeszcze przed ich ogłoszeniem w r. 29.

1. b e a t u s silniejsze niż felix; — n e g o t i i s abl.; negotia: zatrudnienia w mieście, zajmujące czas i spoczynek, w przeciw. do życia wiejskiego (otium), zajęcia, szczeg. sprawy państwa, kupieckie i handlowe, słowem: zajęcia codziennego życia (u nas: interesy). 3. p a t e r n a i s u i s charakteryzują wieśniaka jako dawno osiadłego na roli wolnego chłopa;—e x e r c e t=arat, colit. 4. s o l u t u s: wolny;—faenus (ōris) w związku z fecundus, fetus, felix, dosł.: przychód, zysk, szczeg.: procent, lichwa. 5. e x c i t a t u r sc. somno; excitare: wypędzić, wystraszyć, budzić; — c l a s s i c u m: pobudka trąbki wojennej, por. c. I 1, 23; — t r u x: okropna, strachem przejmująca, gdyż nawołuje do mordu i krwi rozlewu. 6. i r a t u m: wzburzone, rozhukane. 7. f o r u m, tj. mężów stanu i mówców rzymskich; — s u p e r b a hypallage adi. = superborum. 8. l i m i n a: przedpokoju. Klienci odwiedzali rano swych patronów, przyczem musieli nieraz długo czekać na nich w przedpokoju. 9. p r o p a g o (ĭnis): pęd, latorośl. 10. m a r i t a t: poślubia, kojarzy związkiem małżeńskim, przywiązuje; — p o p u l o s: winiarze italscy przywiązywali gałązki winogradu do topoli, a zwłaszcza do wiązów. 11. r e d u c t u s: ustronny, samotny; — m u g i e n t i u m

rzeczownikowo = boum, podobnie jak latrantes = canes, balantes = oves, volantes = aves, natantes = pisces. 13. f a l x (cis): nóż ogrodniczy, siekarka do obcinania drzew i winorośli; — r a m o s drzew owocowych. 14. f e l i c i o r e s = fecundiores; — i n s e r i t: zaszczepia. 15. p r e s s a (= expressa) m e l l a: plastry miodu wyciskano i przecedzano przez przetaki (colum, saccus), zrobione z łoziny, sitowia lub łyka; — c o n d i t: chowa, zlewa do... 16. i n f i r m a s: słabe, bezbronne. 17. d e c o r u m = ornatum, dlatego abl.; — m i t i s: dojrzała. 18. A u t u m n u s (uosob.)... e x t u l i t (wychyliła) zam. prozaicznego cum autumno agri poma extulerunt; — a g r i s = ex agris. 19. u t wykrzyknikowe; — i n s i t i v a: wszczepione, uszlachetnione; — d e c e r p e n s, szyk: decerpens insitiva pira et uvam certantem (współzawodniczącą, idącą o lepszą) purpurae (brachylogja w porównaniu: z barwą szkarłatu). 21. q u a = ut ea sc. uva, względno-celowe; — m u n e r o r: obdarzam. 23. l i b e t = iuvat; — i a c ē r e: odpoczywać. 24. t e n a x (acis): gęsty, bujny. 25. a l t i s r i p i s abl. loci. Dopóki brzeg znajduje się wysoko ponad poziomem wody, nie należy obawiać się powodzi; — i n t e r i m, tj. antiquae dum recultat sub tegmine ilicis. 26. q u e r u n t u r: uskarżają się, świegotają; — a v e s poeta ma na myśli zwłaszcza słowiki (lusciniae). 27. l y m p h i s m a n a n t i b u s abl. instr.; — o b s t r e p u n t sc. iacenti: szumią, huczą obok odpoczywającego. 28. s o m n o s i n v i t e t: sprowadza sen, zachęca, kołysze do snu (drzemki); — q u o d = id, quod. 29. a n n u s (pora roku) h i b e r n u s = hiems, cf. c. III 23, 8. 30. c o n p a r a t: sprowadza. 31. t r u d i t i n...: wpędza w...; — m u l t a c a n e: canis w znacz. psa myśliwskiego zwykle femin. 32. o b s t a n t i s: zastawione; — p l a g a s: sieci. 33. a m i t e l e v i abl. loci; ames tu z krótką samogłoską a: szoszki, pręt, używany przez ptaszników do rozpinania sieci, żerdź; lēvis: gładki, wygładzony; — r a r a r e t i a: siatki oczkowane, dzierzgane w oczka; — t e n d i t: rozpina. 34. t u r d i s cf. s. II 2, 74; — e d a x (acis): żarłoczny; — d o l o s dopowiedzenie do retia: środek do usidlenia, ułowienia, ponęta, składająca się z jagód lub ziarn. 35. a d v e n a: wędrowny, przelotny, który pod zimę

ciągnie na południe, wraca na wiosnę; — l a q u e u s tu: sidła, siatka do chwytania ptaków, por. s. II 2, 99; — g r u s (gruis): żóraw, którego mięso uchodziło i dziś jeszcze uchodzi za przysmak. 36. c a p t a t: łapie, chwyta, usidla, łowi. 37. m a l a r u m, q u a s a m o r c u r a s h a b e t = malarum curarum, quas amor habet; malus: ciężki, trudny, mozolny; amor: zamiłowanie do plantacyj drzewa i winnej latorośli; curas: kłopoty, trudy życia wiejskiego; habet: sprowadza. 38. h a e c i n t e r = inter haec. 39. q u o d s i: jeżeli więc, przeto, jeśli, a jeśli. Następnik non me (w. 49); — p u d i c a: skromna, obyczajna; — i n p a r t e m (zwykle: pro parte): ze swej strony, co do swej osoby, tj. podzielając troski z mężem; — i u v e t: troszczy się. 40. d u l c i s: kochany, drogi. 41. S a b i n a q u a l i s = mulier talis, qualis Sabina est. Sabinki i Apulki słynęły ze skromności i pracowitości; — p e r u s t a s o l i b u s (dat.): opalona, ogorzała od promieni słonecznych. 42. p e r n i c i s: chyżego, szybkiego, zwinnego. 43. v e t u s t i s l i g n i s f o c u m e x s t r u e r e = vetusta ligna in foco exstruere: nagromadzić (warstwami), napiętrzyć, nakłaść suchych drew na ognisku. 45. t e x t u s: spleciony; — c r a t i s częściej w plur. crates: plecionka z gałązek, płot, zagroda, ogrodzone miejsce w polu jako koszary dla bydła. 46. d i s t e n t a: nabrzmiałe (od mleka), tj. pełne; — s i c c a r e: doić. 47. h o r n a poet. zam. hornotina = huius anni; — d u l c i należy przez hypall. do vna; — d o l i u m: beczka, naczynie gliniane, w którem przechowywano młode wino w celu fermentacji, kadź. 48. i n e m p t a s: nie kupione, lecz sporządzone w domu, własnej roboty, dlatego tanie i skromne. 49. c o n c h y l i a cf. s. II 2, 74. 50. m a g i s v e sc. iuverint; — r h o m b u s cf. s. II 2, 42; — s c a r i cf. s. II 2, 22. 51. q u o s sc. scaros; — E o i s i n t o n a t a (= intonita) f l u c t i b u s (dat.): burza (hiems), grzmiąca na falach Wschodu. Wymienione ryby łowiono na greckich i małoazjatyckich wybrzeżach. 52. h o c m a r e = mare Tyrrhenum. 53. A f r a a v i s = gallina Africana lub Numidica: perliczka, ulubiony przysmak rzymski. 54. a t t a g e n (enis): jarząbek. 55. i u c u n d i o r łącz także z avis; — l e c t a: zerwana; — p i n g u i s s i m i s = fecundissimis. 56. o l i-

v a: oliwka, por. c. I 31, 15. 57. l a p a t h u m lub l a p a t h u s: szczaw (rumex), któremu przypisywano własności lecznicze przeciw niestrawnościom; — p r a t a a m a n t i s: na łąkach rosnącego. 58. m a l v a: ślaz, malwa; — s a l u b r e s, gdyż były środkiem na zaburzenia w czynności trawienia. 59. c a e s a: zabite na ofiarę, ofiarowane. 60. e r e p t u s: odbity, odebrany. 61. h a s i n t e r = inter has; — u t wykrzyknikowe; — p a s t a s: wypasłe, tłuste. 65. p o s i t o s: zasiadłych do wieczerzy; — v e r n a s cf. s. II 6, 66; — e x a m e n dopowiedzenie do vernas: rój. Czeladka, jakby młody rój pszczół, zasiadała do wieczerzy dokoła ogniska i świadczyła swoją ilością o zamożności domu. 66. c i r c u m r e n i d e n t i s L a r i s = circa focum, tj. dokoła świecących się, lśniących się Larów, gdyż posążki ich, powleczone woskiem, stały przy ognisku i odbijały jasne promienie ognia, lśniły i połyskiwały się, por. s. II 3, 165. 67. f a e n e r a t o r (faeno): lichwiarz. 69. r e d i g e r e p e c u n i a m: powymawiać pieniądze. Zwykłym terminem wymawiania pożyczek były Idy, płacenie zaś procentów i zaciąganie pożyczek odbywało się w pierwszym dniu miesiąca, ponieważ procenta obliczano miesięcznie. 70. q u a e r i t: stara się; — p o n e r e: wypożyczyć na procent.

Epoda 4.

Horacjusz łaje z największą zaciętością pewnego wyzwoleńca, który doszedł prawdopodobnie w czasie wojen domowych nieuczciwą drogą do znacznego majątku i najwyższych godności; niewiadomo, jakiego niewolnika miał poeta na myśli, pisząc tę pieśń; w każdym bądź razie nie był nim wiarołomny wyzwoleniec i dowódca floty Sekst. Pompejusza Menas, jak podają scholjaści, który dwa razy (r. 38 i 36) zdradził swego patrona, przechodząc na stronę Oktawjana. Istnieje jednak przypuszczenie, że jest nim albo zaprzyjaźniony z Pompejuszem P. Wedjusz, o którym wspomina Cycero w liście do Attyka (VI 1), pisanym w r. 50, lub niejaki Wedjusz Poljo, pochodzący ze stanu wyzwolonego.

Horacjusz napisał tę pieśń albo przy końcu r. 37 lub na początku r. 36 (por. w. 17 i nn.).

1. s o r t i t o adv. = sorte (sc. naturae) = natura: z przyrodzenia. 2. t e c u m przed tym wyrazem połóż tanta. 3. H i-

b e r i c i s f u n i b u s = Hispanis funibus. Liny okrętowe i powrozy, których używano także do biczowania marynarzy, pleciono z badylów żarnowca miotłowego (spartum), rosnącego w Hiszpanji w okolicy Kartageny; — p e r u s t u s: schłostany; — l a t u s... c r u r a acc. graeci. 7. S a c r a m V i a m cf. s. I 9, 1; — m e t i e n t e, ponieważ przechadza się powoli wzdłuż całej ulicy, jakby chciał ją wymierzyć. 8. u l n a = cubitus, tj. 45 centymetrów. 9. o r a v e r t a t silniejsze wyrażenie, aniżeli voltus mutat: otwarte oburzenie zmienia wyraz twarzy, tzn. twarz mieni się z otwartego oburzenia. 10. i n d i g n a t i o: oburzenie. 11. s e c t u s silniejsze wyrażenie, aniżeli caesus: posiekany; — f l a g e l l u m dem. do flagrum: bicz, batog, zapewne dwurzemienny, zaopatrzony także w knot i kolce, przeznaczony właściwie do poganiania koni podczas wyścigów, a potem również do chłostania niewolników; — t r i u m v i r a l i b u s: tresviri capitales lub nocturni (urzędnicy policyjni) mieli prawo chłosty względem niewolników, dopuszczających się wykroczeń. Co przy tem robił woźny (praeco), niewiadomo. Ponieważ wymierzano publicznie karę przestępcom, prawdopodobnie wywoływał on imiona i rodzaj wykroczenia delikwentów. Niewolnik, o którym tu mowa, miał widocznie tak dużo spraw na swojem sumieniu, że woźny, wymieniając je, wreszcie się zmęczył. 12. f a s t i d i u m: wstręt, odraza, obrzydzenie, znudzenie. 14. A p p i a m sc. viam, cf. s. I 5, 6; — m a n n u s wyraz celtycki: mały koń galicki, kucyk. Kucykami jeździli po gościńcu Apijskim bogaci Rzymianie, zwłaszcza udając się do swoich will; — t e r i t: jeździ po... 15. m a g n u s e q u e s ironicznie: jak wielki rycerz. 17. a t t i n e t: przyda się; — o r a n a v i u m r o s t r a t a pars pro toto = naves instructas rostris = naves rostratas, które służyły do zatapiania galer; — g r a v i p o n d e r e (abl. qualit.) łącz z navium. 18. d u c i sc. ab Octaviano. 19. l a t r o n e s pogardliwie o wojsku Sekst. Pompejusza, który zaciągał wszelaką zbieraninę, a nawet łączył się z korsarzami. 20. h o c, h o c geminatio (anadiplosis); zwróć uwagę na stopniowanie: dopiero ostatnie słowa podają najważniejszy powód ogólnego oburzenia.

Epoda 6.

Horacjusz łaje pewnego niesmacznego i uszczypliwego poetę, zapewniając go, że przeciw jego złośliwości bronić się będzie zażarcie swojemi jambami. Niewiadomo, przeciw komu zwraca się poeta w tej pieśni; niektórzy przypuszczają, że przeciw retorowi Kasjuszowi Sewerusowi, którego August skazał na banicję; ta hipoteza jednak jest mylna, gdyż Kasjusz umarł prawdopodobnie w r. 37 po Chr.

1. inmerentis = innocentes, którzy nie wyrządzili ci żadnej krzywdy; — hospites, tj. obcy ludzie, którzy zbliżają się do zagrody lub do trzody; — vexas: prześladujesz, zaczepiasz. 2. ignavos łącz z canis: płochy, tchórzliwy, bojaźliwy; — lupos w przeciwieństwie do inmerentis hospites określa szkodliwych, złych ludzi. 3. quin (czemuż nie, jak τί οὐ z indicat. lub imperat.) vertis = verte; — huc = in me; — inanis: czcze, bez treści, marne; — potes = audes. 6. amica vis opisowo zam. amicus. 7. agam (= agitabo) sc. feram. 8. fera: wilk albo niedźwiedź, który próbuje w porze zimowej włamać się do opłotków, gdzie znajduje się bydło, lecz, wytropiony przez dzielnego psa, ucieka przed nim. 10. proiectum, ponieważ złodziej ani nie podaje (porrigit) psu ponęty ani nie rzuca (obicit) jej przed nim, lecz rzuca gdziekolwiek, aby pies, skoro zwęszy mięso, pobiegł tam i pozostawił na opatrzności boskiej trzodę, która pasie się w lesie; — odoraris: węszysz, wietrzysz. 11. asperrimus: nieubłagany. 12. cornua zawierają nowe porównanie z bykiem, który podczas ataku zniża rogi. 13. Lycambae dat. do spretus = a Lycambe. 14. acer: zapalczywy, zawzięty; — Bupalo dat. do hostis. 15. atro: ostrym, złośliwym; — dente alqm petere: dotknąć, dokuczyć, dogryźć komuś zębem. 16. inultus: bezbronny; — ut flebo = flebo ut; — puer: dziecko, które nie jest jeszcze zdolne do odparcia krzywdy.

Epoda 7.

Zwycięstwo Cezara nad Pompejańczykami przyniosło spokój państwu rzymskiemu, nękanemu długą wojną domową. Lecz nie na długo, bo

już w r. 43 polała się znowu rzymska krew w bratobójczej bitwie pod Modeną pomiędzy Oktawjanem a Antonjuszem, którzy rościli sobie pretensje do schedy po Cezarze, zamordowanym 15 marca r. 44 w senacie przez spiskowców z Brutusem i Kasjuszem na czele. Oktawjan pomimo zwycięstwa nad Antonjuszem pogodził się z nim, by zwalczać stronnictwo republikańskie. W r. 42 przyszło do walki z republikanami pod Filippi, w której Oktawjan i Antonjusz odnieśli zwycięstwo, a Brutus i Kasjusz, nie mogąc przeżyć hańby tej klęski, odebrali sobie życie. Wtedy wywiązała się wojna pomiędzy Oktawjanem a Antonjuszem, którzy dążyli do jedynowładztwa. Zakończył ją układ w Brundizjum we wrześniu r. 40, na mocy którego Oktawjan otrzymał Zachód (z Illyricum), a Antonjusz Wschód. Strażnicą tej zgody miała być przyrodnia siostra Oktawjana, Oktawja, którą poślubił świeżo owdowiały Antonjusz. Ale jej pośrednictwo musiało się skończyć, gdy Antonjusz, odesławszy w parę lat później Oktawję do Włoch, udał się do Egiptu, gdzie zaczął traktować jako żonę Kleopatrę, spadkobierczynię egipskich Ptolemeuszów i począł prowadzić politykę, która zrażała do niego patrjotów. Sympatje do Antonjusza odżyły dopiero z końcem r. 33, gdy odczytano w senacie list jego z oświadczeniem, że składa w ręce senatu i ludu swą nadzwyczajną władzę triumwira (ustanowioną na lat pięć) pod warunkiem, jeżeli to samo uczyni Oktawjan, Wobec takiego oświadczenia Antonjusza wyszedł Oktawjan 31 grudnia z Rzymu, aby zatrzymać za miastem imperium militare. Ale i do złożenia tej władzy wezwał go senat pod naciskiem konsulów, oddanych Antonjuszowi. Na to wezwanie odpowiedział Oktawjan — jak niegdyś Cezar — zamachem stanu: 10 lub 11 stycznia r. 32 wrócił do Rzymu na czele garstki żołnierzy, wkroczył do senatu i podniósł przeciw Antonjuszowi oskarżenie o politykę egipską. Wtedy konsulowie i senatorowie, którzy nie ufali Oktawjanowi opuścili potajemnie Rzym, aby udać się do Antonjusza — zaczęła się wojna domowa. Horacjusz widzi zbrojące się do wojny stronnictwa jako dwie nieprzyjacielskie gromady, które chwytają za miecze i zamierzają na siebie wzajemnie uderzyć. W takiej właśnie chwili staje on pomiędzy pędzącymi na nową wojnę i z piersi jego wydziera się okrzyk: „Wojna domowa jest zbrodnią, ktokolwiek bierze w niej udział, walczy przeciw Rzymowi, a kto zwraca swój oręż przeciw rodakom, powtarza bratobójczą zbrodnię Romulusa. Rzym niechybnie upadnie, jeśli dawna klątwa, która ciąży na narodzie rzymskim za zabójstwo Remusa, nie zostanie zmazana“. Horacjusz sądzi, że państwo rzymskie uchronić może od nieuniknionej zagłady jedynie opamiętanie się zaślepionych obywateli; zatem uważa ratunek ojczyzny za możliwy w bliższej lub dalszej przyszłości, o czem świadczy w. 15 i nn.

1. s c e l e s t i, bo wojna domowa jest zbrodnią (scelus); — r u i t i s: pędzicie, rwiecie się, namiętnością zaślepieni; — d e x t e r i s dat. do aptantur. 2. c o n d i t i sc. in vagina, po wojnie z Sekst. Pompejuszem, a zwłaszcza po bitwie pod

Filippi. 3. campis atque Neptuno (meton.) zawisłe od super = terra marique. 5. invidae: rywalki. 6. Romanus sing. pro plurali = Romani, którzy pod wodzą Scypjona Afrykańskiego Młodszego zburzyli Kartaginę w r. 146. 7. intactus = nondum domitus; — descenderet sc. in Forum w czasie pochodu triumfalnego, ponieważ Via Sacra zniżała się od Carinae do Forum, a wznosiła się dopiero od Forum do Kapitolu, por. c. IV 2, 35. 8. catenatus (catena): związany łańcuchami, zakuty w kajdany, skrępowany. 9. sua z naciskiem: z własnej. 11. hic mos: zwyczaj rzucania się na własną krew; — fuit perf. gnom. 12. umquam nisi in dispar feris proleptycznie = ut umquam feri essent nisi in dispar (w znacz. neutr. sing. = dispar genus). 13. caecos sc. vos (Romanos): zaślepionych, na oślep; — rapit: porywa, unosi gwałtownie; — vis acrior = necessitas fatalis, tj. vis maior, która nas ubezwładnia. 14. culpa: przewinienie. 15. albus pallor: blada trwoga, śmiertelna bladość; — inficit: okrywa. 16. mentes perculsae stupent: serca strachem przejęte truchleją z powodu przeświadczenia o winie, popełnionej w czasie bratobójczych wojen domowych. 17. acerba fata, tj. vis acrior; — agunt: ścigają, prześladują. 19. ut = ex quo. 20. sacer = exsecrabilis.

Epoda 9.

Dnia 2 września r. 31 odniósł Oktawjan pod Akcjum zwycięstwo nad Antonjuszem i Kleopatrą, królową Egiptu. Wieczorem tego krytycznego dnia Horacjusz i Mecenas, którzy byli obok na okręcie, siedzieli przy winie w kółku przyjaciół. Można było wtedy spodziewać się od poety pieśni pełnej dumy i radości z powodu zwycięstwa; lecz Horacjusz wiedział bardzo dobrze, jak wielkie zadanie ma jeszcze do spełnienia Oktawjan, zanim powróci do ojczyzny w triumfie i odczuwał boleśnie, że w tej bitwie trzeba było zwyciężać rzymskich legjonistów, którzy byli służalcami Kleopatry.

Przeto pragnie poeta uczcić to zwycięstwo Oktawjana, podobnie jak niegdyś uczcił zwycięstwo nad Sekst. Pompejuszem (w. 1-10), bo skończyło się już panowanie bezecnej kobiety (w. 11-20) i odniesiono chwalebny triumf (w. 21-26), ponieważ wróg pokonany uciekł do Egiptu

przez pełne, wzburzone morze (w. 27-32). Teraz należy ucztować; niech wino usunie troski o przyszłość (w. 33-38).

Mimo zwycięstwa pod Akcjum losy Rzymu nie były jeszcze pewne wprawdzie Kleopatra, śmiertelna nieprzyjaciółka Rzymu, umknęła do Egiptu, ale stały jeszcze pod bronią legjony, a także cały Wschód. Sprawę jednak rozwiązano nadspodziewanie pomyślnie: akcyjskie legjony poddały się bez walki po kilku dniach, kyrenejskie oddziały odpadły od Antonjusza; ale upłynął jeszcze cały rok, aż poddała się Aleksandrja i Kleopatra odebrała sobie życie. Wtedy dopiero nadszedł czas do uczczenia uroczyście tego tak wielkiego zwycięstwa. Teraz należy hulać i ucztować, mówi Horacjusz w swej pieśni triumfalnej I 37, gdyż *antehac nefas depromere Caecubum cellis avitis.*

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że poeta napisał tę pieśń po bitwie pod Akcjum, o czem świadczy w. 27 i nn., a nie w dniach trwożnego oczekiwania wyniku bitwy, o czem możnaby wnioskować z nastroju całego utworu, a zwłaszcza z w. 11-20.

1. r e p o s t u m synkopicznie zam. repositum: odłożone na bok, zachowane, schowane, przechowane; — C a e c u b u m sc. vinum, cf. c. I 1, 19. 2. C a e s a r e = Octaviano. 3. a l t a d o m o: Mecenas posiadał na wzgórzu Eskwilińskiem wysoki dom, pałac z wysoką wieżą, por. c. III 29, 10: molem propinquam nubibus arduis; — s i c I o v i g r a t u m sc. erit. 4. b e a t e M a e c e n a s ten vocat. połóż na czele przekładu. 5. s o n a n t e l y r a: gdy lutnia zabrzmi do śpiewu; — m i x t u m t i b i i s (ablat.): z towarzyszeniem fletu. 6. h a c sc. lyra; — D o r i u m sc. carmen; nastrój muzyki doryckiej (Pindara) był poważny i uroczysty; dlatego nadawała się ona do pieśni wojennych; — i l l i s sc. tibiis (sonantibus); — b a r b a r u m = Phrygium; nastrój muzyki frygijskiej był łagodny i miły; dlatego nadawała się ona do spokojnych pieśni biesiadnych, por. c. IV 15, 30. 7. n u p e r, tj. w r. 36 po klęsce pod Naulochos; — a c t u s = fugatus; — f r e t o = in freto sc. Siculo. 8. f u g i t do Mityleny na Lesbos. 10. s e r v i s łącz z detraxerat i amicus; — s e r v i s a m i c u s przez zdjęcie z nich kajdan i obdarzenie ich wolnością; — p e r f i d i s = fugitivis. 11. R o m a n u s łącz z miles. Poeta ma na myśli Antonjusza i jego zwolenników. 12. e m a n c i p a t u s f e m i n a e (dat.) z naciskiem: niewolnik kobiety (Kleopatry). Poeta odczuwa hańbę, jaką okryło się imię rzymskie, ponieważ Antonjusz uczynił z żołnierzy

rzymskich niewolników Kleopatry i jej eunuchów. 13. fert... potest... adspicit praesentia, bo akcyjskie i kyrenejskie legjony Antonjusza były jeszcze w nieprzyjacielskim obozie; — vallus: palisada; — spadonibus = eunuchis. 14. rugosis: zwiędłym; — potest = audet; — turpe: oszpecającą, hańbiącą Rzymianina, zwłaszcza w towarzystwie rzymskich sztandarów. 16. conopium: zasłona, siatka egipska dla osłony od komarów, przen. firanka u łóżka, zasłona, kotara. 17. frementis łącz z Galli; — verterunt z krótką samogłoską e w końcówce. 18. Galli, tj. Galatowie, mieszkańcy Galacji, krainy w Azji Mniejszej; oni w liczbie 2.000 pod wodzą Dejotara Młodszego i Amyntusa przeszli (equos verterunt) od Antonjusza do Oktawjana na kilka dni przed bitwą pod Akcjum z niechęci do Kleopatry, w rękach której spoczywała cała władza; — canentes Caesarem: z uwielbieniem wymawiając imię C., wznosząc okrzyk na cześć C., wołając „salve, Caesar!". 19. navium (sc. fugientium) puppes zam. naves fugientes; — portu (sc. Aegypti) latent okręty Antonjusza i Kleopatry po bitwie pod Akcjum. 20. sinistrorsum z Akcjum do Egiptu; — citae = concitatae, actae. 21. Triumphe uosob.; — tu odnieś do Triumphe; — moraris: spóźniasz się z...; — aureos (= auratos) currus (plur. pro singulari) triumfatora. 22. intactas (= nullo mortali opere contactas, iugum non passas) boves: białe krowy ofiarowywał triumfator na Kapitolu. 23. parem sc. Caesari. 24. bello: z wojny; — reportasti: odprowadziłeś; — ducem, tj. Marjusza. 25. Africanum sc. parem (Caesari) reportasti. Mowa jest o P. Korneljuszu Scypjonie Młodszym z przydomkiem Africanus, zburzycielu Kartaginy w r. 146; — super K.: na gruzach K. 26. sepulcrum poet. zam. monumentum sepulcrare; — condidit: wystawiła, bo gruzy Kartaginy były pomnikiem męstwa Scypjona Afrykańskiego. 27. punico (= purpureo) sc. sago. Antonjusz, uciekając z pod Akcjum do Egiptu, zamienił płaszcz szkarłatny, który nosił jako wódz naczelny, na kir żałobny. 28. lugubre: żałobny; — mutavit co do składni por. s. II 7, 110. 29. ille sc. petit. 30. non suis (= secundis) = adversis. 31. exercita-

tus: smagany, chłostany. Szyk: aut petit Syrtis Noto exercitatas; — Notus poet. ogólnie: wichura, burza, por. c. I 3, 14. 32. incertum mare: pełne niebezpieczeństw morze. 33. capax: pojemny, przestronny, obszerny, szeroki; — scyphus: kielich głęboki, puhar do picia wina służący. 35. quod względno - celowe; — fluentem nauseam = vomitum. 36. metire (sc. cyathis) nobis: nalej nam; — Caecubum sc. vinum, cf. c. I 20, 9. Gorzkie wino z ager Caecubus było skuteczniejsze na morską chorobę, aniżeli słodkie wina greckie. 37. Caesaris rerum: bezpieczeństwo C. 38. Lyaeo meton. = vino; — solvere = dissolvere.

Epoda 10.

Poeta śle życzenia nieszczęśliwej podróży za lichym i złośliwym poetą Mewjuszem, udającym się w drogę do Grecji.

Mewjusz był przeciwnikiem Wergiljusza, Horacjusza i współczesnych sobie poetów.

1. mala alite: pod złą wróżbą, w złą godzinę. 2. olentem, bo Mewjusz tworzył liche wiersze i używał w nich przestarzałych wyrazów. 3. ut bardzo rzadko po meminisse, zwykle infinit.; — latus sc. navis. 4. memento = cura. 5. niger: ponury, gdyż spędza chmury i zaciemnia niebo; — rudentis sc. funes: liny okrętowe; — inverso mari dat. do differat; invertere mare: wzburzyć morze. 6. differat = disiciat. 7. insurgere: dźwignąć się, powstać, podnieść się, zrywać się; — quantus skrócone porównanie: tantus, quantus adest, cum frangit. 9. nec sidus adpareat = nullum sidus amicum adpareat. 10. qua sc. nocte; — tristis, bo zachodząc przynosił zgubę okrętom; — cadit = occidit. 12. Graia hypall. adi. = Graiorum. 14. Aiacis syna Ojleusa. 15. instat: grozi, czeka; — sudor: pot, znój. 16. pallor luteus (żółtawa), jak u chorych na żółtaczkę. 17. heiulatio: ryczenie, wycie, tj. żałosny płacz. 18. preces et = et preces, cf. c. I 2, 9; — aversus: zagniewany. 19. Ionius sinus = maris Ionii (Adriatici) sinus; — udo Noto łącz z remugiens (hucząc).

20. c a r i n a m pars pro toto = navim; — r u m p e r e: druzgotać. 21. o p i m a (tłusty, bogaty) p r a e d a, tj. Maevius; — c u r v o l i t o r e abl. loci do porrecta. 22. i u v a r e: pokrzepiać, posilać. 23. i m m o l a b i t u r (cf. s. II 3, 164) sc. a me.

Epoda 13.

Horacjusz zachęca swych przyjaciół, by nie upadali na duchu, chociaż burza sroży się dokoła, lecz by korzystali z każdej chwilki, której im los użycza, usunęli troski i zgryzoty z zachmurzonego czoła winem, wonnościami i pieśnią. Takich samych rad udzielał Chiron swemu wychowankowi Achillesowi.

Ta epoda, napisana prawdopodobnie w zimie po bitwie pod Filippi, według innych zaś na krótko przed bitwą pod Akcjum, jest naśladownictwem szóstego fragmentu Anakreonta.

Co do treści porównaj ją z c. I 9, co do układu zaś z c. I 7.

1. c o n t r a x i t: ścieśniła, tj. zachmurzyła, zasępiła. 2. I o v e m tu = tempestatem, gdyż Jowisz jako bóg powietrza był także bogiem burz. Podobnie używa się Venus zam. amor, Bacchus zam. vinum, Mars zam. bellum itd.; — s i l u a e trzyzgłoskowe. 3. T h r e i c i o (= Thracio) A q u i l o n e bez elizji o; — r a p i a m u s dodaj: dlatego...; — a m i c i = sodales, cf. c. I 27, 7. 4. o c c a s i o n e m sc. nos hilarandi; — d e d i e: z dnia dzisiejszego, z obecnej chwili; — d u m v i r e n t g e n u a: jak długo krzepkie są nogi. Już Homer mówi o genua jako o siedzibie siły żywotnej, γούνατα λύειν. 5. e t d e c e t, ponieważ jesteśmy jeszcze młodzi; — o b d u c t a (sc. nube) f r o n t e abl. separat.: z zasępionego, zachmurzonego czoła; — s o l v a t u r: niech zniknie, niech ustąpi; — s e n e c t u s: powaga, ponurość starca. 6. m o v e = prome; — p r e s s a: wytłoczone; — m e o, ponieważ Horacjusz urodził się za jego konsulatu. 7. c e t e r a cf. c. I 9, 9; — m i t t e = omitte; — h a e c, tj. te nasze (smutne) stosunki. 8. i n s e d e m: na właściwe tory, do porządku; — v i c e = vicissitudine. 9. n a r d u m: olejek, balsam nardowy z soku łodygi nardu (nardus). 10. l e v a r e: uwolnić, analogicznie do liberare z ablat.; — d i r a e bardzo silne wyrażenie: przykre, wstrętne; — s o l l i c i t u d i n e s: frasunki, troski. 11. u t w polskim przekła-

dzie: tak; — grandi = adulto; — cecinit: przepowiedział. 13. te manet, gdyż znajdziesz tam dla siebie grób; — Assaraci tellus = Troia; — parvi stoi w sprzeczności z tem, co Homer (Il XX, 73-74) mówi o Skamandrze. 14. findunt: przeżynają: — lubricus et = et lubricus (poet. zam. volubilis, właść.: śliski, gładki), cf. c. I 2, 9. 15. unde = ex qua; — reditum rupere (= ruperunt), tj. decretum est a Parcis te non esse rediturum; — certo subtemine abl. qualitat. do Parcae: snujące nieodwołalne nici żywota. 16. mater caerulea (= γλαυκή) = Thetis jako bogini morska. 18. deformis: smutny, zasmucający, przykry; — aegrimonia: zmartwienie; — adloquium: pociecha, z genet. przedmiotu (deformis aegrimoniae) na wzór składni greckiej.

Epoda 16.

W r. 32 senat za sprawą Oktawjana ogłosił oficjalnie Antonjusza za pozbawionego godności i urzędów i wypowiedział wojnę Kleopatrze. Oczywiście wszyscy wiedzieli, że wojnę tę wypowiedział Oktawjan Antonjuszowi.

Horacjusz, widząc w nowej wojnie domowej objaw jakiejś dziedzicznej klątwy, radzi lepszym obywatelom opuścić za przykładem Focejczyków ojczyznę, nękaną ustawicznemi wojnami domowemi, i udać się na wyspy szczęśliwe, gdzie, zdala od nędznego świata, pędzić będą błogi żywot.

1. altera aetas (generacja, pokolenie) od pierwszej wojny domowej pomiędzy Marjuszem i Sullą, tj. od r. 88. Jako aetas liczono lat trzydzieści; — teritur = frustra absumitur. 3. Marsi brali udział w wojnie tzw. bellum Marsicum lub sociale (r. 91-88) mieszkańców Italji o prawa obywatelskie dla siebie; wogóle w wojnach przeciw Rzymowi łączyli się z Samnitami. 5. aemula (hypall. adi. = aemulae) virtus Capuae: Kapua, zazdroszcząc Rzymowi jego wzrastającej potęgi, odpadła od Rzymian w r. 216 po bitwie pod Kannami i połączyła się z Hannibalem przeciw Rzymianom, którzy zdobyli ją znowu w r. 211; — acer: zapalczywy. 6. novis rebus abl. instr. do infidelis (niepewny), bo Allobrogowie, którzy pomagali Cyceronowi w odkryciu

spisku Katyliny, nagle zbuntowali się przeciw niemu. 7. c a e r u l e a p u b e abl. qualit. do Germania. Straszne były spojrzenia jasnookich Germanów, por. Caes. b. G. I 39, 1. Tac. Germ. 4, 5. 8. p a r e n t i b u s = nostris maioribus; — a b o m i n a t u s: znienawidzony, ponieważ dążył do zagłady Rzymu. 9. i n p i a a e t a s dopowiedzenie do podmiotu w perdemus; — d e v o t i od zamordowania Remusa. 10. f e r i s r u r s u s (jak przed założeniem) o c c u p a b i t u r: przeznaczenie zburzonego i opustoszałego miasta; — s o l u m sc. Romanum. 12. e q u e s = equitatus. 13. c a r e n t: są ukryte przed...; — s o l e s: promienie słońca. 14. n e f a s v i d e r e (infinit. relationis): o przerażający widok; — i n s o l e n s dopowiedzenie do barbarus, jak victor i eques: zuchwały. 15. f o r t e = fortasse; — e x p e d i a t = prosit, bene eveniat; — c o m m u n i t e r, tj. universi; przed tym wyrazem połóż aut; — p a r s sc. vestrum. 16. m a l i l a b o r e s: ciężkie, mozolne kłopoty roz. wojny domowej. 17. h a c sc. sententia; — P h o c a e o r u m c i v i t a s = cives Phocaei. 18. e x s e c r a t a: przekląwszy. 19. a g r o s a t q u e L a r e s łącz z profugit i exsecrata; — h a b i t a n d a łącz z reliquit; — f a n u m: świątynia. 21. i r e zawisłe od sententia (w. 17). 22. p r o t e r v o s: gwałtowny (violentus), burzliwy, swawolny. 23. s e c u n d a a l i t e: pod szczęśliwą wróżbą, w szczęśliwą godzinę. 25. r e n a r i n t = mutata natura sua nataverint. 27. l i n t e a (linteum właść.: płótno lniane, chusta) = vela, u Hor. tylko w plur. 28. l a v e r i t cf. c. II 3,18. 30. i u n x e r i t dobitnie zam. iungendo effecerit. 32. m i l u o dat. do adulteretur; miluus: kania (ptak drapieżny). 33. c r e d u l a proleptycznie: łatwowierny, nie obawiający się żadnego niebezpieczeństwa. 34. l e v i s, tj. bez kudłów. 35. h a e c e t q u a e (= quaecumque) łącz z exsecrata; — a b s c i n d e r e: odciąć, tamować. 36. o m n i s c i v i t a s a u t p a r s dopowiedzenie do podmiotu w eamus. 37. i n d o c i l i = stulto; — g r e x w znaczeniu pogardliwem=vulgus, cf. c. III 1, 5; — m o l l i s: zniewieściały w przeciwieństwie do vos, quibus est virtus (w. 39). 38. i n o m i n a t u s: bez szczęśliwej wróżby, klątwą obciążony, przeklęty; — p e r p r i m a t sc. grex. 39. v o s asyndeton adversativum: lecz... 40. E t r u s c a

praeter litora, bo droga do Gades była krótsza wzdłuż wybrzeża etruskiego, aniżeli przez Sycylję. 41. arva beata, tj. Elysium. 42. divites et = et divites, cf. c. I 2, 9; — divites insulae (μακάρων νῆσοι): wyspy błogosławionych, tj. wyspy Kanaryjskie, gdzie miało znajdować się Elizjum. 43. reddit cf. c. II 7, 17; — Cererem meton. frumentum. 44. inputata = non amputata. 45. germinat: puszcza pączki, wyrasta; — numquam fallentis (zwodzącej) sc. spem rustici; — termes: odcięta gałązka oliwnego drzewa, zraz. 46. pulla: dojrzała, bo dojrzewając ciemnieje, właść.: ciemna, brunatna, czarnawa. 47. manant = stillant; — montibus altis = de montibus altis. 48. levis: bystra; — crepante pede abl. modi: powoli płynąć. 49. iniussae = ipsae; — mulctrum (mulgere: doić): okopiec na mleko, dojnica. 50. refert sc. domum; — tenta = distenta: nabrzmiałe (od mleka). 51. vespertinus tłumacz przysłówkowo; — ovile: owczarnia. 52. intumescit: puchnie, nadyma się; — alta enall. adi. zam. adv. 53. ut: jak, por. c. III 4, 17. 54. aquosus: słotny, dżdżysty; — radere: zmywać. 55. pinguia: soczyste; — siccis od żaru słonecznego. 56. utrumque, tj. wilgoć i upał; — rege caelitum = Iove. 57. Argoo remige abl. instr. = Iasone; — pinus (sosna) = navis, cf. c. I 14, 11. 58. Colchis, tj. Medea (mądra kobieta), która wbrew woli ojca towarzyszyła Jazonowi do Grecji. 59. cornua poetyckie wyrażenie zam. antemnae (reje). 60. laboriosus: udręczony, strudzony. 61. contagia (orum): dotknięcie, zarażenie, zaraza, pomór; — astri, tj. psiej gwiazdy. 62. torret: pozbawia siły, wychudza. 63. piae genti dat. separat. 64. ut = ex quo tempore; — inquinavit (oszpecił) aere = aenea aetate mutavit; — tempus aureum zwykle: aetas aurea. 65. dehinc nie ma synizesy; — duravit = dura fecit; — quorum zawisłe od fuga (= effugium). 66. secundus: szczęśliwy; — vate tu = propheta, bo pieśń ta zawiera właśnie proroctwo; — datur = conceditur sc. a Iove.

Oda I 1.

Myśl przewodnia ody: *quot capitum vivunt, totidem studiorum milia* (s. II 1, 27). Jedni pragną zdobyć sobie sławę na igrzyskach, drudzy zabiegają o względy działającego pod wpływem chwilowego usposobienia ludu, aby obdarzył ich najwyższemi godnościami; inni marzą o zamorskich latifundjach (w. 1-10); wieśniak pracuje wytrwale na odziedziczonej skibie, a kupiec w pogoni za bogactwem walczy ciągle z wiatrami i bałwanami (w. 11-18); są i tacy, którzy lubią używać wygodnie życia przy puharze w cieniu nad łagodnie szemrzącym ruczajem; inni natomiast nie mogą żyć bez wrzawy wojennej i łowów (w. 19-28). Tym wszystkim typom ludzi przeciwstawia Horacjusz siebie, którego uszczęśliwia jedynie bluszcz, ozdoba skroni poetów, chłodny zaś gaj, przybytek poetów, oddziela go od ludu, jeśli Muzy nie odmawiają mu swoich pieśni (w 29-34); a jeśli Mecenas, podpora i chluba jego życia, uzna go za poetę lirycznego, będzie bardzo szczęśliwy (w. 35-36).

Tę przedmowę do pierwszych trzech ksiąg ód napisał poeta prawdopodobnie tak jak zakończenie (c. III 30) bezpośrednio przed ich wydaniem w lecie r. 23.

W. 1 i 2 w połączeniu z w. 35 i 35, stanowiące wspaniałą apostrofę do Mecenasa, są jakby ramami całej pieśni.

1. Maecenas atavis edite (= nate, orte) regibus (dopowiedzenie zam. przydawki = regiis) cf. s. I 6, 1. 2. dulce decus aliteracja, 3. sunt quos stanowi jedno pojęcie = nonnullos, aliquos, dlatego bez wpływu na składnię (indicat. iuvat); — curriculo = curru (abl. instr.); — Olympicum hypall. adi. = Olympico zam. określenia przysłówkowego miejsca: Olympiae. Poeta nie ma na myśli wyłącznie igrzysk olimpijskich, lecz wogóle igrzyska, zaprowadzone w Rzymie przez Augusta na wzór greckich. 4. collegisse zam. colligere na oznaczenie radości lub zadowolenia z czynności już dokonanej; pulverem colligere tu podobnie jak gratiam colligere, dignitatem, famam colligere: okryć się kurzem; — metaque evitata = et evitasse

metam. Piramidy i spiczaste kolumny, ustawione w cyrku rzymskim po obu stronach toru, służyły za cel, który musieli siedm razy omijać (radere metam), nie zawadziwszy o niego, ścigający się na wozach, zaprzężonych w czwórki. 5. palma: gałązka palmowa; — nobilis = quae nobiles reddit, nobilitans. 6. terrarum dominos dopowiedzenie do deos; — evehit ad deos, tj. okrywa ich chwałą nieśmiertelną; w prozie byłoby: tollere ad astra, ad caelum. 7. hunc sc. iuvat et evehit ad deos; — mobilium ironicznie: niestałych, a więc działających jedynie pod wpływem chwilowego usposobienia, wobec czego zaszczyty owe nie są trwałe, a jednak cieszą tych, którzy się o nie ubiegają. 8. certat tollere = certatim tollit (= extollit); — tergeminis (= triplicibus) honoribus abl. instr. = aedilitate curuli, praetura, consulatu. 9. illum sc. iuvat et evehit ad deos; — proprio z naciskiem i przekorą: jako właściciel, a nie jako procurator drugiego; — horreum: stodoła, śpichlerz. 10. de Libycis areis (gumien, zagonów): Libja, północne wybrzeże Afryki, szczeg. okolica Kartaginy, słynęła z urodzajności; tam bogaci Rzymianie mieli wielkie dobra (latifundia); — verritur = converritur (zmiata się), colligitur; mieści w sobie odcień ironji podobnie jak pulverem collegisse i mobilium turba Quiritium. 11. findere sarculo (gracą, motyką): uprawiać. 12. Attalicis condicionibus numquam = ne Attalicis quidem umquam condicionibus przysłowiono: za żadne skarby świata, tj. za neapolitańskie lub bajońskie sumy. 13. demoveas: skłoniłbyś; — ut skutkowe; — trabe pars pro toto = navi; — Cypria, bo zbudowany z drzewa cedrowego z wyspy Cypru. 14. nauta dopowiedzenie; — secet: pruje. 15. luctari: pasować się; — Icariis fluctibus dat. 16. metuens, bo mógłby zdruzgotać jego okręt; — otium et oppidi laudat rura sui (oppidi należy do obu pojęć; rura oznacza posiadłość podmiejską): wychwala spokojne życie wiejskie w sąsiedztwie miasta w przeciw. do pełnych przygód podróży morskich. 17. rates przez synekdochę: łódź, właść. tratwa. 18. indocilis przyczynowo; — pauperiem: poprzestawania

na małem; egestas oznacza ubóstwo; nie pauperes, lecz egentes są „biednymi“. 19. pocula łącz z spernit; — Massici sc. vini z góry Massicus na pograniczu Lacjum i Kampanji. Horacjusz wymienia nadto następujące gatunki wina: Sabinum (c. I 20, 1), Falernum (c. II 3, 8 — najlepsze i najdroższe), Calenum (c. I 20, 9; 31, 9 — kampańskie). Formianum (c. I 20, 11 — latyńskie), Caecubum (c. I 20, 9; 37, 5. III 28, 3 — znakomite wino kampańskie). 20. nec spernit litotes = amat; — solido de die, cały dzień od wschodu słońca do południa (ok. 4-ej) należy się według rzymskich pojęć pracy: kto przed tą porą oddaje się wypoczynkowi lub uciechom, ten urywa cząstkę, należącą do całości dnia roboczego (partem demit de die). 21. membra (acc. relationis na wzór greczyzny) stratus zam. membris stratis 22. lene łącz z aquae: łagodnie szemrzące; — caput = fons; — sacrae łącz z caput. 23. castra: życie obozowe; — lituo brachylogja = sonitu litui. Trąby, zakrzywionej nakształt rogu (lituus o wysokim tonie) używała jazda, prostej zaś surmy (tuba o niskim tonie) piechota. 25. detestata użyte w znacz. biernem; — manet = pernoctat; — Iove meton. = caelo. 27. catulus: pies myśliwski, ogar. 28. teretes z kręconych sznurów uplecione = tortas; — Marsus subst. zam. adi. = Marsicus. Marsowie mieszkali nad jeziorem Fucyńskiem w Lacjum; — aper: dzik; — plagas cf. epd. 2, 32. 29. doctus, (σοφός) oznacza artystycznie wykształconego i z duchem poezji greckiej zaznajomionego poetę, a nie uczonego w naszem pojęciu; — hederae: liście bluszczu (dlatego plur.). Bluszcz był tak u Rzymian, jak i u Greków, symbolem Bachusa i natchnionych przez niego poetów. 30. dis superis abl.; — miscent = evehunt: podnoszą, łączą, wcielają. 31. leves hypall. adi. = levium: chyżych, lekko unoszących się; — chori: pląsy. 32. secernunt: oddzielają, wynoszą ponad . . .; — populo (abl. separat.) tu = vulgo; — si wyraz skromności poety, przekonanego o swych zdolnościach poetyckich; — tibias, ponieważ używano podwójnego fletu. 33. cohibet: odmawia. 34. Lesboum rzadka forma = Lesbium; — refugit = recusat; — endere sc. pulsando: nastroić. W struny lutni uderzano

pałeczką, zwaną plectrum (πλῆκτρον), bacillum lub pulsabulum; — barbiton: instrument muzyczny o siedmiu strunach, podobny do lutni, zatem lutnia. 35. quodsi cf. epd. 2,39; — lyricis vatibus (=prophetis) dat. do inseres (wcielisz, zaliczysz). 36. sublimi: wyniosłą, dumną; — feriam sidera: uderzę o gwiazdy, dosięgnę gwiazd, tj. osiągnę najwyższy szczyt szczęścia i sławy, jeśli ty, Mecenasie, uznasz mnie za poetę lirycznego.

Oda I 2.

„Już dosyć znaków, zwiastujących nieszczęście, zesłał Jowisz na ziemię; do głębi serc zatrwożone ludy obawiają się, aby nowy potop, jak za czasów Deukaljona, nie zniszczył rodu ludzkiego (w. 1-12). Przecież już raz widział nasz naród, jak zabierał się Tyber do okrutnego dzieła zniszczenia, aby ukarać morderstwo Cezara: lecz Jowisz temu przeszkodził (w. 13-20); zatem słyszeć będą nasze dzieci, że wówczas obywatele zwracali swoją broń przeciw własnej krwi, zamiast przeciw Partom, odwiecznym nieprzyjaciołom (w. 21-24).

Któż powinien teraz odwrócić od państwa grożącą zagładę, gdy sama Westa głucha na prośby westalek odwraca się? Kogóż ześle Jowisz, aby odkupił zbrodnię? (w. 25-30).

Przyjdź, przyjdź, odkupicielu Apollinie lub ty, protoplastko Wenero; albo ty, Marsie, spoglądasz wkońcu znowu łaskawem okiem na swoich wnuków? (w. 30-40); albo ty, synu Mai, przebywasz już między nami w postaci młodzieńca? nie wracaj tedy, Cezarze, rychło do swoich niebian, lecz przebywaj wśród ludu Kwiryna, tu szukaj dla siebie triumfu, bądź nam ojcem i księciem, zemścij się za nas wkońcu na zuchwałych Partach! (w. 41-52)".

Odę, której koniec (w. 51) przypuszcza, że Oktawjan włada także Wschodem, napisał poeta zimą (iam satis nivis) w r. 28/27, jeszcze przed zalegalizowaniem nowego ustroju rzymskiego państwa aktem z dn. 13 stycznia r. 27, co uczyniono pod wpływem obawy, aby Oktawjan nie złożył swoich nadzwyczajnych pełnomocnictw władzy i wobec tego nie rozpętał znowu demonów wojny domowej i rewolucji. Wszak powiedział, że usuwa się do prywatnego życia i zamierza społeczeństwo rzymskie pozostawić własnemu losowi. Jednakże ta obawa była nieuzasadniona, bo dn. 16 stycznia r. 27 przyjął na mocy uchwały senatu tytuł Augustus.

Utwór stoi na czele całego zbiorku pieśni, którego jeden egzemplarz z polecenia poety wręczono samemu naczelnikowi państwa (ep. I 13), jako wyraz politycznego i patrjotycznego sposobu myślenia autora, który już dawno przezwyciężył nastrój, jaki można wyczuć w epodzie 16, gdy rozpaczał nad krytycznem położeniem ojczyzny, nękanej ustawicznemi

wojnami domowemi; lecz oczywiście łudził się poeta co do groźnych niebezpieczeństw, na jakie rzecz pospolita ciągle jeszcze była narażona i widział w pryncypacie młodego Cezara jedyny ratunek zagrożonej ojczyzny. Tony religijnej mowy, w które ustraja swoje polityczne obawy i nadzieje, musiały być niesłychanie nowemi dla rzymskiego ucha; w religijnej wyobraźni łączy się w najbardziej osobliwy sposób pierwiastek czysto rzymski z greckim.

1. dirus: złowrogi, nieszczęsny, zgubny. 2. Pater = Iuppiter; — rubente: czerwieniejącą się, gorejącą (od błyskawicy). Imiesłowy, zakończone na -ns, mają u Hor. w abl. e, oznaczają chwilę przejściową; w ściśle przymiotnem znaczeniu powinny kończyć się w abl. na i. 3. sacras arcis, tj. pagórki Rzymu z ich świątyniami i wspaniałemi budowlami; — iaculatus: ciskając gromy. 4. terruit... terruit anafora. 5. terruit gentis dobitnie = ita terruit gentis (= genus humanum), ut timerent, ne...; — grave: przykry, smutny. 6. saeculum Pyrrhae = fata Deucalionis; — monstra, tj. zwierzęta morskie, które sprowadziły powódź. 7. Proteus przez synizezę dwuzgłoskowe; — pecus: trzodę, także zwierzęta morskie, szczeg. foki. 8. visere inf. celu na wzór greczyzny, zawisły od egit. Poeci rzymscy, naśladując Greków, łączyli często czasowniki i przymiotniki z bezokolicznikami; w prozie byłoby zdanie celowe lub ad z gerundium (gerundivum), albo genet. względnie dat. gerundii (gerundivi). 9. piscium et = et piscium. Przestawienie partykuły (transpositio particulae) spotyka się często, zwłaszcza w wierszach saficznych. 10. nota: zamieszkana; — columbis tu = palumbibus (dzikie gołębie). 11. superiecto sc. terris (dat.): wzburzonem, zalewającem ziemię; — pavidae tłumacz przysłówkowo. 12. dammae: dzikie kozy, gazele. 13. vidimus w r. 44 po zamordowaniu Cezara; — flavom epitheton ornans Tybru: zamulony z powodu gliniastej lub błotnistej wody, por. c. I 8,8 i II 3,18. Tu o Tybrze jako o bogu wody: jasnowłosy, o jasnych kędziorach; — retortis (a) litore (tu = ripa) Etrusco undis abl. abs. Tyber, odparty przez silny wiatr zachodni od prawego brzegu etruskiego, wystąpił z lewego, niżej położonego i zalał

niżej położone Forum. 15. d e i e c t u m supinum zawisłe od ire; — m o n u m e n t a r e g i s = regia Numae Pompilii, połączony ze świątynią Westy u stóp wzgórza Palatyńskiego. 17. s e i a c t a t: narzuca się; — n i m i u m (acc. biernika wewnętrznego, por. c. I 22, 24: dulce loquentem) q u e r e n t i (dat. ethicus): Ilja (Rea Silwja) skarży się na zbrodnie swych wnuków, późniejszych Rzymian, którzy przez zamordowanie Cezara sprowadzili nieszczęśliwą dla Rzymu wojnę domową, lecz skarga jej przekracza słuszną miarę, gdyż nie uwzględnia lepszych czasów, jakie nastały w Rzymie za panowania Augusta. 18. v a g u s e t = et vagus, por. w. 9. 19. l a b i t u r r i p a (abl. loci): występuje z brzegu, zalewa brzeg; — I o v e n o n p r o b a n t e, bo Jowisz chciał lud tylko straszyć, a nie zgubić, Tyber natomiast chce zagłady Rzymu i nawet świątyń nie szczędzi; — u x o r i u s = maritus uxoris amori nimium indulgens, tj. niewolnik żony. 21. a u d i e t... a u d i e t anafora. Podmiot iuventus; — c i v i s a c u i s s e (sc. in civis) f e r r u m, aluzja do Antonjusza, który, zamiast broczyć swój miecz w krwi obywateli rzymskich, powinien użyć go raczej na pokonanie Partów (Persów); ponieważ chodzi tu o wojnę domową, dlatego civis a nie milites. 22. g r a v e s: znienawidzeni; — p e r i r e n t coni. potentialis praeteriti. 23. v i t i o (= culpa) abl. causae. 24. r a r a: przerzedzona, bo ludność Rzymu zmalała w tym czasie z powodu wojen domowych o 330.000 głów. 25. d i v o m genet. partit.; — r u e n t i s = corruentis. 26. r e b u s sc. sustentandis; — p r e c e w prozie: precibus; — f a t i g e n t = exorent. 27. v i r g i n e s, tj. westalki; — s a n c t a e, bo, zobowiązawszy się w służbie Westy do czystości, miały utrzymywać święty ogień i strzec Palladjum; — m i n u s a u d i e n t e m: głuchą na... 28. c a r m i n a tyle co preces, wyraz użyty w znaczeniu liturgicznem. 29. p a r t i s = munus; — s c e l u s, tj. zamordowanie Cezara i wojny domowe. 31. u m e r o s (acc. relationis na wzór greczyzny) łącz z amictus. 32. a u g u r = vates, propheta. Poeta wzywa Apollina jako pośrednika między bogami i ludźmi. 33. m a v i s sc. venire; — r i d e n s epitheton ornans: uśmiechająca się wdzięcznie. Na monetach, szczeg. rodu julijskiego, przedstawiano

Wenerę w otoczeniu skrzydlatego bożka miłości, Amora. Na jednej monecie Juljusza Cezara wyobrażono Wenerę w otoczeniu dwóch bożków miłości, Jokusa i Kupidyna. 34. circum volat tmesis: okrąża. 35. neglectum: zaniedbany, opuszczony; — genus et nepotes hendiadys = genus nepotum, bo Mars jako ojciec Romulusa był protoplastą Rzymian. 36. respicis: spoglądasz łaskawie, masz wzgląd na..., troszczysz się o...; — auctor (antenat) tj. Mars, ojciec Romulusa. 37. ludo sc. belli civilis. 38. quem odnieś do auctor; — clamor: wrzawa wojenna: — leves: gładkie, połyskujące (od spiżu). 39. acer: groźny, dziki, wściekły; — cruentus: krwi chciwy, okrutny, srogi. 41. iuvenem imitaris: zjawiasz się jako młodzieniec. Oktawjana, który miał wówczas lat 35, czczono istotnie jako Merkurego. 42. ales = alatus, łącz z filius; — almae = propitiae. 43. filius Maiae = Mercurius; nominat. filius zam. vocat. w uroczystych przemówieniach; — patiens: zadowolony; — vocari Caesaris ultor nom. c. inf. w miejsce acc. c. inf. na wzór greczyzny — te vocari Caesaris ultorem. 45. serus enallage adi. zam. adv. August wówczas niedomagał. 46. laetus enallage adi. zam. adv.; — intersis: pozostań wśród...; — populo (dat.) Quirini = populo Romano, gdyż Quirinus, sabiński Mars, którego kult sprowadził do Rzymu T. Tatius, był identyfikowany z apoteozowanym Romulusem. 47. nostris vitiis dat.; — iniquom = infensum. 48. ocior enallage adi. zam. adv. 49. tollat = in caelum evehat; — hic... hic (adv.) anafora; — triumphos obi. do ames.: Oktawjan, ukończywszy w r. 29 wojnę domową, odbył w sierpniu tegoż roku, powróciwszy z Egiptu do Rzymu, trzy triumfy. Triumphus był to uroczysty wjazd zwycięskiego wodza na Kapitol z wojskiem wśród niemilknących okrzyków żołnierzy „io triumphe". Taki wjazd odbywał triumfator na rydwanie, zaprzężonym w białe rumaki, ozdobiony na głowie wieńcem laurowym i trzymając w ręku berło z kości słoniowej. 50. ames na wzór greczyzny z infinit. = velis; — pater nie odnosi się do przydomka Oktawjana „pater patriae", który otrzymał oficjalnie dopiero w r. 2 prz. Chr.; — princeps sc. civium. Ten tytuł nosił Oktawjan od r. 28

prz. Chr. 51. Medos = Parthos; — equitare: zaganiać się, zapuszczać zagony; — inultos (tłumacz przysłówkowo), bo klęska pod Karre (r. 53) nie została jeszcze pomszczona. 52. te duce, tj. dum tu orbi terrarnm praees; — Caesar: efektownie użyty wyraz na końcu zwrotki i całej ody daje odpowiedź na temat poematu.

Oda I 3.

Wergiljusz, poeta i serdeczny przyjaciel Horacjusza, wybierał się w podróż do Aten. Ta okoliczność skłoniła poetę do napisania tej pieśni pożegnalnej, zwanej propemptikonem, w której prosi bóstwa i wiatry o szczęśliwą podróż dla swego przyjaciela; zarazem podziwia bezgraniczną odwagę pierwszego żeglarza, który, nie zważając na grożące mu niebezpieczeństwa, puścił się na pełne, rozhukane morze. Ludzie dopuszczają się nawet największej niegodziwości (np. bunt gigantów), narażając się przez to na gniew i zemstę bogów.

Ten rodzaj poetycki uprawiano gorliwie w epoce aleksandryjskiej; w Rzymie spotykamy tylko u Owidjusza i Stacjusza.

1. sic łącz z regat (coni. optativus); — te odnieś do navis (w. 5); — diva potens Cypri (składnia gr.) = Venus (marina), jako opiekunka żeglarzy i szczęśliwej podróży morskiej. 2. fratres Helenae: Dioskurowie, tj. Kastor i Polluks, synowie Ledy, bracia Heleny, których żeglarze, zaskoczeni na morzu przez burzę, prosili o pomoc. W astronomji gwiazdozbiór Bliźnięta; — lucida sidera dopowiedzenie do fratres Helenae. 3. ventorum pater (kierownik, władca) = Aeolus. 4. aliis (poet. zam. ceteris) sc. ventis. 5. creditum debes... reddas, wyrazy zapożyczone z mowy kupieckiej, dosł.: w zastaw ci powierzonego jesteś winien... oddaj, zwróć, uiść się z niego. 8. animae: duszy, życia; oznacza bardzo serdeczną przyjaźń. 9. robur = animus ferreus, hart ducha; — aes triplex: pancerz z potrójnej warstwy spiżu, potrójny pancerz spiżowy. 10. fragilem: kruchą, spróchniałą, zbutwiałą; — trux: burzliwy, wzburzony, rozhukany. 12. primus z naciskiem na pierwszem miejscu; — praecipitem: szumiącego, gwałtownego. 13. Aquilo-

n i b u s dat. do decertantem na wzór składki greckiej. 14. t r i s t e s: posępne, bo przynoszą gwałtowne burze i rzęsiste ulewy; — r a b i e m tłumacz przymiotnikowo. 15. a r b i t e r (władca, pan, mocarz) = tyrannus (c. II 17, 19), dux (c. III 3, 5). 16. m a i o r sc. est; — t o l l e r e = attollere: wzburzyć; przed tym wyrazem połóż seu; — p o n e r e = conponere: uspokoić, uciszyć; — f r e t a = mare. 17. g r a d u m: kroczenia w takt, stąpania. Obraz wzięty z marszu żołnierzy. Niektórzy objaśniacze biorą gradus za genus, modus. 18. s i c c i s o c u l i s = sine lacrimis, tj. obojętnie; — m o n s t r a = beluae marinae. 19. t u r g i d u m: wzburzone. 20. i n f a m i s (osławione, nikczemne z powodu częstego rozbijania się okrętów) s c o p u l o s dopowiedzenie do Acroceraunia. 21. n e q u i q u a m = frustra; — a b s c i d i t = diremit. 22. p r u d e n s: w swej troskliwości, mądrości; — O c e a n o d i s s o c i a b i l i (= insociabili: nietowarzyskim, niegościnnym, dosł.: nie dającym się połączyć, pogodzić) abl. separat. 23. i n p i a e, ponieważ przekraczają granice, zakreślone przez bóstwa. 25. a u d a x o m n i a p e r p e t i = audax ad omnia perpetienda. 26. g e n s = genus; — r u i t: pędzi, rwie się do..., por. epd. 7, 1.; — v e t i t u m: pomimo zakazu, a zatem wina jest większa, bo popełniają zbrodnie świadomie; — n e f a s = scelus. 27. I a p e t i g e n u s (potomek) = Prometheus, który wbrew woli Jowisza wydał ludziom ogień z nieba, por. c. II 13, 37. 28. f r a u d e = furto; — m a l a = perniciosa, bo z chwilą użycia ognia nawiedziły ludzi choroby i inne cierpienia. 29. a e t h e r i a d o m o = caelo. 30. s u b d u c e r e: potajemnie usunąć, ukraść; — m a c i e s: suchoty, charłactwo; — n o v a hypall. adi. = novarum; — f e b r i u m = morborum. 31. i n c u b u i t: zaległ, spadł na..., nawiedził; — c o h o r s = turba. 32. s e m o t i, ponieważ ludzie dłużej żyli przed brzemiennym w niebezpieczeństwa darem Prometeusza; — t a r d a: powolna. 33. l e t i (uosob.) = mortis; — c o r r i p u i t g r a d u m: przyśpieszyła kroku. 34. e x p e r t u s sc. est: zbadał, odważył się bujać w... 35. p e n n i s = alis; — n o n d a t i s = non concessis, negatis. 36. A c h e r o n t a = Acherontis (= Orci) limina; — H e r c u l e u s (enallage = Herculis) l a b o r opi-

sowo = robustus Hercules, bo uprowadził Cerbera z podziemia (jedna z dwunastu jego prac). 37. nil mortalibus ardui (mozolnego, niedostępnego) est = nil est, quod mortalibus sit arduum. 38. petimus: pożądamy (aluzja do gigantów). 39. per przyczynowo = propter. 40. iracunda hypall. = iracundum; — ponere = reponere.

Oda I 4.

Z nastaniem miłej wiosny, gdy cała przyroda budzi się do nowego życia i rozkoszy, radzi Horacjusz korzystać z każdej chwilki życia i bawić się wesoło, gdyż krótkość życia nie pozwala nam snuć daleko idących nadziei.

Adresat utworu, L. Sestius Quirinus, był gorliwym zwolennikiem Brutusa i brał udział w bitwie pod Filippi. Wtedy prawdopodobnie zapoznał się z nim poeta. W drugiej połowie r. 23 piastował Sestjusz konsulat i tej z pewnością okoliczności zawdzięcza ten utwór swoje znamienite miejsce w zbiorze pieśni, wydanych w r. 23, bezpośrednio po odach, poświęconych Augustowi i Wergiljuszowi.

1. solvitur = dissolvitur; — hiems = gelu, glacies; — vice veris aliteracja, malująca łagodność powietrza wiosennego. 2. trahunt sc. in mare; — siccas: wysuszone; — machinae: walce; zapomocą nich staczano na morze w porze wiosennej okręty, które w zimie leżały odwrócone na lądzie, względnie naprawiano je w dokach; — carinas pars pro toto = naves. 3. stabulis abl. causae; — ignis: ognisko. 4. pruina: szron. 5. choros ducit: zawodzi tany, tańczy; — imminente (imminere tu: świecić, błyszczeć, jaśnieć) luna: gdy księżyc góruje na stropie niebios, przy blasku księżyca, w noc księżycową. 6. Nymphis dat.; — decentes = decorae, formosae. 7. alterno pede = alternatim sublato pede, tj. raz tą, drugi raz drugą nogą, w takt; — terram quatiunt (= pellunt, pulsant, tundunt) pede przy miarowem poruszaniu nogi podczas tańca; — gravis = laboriosas: żmudnie pracujące. 8. ardens: ognisty; — officinas (warsztaty, pracownie) tu: kuźnie. Poeta rozumie przez nie góry ogniem ziejące, gdzie Cyklopowie, pomocnicy Wulkana, kują dla Jo-

wisza pioruny na lato. 9. nunc... nunc anafora; — nitidum od olejków; — impedire = implicare, vincire; — myrto bez erotycznego znaczenia; z wawrzynu, który był poświęcony Wenerze, wili starożytni wieńce, ponieważ ma zawsze zielone liście i aromatyczny zapach. 10. flore zbiorowo; — ferunt: wydają, rodzą; — solutae: wyzwolone z pęt mrozu. 11. et = etiam; — immolare (alicui aliqua re zam. aliquam rem): ofiarować. 12. poscat = malit, dlatego acc. c. inf.; — agna... haedo (abl.) sc. sibi immolari. 13. aequo pede: bez różnicy; — pulsat (kołacze do zamkniętych drzwi) pede pauperum aliteracja; — tabernas: chaty, chałupy z desek. 14. regum cf. s. II 2, 45; — turris: pałace, zamki; — beate w znacz. przyzwal.: chociaż los obdarzył cię hojnie (bogactwami, darami młodości, zaszczytami itp.). 15. summa brevis = brevitas; — spem incohare (właść. zaczynać): snuć, żywić nadzieję. 16. premet: zagarnie, ogarnie, przytłoczy; — fabulae dopowiedzenie do Manes zam. przydawki = fabulosae. 17. domus Plutonia = apud inferos; — exilis: czczy, próżny, bo w podziemiu przebywają bezcielesne dusze; — quo simul = simulac eo; — mearis = meaveris zam. discesseris. 18. regna vini sortiri: wylosowywać króla biesiady = rzucać kości o przewodnictwo przy biesiadzie; zapomocą rzucania kostek (tali, tesserae) obierano króla biesiady, συμποσίαρχος lub βασιλεύς; — talus: kostka do grania; miała ona cztery strony oznaczone liczbami 1, 3, 4, 6, a dwie okrągłe nieoznaczone; grano w cztery kostki; najlepszy rzut „iactus Veneris" był wtedy, gdy padły wszystkie możliwe liczby, najgorszy zaś „iactus caninus", gdy wszystkie jednakowe. 19. tenerum Lycidan (końc. gr.) poetycka fikcja pięknego chłopca, który stoi teraz na progu wieku młodzieńczego; — calet: pali się, pała miłością, płonie z gwałtownej miłości; — iuventus = iuvenes. 20. mox sc. ubi erit robustior factus; — tepebunt słabsze wyrażenie od calet: zaczną się nim interesować.

Oda I 6.

Niejednokrotnie dawano Horacjuszowi do zrozumienia, aby nastroił swoją lutnię do opiewania czynów Oktawjana (por. s. II 1, 11); prawdopodobnie także Agryppa, przyjaciel i pomocnik Augusta, wyraził swoją nadzieję, że poeta opiewać będzie wielkie czyny cesarza, a przez to zarazem jego własne (tj. Agryppy) zwycięstwa. Temu życzeniu jednak opiera się Horacjusz, zasłaniając się oczekiwaną epopeją Warjusza i własną niezdolnością do sprostania tak poważnemu zadaniu. Ale podkreślając z naciskiem poetycki talent Warjusza jako jedynie dorosły do takiego zadania, składa przez tę odmowę w delikatny sposób liryczny hołd Agryppie. Podobnym utworem pod względem delikatnej odmowy jest oda II 12, zwrócona do Mecenasa.

L. Varius Rufus, znany już w r. 40 (Verg. buc. 9, 35) jako poeta, był starszym przyjacielem Wergiljusza i Mecenasa, a poplecznikiem Horacjusza, którego za przykładem Wergiljusza polecił Mecenasowi (por. s. I 6, 55). Już w s. I 10 (w. 43), pochodzącej z r. 35, wspomina Horacjusz, że Warjusz zajmował się poezją epiczną; niewiadomo, czy skłoniła go do tego chęć spełnienia przyrzeczenia, jakie dał Horacjusz Agryppie. Potomność znała Warjusza przedewszystkiem jako tragika, głównie dzięki jego tragedji (zaginionej) pt. „Thyestes“, którą wystawił na scenie po zwycięstwie akcyjskiem, za co otrzymał od Augusta miljon sesterców (około 200.000 złotych).

1. scriberis = cantaberis, celebraberis; — Vario alite abl. instr. (auctoris) zam. a Vario; — fortis w znacz. rzeczown.: bohater. 2. Maeonii (meońskiej, homeryckiej, epicznej, ponieważ Homer uchodził za Meończyka (Lidyjczyka) rodem ze Smyrny) carminis (gen. qualitat.) ales: łabędź pieśni meońskiej, tj. poeta epiczny. Poetów porównywano często z ptakami; łabędź był ptakiem Apollina i muz. 3. quam łącz z cumque (tmesis); — navibus aut equis poet. zam. terra marique; poeta, mówiąc o walkach żołnierzy Agryppy na morzu, ma na myśli zwycięstwa jego nad Sekst. Pompejuszem i Antonjuszem (Akcjum). 4. miles zbiorowo; — gesserit coni., ponieważ zdanie względne zależy wewnętrznie od domyśln. et scribetur ab eo. 5. nos plur. modestiae = co do mnie; — Agrippa ten voc. połóż na czele przekładu; — haec: takie czyny; — dicere = cantare; — gravem = perniciosum, damnosum dla Greków. 6. stomachum = iram, ponieważ żołądek był według

starożytnych siedzibą gniewu; — c e d e r e n e s c i i: nieustępującego, nieugiętego, zatwardziałego, głuchego na prośby. 7. c u r s u s = errores; — d u p l i c i s = versuti: chytrego, przebiegłego, tj. o charakterze dwoistym, niepewnego; — U l i x e i (poet. gen. = Ulixis) przez synizezę trzyzgłoskowe. 8. s a e v a m: okropny, bo na rodzie Polopsa, syna Tantala, ciążyła klątwa bogów, a dom jego był widownią pełnych zgrozy morderstw (Atreusz, Tyestes, Agamemnon, Egist, Orestes), które były ulubionym tematem tragików starożytnych; aluzja do Warjuszowskiego Tyestesa; — d o m u m = familiam. 9. t e n u e s dopowiedzenie do nos (w. 5): za słabi; — g r a n d i a (subst. neutr.) dopowiedzenie do stomachum, cursus, domum: rzeczy wzniosłe, szczytne, poważne, tj. godne pióra epików; — d u m ma odcień przyczyn.; — p u d o r: nieśmiałość. 10. i n b e l l i s genet.; — l y r a e p o t e n s (władnąca, władczyni) cf. c. I 3,1; — v e t a t sc. me. 11. l a u d e s: czyny wojenne; — C a e s a r i s = Octaviani; — t u a s sc. laudes. 12. c u l p a: z winy, tj. z braku talentu (ingeni); — d e t e r e r e: uszczuplić, zmniejszyć. 13. q u i s: któż, jeśli nie jest poetą bohaterskim w rodzaju Warjusza; — t u n i c a a d a m a n t i n a: stalowy pancerz. 15. n i g r u m biernie = nigratum; — o p e P a l l a d i s s u p e r i s (sc. deis) p a r e m, gdyż przy pomocy Pallady zranił Afrodytę, a nawet samego Aresa. 18. s e c t i s (= desectis) u n g u i b u s można uważać albo za abl. abs. w znacz. przyzwal. albo za abl. instr.; — i n = contra; — a c r i u m = acriter pugnantium. 19. v a c u i dopowiedzenie do nos = sive vacui (sumus) ab amore; — q u i d (= aliquid, acc. biern. wewn.) u r i m u r: coś tam (trochę) nas pali. 20. n o n p r a e t e r s o l i t u m litotes = ut consuevi: całkiem zgodnie z mojem usposobieniem; — l e v e s = ad levitatem et hilaritatem propensi: skłonni do płochości i wesołości.

Oda I 7.

Pieśń ta składa się z dwóch części: w pierwszej wychwala Horacjusz swój ukochany Tybur, stawiając go ponad wszystkie urocze miejscowości na całym świecie; w drugiej zaś radzi poeta swemu przyjacielowi Plan-

kowi, który w przystępie melancholji zamierzał opuścić Italję i udać się do Grecji, pędzić żywot spokojny w Tyburze, gdzie posiadał własną willę, zdala od wrzawy wielkomiejskiej, i podobnie jak salamiński Teucer, wygnany z ojczyzny, usuwać troski przy pomocy słodkiego wina.

Myśl przewodnia całej ody jest następująca: Nie miejsce uszczęśliwia człowieka, ale sposób myślenia, który tkwi w nim samym (Rosenberg).

Adresat utworu, L. Munatius Plancus, był konsulem w r. 42. Należał do zwolenników Antonjusza i jako jego zaufany zarządzał Azją i Syrją, lecz w r. 31 przeszedł na stronę Oktawjana, zrażony do Antonjusza zuchwalstwem Kleopatry. W r. 22 piastował urząd cenzora i może brał udział w wyprawie Augusta przeciw Kantabrom (r. 27/25).

1. laudabunt w znacz. przyzwal. = laudent: niech sobie...; — claram z handlu, sztuki i nauki, a także z urodzajności gleby i zdrowotności klimatu. 2. bimaris: leżącego przy dwóch morzach, otoczonego dwoma morzami, ponieważ Korynt słynął z położenia nad zatoką Sarońską i Koryncką. 3. Baccho... Apolline abl. instr. zawisłe od insignis: słynne z kultu... 5. sunt quibus = nonnullis, dlatego indicat., por. c. I 1, 3. Temu odpowiada alii z w. 1; — opus: zadanie; — intactae (dziewiczej) Palladis urbem = Athenas, miasto Ateny Partenos. 6. carmine perpetuo: nieprzerwaną, ciągłą pieśnią, tj. obejmującą cały cykl podań, np. epopeja; — celebrare: sławić, opiewać. 7. fronti (sc. eius, tj. urbis) praeponere (= praetexere, praecingere) zam. zwykle używanego capiti inponere; — oliva (gałązka oliwna) oznacza tematy z podań attyckich, gdyż była poświęcona Atenie. 8. plurimus = plurimi. 9. aptum equis u Hom. ἱππόβοτον „Argos, co rumaki pasie"; — dicet = cantabit; — ditis Mycenas = πολυχρύσοιο Μυκήνης (Hom. Il. VII 180); u Hom. Argos jest siedzibą Diomedesa, a Mikeny rezydencją króla Agamemnona; dlatego Homer nazywa je, podobnie jak Troję, πολύχρυσος. 10. patiens sc. laborum: wytrwały, cierpliwy, zahartowany. Spartanie byli już od wczesnej młodości przyzwyczajeni do znoszenia trudów wojennych. 11. percussit: wywarło wrażenie, zachwyciło; — opimae hypall. adi. 12. domus: grota; — resonantis hypall. adi. 13. praeceps: w kaskadach płynący, tworzący wodospady; — lucus źródło natchnienia; — uda: oblane wodą, nawod-

nione. 14. m o b i l i b u s r i v i s abl. instr.: przez tu i tam wijące się, kręcące się strumyki. 15. a l b u s: rozjaśniający, sprowadzający pogodę; — o b s c u r o: z pochmurnego, zachmurzonego; — d e t e r g e t: rozpędza, rozprasza, oddala, usuwa. 16. p a r t u r i t tu gignit: sprowadza, przynosi. 17. f i n i r e: ograniczyć, zmniejszyć. 18. l a b o r e s: troski, kłopoty. 19. m o l l i: kojącem, łagodzącem troski. 21. t u i, bo Plankus pochodził prawdopodobnie z Tyburu; — T e u c e r: według Cycerona (Tusc. V 108) autor zdania: patria est, ubicumque est bene; — p a t r e m: od ojca (Telamona). 22. L y a e o (λύω) = vino (meton.). 23. p o p u l e a, gdyż topola była poświęcona Herkulesowi, zwanemu Viator, którego opiece powierzali się podróżni. 25. q u o łącz z cumque (tmesis); — m e l i o r: łaskawszy. 26. s o c i i: towarzysze broni (w walkach pod Troją); — c o m i t e s: towarzysze podróży. 27. T e u c r o d u c e e t a u s p i c e = ductu auspiciisque Teucri, tj. pod wodzą i kierownictwem, opieką Teukra; — T e u c r i (gen. relationis na wzór składni greckiej) c e r t u s: pewny (swego) Teukra. 29. a m b i g u a m = geminam; — t e l l u r e n o v a abl. instr. = altera huius nominis urbe in novibus finibus condita. Pewna niejasność tych słów przypomina nam dwuznaczne odpowiedzi, dawane przez wyrocznie. 30. p e i o r a q u e p a s s i, por. Verg. Aen. I 198: o passi graviora, dabit deus his quoque finem. 32. i t e r a b i m u s = iterum adibimus dobitnie zam. iterando navigabimus.

Oda I 8.

Horacjusz strofuje i upomina Sybarisa, pełnego sił młodzieńczych, który w pętach miłości chwilowo gnuśnieje i niewieścieje; utwór ten jest ujęty w formę pytań, zwróconych do jego kochanki Lidji, która nim zupełnie zawładnęła; z ostatniej zwrotki przebija oczekiwanie, że Sybaris wkrótce się opamięta i uwolni się od Lidji. Motyw zapożyczył może poeta z jakiegoś młodszego oryginału greckiego.

L y d i a (i Lyde) było to zwykłe, rozpowszechnione w Rzymie imię bohaterek erotycznej poezji; S y b a r i s ma uwydatnić zniewieściałość już w samem brzmieniu.

2. amando perdere, bo Sybaris w więzach miłości niejako zatraca się, zatraca swą dotychczasową istotę; najwyraźniejszą oznaką tego jest odisse campum. Pytanie dic... cur properes zawiera zarzut i życzenie, aby w przyszłości było inaczej. 4. oderit: stroni, unika; — campum sc. Martium, tj. część pola Marsowego, przylegająca bezpośrednio do Tybru, boisko, na którem dostojna młodzież oddawała się ćwiczeniom gimnastycznym, rozmaitym grom i zabawom; — patiens (= quamquam patiebatur) pulveris aliteracja. 5. militaris łącz z aequalis. 6. Gallica ora pars pro toto = ora Gallicorum equorum. Horacjusz ma prawdopodobnie na myśli kucyki (manni) galickie, używane do zaprzęgów przez elegantów i elegantki; — lupatis frenis abl. instr.: wędzidłem z ostremi zębami, jak u wilka, zębatem wędzidłem; takich wędzideł używano przy ujeżdżaniu twardych w pysku koni. 7. temperet: poskramia. 8. timet jako pływak; — flavom epitheton ornans; — olivom (poet. = oleum), którą namaszczano się przed ćwiczeniami gimnastycznemi. 9. sanguine viperino abl. compar. 10. livida: zsiniałe, pokryte sińcami; — armis abl. causae. 11. saepe łącz z nobilis. 12. finem: cel, metę; — expedire: wyrzucić. 14. filium Thetidis = Achillem, którego matka ukryła na wyspie Scyros w domu króla Lykomedesa, gdzie w przebraniu dziewicy przebywał w gronie jego córek, ponieważ nie chciała, aby wyruszył na wojnę trojańską, w której według przeznaczenia miał zginąć; odnalazł go jednak podstępnie Ulisses; — dicunt sc. latuisse; — sub lacrimosa funera: w czasie bliskiej zagłady. 16. cultus: strój, ubranie, tryb życia; — in caedem et (in) Lycias catervas = in caedem Lyciarum (= Troianarum) catervarum (hufców). Licyjczycy i Dardanowie byli najwierniejszymi i najdzielniejszymi sprzymierzeńcami Trojan w wojnie z Grekami; — proriperet sc. eum.

Oda I 9.

Sroga zima rozpostarła dokoła swoje wszechwładne panowanie. Horacjusz siedzi w willi swego przyjaciela, którego trapią jakieś troski

o przyszłość, i popija wino. Pragnąc jednak wyrwać go z tego odrętwienia, pokazuje mu piękno natury: zdala bieleje Sorakte, pokryta śniegiem, liściaste lasy uginają się pod ciężarem śnieżycy, a rzeki stoją pod lodem; należy więc rozpalić ogień na kominku i usunąć winem troski o przyszłość, zdając się całkowicie na wolę bogów.

Początek tego utworu jest swobodnem naśladownictwem pieśni biesiadnej Alkajosa (fr. 34), przyczem zimowy krajobraz oryginału otrzymał zabarwienie rzymskie (Sorakte, wino sabińskie). Są także ślady naśladownictwa Archilocha *permitte divis cetera* = τοῖς θεοῖς τίθει τὰ πάντα (fr. 56), a także Anakreonta (w. 13-17). Bardzo podobną do tej pieśni jest napisana wcześniej epoda 13, która, przypominając tę samą pieśń Alkajosa, ogranicza się tylko do ram sytuacji, podanej we wstępie. W niej przemawia poeta, który sam był wtedy młodzieńcem, do swych przyjaciół rówieśników, wzywając ich: *rapiamus, amici, occasionem de die, dumque virent genua, et decet, obducta solvatur fronte senectus*. W tej zaś pieśni przemawia Horacjusz do młodszego od siebie przyjaciela, którego nazywa dlatego chłopcem (puer), z powagą, z doświadczeniem i rezygnacją tego, który przestał już być młodzieńcem. Trudno więc zaliczyć ten utwór do ód, napisanych w pierwszych latach.

T a l j a r c h (imię gr.), do którego zwraca się poeta w w. 8, nie jest pseudonimem, lecz tworem czystej fantazji, jako typ młodości, która powinna wesoło korzystać z życia — θαλίας ἄρχων, przodownik ochoczej zabawy — występujący w miejsce alkajosowego giermka.

1. u t: jak; — a l t a n i v e abl. instr. do candidum; — s t e t: sterczy. 3. l a b o r a n t e s sc. onere: uginające się. 4. c o n s t i t e r i n t: stanęły, zamarzły. 5. d i s s o l v e: usuń; — l i g n a: drwa; — f o c u s: ognisko, kominek. 6. r e p o n e n s: składając; — b e n i g n i u s (= largius) sc. solito. 7. d e p r o m e: wydobądź, czerp; do tego abl. na pyt. skąd: Sabina diota; — S a b i n a, bo mieści w sobie wino sabińskie. 8. d i o t a (wyr. gr. w łacinie nie spotykany) sc. amphora: dwuuszne duże naczynie gliniane, w jakiem przechowywano wino w cella vinaria, kruż, dzban. 9. p e r m i t t e: zdaj na..., powierz; — c e t e r a = futura; — q u i s i m u l = simulatque ei (sc. divi). 10. s t r a v e r e: uspokoili, uciszyli; — a e q u o r e f e r v i d o abl. modi: przy pieniącem się, wzburzonem... 11. d e p r o e l i a n t i s: pasujące się (por. decertantem c. I 3, 13). 13. f u g e q u a e r e r e = ne quaesieris; odisse, fugere, parcere, metuere zastępują u poetów, zwłaszcza w imperat., negację, podobnie jak w prozie noli, cave. 14. q u e m łącz z cumque (tmesis); — F o r s = For-

tuna; — l u c r o (dat.) a d p o n e zwrot wzięty z życia kupieckiego: dodaj do zysku, licz na karb zysku. 16. p u e r = dum puer es; — t u odnosi się do obu części zdania; — c h o r e a przeważnie w plur.: taniec chóralny, taniec kołowy, pląsy. 17. v i r e n t i = florenti; — c a n i t i e s: siwizna, starość. 18. m o r o s a: zrzędna, zgryźliwa, markotna; — n u n c = donec... abest; — c a m p u s tu: miejsce towarzyskich zabaw, a nie ćwiczeń gimnastycznych (por. c. I 8, 4); — a r e a e: wolne place wewnątrz miasta, otoczone krużgankami albo alejami, które były ulubionem miejscem spacerów, gdzie przechadzała się szczególnie dostojna młodzież i półświatek; tam zawierano znajomości, a także naznaczano schadzki. 19. l e n e s s u s u r r i (właść. szepty, por. s. II 8, 78) sc amantium: tajemne rozmowy, schadzki; — s u b n o c t e m: wieczorem, o zmierzchu. 20. c o n p o s i t a h o r a: o umówionej, oznaczonej...; — r e p e t a n t u r (repetere: odwiedzać, uczęszczać) wspólne orzeczenie do campus, areae, susurri. 21. e t = etiam; — l a t e n t i s... a n g u l o = gratus (est) risus (chichot) puellae latentis, qui ab intumo angulo (sonans albo exauditus) eam prodit. 23. p i g n u s (sc. amoris, tj. zadatek miłości, właść. zastaw, fant) d e r e p t u m l a c e r t i s (abl. separ.) a u t d i g i t o (abl. separ.), tj. naramiennik (armilla) oraz pierścień (anulus). 24. m a l e = parum; — p e r t i n a x: uparty, mocno trzymający się, opierający się.

Oda I 10.

Horacjusz, naśladując Alkajosa, napisał ten hymn na cześć boga eolskiej pieśni, greckiego Hermesa, wielbiąc go jako boga wymowy i igrzysk (λόγιος i ἀγώνιος), posłańca bogów (διάκτορος), wynalazcę lutni (μουσικός), boga złodziei (κλέπτης), zbawcę w nieszczęśliwych przygodach (ἐριούνιος) i przeprowadzającego dusze zmarłych do podziemia.

Poeta, jakkolwiek nie nakreślił w tej pieśni wyraźnie swego stosunku do boga, a także nie kończy jej modlitwą, która zwykle zamyka hymn, jednak nie bez powodu umieścił ją na czele wszystkich hymnów do bogów. Horacjusz, vir Mercurialis (c. II 17, 29), odczuwa szczególne nabożeństwo do bóstwa, które uratowało mu życie pod Filippi (c. I 7, 13) i któremu zawdzięczał swój dobrobyt materjalny (s. II 6, 15 i 5). Z po-

cząstkowych słów końcowej zwrotki przebija nadzieja poety, że bóg także jego *piam animam* odprowadzi do *sedes laetae*.

Niniejsza pieśń należy prawdopodobnie do najdawniejszych utworów Horacjusza.

1. n e p o s przez matkę Maję. 2. c u l t u s: obyczaje, zwyczaje, nałogi; — h o m i n u m r e c e n t u m (zam. recentium dla uniknięcia synizezy): ludzie dawniejszego czasu, praświata, którzy przed wynalezieniem mowy, podobni do zwierząt, uchodzili za dzikie stworzenia. 3. v o c e = sermone; — f o r m a s t i: przerobiłeś, przetworzyłeś; — c a t u s = sollers, scitus, przez enallage adi.: zręcznie, dowcipnie; — d e c o r a e: nadającej piękność fizyczną. 4. m o r e: przez zastosowanie, wprowadzenie. Merkury miał w gimnazjach rzymskich posągi jako bóg igrzysk (ἀγώνιος), ponieważ wynalazł i pierwszy w życie wprowadził ćwiczenia gimnastyczne. 6. c u r v a e l y r a e: Merkury wynalazł w dniu urodzin lutnię, rozpiąwszy struny na skorupie żółwia (stąd testudo = lutnia), którą ofiarował Apollinowi za skradzione mu podstępnie i zagnane do Arkadji krowy; — p a r e n t e m = auctorem. 7. c a l l i d u m dopowiedzenie do te, łącz z condere (= abscondere): zręcznie zabierającego, usuwającego; — p l a c u i t sc. condere furto. 9. r e d d i d i s s e s plusquamperf. zam. imperf. oznacza żądanie natychmiastowego zwrotu. Szyk (w. 9-12): olim Apollo, dum terret te puerum minaci voce, nisi reddidisses boves per dolum amotas, viduos pharetra risit. 10. a m o t a s: skradzionych; — p u e r u m, bo Merkury w dniu urodzin wynalazł lutnię i ukradł krowy Apollinowi. 11. t e r r e t sc. se graviter in te consulturum esse, albo se gravissimas poenas repetiturum esse, jako domyślny następnik okresu warunkowego nisi reddidisses; — v i d u o s tu = orbus, privatus; — p h a r e t r a: kołczan, sajdak. 13. q u i n e t = quin etiam. Szyk: quin et dives Priamus duce te, Ilio relicto, Atridas superbos Thessalosque ignis et iniqua Troiae castra fefellit; — A t r i d a s = Agamemnonem et Menelaum. 14. d i v e s, bo, udając się do obozu Achillesa, niósł z sobą bogate dary w celu wykupienia ciała Hektora. 15. T h e s s a l o s i g n i s, tj. ogniska czat Mirmidonów, Achillesa; — i n i q u u s z dat.: nieprzy-

chylny, wrogi. 17. laetis sedibus (abl.): do błogich siedzib, tj. na miejsce wiecznego spoczynku, do Elizjum; — reponis: odprowadzasz. 18. virga aurea: złotą laską, złotą laską czarodziejską. Już Homer nazywa Merkurego χρυσόρραπις (ze złotą rózgą = laską); — levem = vanam, inanem, gdyż dusze zmarłych są bezcielesne, zatem są wiotkie. 19. turbam sc. umbrarum. 20. gratus: ulubieniec; — imis = infernis.

Oda I 11.

Horacjusz radzi swej przyjaciółce Leukonoi nie badać przyszłości, lecz poddając się całkowicie woli bożej korzystać z chwili obecnej, nie troszcząc się wcale o jutro, gdyż życie jest krótkie.

W innych utworach o podobnej treści odwołuje poeta adresatów, zajętych polityką i mnożeniem majątku, od zajęć do kielicha; przy dziewczynie przybiera troska o przyszłość inną postać. Astrologiczne zachcianki Leukonoi są rysem czasu; że chodzi tu o miłość, dowodzą słowa: *quem mihi, quem tibi finem di dederint.* Samo imię Leukonoi, podobnie jak imię Taljarcha w c. I 9, jest tworem czystej wyobraźni poety.

1. scire nefas zd. wtrącone, uzasadniające następne słowa. 2. finem sc. vitae; — Leuconoë (imię gr.: λευκός i νοῦς, λευκαὶ φρένες = nierozum) = Naiwna, Głupiutka; — nec, gdyż zdanie to objaśnia i uzupełnia myśl zdania poprzedniego (ne quaesieris); gdyby było zdaniem samoistnem, musiałoby rozpocząć się od neu; — Babylonios numeros: rachunki astrologiczne lub przepowiednia z gwiazd, w czem celowali Chaldejczycy i Babylończycy; na obliczeniach, dotyczących biegu i położenia gwiazd, polegała cała mądrość astrologów, których dlatego nazywano już w 1 w. po Chr. wprost mathematici; o babilońskiem pochodzeniu ich mądrości nie zapomniano nigdy: stąd popularne ich miano Chaldaei. Te zabobony zakorzeniły się w Rzymie za czasów Horacjusza tak głęboko, że senat wydawał kilkakrotnie uchwały: de pellendis magis, Chaldaeis, mathematicis, astrologis, ceterisque maleficis (Tac. ann. II 27,32 i 69. XII 52; hist. I 22). Horacjusz, jako zwolennik nauki Epikura, był wolny od tych przesądów. 3. tempta-

r e: badać, dociekać, zajmować się; — u t (wykrzyknikowe) m e l i u s sc. est. 4. s e u, szyk: seu Iuppiter tribuit (perf.) pluris hiemes seu ultimam; — h i e m e s = annos. 5. o p p o s i t i s p u m i c i b u s (pumex: kamień porowaty, skała przeżarta przez morze, o którą rozbijają się bałwany) abl. instr.; — d e b i l i t a t m a r e: osłabia, roztrząsa fale morskie o..., tłucze morze o... 6. s a p i a s: miej rozum, bądź rozumną, jaką dotychczas nie jesteś (o czem zresztą świadczy samo imię); — v i n a l i q u e s: przecedź wina, mian. przez sito śniegiem napełnione (colum vinarium) lub woreczek lniany, służący do filtrowania (saccus vinarius); — s p a t i o b r e v i dat. 7. r e s e c e s: ograniczaj, nie snuj; — d u m l o q u i m u r (gwarzymy) przysłowiowo; — f u g e r i t fut. exact. (oznacza czynność, która ma niewątpliwie nastąpić), tłumacz przez praes.: ucieka, znika, uchodzi, przemija; — i n v i d a: nienawistny. 8. a e t a s = tempus, anni; — c a r p e d i e m: korzystaj z chwili, z dnia dzisiejszego; — c r e d u l a: dowierzając; — p o s t e r o sc. diei.

Oda I 12.

„Którego męża lub półboga zamierzasz sławić w pieśni, Klio? Którego boga na szczycie Hemusu (Bałkanu), gdzie niegdyś Orfeusz pokonał potęgą swej pieśni wszystkie istoty? (w. 1 - 12). Najpierw zapewne ojca Jowisza, władcę wszechświata, a po nim Palladę i Libera, Artemidę i Feba (w. 13 - 24). Chcę śpiewać także o Heraklesie i Dioskurach, których zbawienna konstelacja łagodzi szaloną burzę, niebezpieczną dla żeglarzy (w. 25 - 32). Którego z antenatów powinna opiewać najpierw moja pieśń po tych niebianach? Romulusa albo spokojnego Numę, pysznego Tarkwinjusza albo śmierć Katona? Chcę sławić we wdzięcznej pamięci tych, którzy przelali swoją krew za ojczyznę: Regulusa, Skaurusa i Paulusa; także tych, których ofiarność do czynów bohaterskich dojrzała w starorzymskiej karności wiejskiej prostoty: Fabrycjusza, Kurjusza i Kamillusa. Sława Marcellusa rozrasta się cicho dla wielkiej przyszłości: jasność julijskiej konstelacji przewyższa blaskiem wszystko, jak księżyc gwiazdy (w. 33 - 48). Ojcze ludzkości, potomku Saturna, obrońco Cezara, pozwól, aby Cezar jako twój zastępca panował na ziemi, pokonał naszego nieprzyjaciela i rządził sprawiedliwie światem: lecz ty władaj Olimpem i karz piorunami zbrodniarzy (w. 49 - 60)".

Ten utwór nie jest zwykłą pieśnią; aby ją zanucić, uważa poeta, że musi wznieść się do ojczyzny pieryjskich muz, aby z żywych wspomnień

o potędze pieśni Orfeusza czerpać odwagę i siłę do śmiałego lotu. Pytania na początku tej pieśni nie oznaczają bynajmniej zakłopotania poety z powodu braku godnego tematu, lecz raczej z powodu jego nadmiaru. Horacjusz opiewa bogów, półbogów i mężów, z których tylko jeden żyje na ziemi, tj. Cezar; on właśnie jest bohaterem tej pieśni, którą zamyka modlitwa za niego, uświetniająca zarazem jego potęgę i religijność. Poeta w opracowaniu obranego tematu miał wprawdzie wyłącznie na celu pochwały Augusta, lecz nie zniżył się do poziomu płaskiego panegiryku, który nie schyla czoła przed jedną tylko osobą: uważa zatem, że panowanie Cezara na ziemi nie da się pomyśleć bez władzy i opatrzności bogów, którzy we wszechświecie trzymają na wodzy wszystkie potęgi burzycielskie, rozpasane i dzikie; tak samo nie byłoby ono możliwe bez owej *virtus* przodków, zarówno królów jak i bohaterów rzeczypospolitej, którzy przez swoje czyny bohaterskie tak w ponurych jak też pogodnych czasach kładli podwaliny pod jaśniejącą obecnie budowę *Imperium*, przez co zyskali prawo do wiecznej wdzięczności i sławy. Powrót do dawnych dobrych czasów, do ofiarnej miłości ojczyzny, prostoty i religijności, kładzie poeta na sercu nowemu Rzymowi w dużym cyklu tzw. ód rzymskich; hymn wstrzymuje się wprawdzie od wyraźnej do tego zachęty, lecz nie pozwala wątpić o tem, że poeta stoi mocno przy owych poważnych żądaniach.

Ton tego utworu jest pogodniejszy, aniżeli pozostałych pieśni patrjotycznych zbioru. Tę odę napisał Horacjusz prawdopodobnie w r. 25 po zakończeniu wyprawy kantabryjskiej, gdy M. Klaudjusz Marcellus, syn Oktawji i bratanek Augusta, poślubił Julję, córkę cesarza. Nie jest to pieśń weselna ani triumfalna, lecz utwór ten w przeciwieństwie do panegiryków dawnych i nowych czasów wskazuje, w jaki sposób chce i powinien być sławiony pobożny, a także pełen pietyzmu dla przodków cesarz.

Początek tej ody naśladuje początek Pindarowego hymnu na olimpijskie zwycięstwo Terona, księcia Agrygentu (Olymp. II); lecz gdy Pindar na postawione sobie pytania: którego boga, którego półboga, którego męża ma opiewać, odpowiada stanowczo, że opiewać będzie tylko Terona, Horacjusz oparł na potrójnem pytaniu wstępu budowę środkowej części tej pieśni (9 zwrotek); trzem zwrotkom wstępu odpowiadają trzy zwrotki modlitwy, która zwyczajem hymnów stanowi zakończenie i daje niejako ostateczną odpowiedź na owe pytania.

1. l y r a (przed tym wyrazem połóż vel) abl. instr.: przy wtórze lutni, tj. poematem greckim, ponieważ u Greków poezji epicznej wtórowała gra na lutni, dlatego wzywano Klio; — a c e r: głośnobrzmiący, przenikliwy, głośny. 2. t i b i a abl. instr.: przy wtórze fletu, tj. poematem łacińskim, ponieważ laudationes Rzymian opiewano przy wtórze fletu; — s u m i s c e l e b r a r e (inf. celu) = suscipis celebrandum.

3. cuius łącz z nomen; — iocosa (vocis) imago (zam. echo, gr. ἠχώ): przedrzeźniające echo, żartobliwy odgłos. 5. ora: okolica. 6. super Pindo: na wierzchołku P.; — gelido, gdyż leżą na nim śniegi. 7. unde = ex quo. Szyk: unde silvae insecutae (sunt) Orphea vocalem; — vocalis: śpiewny; — temere; bezwiednie, na oślep. 8. Orphea końcówka gr. 9. arte materna, tj. Kaljopy, która uczyła Orfeusza muzyki i śpiewu; — rapidos: rwące, prędkie, gwałtowne. 10. lapsus: bieg, prąd. 11. blandum ducere (inf. celu) = qui blande ducebat, tj. który czarem pieśni pociągał za sobą; — et połóż przed blandum; auritas: mające długie uszy, tu „obdarzone uszami", a więc: słuchające. 13. solitis parentis (= Iovis) laudibus naśladuje utarte przysłowie greckie Arata: ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, łać. Verg. buc. III 60: ab Iove principium; parentis roz. stworzenia. 14. res: losy. 15. variisque mundum = mundumque variis; — variis horis abl. instr. do temperat: porządkuje przez zmianę pór roku. 17. unde = ex quo sc. Iove; — ipso abl. compar. 18. viget = floret dignitate atque potentia; — simile sc. ei co do własności; — secundum (właściwie part. praes. od sequor): następującego po nim bezpośrednio w stopniu dostojeństwa, czyli: w przybliżeniu wielkiego. 19. illi (= Iovi) = illius honoribus; — occupavit = obtinet. 21. proeliis audax jako bogini wojny, bello metuenda virago, Pallas armisona. 22. et dodaj neque te; — virgo = Diana. 25. pueros (= filios) Ledae (et Iovis): Dioskurów, por. c. I 3, 2. 26. pugnus cf. s. II 1, 27. 27. simul = simulatque; — alba (jasna) stella, tj. konstelacja Kastora i Polluksa, por. c. I 3, 2: candida sidera. 28. refulsit: zabłysnęła, zaświeciła, ukazała się. 29. saxis abl. do defluit; — agitatus umor: spieniona fala morska, wzburzone bałwany. 30. concidunt: ustają, cichną, gdyż bogowie sternunt ventos (c. I 9, 10). 31. minax: przedtem tak groźna; — quod: ponieważ; — voluere roz. Dioskurowie, gdyż z chwilą pojawienia się ich konstelacji na niebie cichną burze morskie; — ponto abl. loci. 32. recumbit: opada, układa się do poziomu. 34. superbos hypall.

adi. = superbi. 36. nobile znaczy więcej niż notum; godzi się bowiem, aby wszyscy wiedzieli o śmierci Katona, który po stanowczem zwycięstwie Cezara pod Tapsos (r. 46) odebrał sobie życie w afrykańskiem mieście Utyka, nie mogąc przeżyć upadku wolności; — letum = mortem. 37. animae magnae prodigum: poświęcającego wielkie życie, nie oszczędzającego swego życia, swej krwi w walce za ojczyznę. 39. gratus = grato animo: z wdzięcznością; — insigni (= quae insignes reddit) camena (meton. = carmine): w pieśni wyszczególniającej, podnoszącej ich zasługi; — referam: opiewać będę. 41. incomptis capillis abl. qualit.: o nieuczesanych włosach, tj. zaniedbanego, niedbającego o powierzchowność. 42. utilem bello (dat.) odnieś do Fabrycjusza, Kurjusza i Kamillusa; — tulit: zrodziło, wydało. 43. saeva: dotkliwe; — avitus: odziedziczony; — aptus: skromny. 44. lar meton.: chata. 45. occulto aevo (abl. modi) łącz z crescit: wśród niespostrzeżonego upływania czasu, niespostrzeżenie. Stary pień Marcellów wypuszcza nowe latorośle w osobie młodego, pełnego nadziei Marcellusa. 46. inter omnis sc. viros. 47. Iulium sidus, tj. kometa, która pojawiła się na niebie wkrótce po zamordowaniu Juljusza Cezara, uważana przez zabobonny lud za apoteozę Cezara (divi Iulii); oznacza cały ród julijski, do którego należał August, a także młodociany jego zięć Marcellus; — ignis = sidera. 51. data sc. est; — secundo Caesare abl. abs.: a Cezar niechaj będzie drugim po tobie władcą, niech panuje obok ciebie jako drugi, tzn.: jak Jowisz panuje nad niebianami, tak niechaj August panuje nad ludźmi. 53. Latio w szerszem znaczeniu: państwu rzymskiemu; — imminentis: zagrażających. 54. iustus: zasłużony. 55. sive uzupełnij egerit; — subiectos: sąsiadujących, graniczących. 57. te minor: tobie jedynie podległy; — laetum = beatum, z powodu sprawiedliwych rządów; — aequos enallage adi. zam. adv.: sprawiedliwie. 58. tu gravi curru quaties Olympum pro vulgari: tu regnabis in caelo; gravi curru = graviter per tonitrua minante, tremendo (grzmiącym) curru. O władzy Jowisza na niebie świadczą pioruny, ciskane przez niego na ziemię

z rydwanu, na którym pomyka po niebie z towarzyszeniem grzmotów, por. c. III 5,1-2: caelo tonantem credidimus Iovem regnare. 59. p a r u m c a s t i s (=incestis) l u c i s dat.: na lasy zbrodniami skażone; — i n i m i c a: karzące.

Oda I 14.

Skołatany okręt, który niedawno jeszcze w czasie strasznej burzy ledwie uniknął rozbicia, naraża się na nowe niebezpieczeństwo, wypływając na pełne, rozhukane morze; poeta pełen trwogi o los jego, radzi mu zawinąć zpowrotem do przystani, jeśli nie chce stać się igraszką swawolnych wiatrów i wzburzonego morza.

Już starożytni uważali ten utwór za alegorję, co potwierdza Kwintyljan, uczony retor I w. po Chr., który mówi, że Horacjusz rozumiał przez okręt—rzeczpospolitę, przez bałwany i burzę—wojnę domową, a przez przystań—pokój i zgodę. Na zrozumienie przez swoich słuchaczy mógł liczyć poeta tem łatwiej, że porównanie państwa z okrętem było już oddawna powszechnie utarte. Ten utwór jest przekładem odpowiedniej pieśni Alkajosa *sonantis aureo plectro dura navis, dura fugae mala, dura belli.*

Z samego utworu nie można napewno określić czasu, w którym Horacjusz go napisał; najprawdopodobniej w latach 34-32, kiedy to zanosiło się na nową wojnę pomiędzy Oktawjanem i Antonjuszem, która zakończyła się zupełną porażką Antonjusza pod Akcjum.

1. n a v i s porównanie państwa z okrętem: nawo (państwa). 2. f l u c t u s = bella; — q u i d a g i s tzn. czemuż nie zwracasz uwagi na niebezpieczeństwa, grożące ci z powodu nowej wojny domowej; — o c c u p a: przybij, zawiń. 3. u t: jak, por. c. I 9,1. 4. n u d u m (= orbum, privatum) sc. sit; — r e m i g i o = remis; — l a t u s (pokład) sc. tuum. 5. m a l u s: maszt; — c e l e r i (celer: niespokojny) A f r i c o abl. instr. — s a u c i u s (strzaskany, złamany) sc. sit. 6. a n t e m n a e: drągi żaglowe, reje; — g e m a n t: jęczą, skrzypią, trzeszczą; — s i n e f u n i b u s: bez lin, któremi opasywano z zewnątrz okręt od prora do puppis, aby uczynić statek odporniejszym na uderzenia fal. 7. d u r a r e: oprzeć się, wytrzymać, znieść; — c a r i n a e: carina oznacza właściwie wręgę, belkę podstawową okrętu, a potem zbudowany na niej kadłub okrętu (który składa się z większej ilości belek i desek, dlatego plur.). 8. i m p e r i o s i u s =

nimis imperiosum (gwałtowne, burzliwe, rozhukane). 9. integra: nienaruszone, nietknięte, całe; — lintea cf. epd. 16,27. 10. non di sc. tibi sunt, tj. bogowie morza, opiekunowie żeglarzy, zwłaszcza Kastor i Polluks. Poeta chce powiedzieć, że Rzym na zawsze będzie pozbawiony ich łaski, jeśli wzgardzi pokojem, który Oktawjan mu daje; posążek bóstwa był umieszczony na rufie; — iterum (łącz z pressa malo = si iterum malo premaris) w bitwie akcyjskiej, poprzednio w sycylijskiej przeciw Sekst. Pompejuszowi; — voces = invoces. 11. quamvis sc. sis; — Pontica pinus dopowiedzenie do dom. podmiotu tu. 12. silvae filia nobilis (genet.) dopowiedzenie do dom. podmiotu tu. 13. iactes: chełpisz się; — genus = originem, gdyż pochodzisz z zacnego rodu, jesteś córką silvae nobilis; — nomen = familiam, wskazuje na Pontica; — inutile łącz także z genus = nihil profuturum. 14. pictis puppibus: na kadłubie okrętu malowano wizerunek boga, opiekuna żeglarzy. 15. tu przed tym wyrazem połóż w przekładzie polskim: dlatego; — nisi debes: jeśli nie jesteś winien = jeśli nie chcesz stać się. 16. cave w znacz. bezwzgl. 17. nuper, tj. po bitwie pod Filippi; przed tym wyrazem połóż: o navis. Szyk: quae mihi nuper (fuisti) sollicitum taedium (przedmiotem frasobliwego smutku), (quae) nunc (es) desiderium (przedmiotem tęsknoty), vites aequora interfusa nitentis Cycladas. 18. non levis litotes = gravissima. 19. interfusa = fusa (rozlane) inter; — nitentis sc. marmoribus, błyszczące z powodu pokładów zdala lśniącego marmuru.

Oda I 15.

Gdy Parys, królewicz trojański, uwoził porwaną Helenę ze Sparty przez morze Egejskie, uciszył wiatry Nereusz, bożek morski, i przepowiedział mu niechybną jego zgubę i upadek Trói.

Ta pieśń naśladuje odę greckiego piewcy Bakchylidesa (żyjącego ok. r. 470), zawierającą przepowiednię Kasandry o upadku Troi.

Horacjusz porównuje przebywanie Parysa w komnacie Heleny z niegodnym i niebezpiecznym dla państwa rzymskiego pobytem Antonjusza na dworze Kleopatry, ucieczkę Parysa przed Diomedesem z ucieczką Antonjusza z pod Akcjum, a odwleczenie stanowczego rozstrzygnięcia

(w. 33 i nn.) z przerwą w działaniach wojennych przed ostatecznym atakiem Oktawjana na Egipt po zwycięstwie akcyjskiem. Zatem przepowiada poeta w tej pieśni, którą napisał w zimie r. 31/30, przez usta Nereusza upadek Antonjusza i zwycięstwo Zachodu nad barbarzyńskim Wschodem.

1. pastor = Paris; — traheret: uprowadzał; — per freta = per mare; — navibus Idaeis plur. pro singulari. I pasterz jest Idaeus i okręty są Idaeae, gdyż były zrobione z drzewa, rosnącego na górze Ida. 2. Helenen: w odach używa Horacjusz greckich końcówek; — hospitam: gościnną, gdyż gościła go w swoim pałacu. 3. ingrato obruit otio: pogrążył w niemiłej ciszy; obruit otio aliteracja. 4. caneret = vaticinaretur (przepowiadać); — fera = saeva, crudelia. 5. mala avi = malo augurio: pod złą wróżbą, w nieszczęśliwą godzinę; — ducis sc. eam. 6. multo milite (= multis militibus, multo exercitu) abl. instr.; — repetere termin tech.: domagać się zwrotu zabranej nieprawnie rzeczy, szczególnie także w międzynarodowych stosunkach; — Graecia meton. = Graeci. 7. coniurata (z inf. na wzór parata): zobowiązawszy się przysięgą do...; — rumpere: położyć kres. 9. heu heu, gdyż Nereusz był strapiony śmiercią Achillesa; — adest = est: pokrywa. 10. sudor cf. epd. 10,15; — moves prawie w znacz. futurum; ściągniesz, będziesz miał na swojem sumieniu; — funera = caedes; — Dardanae = Troianae, gdyż Dardanów, podobnie jak Licyjczyków i Frygijczyków, rzadko odróżniano od właściwych Trojan. 11. aegis (idis i idos): tarcza Ateny z głową Meduzy w środku. 12. currus plur. pro singulari = currum; — rabiem: zapamiętałą, szaloną walkę. 13. nequiquam, szyk: nequiquam ferox praesidio Veneris pectes caesariem grataque feminis carmina divides inbelli cithara; — Veneris praesidio ferox (rozzuchwalony): za bardzo dowierzając pomocy Wenery, której Parys przyznał złote jabłko z napisem „pulcherrimae". 14. pectere (pexi i pexui lub pectivi, pexum i pectitum): czesać, trefić; — caesaries: długie włosy na głowie, szczeg. mężczyzn; — grata feminis carmina, tj. pieśni miłosne. 15. inbellis: spokojny; — carmina divides tzn. zagra

raz dla tej, drugi raz dla owej. 16. thalamo (abl. instr.) niejako kryjąc się za plecy bezsilnej kobiety; thalamus: komnata kobiet, sypialnia. 17. calamus: trzcina, przen. strzała; — spiculum (dem. do spicum): koniec, ostrze pocisku lub strzały, u Hor. tylko w plur. opisowo; — Cnosii, bo mieszkańcy miasta Knosos (półn. Kreta) uchodzili za doskonałych łuczników, a strzały ich słynęły z dobroci. 18. strepitum: wrzawy wojennej; — celerem sequi (=sequendo), tj. in persequendo hoste. 19. serus enall. adi. zam. adv. = sero w znacz. przyzwal.; — adulteros: zbeszczeszczone, wszeteczne. 20. cultus (plur.): strój, ubranie, szaty; — collinere (levi, litum): pomazać, posmarować, powalać; adulteros cultus pulvere collines, tzn. poniesiesz śmierć za swoją zbrodnię (porwanie Heleny). 21. Laërtiaden końcówka gr.; — exitium sc. futurum: przyczynę zagłady, gdyż Odyseusz i Nestor byli niebezpieczniejsi dla Trojan przez swoje mądre rady, aniżeli Achilles i Ajaks przez czyny bitewne. 22. respicis prawie w znacz. times. 23. urgent: prześladują, ścigają; — te... te anafora. 24. sciens = peritus; przed tym wyrazem połóż sive. 26. non piger litotes = inpiger: dziarski; — auriga cf. s. I 1, 115. 27. nosces emfaza; — reperire inf. celu zawisły od furit, por. c. I 2, 8; — atrox enall. adi. zam. adv.: uporczywie, zawzięcie. 28. melior sc. pugna=fortior. 29. quem łącz z fugies; — cervos symbol tchórzostwa i szybkości w ucieczce; — vallis in altera parte (zapewne rzeczką przerzniętej) zależy od visum. 31. sublimi anhelitu = μετεώρῳ πνεύματι: zadyszany, co tchu; anhelitus (anhelare): dyszenie, ciężkie oddychanie, dech, oddech; — mollis = ignavus: nieśmiały, tchórzliwy, tchórz. 32. pollicitus, gdyż Parys przyrzekł Helenie odnieść zwycięstwo w walce; — tuae (tua albo mea u elegików często w znacz. subst.): twojej najdroższej, tj. Helenie. 33. iracunda hypall. adi. = iracundi; — diem = diem supremum: — proferet: odwłóczy, tj. przedłuży dni zniszczenia się zagłady Troi przez wstrzymanie się od walk Achillesa, zagniewanego na Agamemnona za to, że porwał

mu brankę Bryzeidę. 34. matronisque: a zwłaszcza...;— Phrygum = Troianorum (meton.). 35. post certas (sc. fato) hiemes (= annos) asyndeton adversativum: lecz..., licząc od rozpoczęcia wojny; — uret = comburet. 36. Iliacas domos = Troiam.

Oda I 16.

Poeta czuje, że zawładnęła nim na nowo miłość do kochanki z lat młodości, którą w porywie gniewu obraził w swoim czasie obelżywemi jambami: teraz pragnie sławić jej piękność w eolskiej pieśni, jeżeli przestanie się na niego gniewać i darzyć go będzie znowu życzliwością.

Niewiadomo, o jakiej piękności jest mowa, którą Horacjusz błaga o przebaczenie; jamby, zwrócone do niej, zniszczył prawdopodobnie poeta, jeżeli wogóle istniały. Już starożytni objaśniacze łamali sobie nad tem głowy: Porfyrjon pojął tę pieśń jako zapowiedź następnej ody, napisanej do Tyndarydy, ponieważ znana palinodja Stesichora odnosi się do Tyndarejskiej Heleny, a początek „*o matre pulchra filia pulchrior*" stosuje się doskonale do Ledy i Heleny, córki Tyndareusza. Inni zaś myśleli o Kanidji-Gratydji ze względu na epodę 17, 39 nn., na co wskazuje napis nad tą odą w niektórych rękopisach: *Palinodia Gratidiae vel Tyndaridis.* Ponieważ jednak nie podaje Horacjusz w tej odzie adresatki, można więc przypuszczać, że ten utwór jest tylko pieśnią okolicznościową.

2. quem łącz z cumque (tmesis); — criminosis = criminum plenis, contumeliosis; — voles fut. oznacza życzenie i możliwość: możesz; — modum = finem. 3. pones w prozie inpones; — flamma sc. modum ponere libet. 4. libet sc. modum ponere; — Hadriano indywidualizacja ogólnego pojęcia „morze". 5. non sc. quatit; — adytis (adytum: wnętrze świątyni, dostępne jedynie dla poświęconych kapłanów, tajemna świątynia) abl. loci. 6. incola Pythius = Apollo, od Pytho, starej nazwy Delf. 7. non sc. mentem quatit bacchantium; — acuta: dźwięczące. 8. geminant aera = gemina aera (= cymbala. talerzyki metalowe) pulsant. 9. tristis: posępny; — ut czasowe; uzupełnij: sroży się; — irae (uosob.) sc. deorum; plur. oznacza wzajemny lub częsty gniew, por. w. 17. 10. deterret: łagodzi; — naufragum: druzgocące okręty.

11. s a e v o s: niszczący; — t r e m e n d o t u m u l t u (= tonitru) abl. modi. 12. r u e n s jako gromowładca. 13. f e r t u r, szyk: Prometheus coactus addere particulam undique desectam principi limo (dat.), fertur adposuisse (zaszczepił) et (= etiam) vim (gwałtowność) insani leonis stomacho (dat.; starożytni uważali żołądek za siedzibę gniewu) nostro. Według podania Prometeusz ulepił człowieka z gliny, lecz mógłby obdarzyć go siłą duchową tylko wtedy, gdyby odebrał istniejącym już stworzeniom cząstkę i dodał ją do materji. 17. i r a e: mściwość roz. Atreusza, syna Pelopsa i Hippodamei, ojca Agamemnona i Menelausa, brata Tyestesa, króla Miken. Tyestes, wypędzony z kraju przez Atreusza, pragnął więc na nim za to się zemścić; namówił zatem syna jego Pleistenesa, aby zabił ojca. Atreusz, chociaż był wrogo usposobiony względem swego brata, pozornie pogodził się z nim i zaprosił go do siebie na ucztę, na której kazał podać ojcu ciała zamordowanych przez siebie synów (cena Thyestea); — e x i t i o g r a v i abl. instr. 18. s t r a v e r e: przyprawiła o...; — a l t i s u r b i b u s (dat.), tj. Ἴλιος αἰπεινή (Hom. Il. XIII 772) i magna Carthago (c. III 5, 39), miasta, położone na stromych wzgórzach, otoczone wysokiemi murami i wieżami (stąd altus, αἰπύς i αἰπεινός u Hom.); — u l t i m a e: najdalsze, pierwsze. 19. s t e t e r e (stare) silniejsze wyrażenie od fuere; podmiot irae. 20. f u n d i t u s: doszczętnie; — i n p r i m e r e (oprowadzać, właść. wyryć) m u r i s a r a t r u m na znak zniszczenia; podczas zakładania miasta zataczano pługiem koło. 21. a r a t r u m e x e r c i t u s średniówka po ex; — i n s o l e n s = audax, superbus. 22. c o n p e s c e: powstrzymuj, tłum; — m e n t e m = iram; — p e c t o r i s = cordis, amoris. 23. t e m p t a v i t: porwał, ogarnął jak jaka choroba; — d u l c i, bo wspomnienia z minionej lekkomyślnej młodości są dla poety jeszcze teraz bardzo miłe. Odtąd mogło upłynąć 8-10 lat, a młode wówczas dziewczę wyrosło już na dojrzałą i piękną kobietę. 24. c e l e r e s jak strzały. 25. m i s i t sc. me: porwał, uniósł. 25. m i t i b u s m u t a r e (co do składni por. s. II 7, 110) t r i s t i a: zmieniać gniew na łagodność. 27. f i a s coni., gdyż czynność zdania głównego trwa aż

do wystąpienia czynności zdania pobocznego; — recantare=παλινῳδεῖν: odwoływać. 28. animum=cor sc. tuum;— reddas sc. mihi.

Oda I 17.

Horacjusz zaprasza na wieś swoją przyjaciółkę. W sielankowych barwach maluje letnią ciszę w posiadłości sabińskiej, która go uszczęśliwia; także Tyndaryda powinna zażywać tej ciszy w chłodnej dolinie górskiej, wyrywając się z dusznej atmosfery Rzymu i uciekając na wieś przed natręctwem swego wielbiciela, a także przed światowym trybem życia stolicy. W tej pieśni niema ani słowa o miłości; nieraz mówi poeta o tem, że nie powinno braknąć Tyndarydy w wesołej kompanji przy pijatyce i zabawie.

Tę odę napisał Horacjusz po r. 33.

1. velox enallage adi. zam. adv. 2. mutat co do składni por. s. II 7, 110; — igneam aestatem: upał słoneczny. 3. defendit: odpiera, oddala od...;—capellis dat. commodi. 4. pluvios: dżdżyste, bo wiejąc przez morze sprowadzają zwykle deszcze. 5. inpune: bez szkody; — arbutos latentis et thyma (u Hor. tylko w plur.: macierzanka, tymian) łącz z quaerunt. 6. deviae: zbłąkane. 7. olentis (śmierdzącego) uxores mariti żartobliwie = capellae. 8. nec metuont gramatycznie=nec metuentes; — colubra: wąż (samica). 9. Martialis, gdyż poświęcone Marsowi; według podania wilczyca wykarmiła swoją piersią synów Marsa: Romulusa i Remusa; — haedilia (wyraz utworzony od haedula, jak porcilia od porcula): koźlątko. 10. utcumque u Hor. zawsze = quandocumque; — fistula, którego dźwięk zwiastuje obecność Faunusa. 11. cubantis: łagodnie wyciągniętej, rozścielonej. 12. levia: gładkie ściany skalne dają najlepsze echo; — personuere: odbrzmiewały echem; — saxa, tj. skały wapienne. 14. cordi est: leży na sercu, podoba się. 15. benigno cornu symbol bogini obfitości (copia). 16 ruris honorum zależy od benigno (hojnie szafując), por. s. II 3, 3: vini somnique benignus; honores ruris = ozdoba wsi, tj. kwiaty i bujne plony. 17. hic... hic anafora; — reducta cf. epd. 2, 11.

18. fide Teïa (= Anacreonta, melica) abl. instr.: przy wtórze lutni śpiewaka z Teos, tj. Anakreonta, który pochodził z Teos w Jonji. 19. dices: śpiewać będziesz o...; — laborantis in...: płonących żarem miłości do...; — uno, tj. Odyseusza. 20. Penelopen... Circen końcówki gr.; — vitream: zwodniczej, tj. podobnej do błyszczącego, lecz łatwo ulegającego stłuczeniu szkła. 21. pocula ducere: ciągnąć hausty; — Lesbii sc. vini. 22. sub...: w...; — Semeleius Thyoneus = Bacchus, meton = vinum. 23. confundet proelia = confusa proelia committet, excitabit, bo biesiadnicy, rozgrzani winem, prowadzą między sobą nietylko walki słowne, lecz także orężne. 24. protervus: gwałtowny, niepohamowany, zuchwały, bezczelny. 25. suspecta sc. ei, ponieważ Cyrus jest o ciebie zazdrosny; — male łącz z iniciat; — dispari sc. tibi = inpari viribus, inbecilliori. 28. crinibus dat. do haerentem; — inmeritam = innocentem, bo nic nie zawiniła.

Oda I 18.

Horacjusz zachęca Warusa, by w Tyburze, gdzie posiadał własną willę, szczepił przedewszystkiem winną latorośl, bo wino w miarę użyte usuwa wszelkie troski, użyte zaś ponad miarę staje się źródłem nieszczęść.

Budowa wiersza i początek tej pieśni na cześć wina przypominają pieśń biesiadną Alkajosa (fr. 44).

Adresatem tego utworu jest ten sam Kw. Warus, którego śmierć opłakuje poeta w c. I 24.

Oda ta należy do najstarszych utworów Horacjusza.

1. serere: sadzić, szczepić; — arborem = vitem. 2. circa: na; — mitis: pulchny, urodzajny, płodny; — moenia Catili oznaczają Tybur. 3. siccis = vini expertibus; — nam na trzeciem miejscu w zdaniu bardzo rzadkie; — dura: mozoły; — proposuit: przeznaczył; — neque aliter sc. nisi vite (= potando). 4. mordaces: gryzące, trawiące, zgryźliwe; — diffugiunt: uciekają, pierzchają; — sollicitudines cf. epd. 13, 10. 5. quis asyndeton adversativum: lecz...; — gravis: uciążliwy, przykry; —

c r e p a t (indicat. silniejszy od coniunct.) użyte w pierwotnem znaczeniu: ma na ustach, narzeka. 6. n o n sc. crepat; — p a t e r: czcigodny; — d e c e n s: piękna, urocza, powabna. 7. a c: atoli; — n e m o d i c i t r a n s i l i a t m u n e r a L i b e r i = ne modum munerum Liberi transiliat, tj. ne in fruendis Liberi muneribus modum transiliat. 8. s u p e r m e r o: przy winie, wśród sutych libacyj. 9. d e b e l l a t a: prowadzony na zabój, toczony do upadłego; — n o n l e v i s litotes = gravissimus: fatalny, zgubny. 10. e x i g u o f i n e l i b i d i n u m (gen. subi.): według szczupłych, ledwie istniejących granic (fine), jakie namiętności znają (tj. ludzie roznamiętnieni, libidinosi). 11. d i s c e r n u n t: oddzielają, odróżniają; — a v i d i: niepomiarkowani, zacietrzewieni. 11. c a n d i d e epitheton ornans Bachusa: cudnej urody. 12. q u a t i a m = quatiendo (thyrsum) łacessam, z przeczeniem non znaczy: nie nadużyję ciebie; — v a r i i s o b s i t a f r o n d i b u s = obsita (sc. vasa) variis frondibus; skrzynię, przykrytą liśćmi winogradu, bluszczu i sosny, w której znajdowało się serce Dionizosa Zagreusa i symbol jego potęgi, obnoszono w czasie tajemnych uroczystości, misterjów i orgij, urządzanych na cześć Bachusa, przyczem wtajemniczeni (μύσται), którzy dzierżyli gałązkę bluszczu (thyrsus), byli obowiązani do ścisłego przestrzegania tajemnicy; obsita oznacza właśnie owe sprzęty, naczynia. 13 s u b d i v o m: na światło dzienne, na jaw, tj. przed oczy niewtajemniczonych czyli profanów; — r a p i a m: wydobędę; — t e n e = contine, cohibe. 14. c o r n u: flet frygijski, używany podczas bachanalij; — t y m p a n u m: bębenek, tamburyn, instrument muzyczny, używany podczas obrzędów orgiastycznych Kybeli i Bachusa; — A m o r (uosob.) s u i (gen. obi.): miłość własna, samolubstwo, egoizm. 15. v a c u o m = vanum, inanem; — p l u s n i m i o: ponad należność; — G l o r i a (uosob.) = gloriatio (κενοδοξία): próżność, chełpliwość; — v e r t i c e m = caput. 16. a r c a n u m: tajemnica; — F i d e s (uosob.) vox media = perfidia; — p r o d i g a: zdradzająca; — p e r l u c i d i o r średniówka po per; — v i t r u m: szkło, kryształ.

Oda I 19.

W sercu Horacjusza zagościła świeża miłość do uroczej Glycery; przy jej boku o wszystkiem zapomnieć trzeba; ustawiczne męki miłosne trapią biedne serce poety, który mniema, że jedynie ofiara, złożona Wenerze, może je złagodzić.

Ta pieśń powstała prawdopodobnie około r. 33, jak widać z wiersza czwartego.

2. Semelae puer = Bacchus. 3. lasciva Licentia (uosob.) aliteracja: lubieżna swawola, 4. finitis: ograniczonym; — animum reddere: oddać serce, oddać się, poświęcić się, por. c. I 16, 28. 5. urit: rozpala, dręczy, trapi; — Glycera (właść. Słodziutka, od γλυκύς = słodki) = Cinara, przyjaciółka Horacjusza; — nitor: blask, piękność, uroda. 6. splendentis hypall. = splendens, łącz z nitor; — purius: cudniej. 7. grata protervitas (zuchwałość, śmiałość, natarczywość) oksymoron. 8. voltus: twarzyczka; — lubricus: urocza, czarująca; — adspici = adspicienti. 9. tota: z całej siły, potężnie; — ruens: godząc, atakując. 10. patitur sc. me; — Scythas: Scytowie i Germanowie byli najzawziętszymi wrogami Rzymian w Europie, jak Partowie w Azji. 11. versis animosum equis oksymoron: odważnego, chociaż konie do ucieczki (in fugam) zwrócił, w odwrocie dzielnie walczącego. 12. dicere=cantare; — attinent sc. ad amores. 13. hic... hic anafora i asyndeton adversativum: lecz tu...tu; — vivom= recentem; — caespitem (darń) na ołtarz. 14. verbenas = virgulta religioni apta, tj. gałązki z poświęconych drzew wawrzynu, oliwki i mirtu, któremi przystrajano ołtarz; także palono je na ołtarzu w czasie składania ofiar. 15. patera cf. s. I 6, 118. 16. mactata hostia: także Wenerze składano w ofierze zwierzęta, lecz nie wolno było krwią ich skrapiać ołtarza bogini; — veniet sc. domum tuam; podmiot Venus; — lenior = benignior.

Oda I 20.

Horacjusz, oczekując u siebie w posiadłości sabińskiej Mecenasa, uprzedza swego przyjaciela, że poczęstuje go słabem winem, którem napełniał gąsiory greckie w tym czasie, kiedy lud entuzjastycznie wśród

burzliwych oklasków witał go, wchodzącego do teatru Pompejusza po raz pierwszy po przebyciu długiej choroby. Mecenas zaś pija u siebie wyborne wina z jagód Cekuby, a także z jagód tłoczonych w prasach kaleńskich.

Tę pieśń napisał poeta między r. 29 a 26.

1. m o d i c i s c a n t h a r i s (cantharus: kubek pękaty, puhar, kieliszek) abl. instr.; — S a b i n u m (sc. vinum) nie z posiadłości poety, gdzie nie było winnicy. 2. G r a e c a t e s t a c o n d i t u m l e v i = Graeca testa (dzban, gąsior) condidi et levi (sc. pice); po zakorkowaniu naczynia oblewano je smołą lub gipsem (gypsare), stąd levi (= oblevi) sc. pice; linere vinum to samo co: picare lub oppicare. 3. d a t u s sc. est (w r. 30); — t h e a t r o sc. Pompeiano na polu Marsowem w pobliżu Tybru, naprzeciw góry Watykańskiej. 5. c l a r e M a e c e n a s e q u e s ten voc. połóż na czele przekładu; — u t skutkowe; — p a t e r n i, gdyż Tyber w górnym biegu płynął przez Etrurję, ojczyznę Mecenasa. 6. r i p a e genet.; — i o c o s a V a t i c a n i m o n t i s i m a g o = Vaticanus mons iocosa imagine (cf. c. I 12. 3) 7. r e d d e r e: powtarzać. 9. C a e c u b u m sc. vinum, cf. c. I 1, 19, — p r e l u m: prasa, tłocznia, szczególnie do wyciskania wina służąca; — d o m a r e: tłoczyć, wyciskać; — C a l e n o hypall. adi.=Calenam, łącz z uvam. 10. m e a łącz z pocula;—F a l e r n a e v i t e s (= vina) cf. c. I 1, 19. 11. t e m p e r a n t: wypełniają (uosob.), właść.: zaprawiają, mieszają; — F o r m i a n i c o l l e s: wino z pagórków F., albo krócej: wino Falerneńskie (meton.), por. c. III 17, 6.

Oda I 21.

Horacjusz wzywa mieszany chór chłopców i dziewcząt, aby sławił Apollina i Dianę, gdyż bóstwa wysłuchają ich modłów i odwrócą nieszczęścia od Rzymu.

Ta pieśń nie jest ułożona na wzór rzeczywistych hymnów, lecz jest niejako *prooemium* do hymnu, którego części składowe—wezwanie (w. 1-4), pochwała (w. 5-12) i modlitwa (w. 13-16) — zostały zaznaczone.

Daty powstania tej ody nie da się dokładnie określić; można jednak przypuszczać, że napisał ją poeta po powrocie Augusta z Hiszpanji (III 14), do czego skłoniły go nieurodzaje w r. 24 i stąd wynikła w r. 23 drożyzna, a także ciągłe niedomagania cesarza w latach 24 i 23.

1. Dianam ze wzdłużoną samogłoską i, cf. c. II 12, 20. IV 7, 25; carm. saec. 70; — tenerae: nadobne, powabne; — dicite = cantate. 2. intonsum: mającego bujne kędziory, bujne włosów sploty, o bujnych kędziorach (ἀκερσεκόμης); według wierzeń starożytnych Apollo zażywał wiecznej młodości. 3. supremo = omnipotenti. 4. penitus: w głębi serca, serdecznie; — Iovi dat. przy pass. = ab Iove. 5. vos sc. dicite; — laetam (sc. Dianam) = gaudentem; — coma = foliis, frondibus, c. IV 3, 11; 7, 2. 6. prominet = eminet: porasta, wieńczy. 9. vos łącz z mares (= pueri); — Tempe totidem tollite (= extollite) aliteracja. 11. insignem (łącz z umerum), ponieważ na ramieniu spoczywał rzemień, przytrzymujący tak kołczan jak lutnię; — pharetra cf. c. I 10, 11. 12. fraterna, gdyż otrzymał ją od swego przyrodniego brata Merkurego (c. I 10, 6). 13. haec, tj. Diana; — bellum lacrimosum wzorowane na Hom. Poeta ma na myśli nieszczęścia wojenne, może także wojnę domową, a więc łzy, które płyną z jej powodu, powinny stać się udziałem nieprzyjaciół; — hic, tj. Apollo; — miseram = quae miseros reddit, cf. c. I 1, 4. 14. pestem = pestilentiam: mór, pomór; — principe (sc. eius, tj. populi) urzędowy tytuł Augusta. 15. Persas (= Parthos) atque Britannos przedstawiciele „barbarzyńców" na Wschodzie i Zachodzie; ci nie słuchają jeszcze rozkazów Rzymu. 16. aget: sprowadzi, odwróci.

Oda I 22.

„Człowiek czystego serca nie potrzebuje nigdy żadnej broni, bo obroni go przed największem nawet niebezpieczeństwem jego niewinność (w. 1-8); to potwierdza zresztą przygoda, jaką miałem w lesie sabińskim, gdzie pierzchnął przede mną olbrzymi wilk, gdy spacerując opiewałem swoją uroczą Szczebiotkę (w. 9-16). Dlatego więc, w którejkolwiek stronie świata się znajdę, zawsze będę kochał swą miluchną Szczebiotkę (w. 17—24)".

Adresatem tej pieśni okolicznościowej jest poeta M. Arystjusz Fuskus (por. s. I 9, 61-73 i ep. I 10), przyjaciel Horacjusza.

1. integer vitae (gen. relationis na wzór składni greckiej): człowiek nieskalanego życia, mający czyste su-

mienie; — sceleris purus (=expers): nieskalany zbrodnią, wolny od zbrodni. 2 non eget na swoją obronę; — Mauris = Mauretanicis, gdyż Maurowie, lud koczowniczy w północnej Afryce (dziś Marokko) słynęli jako znakomici jeźdzcy i łucznicy; używali oni krótkich lanc. 3. gravida: napełniony, nabrzmiały od... 4. Fusce ten voc. połóż na czele przekładu; — pharetra cf. c. I 10, 11. 5. sive, szyk: iter facturus sive per Syrtis aestuosas, sive per inhospitalem Caucasum, vel loca, quae fabulosus Hydaspes lambit; — Syrtis nietylko zatoki (w półn. Afryce), lecz także wypalone żarem słonecznym (aestuosas) pustynie nad niemi, osławione z dzikich zwierząt, które tam mieszkały. 7. fabulosus, bo Indje były związane nicią legend o olbrzymich wężach, mrówkach szukających złota itp. 8. lambit (właść.: liże): obmywa, podmula, skrapia. 10. Lalagen końcówka gr. (od λαλαγή = słodko szczebiocząca, słodka szczebiotka lub od λαλεῖν = garrire, tj. gadać, szczebiotać, a więc: Szczebiotka) = Cinaram, przyjaciółka Horacjusza; — ultra terminum swej posiadłości sabińskiej. 11. curis expeditis = curis expeditus: wolny od trosk. 12. inermem z naciskiem na końcu. 13. quale portentum = erat tale portentum (= monstrum), quale...; — militaris: bitnych żołnierzy. Apulowie słynęli z rycerskiego ducha; gdzie są tędzy i dzicy żołnierze, tam znajdują się także według poetyckiej logiki takie same wilki; jedni i drudzy są synami dziewiczych kniej w górach. 14. Daunias (imię własne na wzór gr. np. Troas, Iljas) szczególnie pas wybrzeża między Aufidus (Ofanto) a górą Garganus; — aesculetum: las dębowy. 15. Iubae tellus, tj. Numidja i Mauretanja. Juba, wnuk Hiempsala, król Numidji, został pokonany przez Cezara w bitwie pod Tapsus (r. 46) i pozbawiony własnego królestwa; dopiero August wyniósł go w r. 25 do godności królewskiej w Mauretanji i Getulji. 16. arida (ze względu na pustynie) nutrix oksymoron. 17. pone: przenieś; — pigris campis = in pigris campis; pigri campi: jałowe pola, stepy, gdyż na północy panują wieczne wichry i mieszka tylko Boreasz; zatem nie rosną tam wcale drzewa, które w ciepłym klimacie po mrozach zimy aestiva aura

recreantur; dalekie słońce nie jest w możności przedrzeć zawsze zalegające ziemię mgły i chmury. 19. quod latus mundi = in eo latere (latus w prozie = pars: strefa) mundi, quod...; — malus Iuppiter (meton.) = caelum malignum, cf. c. I 1, 25: sub Iove frigido. 20. urget: dręczy, dokucza. 21. propinqui hypall. adi., łącz z curru. 22. domibus negata: niezamieszkana (z powodu gorąca), tj. gdzie stopa ludzka nie stanęła. 23. dulce acc. biern. wewn. w znacz. przysłówk., wzorowany na gr. ἡδὺ γελᾶν.

Oda I 23.

„Unikasz mnie, Chloe, jak płocha sarenka w górach, która trwożzy się za najmniejszym powiewem wietrzyka i szelestem liści; przecież z mej strony nie grozi ci żadne niebezpieczeństwo. Jak dziecko do matki należy, tak ty jako dojrzała dziewica powinnaś należeć do męża".

Ta pieśń należy prawdopodobnie do wczesnych utworów poety, napisana może równocześnie z epd. 13; na to wskazuje ta okoliczność, że gdy w innych odach tego metrum wiersz ferekratejski łączy się z glykonejskim przez synafję, tu w miejsce synafji jest rozziew (por. w. 3 i 7). Za tem przemawia także wokalizowanie v w silvae (por. epd. 13, 2), jak również częste epitheta perpetua: *pavidam matrem, montibus aviis, mobilibus foliis, virides lacertae, aspera tigris.*

1, hinnuleus: młody jeleń, roczniak (nie mający jeszcze rogów), sarenka; — Chloë: imię własne, utworzone od wyrazu gr. χλόη (młody siew), a więc: dojrzewająca dziewica. 2. pavidam, bo jelenie i sarny są symbolem bojaźliwości; — montibus aviis abl. loci. 3. non sine = cum. 4. aurarum et siluae (trzyzgłosk.) hendiadys i gen. obi. do metu. 5. mobilibus vepris (zam. vepres) inhorruit foliis hypallage = mobilia folia vepris (vepres: knieja, właść. cierń) inhorruerunt (od inhorrescere: zaszumieć, zaszeleścić, zadrżeć). 6. ad ventum roz. zachodniego, wiejącego na wiosnę. 7. dimovere: przeslizgnęły się przez... 8. et corde et genibus tremit: drży serce i kolana się chwieją. 9. non łącz z persequor; — tigris ut = ut tigris; — aspera: krwiożercza. 10. frangere inf. celu do persequor (cf. c. I 2, 8) = ut tuas cervices frangam. 12. tempestiva = matura.

Oda I 24.

Ten utwór jest trenem na śmierć poety Kwintyljusza Warusa z Kremony (zm. w r. 24), serdecznego przyjaciela Wergiljusza i Horacjusza; zawiera zarazem przestrogę dla Wergiljusza, aby zrozumiałej i usprawiedliwionej tęsknoty za przyjacielem nie potęgował daremnym buntem przeciw wyrokom przeznaczenia. Zwykle skarga i przestroga są połączone w poetyckich *consolationes*, które mają dużo wspólnego z trenami.

1. desiderio dat.; — modus: siłę (miarę) bólu, który ogarnia poetę w tej chwili. 2. tam cari capitis gen. obi. do desiderio; praecipe: zanuć, zaśpiewaj; — lugubris cantus: żałobne pieśni, elegje, treny. 3 liquidus przeniesione najpierw prawdopodobnie z czystego powietrza lub czystej wody na głos: czysty, dźwięczny, melodyjny; — pater = Iuppiter, gdyż muzy były córkami Jowisza i Mnemozyny. 5. ergo: czy być może? „więc to prawda?" Poeta nie może oswoić się z tą myślą, że jego przyjaciel już nie żyje. 6. urget = premit, cf. c. I 22, 10 i c. I 4, 16: premet nox; — cui Pudor etc. = quando Pudor et Fides nudaque Veritas inveniet ullum parem ei. 7. incorrupta: nieskazitelna, niezachwiana. 9. multis dodaj: dlatego; — flebilis = defletus. 10. nulli = a nullo. 11. frustra łącz z pius i poscis; — pius = quamvis pius sis: pomimo swej wiernej miłości ku przyjacielowi; — non ita creditum (cf. c. I 3, 4) sc. deis a te, którego powierzyłeś opiece bogów non ita (nie pod tym warunkiem), ut eum auferrent, sed ut eum sibi servarent. Niektórzy jednak objaśniacze interpretują non ita creditum sc. tibi a deis, tj. nie pod tym warunkiem powierzyli ci bogowie Kwintyljusza, abyś ośmielił się żądać go od nich zpowrotem, gdy go śmierć zabrała. 12. poscis: domagasz się zwrotu. 13. quid? si: a nawet jeślibyś, chociażbyś; — blandius: ponętniej. 14. auditam arboribus (dat.) = quam arbores audierunt, lecz Merkury nie wysłucha; — moderari fidem: grać na lutni. 15. vanus: bezcielesny; — imago: widmo, mara, cień. 16. virga (c. I 10, 18) horrida (= horrorem incutiente, quae horrorem in-

cutit) abl. instr., łącz z conpulerit. 17. non lenis = ἀμείλιχος, inexorabilis: niesklonny do..., niechcący; — precibus dat. do recludere; — fata = claustra fatalia Orci, bo panditur ad nullas ianua nigra preces (Prop. IV 11, 2). 18. nigro gregi dat. = ad nigrum (ze względu na wieczne ciemności w podziemiu) gregem (rzeszy roz. cieniów). 18. durum sc. est: przykra to rzecz. Utwór kończy się (stoicką) zasadą, którą spotykamy także u Wergiljusza tylko w odmiennej formie, por. Verg. Aen. V 710: quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est. 20 corrigere inf. imperf. de conatu; — est nefas = non licet.

Oda I 26.

„Ponieważ muzy są na mnie łaskawe, nie dbam o żadne troski, a ciebie, Muzo, proszę o wieniec i o pieśń dla mojego Lamji".

Adresatem tej pieśni okolicznościowej jest Eljusz Lamja, przyjaciel poety.

1. Musis amicus: przyjaciel, ulubieniec, faworyt muz; tristitiam: markotność, przygnębienie, wywołane stosunkami politycznemi. 2. protervis cf. epd. 16, 22; — mare Creticum indywidualizacja: dalekie morze. 3. portare inf. celu do tradam (cf. c. I 2, 8) = portanda, portaturis; — quis, szyk: quis sub Arcto (= septemtrione) rex gelidae orae, tzn. król dalekiej mroźnej północy, którym jest pierwszy lepszy władca scytyjski, siejący grozę czyto wśród własnych poddanych, czyto wśród Daków, sąsiadujących z Rzymianami, lub stojących pod opieką Rzymu miast greckich na wybrzeżu morza Czarnego. Takie ruchawki na granicach imperjum mogły przecież mieć wielkie znaczenie dla Rzymu i przejąć poważną trwogą o przyszłość narodu rzymskiego rozsądnie myślacych polityków. Od czasu gdy w wojnie akcyjskiej Dakowie wystąpili po stronie Antonjusza, którego może wspierały już wtedy scytyjskie czeredy, wystąpili także na horyzoncie interesów rzymskich ci północni sąsiedzi Daków i Bastarnów, koczowniczy Scytowie i Sarmatowie z nad Donu (Tanais). Niewiadomo,

czy brali oni wprost udział w walkach, które prowadził M. Krassus w r. 29/28 przeciw Getom i Bastarnom (c. II 16). U Horacjusza pojawiają się oni często jako Scytowie (c. I 19, 10; 35, 9. II 11, 1. III 8, 23; 24, 9. IV 5, 25) lub Gelonowie (por. c. II 9, 23) jako najdalsi wrogowie Rzymu, jak Partowie i Kantabrowie. 5. u n i c e: jedynie, całkiem, najzupełniej. 6. s e c u r u s = non curans: niefrasobliwy; — f o n t i b u s i n t e g r i s: z czystych, niezamąconych... 7. a p r i c o s: wystawione na słońce, otwarte, rozkwitłe, pełne; — n e c t e... n e c t e anafora: pleć, wij. 9. P i m p l e i voc. od Pimpleis (idis). Pimpleia (Πίμπλεια), źródło albo góra muz w Pierji pod Olimpem; dlatego poeci aleksandryjscy chętnie nazywają muzy Pimpleides (Πιμπληΐδες). 10. h o n o r e s: dary, pochwały pieśni, tj. cała sława poetycka nie ma dla poety żadnego znaczenia bez przychylności Muzy (sine te); — h u n c... h u n c anafora; — f i d i b u s n o v i s = novo genere carminis lyrici. 11. L e s b i o p l e c t r o (plectrum: pałeczka, którą uderzano w struny cytry, por. c. I 1. 34) = Lesbio (= Alcaeo) carmine; — s a c r a r e (właść. uświęcać) = inmortalitati consecrare: uwiecznić.

Oda I 27.

Horacjusz opisuje scenę jednej z nocnych uczt, w której sam brał udział. Biesiadnicy, podochoceni winem, wywijają puharami, jak bronią, a także chwytają za noże; na ten smutny właśnie moment wchodzi poeta, który, widząc zacietrzewionych biesiadników, oburza się i nawołuje ich do porządku. Uczestnicy uczty zapraszają go do swojej kompanji; poeta zręcznie sprowadza biesiadę na właściwe tory; radzi więc swoim druhom porzucić wrzaski i kłótnie, a jednemu z ucztujących opowiedzieć o swojej miłości.

Za wzór do napisania tej ody posłużyła poecie prawdopodobnie pieśń biesiadna Anakreonta (fr. 64), w której autor opisuje niesamowite wrzaski biesiadników; u Horacjusza zaś posuwają się ucztujący znacznie dalej, bo do kłótni i bijatyki.

1. n a t i s = factis; — s c y p h u s cf. epd. 9, 33. 3. v e r e c u n d u m: wstrzemięźliwego, umiarkowanego. 4. r i x a: spór, zwada, kłótnia, waśń. 5. v i n o... l u c e r n i s (lucerna: paląca się świeca, pochodnia, blask światła) dat.

do discrepat; vinum et lucernae, tj. biesiada, trwająca do późnej nocy; — acinaces: mały miecz perski nieco zakrzywiony, podobny do puginału rzymskiego, noszony podobno z prawego, nie zaś z lewego boku. 6. immane quantum częściej mówi się nimium quantum; — discrepat: nie zgadza się, nie pasuje, różni się; — inpium hiperbolicznie użyte zam. inprobum. 7. sodales: towarzysze, przyjaciele. 8. cubito presso=cubito inpresso pulvinis. 9. severi=aucteri: cierpkiego, gorzkiego; — sumere=bibere. 10. partem: kieliszek; — Falerni sc. vini, cf. c. II 3, 8; — dicat, bo Hor. jako magister convivii wydaje rozkazy. 11. beatus enall. adi. zam. adv., łącz z pereat. 12. volnere... sagitta w połączeniu z beatus pereat tworzą piękny oksymoron. 13. cessat voluntas?=non vis? 14. mercede=condicione; — quae łącz z cumque (tmesis); — domat: obezwładnia. krępuje; — Venus meton.=amor. 15. erubescere (bui): wstydzić się. rumienić się, płonąć od wstydu; — adurit sc. te. 16. ingenuus: szlachetny, uczciwy, przyzwoity. 17. peccare: błądzić przeciw obyczajności i zdrowemu rozsądkowi 18. tutis auribus=in tutis auribus. 19. laboras in...: walczysz z...; — Charybdi ze względu na chciwość i hulaszcze życie dziewczyny. 21. saga: czarownica; — solvere= liberare roz. od mąk miłosnych; — Thessalis: sławne były lekarstwa, sprowadzane z Tesalji. 22. magus: czarownik, czarnoksiężnik, guślarz; — venenis abl. instr.: odtrutkami. 23. vix wprowadza silniejszą gradację; — triformi cf. Hom. Il. VI 181: πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ Χίμαιρα=prima leo, postrema draco, media inde capella. 24. expediet=liberabit; — Chimaera: poeta porównuje dziewczynę z Chimerą ze względu na jej zmienność i zapalczywość.

Oda I 28.

„Szczupła mogiła na matynijskiem wybrzeżu kryje ciebie teraz, Archyto, który zmierzyłeś kulę ziemską i bezgranicznym duchem przebiegłeś niebo: pogrążeni są w nocy Tantal, Titon i Minos, a także twój wielki mistrz Pitagoras, z którym podzielałeś wiarę w nieśmiertelność, musiał po raz drugi zstąpić do Orku. My wszyscy musimy umrzeć, czyto

na polu walki, czyto w falach morskich, czyto jako młodzi lub starzy— nikogo nie opuszcza okrutna Prozerpina (w. 1-20).

Także mnie wyrzuciły fale morskie na wybrzeże iliryjskie: przepływający żeglarzu, nie odmawiaj moim kościom grudki ziemi; w nagrodę burze chłostać będą nie fale, lecz lasy na kontynencie, a bóstwa opiekuńcze Tarentu dopomogą ci do podróży korzystnej dla ciebie. Nie wahaj się, bo w przeciwnym razie spowodujesz odwet dla swoich dzieci lub dla siebie samego: moja prośba nie przeminie bezkarnie; dlatego spełnij ostatnią dla mnie posługę (w. 21-36)".

Zarówno metrum, które z miar innych ód najwięcej zbliża się do elegijnego dystychu, jak i motywy obu części przypominają greckie epigramy. Pierwsza część, epigram na Archytę, znamienitego męża stanu z Tarentu, matematyka i pitagorejskiego filozofa, współczesnego i przyjaciela Platona (Cic. Cat. m. 41) naśladuje w formie liczne utwory greckie, napisane w rodzaju epigramów ku czci genjuszów literackich, jak np. Simjasa na cześć Sofoklesa. Lecz gdy tego rodzaju epigramy kończą się zwykle zwrotem panegirycznym, to Horacjusz przechodzi do myśli, które na pozór wiążą się najściślej z pewnym rodzajem *consolationes* i istotnemi epigramami: tam pociesza pozostałego przy życiu wskazówka w tym kierunku, że także najsilniejsi, najbogatsi i najpiękniejsi umarli, lub że królowie, a nawet bogowie muszą dać śmierci swoje dzieci; albo że zmarły doświadczył losu, jakiemu poddać się musi każdy człowiek.

W tym utworze nie ma poeta na myśli przedewszystkiem śmierci w przeciwieństwie do ziemskiego życia (por. w 11 i nn.), lecz zagładę ciała i duszy w przeciwieństwie do nieśmiertelności duszy, w którą wierzył przecież Pitagoras, a z nim Archytas. Wszakże jego (tj. Archyty) duch już w ciele wykazał przymioty boskie (por. w. 1-6). Według Cic. Tusc. I 62 nn. z *vigere, sapere, invenire, meminisse* wynika, że duch jest boski, zatem nieśmiertelny, a ze wszystkich wynalazków najwyżej stoi, jak u Horacjusza, astronomja: *astra, quorum conversiones omnesque motus qui animo vidit, is docuit similem animum suum eius esse, qui ea fabricatus esset in caelo.*

Kto twierdzi stanowczo, że *Tartara habent Panthoiden*, tèn czyni to na podstawie naukowych wnikań w istotę duszy, albo na podstawie doświadczenia, które dla żyjących nie jest dostępne. Wiadomości o życiu pozagrobowem udzielają dusze zmarłych jedynie tym, którzy potrafią je zakląć. Horacjusz pozwala mówić duszy, która przecież nie zstąpiła jeszcze do Hadesu, bo w przeciwnym razie zjawiłaby się tylko na skutek zaklęcia, lecz jako ἄταφος unosi się dokoła swoich zwłok, które fale morskie wyrzuciły w pobliżu grobu Archyty, i prosi o pochowanie ich żeglarza, który przypadkiem obok wybrzeża płynie.

1. numero carentis harenae mensorem oksymoron, dopowiedzenie do te. Archytas już przed Archymedesem obliczył podobno wszystkie ziarnka piasku na kuli

ziemskiej i może spróbował także obliczyć jej wielkość. 2. cohibent: okrywają, otaczają; — Archyta voc. od Archytas, połóż na czele przekładu. 3. pulveris exigui parva munera (u nas: garść ziemi ojczystej), tj. skromny grobowiec. 4. prodest w znaczeniu: przydało. 5. aërias domos: przestworza niebieskie. 6. percurrisse poet. zam. perscrutatum esse, tłumacz dosłownie, ze względu na astronomiczne studja Archyty; — polum: sklepienie niebios; — morituro: chociaż musiałeś umrzeć. 7. Pelopis genitor = Tantalus (antonomazja). 9. arcanis dat.; — habent = cohibent. 10. iterum: raz jako Euforbos, drugi raz jako Pitagoras; — Orco dat. celu=ad Orcum. 11. clipeo refixo abl. abs. w znaczeniu przyczynowem: ponieważ zdjął tarczę. 12. ultra = praeter. 13. nervos atque cutem u nas: prócz skóry i kości, które według nauki Pitagorasa jedynie są śmiertelne w człowieku; — morti concesserat (indicat. zawisły od quamvis na oznaczenie faktu niezawodnego) = concesserat esse mortis. 14. iudice te, gdyż Archytas był uczniem Pitagorasa; — non sordidus litotes = non spernendus: nie lichy, wyborny, nie ladajaki; — auctor (= Pythagoras): badacz, znawca, tłumacz. 15. naturae verique: w dziedzinie przyrodoznawstwa i etyki; po verique następuje rzadko spotykana u Rzymian caesura post tertium trochaeum. 16. calcanda sc. est; — leti = mortis. 17. torvo, bo wzrok jego pała dziką żądzą krwi. 18. avidum, gdyż pochłania męża i mienie z okrętem. 19. densere staroświecka forma = densare: czynić gęstym, zgęszczać, gromadzić, tłoczyć; — funera = cadavera. 20. fugit (perf. gnom. = aoristus gnomicus): gardzi, oszczędza. 21. devexi: zachodzącego; — rapidus: burzliwy. 22. Illyricis = Adriaticis, bo Ilirja leżała na półn.-wsch. wybrzeżu morza Adrjatyckiego; — obruit: zatopił. 23. malignus: skąpy. 24. capiti inhumato (należy także do ossibus) hiatus. 25. sic = quod si feceris. 27. plecti: dostawać chłostę, odpokutować, ucierpieć; — te sospite = ita ut tu sospes evadas. 28. unde = a quibus, odnieś do ab Iove Neptunoque; — potest sc. defluere; — aequo = benigno, propitio. 30. neglegis z samym

infinit. = non vis; — i n m e r i t i s = innocentibus. 31. p o s t m o d o łącz z nocituram; — t e abl. zawisły od natis: twoim dzieciom; — f r a u d e m: grzech; — f o r s = fortasse; — e t = etiam. 32. d e b i t a i u r a: prawa do ostatniej posługi, śmierć; — v i c e s (vicis: wzajemność, odpłata, wywdzięczenie się) s u p e r b a e: zasłużona kara. 33. m a n e r e: oczekiwać, czekać, grozić; — p r e c i b u s n o n l i n q u a r i n u l t i s = preces meae non inultae relinquentur. 34. p i a c u l a: ofiary oczyszczalne; — r e s o l v e n t: wyzwolą, uwolnią cię od winy i kary. 36. i n i e c t o t e r p u l v e r e, tj. rzuciwszy na niepogrzebane zwłoki trzy pełne garści piasku, aby choć częściowo złagodzić straszną dolę umarłych.

Oda I 29.

Horacjusz, widząc nagłą zmianę w swym przyjacielu I k c j u s z u, który pragnął w r. 25 wziąć udział w wyprawie wojennej Eljusza Gallusa, namiestnika Egiptu, na bogatą Arabję, żartuje z niego, przypuszczając, że jedynie z chęci wzbogacenia się zamienia poważne studja filozoficzne na twardą żołnierkę. Ikcjusz powrócił później do dawnego trybu życia.

Adresatem tego utworu jest ten sam filozofujący dyletant, któremu jako prokuratorowi sycylijskich dóbr Agryppy poświęcił poeta ep. I 12, napisaną w r. 20. Ta pieśń zaś powstała przed r. 25.

1. b e a t i s (= divitibus) hypall. adi. = beatorum; — i n v i d e s: zazdrościsz. 2. g a z a (u Hor. tylko w plur.) wyraz perski: skarbiec, skarb królewski, przen.: skarb, bogactwo. 4. r e g i b u s dat. incommodi zawisły od acrem militiam paras: przeciw...; — M e d o (= Partho) dat. incommodi zawisły od nectis; można się było spodziewać, że Rzymianie po podbiciu Arabji zwrócą swój oręż przeciw Partom. 5. n e c t i s c a t e n a s: kujesz kajdany, więzy, jak gdyby oni byli już zwyciężeni. 6. b a r b a r a hypall. = barbararum, łącz z virginum, tj. z córek królewskich po zabiciu oblubieńców, jak np. u Homera branka Achillesa Bryzeida (por. c. III 2, 7). 7. p u e r e x a u l a = puer aulicus: paź. Piękni chłopcy, ufryzowani jak dziewczęta, capillati lub calamistrati, przeważnie pochodzenia wschodniego, usługiwali przy stole, nalewali gościom puharami wina z mieszalników. Nazywano

ich w Rzymie pueri albo servi a cyatho. 8. cyathus cf. s. I 1, 55. 9. doctus przyzwal.; — sagittas Sericas: znakomite były strzały seryjskie, gdyż żelazo z kraju Serów (= Chińczyków) uchodziło za najlepsze; — tendere: wypuszczać. 10. arcu paterno jako dziecko szlachetnych rodziców, stworzone nie do takiej służby, lecz wyrosłe raczej w ćwiczeniach z bronią. 10. arduis montibus dat. kierunku zawisły od relabi. 11. pronos: w dół płynące; — relabi: cofnąć się w... (figura nieprawdopodobieństwa, ἀδύνατον, oznacza niemożliwość). 12. reverti sc. ad fontem suum. 14. Socraticam domum = sectam, familiam Socraticam, tj. księgi sokratesowej sekty filozofów, do której należeli Ksenofon, Eschines, Plato. 15. mutare co do składni por. s. II 7, 110; — Hiberis = Hispanis; słynne były żelazne pancerze hiszpańskie.

Oda I 30.

Jednym ze starych i naśladowanych także przez Rzymian motywów hellenistycznej poezji jest to, że bóstwa opuszczają swoje ulubione miejsca, aby wysłuchać śmiertelnika, który błaga je o łaskę, i spełnić jego życzenia. W tym utworze prosi Horacjusz w imieniu swej ukochanej, która rozpala teraz jego serce i składa właśnie Wenerze ofiarę (por. w. 3), aby bogini zakwaterowała się na stałe z całym swoim orszakiem w mieszkaniu Glycery i obsypywała ją hojnie darami.

Ta oda stoi w wyraźnem przeciwieństwie do c. I 19.

2. sperne: opuść, porzuć; — dilectam sc. tibi; — et, szyk: et transfer te in aedem decoram Glycerae vocantis te multo ture. 3. Glycera cf. c. I 19, 5; — decoram hypall. adi. = decorae: powabnej. 4. aedem, bo Horacjusz uważa Glycerę za kapłankę miłości, a jej mieszkanie za świątynię. 5. solutis zonis (zona: pas) abl. qualit. = nudae. 6. properentque Nymphae = Nymphaeque properent. 7. comis: wdzięczna, powabna, por. s. II 8, 76; — Iuventas (uosob.) identyfikowana z Hebą, córką Zeusa i Hery, małżonką Heraklesa. 8. Mercurius symbol młodzieńczego wdzięku w orszaku Wenery i Gracyj.

Oda I 31.

Po zwycięstwie morskiem nad Sekst. Pompejuszem pod Mylae (r. 36) rozpoczął Oktawjan na Palatynie budowę świątyni Apollina, który nie miał dotychczas w Rzymie godnego przybytku. Ponieważ roboty budowlane ciągnęły się przez lat ośm, można było połączyć poświęcenie świątyni w jesieni r. 28 z dziękczynieniem za zwycięstwo akcyjskie. Lecz chociaż na drzwiach świątyni były przedstawione czyny zwycięskie boga, chciał jednak August przez swoją fundację zaakcentować przedewszystkiem pokojową i kulturalną stronę Apollina. Z budową związane były pierwsze publiczne bibljoteki w Rzymie, grecka i łacińska (por. ep. II 1, 216; pierwszą bibljotekę publiczną w Rzymie założył w r. 39 Asinius Pollio, adresat c. II 1); sale ich zdobiły popiersia i wizerunki najznakomitszych pisarzy, w krużgankach wystawione były arcydzieła greckiej plastyki. Sam Apollo w roli lutnisty był arcydziełem Skopasa: w nim mogli poeci rzymscy upatrywać szczęśliwą wróżbę dla korzyści, jaką miał dać narodowi rzymskiemu naczelnik państwa.

Do nowego boga, który przez ogromne oddane mu zaszczyty był zapewne przychylnie usposobiony, zbliżał się naturalnie cały Rzym z ofiarami i modłami; także *vates Horatius* zbliża się do ołtarza: „O co błaga boga pieśniarz? (w. 1 - 3). Nie o bogactwa ani o urodzajną rolę, nie o pałac jaśniejący złotem ani o bogatą wioskę (w. 4 - 8): niech inni posiadają wspaniałe winnice, a bogaty kupiec niech cieszy się z dochodu, jaki mu dała niezmordowana podróż po świecie — ja nie zazdroszczę im tego przy swojej skromnej i zdrowej strawie (w. 9 - 15). Moje życzenie jest takie: Pozwól mi, synu Latony, korzystać spokojnie z tego, co już posiadam, w czerstwości fizycznej i duchowej aż do pięknej i nie pozbawionej lutni starości (w. 16 - 20)“.

Od czasów Sokratesa walczyli filozofowie, przedewszystkiem cynicy i stoicy, z głupotą tłumu, który błagał bogów o ziemskie i znikome dobra, nie wiedząc, czy wyjdą one im na pożytek, zamiast prosić skromnie o „dobro“ lub o rozum albo o zadowolenie! Horacjusz nie prosi jako filozof i nie zwraca się do bogów, lecz jako pieśniarz i modli się do Apollina; ale także on—jak uczynił to niegdyś Pindar w jednej ze swoich ód — stawia siebie swojem idealnem usposobieniem w jaskrawem przeciwieństwie do *populus;* aby uwydatnić to przeciwieństwo, rozwija poeta szczegółowo przed samą modlitwą (w. 16 - 20) to, czego nie pragnie. W szczegółach przypomina ta oda koniec pierwszej epody.

1. dedicatum Apollinem=Apollinem, cuius aedes dedicata est; dedicare deum (aede), consecrare = bogu miejsce poświęcić, uczcić boga przez wzniesienie mu świątyni; — poscit: prosi, błaga. 2. orat: modli się; — pa-

t e r a cf. s. I 6, 118; n o v o m=hornum. 3. l i q u o r e m= vinum. 3. o p i m a e: urodzajnej, płodnej. 4. f e r a c i s: bujne. 5. a e s t u o s a e: gorącej, skwarnej, por. epd. 1, 27;— g r a t a sc. domino: miłe oku, bo wypasione. 7. r u r a: włoście, obszary kampańskie, słynne ze znakomitej pszenicy, plantacyj wybornych oliwek i winorośli. 8. m o r d e t= lambit (c. I 22, 8). 9. p r e m a n t = amputent. Szyk: premant (ei), quibus Fortuna dedit (premere), vitem Calenam falce; — f a l x cf. epd. 2, 13. 10. d i v e s u t = ut dives;— a u r e i s c u l i l l i s = ex aureis culillis; culillus: kielich, puhar, lampka. 11. e x s i c c a r e: wypróżnić, wypić, wychylić do dna, wysączyć do kropelki. 12. S y r a (= Syria) m e r x, tj. kosztowne towary wschodnie, zwłaszcza olejki i wonności, sprowadzane do Italji z wnętrza Azji przeważnie przez Syrję, a w szczególności przez Antjochję;—r e p a r a r e termin techn. z mowy kupieckiej: zakupić nowe towary po spieniężeniu importowanych (wzamian za...). 13. d i s c a r u s i p s i s z ironją, gdyż kupcy za swe śmiałe podróże zamorskie, odbywane z chciwości w celu nagromadzenia bogactw, powinni raczej zasługiwać na karę niebios, mian. na rozbicie okrętu; — t e r e t q u a t e r hiperbola: wielokrotnie. 14. r e v i s e n s: znowu żeglując, znowu puszczając się na... 15. i n p u n e: bezpiecznie; — m e p a s c u n t: żywię się, karmię się, służą mnie za pożywienie. 16. c i c h o r e u m: cykorja, endywja, sałata włoska, zapewne pokarm ubogiej klasy ludu w Atenach i w Rzymie;—l e v e s: lekkostrawne; — m a l v a: ślaz, malwa, służąca za pokarm ubogiej klasie ludu w Atenach i w Rzymie, por. epd. 2, 58. 17. p a r a t a (orum): rzeczy nabyte, posiadłość, mienie. Szyk: dones mihi, Latoë, precor... frui paratis et valido ac integra cum mente... nec degere senectam turpem nec cithara carentem; — v a l i d o: w czerstwem zdrowiu fizycznem. 18. L a t o ë (forma dorycka): synu Latony; — d o n e s zwykle: des; — i n t e g r a (bona) c u m m e n t e = integro mentis: zdrowemu na umyśle. 19. t u r p e m, gdyż w starości bywa już człowiek wyczerpany fizycznie i duchowo. 20. n e c c i t h a r a c a r e n t e m zawierają myśl przewodnią całego utworu.

Oda I 32.

Poeta pragnie po lekkich piosenkach greckich (anakreontykach) zanucić trwałą pieśń łacińską wzorem Alkajosa, który tworzył oprócz pieśni erotycznych także pieśni wojenne ku chwale ojczyzny; prosi więc Muzę, aby do niego przybyła i uderzyła w struny jego lutni.

1. poscimur sc. a populo Romano lub a sodalibus: wzywam cię; — si quid w modlitwach utarta formułka zam. quoniam; — vacui sc. a laboribus=otiosi: w wolnych chwilach; — sub...: w... 2. lusimus o lżejszej lirycznej poezji; — quod et, szyk: age dic, barbite, carmen Latinum, quod (względno-skutkowe) vivat et in hunc annum et in plures (annos). 3. vivere: trwać, istnieć; — dic: zaśpiewaj, zanuć. 4. barbiton cf. c. I 1, 34. 5. Lesbio civi (dat. auctoris do użytego biernie modulate=a cive Lesbio)= Alcaeo; — modulate: uderzana przez... 6. ferox bello w znacz. przyzwal., jak patiens w c. I 8, 4; — inter arma: wśród szczęku oręża; przed inter położ sive. 7. iactatam: uszkodzony, dziurawy; — religarat (= adligarat) litore navim, tj. wylądował roz. w powrocie do ojczyzny po przebytej ciężkiej podróży morskiej. 9. illi (Veneri) semper haerentem (=adhaerentem) puerum: pacholę (Kupidyna), które stale jej towarzyszy, nieodłączne jej pacholę. 11. Lycus: piękny chłopiec, ulubieniec Alkajosa; — nigris oculis nigroque crine jeden z ideałów piękności w oczach starożytnych Rzymian, typowy chłopiec włoski. 12. decorum = ornatum. 13. o decus, szyk: o testudo, decus Phoebi et grata dapibus supremi Iovis. 14. testudo (cf. c. I 10, 6) = lyra; — labores: znoje, trudy, walki. 15. lenimen (lenire): ulga, właść. środek łagodzący; — salve = χαῖρε: witaj, przybywaj. 16. rite: należycie, godnie, z namaszczeniem; — vocanti sc. mihi= invocanti mihi: jeśli cię wzywam, na moje wezwanie.

Oda I 33.

Albjusz Tibullus, sławny elegik rzymski i zażyły przyjaciel Horacjusza, nie może pogodzić się z myślą, że jego kochanka, prawdopodobnie Delja lub Nemesis, występująca tu pod pseudonimem Glycery, porzuciła

go, oddając serce komu innemu. Poeta stara się ukoić jego smutek słowami pociechy pełnemi, twierdząc, że Wenera cieszy się z nieszczęśliwej miłości i lubi kojarzyć zupełnie odmienne charaktery; podobnego losu doznał on sam od tej bogini.

1. ne doleas: nie martw się, nie trap się, nie gryź się; — plus nimio memor = nimium memor. 2. inmitis (=crudelis) Glycerae (=Deliae lub Nemesis, właść. Słodziutkiej, od γλυκύς=słodki) oksymoron;—miserabilis tu: żałosny, por. c. I 3, 22: dissociabili. 3. cur prawie= propterea quod; wyraża żdziwienie Tibulla, dlaczego wzgardziła nim jego kochanka, choć bogowie obdarzyli go oprócz młodości urodą i majątkiem, por. ep. I 4, 6-7: non tu corpus eras sine pectore: di tibi formam, di tibi divitias dederunt artemque fruendi;—tibi praeniteat (praenitere z dat.: przewyższać) w oczach Glycery; — iunior sc. adulter (= procus: gach, zalotnik). 4. laedere fidem: złamać wiarę, dopuścić się wiarołomstwa. 5. insignem tenui (=angusta) fronte, tj. piękną, cudną; angusta frons uchodziło u starożytnych Rzymian za cechę młodzieńczej piękności, por. ep. I 7, 26. 6. Cyri gen. obi. do amor;—torret: rozpala, ogarnia;—asperam=crudelem. 7. declinat sc. a Lycoride. 9. turpi (turpis: haniebny, sromotny) adultero (=proco) abl. do peccet. 10. visum sc. est. 11. animos: charaktery; — sub iuga aënea, gdyż miłość może być szczęśliwa wówczas, gdy dobiorą się kochankowie. 12. mittere: sprzęgać. 13. melior = nobilior, me dignior;—petere: pożądać;—Venus meton.= amor. 14. detinuit: opętała, skrępowała. 15. fretis= mari, cf. c. I 3, 16;—acrior=saevior. 16. curvantis Calabros sinus: bijącego o wybrzeża Kalabrów.

Oda I 34.

Potężny grom z jasnego nieba przekonał poetę o istnieniu wszechmocy boskiej; poeta, dotychczasowy wyznawca zasad Epikura, przerażony tem szczególnem zjawiskiem natury, wyrzeka się swej obojętności religijnej, usłyszawszy teraz odpowiedź na zuchwałe pytanie Lukrecjusza: *denique cur numquam caelo iacit undique puro Iuppiter in terras fulmen*

sonitusque profundit? (de rerum natura VI 400). W taki sposób obudziło się w nim przypomnienie dawnej wiary z lat młodzieńczych, że światem i losami ludzi kierują moce niebieskie.

Utwór, napisany w tonie bardzo poważnym, jest wyznaniem religijnego nawrócenia, jak c. I 14 nawrócenia politycznego. Nie mamy powodu wątpić w szczerość tego wyznania. Inna kwestja jest, czy wyprowadzenie tego nawrócenia z wstrząsającego zjawiska natury nie jest poetyczną fikcją, zastosowaną w tym celu, aby przedstawić długi proces duchowy zapomocą jasnego obrazu; do tego mogłyby pobudzić poetę opisy prawdziwych „nawróceń“, które tak w starożytności jak i w czasach dzisiejszych są często wynikiem silnych optycznych i akustycznych złudzeń. Czasu napisania tej pieśni poeta zupełnie nie określa.

Oda, zbudowana symetrycznie z trzech trójczłonowych perjodów, obfituje w śmiałe wyrażenia, odpowiadające głębokiemu wzruszeniu poety.

1. parcus: skąpy, czczący małemi ofiarami; — infrequens = rarus. 2. insanientis sapientiae oksymoron, gen. relationis do consultus; oznacza pogląd Epikura, że bogowie wcale nie troszczą się o świat i ludzi. 3. consultus: zatopiony, cały oddany; — erro: błądzę po manowcach; — retrorsum vela dare: zawrócić swój okręt, tj. wypłynąć na pełne morze bezbożności, gdzie mu burze grożą; teraz pragnie poeta cofnąć się i powrócić na te same szlaki, które zostawił poza sobą, aby bezpieczniej zawinąć do przystani bojaźni bożej (Schütz). 4. iterare cursus relectos (proleptycznie użyte) = iterando cursus (per mare) relegere: po raz wtóry przebyć odbyte szlaki. 5. Diespiter = Iuppiter jako bóg światłości dziennej „diei pater”; dies dawna forma gen. zam. diei. 6. igni corusco (coruscus: drżący, błyszczący, migający się) = fulmine. 7. plerumque: zazwyczaj; — per purum = per caelum serenum; piorun, który padł z pogodnego nieba. był zwiastunem złej wróżby; — tonantis: grzmiące, wywołujące pioruny. 8. volucrem: szybki. 9. quo = a quo; — bruta = iners: ociężała, gnuśna. 10. horrida = quae horrorem incutit. 11. sedes w znaczeniu: miejsce; — Atlanteus (pierwsza zgłoska krótka) finis: koniec świata, gdzie Atlas dźwiga na swoich barkach niebo, świat na powierzchni ziemi w przeciwieństwie do świata podziemnego (Styx). 12. concutitur umieszczone na końcu

i w odosobnieniu obrazuje potęgę wstrząśnienia. Zwróć uwagę na praesens obok perf. egit; skutki potężnego zjawiska trwają jeszcze; — valet z inf.: jest zdolny, ma moc, potrafi; — ima summis mutare (co do składni por. s. II 7, 110): wyniosłe poniżyć — niskie wywyższyć. 13. attenuat: poniża. 14. obscura przeciwst. do insignem; — promens: podnosząc, wywyższając; — apex: perska tiara, ozdobiona niebieską wstążką (diadema), była symbolem wschodniego królestwa, a tem samem potęgi królewskiej wogóle (por. c. III 21, 20). 15. cum stridore (stridor: syczenie, świst) acuto (acutus: przenikający) sc. alarum. 16. sustulit... posuisse perf. gnomica = aoristi gnomici; — gaudet z inf. odpowiada gr. part. praedic.: z lubością, z przyjemnością wkłada (na głowę), por. c. III 18, 15.

Oda I 35.

Modlitwa do Fortuny z Ancjum: między wezwanie wszechmocnej bogini (w. 1-4) a prośbę o opiekę nad Cezarem i wojskiem rzymskiem w kampanji przeciw Brytanom i Arabom, jak również o pomyślny wynik ich oręża (w. 29-40), wtrącił poeta wzorem hymnów greckich pochwałę bóstwa; o jej łaskę ubiega się wszystko, wszystko obawia się jej gniewu (w. 5-16); Necessitas, Spes i Fides należą do jej orszaku (w. 17-28). Sławienie bóstwa i jego potęgi, dodane w celu podtrzymania i uzasadnienia ich prośby, stanowi główną część modlitwy, od krótkich formułek aż do bogato wykonanych obrazów działania bóstwa, jak w hymnie Kleantesa do Zeusa lub w *prooemium* Lukrecjusza (I 1-27). Horacjusz unika rozwlekłości i niejasności, które łatwo mogą stąd powstać, przez symetryczny układ zwrotek: po pierwszej zwrotce, zawierającej wezwanie bóstwa, następują trzy razy trzy należące do siebie zwrotki, z których znowu za każdym razem dwie ostatnie tworzą całość.

Czas napisania tej pieśni określa w. 29: latem r. 27 opuścił August Rzym, a w roku następnym czyniono przygotowania do pochodu Eljusza Gallusa na Arabję (por. c. I 29); w tym więc roku napisał poeta tę odę.

1. diva, tj. Fortuna. W Ancjum była sławna świątynia z wyrocznią Fortunae Antiatis.; — gratum cf. Cic. ad Att. II 6, 1: nihil quietius, nihil amoenius quam Antium; — quae regis = regina. 2. praesens z inf. = valens ad (w prozie); — imo tollere de gradu: wywyższyć. 3. mortale

corpus = hominem. 4. vertere = mutare (s. II 7, 110);— funeribus abl. instr.: na orszaki pogrzebowe. 5. te... te anafora; — ambit: udaje się, zwraca się. 6. ruris colonus: wieśniak w przeciwst. do bogatego kupca; — dominam aequoris: plastyka przedstawia Fortunę jako władczynię morza z wiosłem w prawem ręku. 7. lacessit: idzie w zapasy, zaczepia, wyzywa, odważnie puszcza się na... 8. carina cf. epd. 10, 20. 9. Dacus: w kraju Daków August prowadził wojnę w latach 35 i 34;— asper = ferox; — profugi=vagi, ἁμαξόβιοι, cf. c. III 24, 9: campester. 10. urbes = Italia; — gentes sc. peregrinae: zagranica: — ferox: wojowniczy, bitny, wyćwiczony w boju. 11. matres, jak np. Atossa, matka Kserksesa. 12. purpurei: odziani w purpurowe szaty. 13. iniurioso: zuchwałą, bezczelną; — pede proruas (proruere: obalić, zniszczyć) aliteracja. 14. stantem columnam symbol niezachwianej władzy; — frequens: zebrany, zgromadzony. 15. ad arma... ad arma (anafora) okrzyk rewolucyjny. 16. concitare: wzywać, wołać; — frangere: zdruzgotać. 17. anteit przez synizesę dwuzgłoskowe; — Necessitas (uosob.), Ἀνάγκη, bóstwo kroczące przed Fortuną, podobnie jak liktorowie przed konsulami; zamiast rózg i toporu niosło gwoździe belkowe, kliny spiżowe, ostrą klamrę i roztopiony ołów, ponieważ obciosywa i mocno spaja losy ludzkie. Alegorja wyraża twardą konieczność losów ludzkich. 18. clavos (gwoździe) trabalis symbol trwałości; — cuneos: kliny. 20. uncus: hak zakrzywiony, klamra, zapomocą której spajano najpierw silnie między sobą kamienie, a potem wylewano ołów na powstałe między nimi szpary. 21. albo velata panno (pannus: tkanina, szata): plastyka przedstawia Wierność z wyciągniętą naprzód i przysłoniętą białym welonem prawicą; ci zaś, którzy składali jej ofiary, owijali prawą rękę białem suknem. 22. nec comitem abnegat = nec comitem se abnegat, tj. nie opuszczając ciebie wtedy, gdy (utcumque = quandocumque); — mutata veste (tj. szatę weselną na kir żałobny): Nadzieja (Spes) i Wierność (Fides) nie opuszczają nigdy człowieka nieszczęśliwego, którego oznacza tu sama

Fortuna mutata veste; — potentis hypall. = potentium. 24 domos: pałace. 25. meretrix: zalotnica. 26. diffugiunt: odbiegają nieszczęśliwego, pierzchają; — cadus: naczynie gliniane ze stożkowato zakrzywioną szyją, służące do przechowywania płynów, szczeg. wina; dzban, kadź, beczka. 27. cum faece (faex: drożdże, szczeg. wina, osad) przysłowiowo; — siccare: wypróżnić, wychylić. 28. iugum: brzemię nieszczęścia; — dolosi = dolose nolentes. 30. Britanni wedł. starożytnych dopuszczali się rozbojów, napadając na podróżnych, przybywających do ich kraju. August już kilkakrotnie myślał o ich podboju, zwłaszcza w r. 27; — iuvenum examen: rój, kwiat młodzieży. 31. Eois partibus o wyprawie wojennej Eljusza Gallusa na bogatą Arabję. 32. Oceano = mari. 33. cicatricum (cf. s. I 5, 60) et sceleris hendiadys, gen. obiectivi do pudet; — pudet sc. me. 34. fratrumque sc. caesorum in bello civili; — dura aetas dopowiedzenie do nos: my nieugięte, harde, zatwardziałe pokolenie, my pokolenie bez serca, twarde jak głaz. 35. intactum orzeczeniowo; — nefasti zawisłe od quid. 36. unde = a quo. 38. o utinam, szyk: utinam diffingas ferrum retusum (= hebetatum sc. in bellis civilibus) (ut dirigatur) in Massagetas Arabasque. 39. incude (incus: kowadło) diffingere (przekształcić, przeobrazić) ferrum: miecz na kowadle przekuć w tym celu, aby zwrócić go przeciw nieprzyjaciołom. 40. Massagetas Arabasque oznaczają ogólnie najodleglejszych i najgroźniejszych nieprzyjaciół Rzymu.

Oda I 36.

Pierwszą księgę ód zamykają trzy pieśni biesiadne, kolejno po sobie następujące. Na ich czele słusznie umieścił poeta tę wesołą pieśń powitalną na cześć Plocjusza Numidy, swego serdecznego przyjaciela, powracającego szczęśliwie do ojczyzny z wojny kantabryjskiej (w Hiszpanji): do *sollicitae preces*, które w poprzednim utworze były zwrócone do *Fortuna redux*, stanowi szczęśliwy kontrast swawolny nastrój tego powitania. Z Numidą zaprzyjaźnił się Horacjusz prawdopodobnie przez wspólnego przyjaciela Eljusza Lamję (por. c. III 17) i dlatego przeważa tu nad wyrażeniem własnego uczucia opisanie wesołej biesiady

i radości, jaką darzą nowego przybysza Bachus i Wenera. Tę odę napisał poeta przypuszczalnie albo podczas samej uczty, albo nawet nieco później, aby zachować pamięć o tym radosnym dniu.

2. placare = venerari. 3. custodes, bo opiekowali się nim w dalekich stronach. 4. Hesperia ultima: „najdalszy Zachód“, więc okolica przy słupach Herkulesa; — sospes: szczęśliwie powróciwszy do ojczyzny. 6. dividit oscula: wydziela, rozdziela pocałunki między..., całuje serdecznie (multa). 8. non alio rege = eodem rectore, magistro. Numida i Lamja wychowywali się razem, podobnie jak Oktawjan i Agryppa; — puertiae synkopicznie = pueritiae, cf. c. II 2, 2: lamna = lamina. 9. mutataeque simul togae: chłopcy, skończywszy lat 16, zmieniali toga praetexta na toga virilis lub libera w święto Liberaljów (17 marca). 10 Cressa nota: kredowa kreska, znak biały. Szczęśliwy dzień (ἡμέρα λευκή, dies albus lub candidus) znaczyli starożytni Rzymianie w kalendarzu symbolicznie białą kredą, nieszczęśliwy zaś węglem. 11. promptae amphorae (cf. c. I 9, 8) dat. zawisły od modus. 12. neu sit requies pedum = saltetur; — morem in Salium (gen. = Saliorum) = in morem Saliarem, względnie Saliarium. 13. multi meri gen. qualit.: pijaczka; — Damalis zmyślone imię pewnej zalotnicy, od wyrazu gr. δάμαλις = jałówka, a więc: młode dziewczę. 14. amystide: haustem, od trackiego zwyczaju ἀμυστὶ πίνειν = pić duszkiem, haustem. 16. vivax: długotrwały, gdyż ma trwałe kwiaty; — apium: opich (σέλινον); — breve: krótkotrwała.

Oda I 37.

Dnia 1 września 30 r. padła Aleksandrja, Antonjusz zakończył życie samobójstwem, a w kilka dni potem — nie da się dokładnie określić — Kleopatra otruła się w tajemniczy sposób, nie mogąc usidlić swojemi wdziękami obojętnego na nie Oktawjana. Wiadomość o wszystkich tych wypadkach doszła do Rzymu prawie równocześnie; pod jej bezpośredniem wrażeniem, zanim jeszcze senat uchwalił kilkudniowe święto dziękczynienia, wyśpiewał poeta pieśń zwycięską, która w trzech lirycznych obrazach maluje zuchwałe nadzieje królowej, jej sromotny upadek oraz jej

heroiczny koniec: nigdy już potem nie udało się Horacjuszowi tak świetnie jak tutaj oblec epiczny temat w liryczne szaty. W uniesieniu radosnem płyną jakby strumień bez przerwy zdania: cały utwór jest jednym długim okresem. Nawiązując do pieśni biesiadnej (fr. 20) Alkajosa na śmierć tyrana Lesbos Myrsilosa, raduje się poeta: „Teraz należy hulać i ucztować! przedtem nie było odpowiedniej ku temu chwili, jak długo szalona królowa myślała o zagładzie Rzymu"; na samo wspomnienie o zuchwałych poczynaniach Kleopatry porywa gniew poetę, że śmiała ona dążyć do upadku Rzymu ze swoją czeredą eunuchów, upojona szczęściem i winem; lecz jej szaleństwo skończyło się pod Akcjum. Wtedy szydzi z niej poeta, że w popłochu pierzchała przed Cezarem, pragnącym okuć w kajdany tego fatalnego potwora, podobnie jak pierzchają gołębie przed jastrzębiem lub zające przed myśliwym. Wkońcu zmienia się nastrój poety pod wpływem myśli o jej śmierci i kończy tę pieśń gorącem uznaniem dla jej wielkości duszy, którą objawiła swym bohaterskim (według zapatrywań pogańskich) czynem.

Tę pieśń napisał poeta we wrześniu 30 r.

1. n u n c, tj. po zdobyciu Aleksandrji w r. 30: wyrazu tego użyto anaforycznie; — p e d e l i b e r o (sc. metu) po ostatnich przesileniach, które groziły Rzymowi niewolą ze strony Kleopatry; tłumacz: swobodnie. 2. p u l s a n d a (sc. est) t e l l u s = saltandum est, cf. c. I 4, 7: quatiunt; — S a l i a r e s d a p e s: sute uczty, urządzane przez Saljów, kapłanów Marsa. 3. o r n a r e p u l v i n a r (zam. pulvinaria: poduszka, wezgłowie, sofa) d e o r u m d a p i b u s (dat.): w miejscach publicznych, a mian. na ulicach podczas uroczystości okolicznościowych umieszczano na sofach posążki bogów, przed któremi stawiano stoły z obiatami dla bogów; to nazywano lectisternium. 4. t e m p u s e r a t (indic. zam. coni.) wyraża, że to, czego mówiący się domaga, jeszcze się nie stało. Ze słów tych przebija niecierpliwość poety, który nie może się doczekać, kiedy senat i naród złożą uroczyście bogom hołd dziękczynny; — s o d a l e s cf. c. I 27, 7. 5. a n t e h a c przez synizesę dwuzgł.; — n e f a s sc. erat;— C a e c u b u m sc. vinum, cf. c. I 1, 19. 6. c e l l i s (cella: spiżarnia, piwnica, w której przechowywano owoce, wino) a v i t i s abl. do depromere; — d u m = quamdiu. 7. r e g i n a, tj. Kleopatra; — d e m e n t i s hypall. adi. = demens: w przystępie szału. 8. f u n u s e t = et funus. 9. c o n t a m i n a t o (sc. flagitiis) c u m g r e g e t u r p i u m m o r b o

virorum: z plugawą czeredą, chorobliwie oszpeconych mężczyzn, z czeredą rzezańców (=eunuchorum), chorobą dotkniętych. 10. quidlibet inpotens (sc. sui=intemperans: nie panująca nad sobą, zuchwała, w zuchwalstwie odważająca się) sperare: w swej bezgranicznej nadziei, snująca szalone nadzieje, ponieważ usidliła nietylko Antonjusza, lecz nawet Cezara, tylko jeden Oktawjan był dla niej obojętny. 12. ebria: upojona, oszołomiona, gdyż swą urodą i sprytem usidliła nawet Cezara. 12. minuit furorem... ab ignibus=quod vix una navis sospes (servata) erat, minuit furorem. Silna przesada, ponieważ z pogromu pod Akcjum ocalało 60 okrętów Kleopatry jak również kilka Antonjusza, zanim flota Oktawjana zniszczyła ogniem pozostałe ocalone okręty; dlatego sospes ab ignibus. 14. lymphatus u poetów = furiosus, demens: oszołomiony, dosł.: opętany przez nimfy wodne, rusałki (=νυμφόληπτος);—Mareotico sc. vino. 15. redegit in...: sprowadził do..., przemienił, nabawił; — veros timores, który ogarnął jej umysł w miejsce szalonych nadziei. 16. ab Italia, gdyż Akcjum leży niejako u bram Italji;—volantem sc. reginam. 17. remis pars pro toto = navibus;—adurgens: ścigając, prześladując, goniąc; w jesieni r. 31 wyruszył Oktawjan z pod Akcjum do Azji, przezimował na wyspie Samos i dopiero latem następnego roku udał się do Egiptu; — accipiter (jastrząb) velut sc. adurget. 18. mollis: delikatne, słabe, bezsilne. 19. venator sc. adurget; — nivalis, gdyż na zające poluje się zimą. 20. daret catenis = in vincula coniceret. 21. fatale monstrum: zgubną zmorę (Kleopatrę), która była przyczyną ostatniej wojny domowej. Horacjusz nazywa ją monstrum dlatego, gdyż zapomniała zupełnie o swej naturze kobiecej. Starożytni Rzymianie oznaczali często wyrazami monstra, prodigia, portenta ludzi, którzy pogwałcili prawa natury. 21. quae = at ea, constructio ad synesim; — generosius: zaszczytniej, w sposób więcej bohaterski, jak przystało na ostatnią latorośl z królewskiego rodu Ptolemeuszów. Comparativus w porównaniu z zamiarem Cezara, aby sprowadzić ją w triumfie do Rzymu.

22. q u a e r e n s: pragnąc; — n e c m u l i e b r i t e r e x p a v i t (od expavescere) e n s e m: ani jako kobieta nie przelękła się miecza, nie zbladła na widok miecza, tj. nie poddała się tchórzliwie, lecz stanęła odważnie do rozstrzygającej walki (w Egipcie). 23. n e c... o r a s odnoszą się nie do jej powrotu z pod Akcjum do Egiptu, lecz do stawiania oporu nadciągającemu Oktawjanowi. Zresztą próbowała Kleopatra zapewne przeprawić swoją flotę przesmykiem Sueskim, aby uciec na dalekie Południe, lecz doznała przeszkody ze strony Arabów, którzy spalili jej okręty;— l a t e n t i s o r a s = latebras orarum suo regno: odległych zakątków w swym kraju, odległych kryjówek. 24. r e p a r a v i t = mutavit, cf. c. I 31, 12. Kleopatra nie opuściła swej ojczyzny, aby wzamian za to (re—) w szybkiej (cita) ucieczce wyszukać sobie bezpieczną kryjówkę w dalekich krainach (oras). 25. a u s a partic., poet. w znaczeniu: ale odważyła się;—e t=etiam;—i a c e n t e m: leżący w gruzach po zdobyciu Aleksandrji. 26. f o r t i s t r a c t a r e (sc. manibus: dotykać, drażnić) = ad tractandum, ut tractaret, albo fortiter tractans;—a s p e r a s: złe, rozjuszone, jadowite. 27. s e r p e n t e s: według najbardziej rozpowszechnionej tradycji (Verg. Aen. VIII 697. Propert. III 11, 53) Kleopatra umarła od ukąszenia jadowitej żmii, przyłożonej do jej ciała;—a t r u m=perniciosum, mortiferum. 28. c o r p o r e c o n b i b e r e: chłonąć w siebie, połykać. 29. d e l i b e r a t a m o r t e abl. abs. w znaczeniu przyczynowem: ponieważ zdecydowała się umrzeć, ponieważ umarła śmiercią rozmyślną; —f e r o c i o r=etiam ferocior quam antea. 30. L i b u r n i s sc. navibus (dat.) cf. epd. 1, 1; — i n v i d e n s z nast. nom. c. inf. zam. acc. c. inf. na wzór składni greckiej, jak non concedens. 31. p r i v a t a = pristina (regia) dignitate spoliata;—d e d u c i (ab eis sc. Liburnis) z ojczyzny do Rzymu; — s u p e r b o t r i u m p h o dat. celu. 32. n o n h u m i l i s (litotes) należy właściwie do invidens, jest jednak podporządkowane zawisłemu inf. deduci w celu przeciwst. do superbo; — t r i u m p h o: proroctwo, zawarte w tem słowie, zamyka trafnie hymn triumfalny.

Oda I 38.

Est qui nec veteris pocula Massici nec partem solido demere de die spernit — do tego zdania wstępnej ody jest niniejsza pieśń niejako ilustracją, zamykającą pierwszą księgę ód: poeta siedzi przy winie w cienistej altanie (może w Sabinum) jako własny gość, nie jako samotny hulaka, lecz jako jeden z tych rozumnych, którzy *non magnis opibus iucunde corpora curant,* w świątecznym jednak nastroju, z wiankiem mirtowym na głowie. Usługuje mu chłopiec, również mirtem uwieńczony. Ta lekka piosenka biesiadna, napisana wzorem Anakreonta, jest owocem rozmyślań poety w uroczystej chwili; skromna prostota wyrażeń pięknie harmonizuje z pełną prostoty treścią.

1. o d i: nie znoszę, nie cierpię, nie lubię;—p u e r: poeta przemawia do niewolnika; a d p a r a t u s oznacza ogół przygotowań do biesiady (convivium), tu do samotnej potatio; poeta nazywa je „perskiem" (=wschodniem) dlatego, ponieważ przysłowiowe było bogactwo Persów, a przepych, roztaczany przez nich przy ucztach, był oddawna już znany; zatem Persicus tłumacz: zbytkowny, wystawny, kosztowny. 2. p h i l y r a: lipa, łyczko z lipy, z kory lipowej, używane do wiązania wieńców. 3. m i t t e (w znaczeniu przeczenia)= omitte; — s e c t a r i tu w znacz.: polować na co, gonić za czem, szukać;—q u o l o c o r u m podobnie jak ubi terrarum: gdzie. 4. s e r a: spóźniona, jesienna. Róża jest we Włoszech kwiatem wiosennym. 5. s i m p l i c i m y r t o, szyk: curo (ut) nihil adlabores sedulus simplici myrto=non curo, ut adlabores qnicquam sedulus simplici myrto: nie dbam, nie troszczę się wcale o to, byś pracując około skromnego mirtu cokolwiek do niego dodał, tj. nie dbam, nie troszczę się wcale o to, czy co dodasz, proszę cię, nic nie dodawaj do...; — a d l a b o r e s = cum labore addes, znajduje się tylko u Horacjusza. 6. s e d u l u s: w przesadnej gorliwości;— n e q u e d e d e c e t litotes, tj. ani nie przystoi tobie jako słudze, ani mnie, który... 7. s u b a r t a v i t e: pod gęsto liśćmi okrytą, zacienioną winoroślą.

Oda II 1.

Adresat utworu, C. Asinius Pollio, ur. w. r. 76 prz. Chr., zm. w r. 5 po Chr., przyjaźnił się w młodości z poetami Katullem, Kalwusem i Cynną; kiedy wybierał się w drogę do Aten, prawdopodobnie w r. 56, w celu kontynuowania studjów retorycznych, żegnał go Cynna wierszem *propempticon Pollionis;* później opiekował się młodym Wergiljuszem, który poświęcił mu dwie sielanki (4 i 8). W r. 40 był konsulem, lecz już w roku następnym, zamknąwszy swą działalność polityczną triumfem nad dalmatyckimi Partynami, poświęcił się w Rzymie pracom literackim w wielkim stylu: z łupów wojennych założył w Rzymie przy świątyni Wolności pierwszą publiczną bibljotekę (Plin. VII 115) i otworzył dla publiczności swój sławny zbiór rzeźb (Plin. XXXVI 33), z których zachował się do naszych czasów Byk Farnezyjski, przechowywany obecnie w Muzeum Neapolitańskiem. Głównie poświęcał się Poljo wymowie, a także z amatorstwa uprawiał tragedję: już w r. 39 Wergiljusz nazwał jego sztuki *sola Sophocleo carmina digna cothurno* (buc. 8, 4), a Horacjusz, który w sat. I 10, 85 wymienia go pomiędzy swoimi dostojnymi protektorami, tak o nim mówi: *Pollio regum facta canit pede ter percusso* (ibid. 42). Po r. 35, a może dopiero po bitwie akcyjskiej, zabrał się Poljo do napisania wzorem Salustjusza dziejów (w 17 księgach) wojny domowej od pierwszego triumwiratu (r. 60), prawdopodobnie tylko do bitwy pod Filippi. Tej historji Poljona jest poświęcona niniejsza oda.

Założeniem utworu — bez względu na to, czy ono jest prawdziwe czy zmyślone—jest ta okoliczność, że Horacjusz dopiero co dowiedział się o opracowywaniu przez Poljona bogatego tematu i o planie wielkiego oraz śmiałego dzieła (w. 1-8): to daje mu jako poecie sposobność gorąco polecić swemu koledze, aby nie pozwolił milczeć za długo swej Muzie tragicznej (w. 9-12). Jest to jednak dla Poljona tylko pochlebny pozór poematu: w rzeczywistości ma pieśń przygotować wśród publiczności grunt przyszłemu dziełu, jak to uczynił w elegji (II 34, 65) Propercjusz na rzecz Eneidy. Lecz gdy Propercjusz daje do zrozumienia, że jego pochwała Eneidy opiera sie na własnem poznaniu tej epopei, to tu Horacjusz może przepowiedzieć wspaniałość historji tylko na podstawie poznania wszechstronnego talentu Poljona (w. 13-24); wtedy gubi się on sam we własnych rozmyślaniach i smutnych wspomnieniach wojen do-

mowych (w. 25-36); skargi cisną mu się do ust — jednak nie, one nie przystoją jego lutni; on chce uderzyć w lżejszą nutę (w. 37-40).

Przez umieszczenie tej ody na samym początku poeta przypisuje niejako Poljonowi drugą księgę ód, co akcentuje jeszcze ta okoliczność, że ten utwór różni się swojem stanowiskiem od pozostałych ód tej księgi, uporządkowanych parami, z wyjątkiem ody dwunastej, zwróconej do historyka Mecenasa, która prawie w środku księgi stoi sama dla siebie.

1. *motum* = bellum; — *ex Metello*, tj. od r. 60, w którym konsulami byli Q. Caecilius Metellus Celer i L. Afranius; — *civicum* staroświecka forma = civilem. 2. *belli que*: que łączy tu części główne, a et poboczne, dlatego et można tłumaczyć przez „z"; — *modos*: zwroty, fazy, obroty. 3. *ludum* tu=ludibrium: igraszkę, usposobienie, gdyż wedł. starożytnych wynik walki zależał od potęgi i życzliwości Fortuny dla jednej i drugiej strony; — *gravis*: srogie, zgubne. 4. *principum*, tj. Cezara, Pompejusza i Krassusa; — *amicitias*: związki przyjaźni, tj. pierwszy triumwirat, który był zgubny dla państwa rzymskiego, dlatego: gravis. 5. *nondum expiatis*, ponieważ upłynął dopiero krótki czas od zakończenia wojen domowych, a burzliwe elementy jeszcze zupełnie się nie uspokoiły, zatem widzi Horacjusz, że państwu rzymskiemu zagrażają jeszcze niebezpieczeństwa ze strony występnych jednostek, w jego łonie żyjących, a więc nie nadeszła jeszcze chwila ekspiacji. Poeta ma tu na myśli tzw. armilustrium, w czasie którego Rzymianie przez całe pięć lat oczyszczali na polu Marsowem swą broń z grzechu przez składanie ofiar i poświęcali ją dla nowych czynów; — *uncta*: zbroczoną. 6. *periculosae plenum* (aliteracja) *opus aleae* (alea: kostka do gry hazardowej, gra, ryzyko) dopowiedzenie do całego zdania, którego orzeczeniem jest tractas. Poljo, zagorzały obrońca dawnej wolności, opisując przebieg wojny domowej, mógł bardzo łatwo nawet jednem nierozważnem słówkiem ściągnąć na siebie niełaskę Augusta. 7. *tractas*: opisujesz; — *per* (po) *ignis suppositos cineri* przysłowiowo, por. gr. πῦρ ὑπὸ τῇ σποδιᾷ. Poljo dopiero po upływie bardzo długiego czasu stał się przyjacielem Oktawjana. 9. *paulum* (sc. temporis) do-

daj ergo: niechże więc na krótko tylko...; — s e v e r a e nie charakteryzuje tragedji jako takiej, lecz poezję dramatyczną Poljona, opartą na surowych wzorach starych klasyków w przeciwieństwie do przesadnego, rozlewnego patosu „modernistów", którego Horacjusz nie znosił; — m u s a t r a g o e d i a e: nie Melpomęne, lecz „twoja Muza tragedji". 10. d e s i t subtelniejsze niż absit, gdyż jej brak odczuwać będzie publiczność; — t h e a t r a meton. zam. Roma, Romani; — m o x = sed mox; — p u b l i c a s r e s = res gestas populi Romani: dzieje, które historyk ujmuje w porządek chronologiczny i pragmatyczny, in ordinem redigit. 11. o r d i n a r e = ordine conponere: uporządkować wedł. następstwa, opowiedzieć w historycznym porządku, porządnie przedstawić; — g r a n d e m u n u s: wzniosłe, szczytne, poważne zadanie. 12. C e c r o p i o c o t h u r n o = Attica tragoedia. Twórcą tragedji był Tespis, poeta z czasów Solona; w Attyce osiągnęła ona swój najwyższy stopień rozkwitu; — r e p e t e s: powrócisz do..., podejmiesz na nowo. 13. i n s i g n e p r a e s i d i u m łącz z reis i curiae: znakomita podporo, obrono; — r e i s: oskarżonych. 14. c o n s u l e n t i tu = consilianti (c. III 3, 17), deliberanti; — P o l l i o ten voc. wraz z dopowiedzeniami z w. 13 i 14 połóż na czele przekładu; — c u r i a e meton. = senatui. 15. l a u r u s: triumfator miał na głowie wieniec laurowy. 16. p e p e r i t: pozyskał, osiągnął. 17. i a m n u n c, tj. jeszcze przed wydaniem książki; — m u r m u r e abl. instr.: dźwiękiem. 18. p e r s t r i n g i s: przerażasz, przejmujesz; — l i t u i cf. c. I 1, 23. 20. e q u i t u m Pompejusza w rozstrzygającej bitwie pod Tapsus. 21. v i d e o r sc. mihi. 22. n o n i n d e c o r o (litotes) w połączeniu z sordidos tworzą oksymoron. 23. c u n c t a t e r r a r u m (= cunctas terras) s u b a c t a (sc. a Caesare) zeugma. Z audire łatwo uzupełnić videre roz. oczyma duszy. 24. a t r o x: niezłomny, nieugięty. 25. I u n o e t, szyk: Iuno et quisquis deorum Afris amicior inulta tellure inpotens cesserat, victorum nepotes inferias Iugurthae rettulit = Iuno (asyndeton adversativum = at Iuno) et quisquis deorum Afros praecipue diligens ex inulta tellure inpotens cesserat, victorum nepotes inferias

Iugurthae rettulerunt; — a m i c i o r (= propitior, benignior) A f r i s sc. quam Romanis. 26. i n u l t a t e l l u r e (= terra = Africa) abl. separat. do cesserat; — c e s s e r a t: musiała ustąpić roz. dawniej (dlatego plusquampf.), tj. w latach 146 i 106; — i n p o t e n s: bezsilna, słaba, tj. niezdolna do sprostania Rzymianom i do pomszczenia krzywdy, wyrządzonej jej kochanej Kartaginie. 27. v i c t o r u m n e p o t e s, tj. tych, którzy polegli w bitwie pod Tapsus. Tam padło 10.000 Pompejańczyków. 28. r e t t u l i t i n f e r i a s I u g u r t h a e: złożyła ofiarę cieniom Jugurty. Junona (Astarte), patronka Kartaginy, zagniewana na Rzymian za to, że oni podbojami w wojnach punickich, uwieńczonych zburzeniem Kartaginy w r. 146 i zwycięstwem oręża swego w Numidji w r. 106 (triumf Marjusza nad Jugurtą), krzywdzili jej ukochaną Kartaginę, złożyła cieniom Jugurty ofiarę z zabitych w r. 46 w bitwie pod Tapsus wnuków owych zwycięzców. Poeta dlatego wspomina tu o Jugurcie, gdyż pamięć o nim była świeższa u Rzymian, aniżeli pamięć o zburzonej Kartaginie. Inferiae oznaczają ofiarę na cześć zmarłych; według mniemania starożytnych można było przebłagać cienie zamordowanych przez złożenie im w ofierze zabitych nieprzyjaciół. Cienie zmarłych wychodziły ze świata podziemnego i piły krew ofiar. 29. L a t i n o s a n g u i n e abl. instr. do pinguior (comparativ. w znacz. bezwzgl.: obficie użyznione). 30. s e p u l c r i s abl. instr. do testatur. 31. M e d i s dat. przy pass.=a Medis. 33. g u r g e s (wir, nurt, głębia, toń) ... f l u m i n a uosobienia natury; — l u g u b r i s: nieszczęście zwiastującej. 34. i g n a r a sc. sunt; — D a u n i a e = Apuliae, przez synekdoche = Italae, Romanae, od apulijskiego króla Daunusa. 35. d e c o l o r a v e r e (właść.: odbarwiły, pozbawiły naturalnej barwy) tu: zabarwiły, zaczerwieniły. 37. s e d tłumacz „jednak". Po nostro połóż w przekładzie myślnik, gdyż poeta spostrzega, że porywa go zapał poetycki, który zsyła nań natchnienie, godne poety eposowego, lecz uważając zarazem poezję epiczną za rzecz dla siebie niedoścignioną wraca do poezji lirycznej; — n e celowe, zawisłe od quaere (nuć); — p r o c a x: natrętna, zuchwała, gdyż pozwalając porwać się zapałowi, który jej

jako Muzie lirycznej nie przystoi, przekracza granice swego zakresu. 38. r e t r a c t a r e: brać się do czego znowu, przedsięwziąć co znowu, wznowić co; — m u n e r a: dary składane zmarłym, obiaty;—n e n i a: tren, elegja, pieśń żałobna, śpiew żałobny. 39. D i o n a e o (ponieważ poeta wzywa Muzę do poezji miłosnej, która wymaga lżejszych uderzeń o struny) s u b (cf. c. I 32, 1) a n t r o: w cichem ustroniu chłodnej groty znajduje poeta swoją pieśń. 40. m o d o s: pieśni; — l e v i o r e p l e c t r o (c. I 26, 11) abl. qualit.: o weselszym tonie, o łagodniejszym nastroju.

Oda II 2.

Oda sławi w dwu pierwszych zwrotkach dwie wybitne osobistości dworu augustowskiego i dlatego jest umieszczona wraz z następną, poświęconą Deljuszowi, bezpośrednio po odzie, zwróconej do Poljona. C. S a l l u s t i u s C r i s p u s był wnukiem po siostrze (Tac. ann. III 30) i synem adoptowanym historyka, zmarłego w r. 33, po którym odziedziczył sławne *horti Sallustiani,* położone przy *porta Collina* (Tac. hist. III 82) w pobliżu świątyni *Tres Fortunae.* W młodości stronnik Antonjusza (Sen. de clem. I 10), był on w drugiej połowie swego życia najbliższym powiernikiem Augusta. Tacyt, wspominając o jego śmierci w r. 20 po Chr. (ann. III 30), taką daje jego charakterystykę: *quamquam prompto ad capessendos honores aditu Maecenatem aemulatus sine dignitate senatoria multos triumphalium consulariumque potentia anteiit, diversus a veterum instituto per cultum et munditias copiaque et affluentia luxu propior. Suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum et inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Maecenate proximus, mox praecipuus, cui secreta imperatorum inniterentur, et interficiendi Postumi Agrippae conscius* (por. ann. II 40) *aetate provecta speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit.* O kopalniach miedzi w jego posiadłości wiemy od Plinjusza (XXXIV 3): *proximum bonitate fuit (aes) Sallustianum in Ceutronum Alpino tractu... a metallorum dominis appellatum... ab amico divi Augusti.*

Drugą osobistością jest C. P r o c u l e i u s V a r r o M u r e n a, rodzony brat Terencji, małżonki Mecenasa i adoptowany brat L. Licynjusza Mureny (por. c. II 10). Należał on także już w r. 36 (Plin. VII 148) do najbliższego otoczenia Augusta, który powierzył mu wzięcie do niewoli Kleopatry, a nawet zamierzał podobno dać mu za żonę swoją córkę Julję. Słynął także z bardzo wielkiej miłości do swych braci, Scypjona i Mureny, z którymi podzielił się swoim majątkiem, ponieważ oni zubożeli w czasie wojen domowych.

„Srebro, ukryte z chciwości w ziemi, nie wydaje blasku: o tem dobrze wiesz, Salustjuszu, bo cenisz metal tylko wtedy, gdy okazuje w użyciu swoją wartość: wszak szlachetna szczodrobliwość nie może przynieść człowiekowi wiecznej sławy, o czem poucza przykład Prokuleja. Kto ukróca swoją chciwość, posiada więcej aniżeli królewskie skarby; kto jej ulega, nie nasyca się nią, lecz pozwala wzmagać się tej brzydkiej chorobie, podobnie jak człowiek chory na wodną puchlinę, który nie jest w stanie zagasić swego pragnienia. Nie można nazwać szczęśliwym Prahatesa na tronie perskim: prawdziwym królem jest ten, który umie gardzić bogactwem, gdyż tutaj rozstrzyga tylko *virtus*".

Zasadę, że bogactwo samo w sobie nie czyni szczęśliwym człowieka a chciwość czyni go nieszczęśliwym, głosił Horacjusz często i gorliwie w swoich satyrach, lecz przytem nigdy, gdy mówi we własnem imieniu, nie przyswoił sobie stoickiego paradoksu, że prawdziwym bogaczem, prawdziwym królem jest mędrzec (Cic. parad. 6: ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος, βασιλεύς). Cała pieśń jest ugrupowana w trzy pary zwrotek; z wyjątkiem zwrotek 5 i 6 ściśle przeprowadzona pod względem treści harmonizacja ustępów z podziałem ich na zwrotki pozwala wyczuć poszczególne zdania jako odrębne, zamknięte w sobie myśli (γνῶμαι), jak tego wymaga popularny wykład filozoficzny.

1. avaris terris abl. loci. 2. lamnae synkopicznie = laminae (lamina właść.: płytka, listek, blaszka) w pogardliwem znaczeniu: blachy, kruszcu, monety. 3. Crispe Sallusti ten voc. połóż na czele przekładu; — nisi splendeat (coni., gdyż zdanie to zawiera myśl Salustjusza) sc. lamna; poprzednik warunk. do inimice; — temperatus, tj. mądry, rozumny 4. usus: obieg. 5. vivet extento aevo (abl. modi) = extendet aevi sui spatium, vitam suam, memoria eius recens erit apud posteros: żyć będzie w długie lata, w potomne wieki. 6. notus: sławny, słynny; — animi (serca) paterni gen. relationis na wzór składni greckiej, zawisły od notus; w prozie byłoby: propter paternum animum. 7. aget: będzie wynosiła, wywyższała; — penna metuente solvi = penna, quae numquam solvetur, indissolubili: na skrzydłach niestrudzonych; metuo, timeo i vereor zastępują dość często nolo lub negację non. 8. superstes: trwała. 9. domando abl. modi = si domueris. 10. spiritum = animum; — Libyam: posiadłości w Afryce, por. c. I 1, 10: de Libycis areis; — remotus: oddalony, odległy. 11. iungas = iunctas possideas, jako

właściciel ziemski, nie jako król; — uterque Poenus = utraque Carthago, tj. Fenicjanie w Afryce (Utica) i w Hiszpanji (Gades). 12. servire: podlegać. 13. dirus cf. s. I 9, 31; — hydrops uosob.: wodna puchlina, która w miarę, jak sobie pobłaża (indulgens sibi), coraz bardziej wzrasta, wzmaga się. 14. pellit: usuwa, uśmierza, gasi. 15. fugerit: ustąpi; — venis... albo (wybladłego) corpore abl. separat. do fugerit; — aquosus languor: ociężałość wodna, z wody. 17. redditum: znowu osadzonego na...; — solium: tron. 18. plebi = a plebe. W oczach szerokich mas był król perski synonimem szczęścia; — beatorum wiersz nadmiarowy z elizją przed samogłoską następnego wyrazu (synafja). 19. populum = plebem; — falsae voces: mylne terminy, gdyż lud uważa za równoznaczne pojęcia: bogactwo i szczęście, por. c. IV 9, 45 nn. 21. regnum et diadema (opaska na włosy, turban królów perskich, przen. oznaka władzy królewskiej, władza królewska, diadem) hendiadys: królewską koronę; — tutum: zapewnioną, zabezpieczoną, gdyż mędrcowi (= prawdziwemu królowi) nikt nie odbierze jego korony w przeciwst. do Prahatesa, który ją już raz utracił. 22. deferens: przekazując, powierzając, nadając; — propriam: na własność, trwały. 23. quisquis = si quis; — oculo inretorto: obojętnym, nieczułym wzrokiem, krócej: obojętnie. 24. acervos sc. auri et argenti.

Oda II 3.

„Pamiętaj, Deljuszu, zarówno w szczęściu jak i w nieszczęściu zachować spokój i równowagę umysłu, bo musisz umrzeć, czyto żyć będziesz zawsze w smutku, czy też w weselu (w. 1-8). Dlatego korzystaj rozumnie przy puharze wina z każdej chwilki życia, póki służą ci lata (w. 9-16); wszakże musisz się wkońcu rozstać z całem swojem mieniem, bo wszystkich ludzi, bez względu na to, czy są to bogacze i wysoko urodzeni, czy biedacy i z pod niskiej strzechy, spotka ten sam los, który zawiezie ich na łodzi Charona na wieczne wygnanie (w. 17-28)".

Adresatem tej ody jest Kw. Deljusz, którego uszczypliwie nazwał Messalla *desultorem bellorum civilium,* ponieważ od Dolabelli (r. 43) przeszedł do Kasjusza, od Kasjusza (r. 42) do Antonjusza, od tego wreszcie

(r. 41) do Oktawjana. Opuścił Antonjusza z obawy przed Kleopatrą; za to zemścił się ten na nim złośliwym pamfletem: *hic est Dellius cuius epistulae ad Cleopatram lascivae feruntur.* Później należał Deljusz, podobnie jak Salustjusz i Kokcejusz Nerwa, do mężów zaufania Augusta (*cohors primae admissionis* Seneca de clem. I 10) i napisał pamiętniki o swojem uczestnictwie w kampanji partyjskiej.

Ta pieśń, napisana w duchu Arystyppa, który widział najwyższe dobro w rozkoszy (ἡδονή, voluptas) stanowi przeciwstawienie do pieśni poprzedniej, zawierającej mądrość stoicką; co do toku myśli por. wstęp do zbliżonej treścią ody II 14.

1. a e q u a m m e n t e m = aequum animum: równowagę umysłu, spokój ducha; — a r d u i s = adversis. 2. n o n s e c u s ... t e m p e r a t a m składnia imiesłowowa zam. quam non secus (= aliter) in bonis (= secundis, prosperis) temperasti (= liberam servasti) ab insolenti (niezwykłej, nadmiernej, wyuzdanej) laetitia. 4. m o r i t u r e (= cum moriturus sis) podaje myśl zasadniczą całego utworu, rozwiniętą szerzej w w. 17 i nn.; — D e l l i ten voc. połóż na czele przekładu. 5. s e u ... s e u zdania pob. do moriture. 6. r e m o t o zdala od zgiełku wielkomiejskiego i ciżby ludzi; — p e r d i e s f e s t o s: ilekroć nadejdzie święto. 8. i n t e r i o r e n o t a F a l e r n i hypall. adi. = interioris nota (znak lub tabliczka na amforze z winem, u nas: etykieta na butelce, podająca gatunek i rok; meton. gatunek, marka, sorta) Falerni (sc. vini), tj. nota in interiore cellae vinariae parte recondita. W głębi piwnicy (apotheca) przechowywano najlepsze gatunki, odkładane na wielkie uroczystości, bliżej wejścia przeznaczone do codziennego użytku. 9. q u o w znacz. pytania przyczynowego = cur sc. si ea umbra non utimur. 10. u m b r a m c o n s o c i a r e a m a n t = libenter consociando umbram efficiunt (praebent, reddunt): z lubością łącząc się (tj. wspólnie) rzucają cień z...; — h o s p i t a l e m: gościnny, wabiący, przyjemny. 11. q u i d: na co (przyda się szemrzący strumyk)? komu? dla kogo? (roz. jeśli ty nie korzystasz z niego do przepędzenia wesołych chwil życia); — o b l i q u u s: kręty; — l a b o r a t: usiłuje, stara się. 12. l y m p h a f u g a x: wartka woda; — t r e p i d a r e: ze szmerem pomykać; inf. zawisły od laborat. 13. u n g u e n t a: olejki, wonności, pachnidła; — b r e v i s: krótkotrwałe. 14. f e r r e i u b e sc. puerum (nie-

wolnikowi), dlatego inf. act. 15. dum = quamdiu; — res: stosunki, okoliczności (otium, valetudo itp.); — aetas: lata = młodość; — sororum trium = Parcarum. 16. filum: nić, włókno, przen. nić żywota; — atra, bo niosące kres życia, wysnute w ostatniej godzinie. 17. cedes: będziesz musiał albo musisz ustąpić; — saltus: pastwiska w górach, hale; — domus: pałac w mieście, którego przeciwstawieniem jest villa (w. 18) nad Tybrem. 18. flavos cf. c. I 2, 13; — lavit = lavat, lambit: obmywa, opłókuje, podmywa, por. c. I 22, 8; w odach i epodach używa Horacjusz stale formy lavere. 19. exstructae in altum divitiae: napiętrzone bogactwa, stosy bogactw. 21. divesne, szyk: nil interest, divesne (moreris) natus a prisco Inacho, an pauper sub divo moreris de infima gente (natus); — priscus: prastary. 23. sub divo = in terris; — moreris = verseris, ponieważ nasze życie doczesne jest tylko pielgrzymką, a nie wieczne. 24. victima (zwierzę ofiarne, ofiara) sc. es lub eris; — nil miserantis: nielitościwego, niemiłosiernego. U poetów spotyka się często miserari zam. misereri. 25. eodem cogimur (= conpellimur): zdążamy do tego samego celu, tj. do Orku; — omnium, szyk: omnium (= cuiusque) sors urna versatur (= movetur, πάλλεται) serius ocius exitura. 26. urna abl. instr. do versatur. W urnie przeznaczenia leżały losy śmiertelników; wstrząsała nimi Necessitas. Ten człowiek, którego los wyskoczył, musiał umrzeć. 27. aeternum wiersz nadmiarowy z elizją przed samogłoską następnego wyrazu (synafja, por. c. II 2, 18: beatorum). 28. cymba sc. Charonis: czółno, łódź, szczeg. łódź przewozowa Charona.

Oda II 6.

Horacjusz pragnie gorąco opuścić Rzym i udać się w daleką podróż dla rozerwania smętnych myśli, jakie trapią jego umysł; w tej podróży chce towarzyszyć mu Septymjusz, gotów udać się z przyjacielem nawet na koniec świata i podzielać z nim wszelkie niebezpieczeństwa. Lecz nie to ma na myśli poeta; czuje on zbliżającą się starość i dlatego tęskni do spokojnego zacisznego kącika: do Tyburu, o ile to jest możliwe; o ile nie,

nęci go przedewszystkiem uroczy Tarent, opleciony ogrodami; w tym uśmiechającym się zakątku świata, gdzie bogowie obdarzają ludzi wszelkiego rodzaju darami natury, jak miodem, olejem i winem, chciałby poeta żyć i umrzeć kiedyś w ramionach serdecznego przyjaciela.

Nastrojem pieśń ta odpowiada w zupełności ep. I 7, gdzie również czytamy: *mihi iam non regia Roma, sed vacuom Tibur placet aut inbelle Tarentum* (w. 44-45). Oba utwory nie leżą od siebie w znacznej odległości czasu; można sądzić, że odę tę napisał poeta na krótko przed wydaniem zbiorku (r. 23), list zaś w roku następnym lub w dwa lata później (pierwsza księga listów wyszła w r. 20). Ta okoliczność, że Horacjusz nie wspomina wcale o posiadłości sabińskiej (otrzymanej w r. 33), nie pozwala nam bynajmniej przypuszczać, że poeta jej jeszcze nie posiadał, gdy pisał tę pieśń. Jakkolwiek pobyt podczas lata na wsi w wiejskiej samotności uśmiecha się poecie, jednak należy wątpić, czy myślał poeta o tem, aby ustronny dworek w surowym klimacie gór sabińskich obrać sobie za stałą siedzibę i cichą przystań na starość.

1. a d i t u r e m e c u m = qui aditurus esses, si vellem. 2. C a n t a b r u m (sing. pro plurali) meton.: nazwa ludu zam. kraju; — i n d o c t u m = indocilem (c. I 1, 18) = qui non didicit. 3. b a r b a r a s = inhospitales z powodu dzikości mieszkańców i gorącego klimatu;—S y r t i s indywidualizacja, por. c. I 22, 5; — M a u r a adi., meton. zam. Afra. 4. a e s t u a t: wre, kipi, pieni się. 5. A r g e o c o l o n o dat. przy pass. = Tiburno; — p o s i t u m = conditum. 6. s e d e s: przystań, schronienie, przytułek; — s e n e c t a e = senectuti. 7. m o d u s = finis; — m a r i s e t v i a r u m m i l i t i a e q u e genetivi relationis zawisłe od lasso. 9. u n d e = Tibure; — p r o h i b e n t sc. me; — i n i q u a e (cf. s. II 1, 70: aequos) uzasadniająco, gdyż poeta nie ma nadziei, aby Parki, boginie losu, pozwoliły zamieszkać mu w Tyburze, tak blisko Rzymu. 10. p e l l i t i s = pellibus tectis. Według Warrona owce rasy tarenckiej i attyckiej okrywano skórami, aby uchronić od zewnętrznych wpływów ich delikatną, białosrebrzystą wełnę. Tak samo postępuje się i dziś jeszcze z owcami szlachetnej rasy. Szyk: petam dulce pellitis ovibus flumen Galaesi et rura regnata (niegdyś) Laconi Phalantho (dat. auct.=a z abl.);—G a l a e s i (gen. explic.) f l u m e n = Galaesus flumen. 11. p e t a m coni.: chciałbym podążyć, udać się nad... 12. r u r a w przeciwst. do Urbs, z którego poeta pragnąłby się wyrwać. 14. a n g u l u s: kąt, róg, za-

kątek; — H y m e t t o comparatio compendiaria (brachylogja w porównaniach) = mellibus Hymettiis, podobnie w w. 16: Venafro = bacae Venafranae. 15. d e c e d u n t: ustępują; — c e r t a t: walczy o pierwszeństwo, poet. z dat., jak μάχομαί τινι. 17. v e r l o n g u m... t e p i d a s b r u m a s (cf. s. II 6, 25) chiasmus. 18. a m i c u s = amatus, carus Baccho, cf. c. I 26, 1: musis amicus. Bóstwo objawia swą życzliwość w ten sposób, że zsyła obfite urodzaje. 19. f e r t i l i = fertilitatis datori; — m i n i m u m = ne minimum quidem. 21. m e c u m = pariter atque me; — l o c u s = regio; — b e a t a e a r c e s (wzgórza) w połączeniu z ille locus=regio Tarentina. 22. p o s t u l a n t: zapraszają, wzywają do siebie; — i b i, tj. w Tarencie. Szyk: ibi tu calentem favillam (popiół) vatis (cf. c. I 1, 35) amici sparges debita lacrima (= quae mihi debetur a te). 23. s p a r g e s, gdy jako najbliższy z pośród tych, którzy boleć będą po mojej stracie, zbierać będziesz do urny na popiół spalone kości przyjaciela.

Oda II 7.

Pieśń powitalna na cześć P o m p e j u s z a W a r u s a, wracającego do ojczyzny po długiej nieobecności. Radość poety z niespodziewanego spotkania przyjaciela po długiej rozłące z nim przebija z ożywionej przemowy i z pytań na początku tej pieśni (inaczej w c. I 36, gdzie mówi poeta o Numidzie tylko w 3 osobie). Przy pozdrowieniu przyjaciela staje poecie żywo przed oczyma obraz dawnych czasów koleżeńskich (w. 1-8); następnie budzą się w nim wspomnienia ostatnich wspólnych przeżyć (klęska pod Filippi i haniebna ucieczka) i wynikłego stąd rozstania się (w. 9-10); zatem pragnie Horacjusz uczcić połączenie się z przyjacielem (w. 17-28).

Adresat, o którym posiadamy dość szczupłe wiadomości, był towarzyszem młodych lat poety i walczył razem z nim w wojsku Brutusa pod Filippi; po klęsce brał udział w walkach Sekst. Pompejusza (por. w. 15), a po jego upadku przyłączył się prawdopodobnie do Antonjusza. Do Rzymu powrócił dopiero po zwycięženiu Antonjusza (r. 30), korzystając z amnestji, ogłoszonej przez Oktawjana. Poeta napisał więc tę odę najwcześniej w r. 29.

1. t e m p u s u l t i m u m łącz z deducte = summum, extremum periculum, ultimum discrimen. Poeta ma na myśli walki w Azji, stoczone pod wodzą Brutusa. 2. d e d u c t e

d u c e gra słów (c. III 3, 29. IV 9, 33). 3. r e d o n a v i t z naciskiem, znacznie silniejsze od reddidit: wyraża w formie pytania retorycznego radosną niespodziankę, wynikłą z łaskawego zrządzenia losu;—Q u i r i t e m jako spokojnego obywatela w przeciwieństwie do pozbawionego praw i ojczyzny wojownika. 4. d i s p a t r i i s = penatibus (roz. państwa rzymskiego)=patriae;—I t a l o z krótką samogłoską i; zresztą u Horacjusza zawsze i długie w tym wyrazie. 5. P o m p e i przez synizesę dwuzgłoskowe; ten voc. wraz z dopowiedzeniem meorum prime sodalium połóż na czele przekładu; — p r i m e = primarie, praecipue, carissime; — s o d a l i u m spokojnego życia studenckiego w Atenach w przeciwieństwie do ciężkich przejść, wspomnianych na początku utworu oraz w nast. wierszach. 6. m o r a n t e m d i e m: długie dni, nudne dni, nudy życia obozowego; — m e r o f r e g i=mero infregi, breviorem reddidi. 7. c o r o n a t u s z acc. względu (capillos) na wzór skł. gr., por. stratus membra (c. I 1, 21); — n i t e n t i s łącz z malobathro Syrio. 8. m a l o b a t h r u m (μαλόβαθρον): nazwa rośliny, z której liści Syryjczycy i Indowie wyciskali olejki wonne, stąd: nard, olejek nardowy. 9. P h i l i p p o s brachyl. zam. pugnam lub diem Philippensem; Philippos et celerem fugam hendiadys. 10. s e n s i: doświadczyłem, doznałem, przeżyłem. Poeta ma na myśli ogólną ucieczkę całego wojska z pod Filippi, a więc także swoją i Pompejusza; — n o n b e n e: bez chwały, niezaszczytnie, niepięknie, jednak bez mej winy;— p a r m u l a dem. do parma: mała okrągła tarcza. 11. f r a c t a sc. est;—m i n a c e s: groźni, dzielni ojczyzny obrońcy. 12. t u r p e enall. adi. zam. adv.;—m e n t u m: podbródek. 13. M e r c u r i u s jako patron poetów, wynalazca lutni i opiekun uciśnionych;—c e l e r: skrzydlaty. 14. d e n s o a ë r e sc. saeptum. Bogowie osłaniali ludzi mgłą, aby wybawić ich z nieszczęścia lub walki. 15. r u r s u s łącz z tulit;—r e s o r b e n s u n d a: pochłaniająca, wciągająca w siebie, porywająca wstecz fala (walki); poeta porównuje walkę z burzliwą falą morską, która porywa zpowrotem na morze porzucony już na brzegu okręt, który uniknął rozbicia. 16. f r e t i s (= mari) a e s t u o s i s abl.

instr. 17. o b l i g a t a m = debitam: ślubowaną;—r e d d e r e (= ἀποδοῦναι): uiścić się z długu, dopełnić czego; — d a p e m przeważnie w plur.: obiatę. 18. l o n g a: od r. 44-31; — l a t u s pars pro toto=corpus, membra. 19. s u b l a u r u m e a: chodzi tu prawdopodobnie o gałęzie wawrzynu, któremi majono domy rzymskie w czasie uroczystości. 20. c a d i s tu = amphoris (por. s. I 1, 54: urna). Poeta odłożył (tibi destinatis) je w oczekiwaniu dnia radosnego. 21. o b l i v i o s o (= λαθικηδέϊ): przynoszącym zapomnienie, kojącym troski;—l e v i a: gładkie, lśniące;—M a s s i c o sc. vino, cf. c. I 1, 19. 22. c i b o r i u m właść. torebka owocowa bobu egipskiego, potem puhar kształtem do niej podobny (szerszy u góry, wąski u dołu); takich puharów używano podczas uroczystych biesiad; — e x p l e aż po brzegi, gdyż ma być wesoło, jak za dawnych dobrych czasów;—c a p a x cf. epd. 9, 33. 23. u n g u e n t a cf. c. II 3, 13; — c o n c h a: dwuskorupkowa muszla, koncha, słoik, flakon; — q u i s sc. puer (niewolnik); — u d o, gdyż opich (σέλινον) rośnie nad zdrojem (Theokr. 13, 42) lub na brzegu ruczaju (Verg. georg. IV 121). 24. d e p r o p e r a r e = properando facere, propere conficere (splatać, wić); — a p i u m cf. c. I 36, 16. 25. c u r a t v e m y r t o = myrtove curat, gdyż ve łączy tu pojęcia apio i myrto; -- q u e m sc. nostrum; — V e n u s=iactus Veneris, przy grze w kostki, por. c. I 4, 18; — a r b i t e r b i b e n d i, tj. rex bibendi = συμποσίαρχος: przewodniczący w bankiecie, urządzający bankiet, por. c. I 4, 18. 26. d i c e t=designabit. 27. b a c c h a r i (właść. obchodzić uroczystość Bachusa, szaleć jak bachantki): szaleć, hałasować, hulać; — r e c e p t o a m i c o abl. abs. w znaczeniu przyczynowem.

Oda II 9.

Horacjusz pociesza swego przyjaciela, poetę elegijnego Walgjusza, rozpaczającego po zgonie drogiego niewolnika Mystesa; radzi mu zamiast łzy ronić opiewać raczej nowe zwycięstwa Augusta; wszak kobiety a nawet starcy przestawali płakać po stracie ukochanych osób, które w boju poległy, i musieli pogodzić się z losem.

Adresat utworu, C. Valgins Rufus, kons. w r. 12, należał do otoczenia Mecenasa (s. I 10, 82) i Wergiljusza. Pieśń ta jest przeciwst. c. I 33, zwróconej do Tibulla; z obu utworów przebija zdrowa myśl, daleka od wszelkich słabych sentymentów, a także przyjacielska szczerość poety.

Czas napisania tej ody określają podane w w. 18 i nn. okoliczności: *nova Augusti tropaea Caesaris* odnoszą się prawdopodobnie do zwycięstw Augusta nad Kantabrami w latach 26 i 25. W tym właśnie czasie przyjął August w Tarraco (Hiszpanja) poselstwo scytyjskie, które pragnęło zawrzeć przyjaźń z narodem rzymskim; o przyjaźń z Rzymianami ubiegali się także Bastarnowie i Sarmatowie, mieszkający po obu stronach Donu (Tanais); do tej chwili odnoszą się końcowe słowa tej pieśni. Zapewne nie zanotowano poważnych wyników nad mieszkańcami Armenji i Partami; już w r. 29 mówi Wergiljusz: *addam urbes Asiae domitas pulsumque Niphaten, fidentemque fuga Parthum versisque sagittis* (georg. III 30), a opisując triumf akcyjski: *hic Lelegas Carasque sagittiferosque Gelonos finxerat, Euphrates ibat iam mollior undis* (Aen. VIII 726); mniej dokładnie wyraża się Propercjusz w r. 26 lub 25: *iam negat Euphrates equitem post terga tueri thorum, et Crassos se tenuisse dolet* (II 10, 13); może połączył on, podobnie jak Horacjusz, z osadzeniem zpowrotem na tronie zaprzyjaźnionego z Rzymianami Tiridatesa (por. c. I 26, 5) nadzieję podboju Partów; wszelako nadzieję tę unicestwiło zwycięstwo Prahatesa nad Tiridatesem podczas pobytu Augusta w Hiszpanji. Należy jednak rozważyć, czy Horacjusz, który zawsze stanowczo domaga się ostatecznego porachowania się z Partami, nie miał w w. 20 i nn. na myśli przyszłych zwycięstw Augusta, które miały przyłączyć się do jego *nova tropaea:*

1. imbres: ulewy; — nubibus abl. do manant = de nubibus; — hispidi (szorstkie, chropowate) agri: ścierniska. 3. vexant: miotają, wzburzają, mącą do dna. 4. Armeniae orae: krańce A., tj. daleki Wschód. 5. amice Valgi ten voc. połóż na czele przekładu; — stat = riget, horret: krzepnie, twardnieje; — iners = inmobilis, cf. c. III 4, 45. 6. mensis per omnis należy także do laborant i do viduantur; — aquilonibus dat. do laborant, por. c. I 3, 13. 7. quercetum: dąbrowa; — laborant: cierpią od..., pasują się z... 8. viduantur z abl.: są pozbawione, ogołocone, obnażone z... 9. urges (naprzykrzasz się) tu zam. fles; — flebilibus modis podobnie jak iratis precibus (s. II 6, 29), multis culillis (a. p. 434). Powszechnie wierzono, że skargi i łzy krewnych, przyjaciół i znajomych po zgonie najdroższych osób zakłó-

cają umarłym spokój w grobie; ta rozpowszechniona wiara znajdowała oddźwięk w spotykanych częstokroć epitafjach małoznaczących autorów, jak np. desiste lamentis me exciere, manes parcite iam luctu sollicitare meos. Literackie natomiast konsolacje zawierają zwykle myśl, że zmarły nie życzy sobie nadmiaru łez, mając na względzie troskliwość o pozostałych przy życiu, a przy sposobności także uczucie własnego szczęścia. 10. Mysten końcówka gr. (od μύστης= wtajemniczony roz. w miłości); — ademptum = ereptum tibi; — vespero tu należą surgente i fugiente. 11. amores: gorąca, namiętna tęsknota. 13. ter aevo functus senex = trisaeclisenex, tj. Nestor; — amabilem, gdyż oddał swoje życie za starego ojca. 14. omnis annos = ἤματα πάντα (u Hom.), tj. zawsze. 15. inpubem: niedojrzałego, niedorosłego. Według starszego podania Trojlos jako chłopiec zginął z ręki Achillesa, Verg. Aen. I 475: infelix puer atque impar congressus Achilli. 16. Phrygiae sorores, tj. Kasandra, Polyksena, Iljona itd. 17. desine querellarum (składnia grecka) = λῆξον ἀδυρμῶν, podobnie jak abstineto (ἀπέχου) irarum (c. III 27, 69), operum solutis (c. III 17, 16) i regnavit (ἦρξε) populorum (c. III 30, 12); — mollis: czuły, tkliwy. 18. nova Augusti tropaea (trofea, składające się ze zdobytej na nieprzyjacielu broni i zbroi, wieszano na drzwiach, palach, w miejscu, w którem wróg zwrócił się do ucieczki; ogólnie: zwycięstwa) ze względu na odebrane Partom w r. 20 sztandary Krassusa. 19. cantemus z acc. obi. i acc. c. inf. 20. rigidus = νιφόβλητος, νιφόβολος, νιφοβλής, νιφετώδης, νιφόεις: śniegiem pokryty lub zasypany, sterczący lodami; objaśnia już samą nazwę Niphates (górę w południowej Armenji, pokrytą w lecie głębokim śniegiem). 21. Medum (przymiotnikowo) flumen = Euphrates; — gentibus additum victis brachylogja= fluminibus gentium victarum additum, por. c. I 1, 23: lituo. 22. minores volvere vertices (aliteracja) jak to godzi się poddanym. 23. intra praescriptum, tj. wewnątrz swoich wyznaczonych granic (bez naruszenia terytorjum rzymskiego). 24. exiguis campis w przeciwst. do przestronnych stepów w Azji; — equitare malowniczo

i charakterystycznie zam. degere lub se continere: harcować na koniach po..., por. c. I 2, 51.

Oda II 10.

Poetycka rozprawa na temat, by, unikając w życiu skrajności, trzymać się złotej drogi pośredniej (*auream mediocritatem*).

Cały utwór składa się z dwóch równych części: w pierwszej podkreśla poeta z naciskiem, zalecając obrać drogę pośrednią, jedną stronę przeciwieństwa, a mianowicie ostrzega przed zbyt górnemi lotami; temu poświęcona jest wyłącznie zwrotka trzecia. W drugiej zaś części tej pieśni przesuwa się nieco punkt widzenia: tematem jest teraz należyte zachowanie się w szczęściu i nieszczęściu; poeta nie zaleca tutaj, jak w c. II 3, tylko równowagi ducha, *aequa mens*, lecz zdaniem jego nadzieja i obawa powinny być wytycznemi postępowania; moc ducha w ciężkiem położeniu, mądre opanowanie się w szczęściu prowadzą do *mediocritas*.

Adresat jest bliżej nieznany. Niektórzy upatrują w nim L. Licynjusza Murenę, brata wspomnianego w c. II 2 Prokulejusza i szwagra Mecenasa. W r. 23 należał on do spisku Fanjusza Cepjusa przeciw Augustowi, za co odpowiedział głową w tym samym roku.

1. rectius: rozsądniej, rozumniej, a zatem szczęśliwiej; — altum (sc. mare) urgendo (warunkowo, jak w c. II 2, 9 domando) silniejsze niż tenendo: płynąc po głębinie, rwąc się na pełne morze; obrazowo na oznaczenie pośredniej drogi życia. 3. cautus: zbyt..., za...;—nimium premendo litus: trzymając się za blisko wybrzeża. 4. iniquom: niebezpiecznego, zdradliwego z powodu skał. 5. mediocritatem sc. vitae. 6. tutus (następstwo umiłowania pośredniej drogi) caret (jest zabezpieczony) ...caret (umie się obejść, wyrzec) sobrius chiasmus;— obsoleti (starego, nadpsutego, zużytego): niepozornego, zestarzałego, chylącego się ku upadkowi. 7. sordibus cf. s. I 6, 68; — tecti pars pro toto: strzechy, domy, mieszkania; — invidenda w oczach ludu z powodu przepychu. 8. sobrius: rozumny, rozsądny, roztropny; — aula tu = rozległe atrium bogatego domu = wspaniała rezydencja książąt, zamek, pałac, por. c. III 1, 45 nn. 9. ventis dat. przy pass. = a ventis; — agitatur cf. c. I 9, 12. 10. celsae poet. zam. excelsae; — graviore casu: z większym

hukiem. 11. decidunt: walą się w gruzy; — summos: najwyższe. 12. fulgura w miejsce oczekiwanych fulmina. 13. infestis sc. rebus (dat. commodi) = adversis rebus; — secundis sc. rebus (dat. incommodi). 14. alteram sortem: zmiany losu, tj. infestis rebus sperat amicam sortem, secundis rebus metuit adversam sortem; — bene praeparatum pectus, tj. sapientia munitum pectus: uzbrojony na drogę życia, dobrze usposobiony doświadczeniem człowiek. 15. informis: szpetne, brzydkie, w znaczeniu naszej słotnej, ponurej jesieni; — reducit: sprowadza we właściwym czasie. 17. male sc. est; — olim: w przyszłości. 18. quondam = aliquando, interdum. 19. Musam = carmen: pieśń, melodję, która milczała w czasie wojny, a którą Apollo budzi teraz zapomocą strun lutni. 21. rebus angustis (= quae angunt: niepokoją, dręczą, trapią, gnębią); w przykrem, trudnem położeniu. 22. adpare = te praesta; — sapienter contrahes brachylogja = sapienter facies, si contrahes; podobnie laetus sorte tua vives sapienter (ep. I 10, 44) = sapiens eris, si vives; — idem: z drugiej strony, nawzajem. 23. contrahere vela = ὑποστέλλειν τὰ ἱστία obrazowo: zachować miarę w szczęściu; — vento nimium secundo abl. instr. do turgida. 24. turgida: wzdęte.

Oda II 11.

Pieśń składa się z dwóch części: w pierwszej (w. 9-12) radzi poeta swemu przyjacielowi porzucić troski o przyszły byt państwa, zagrożony przez nieprzyjaciół ze Wschodu i Zachodu, i korzystać z życia, bo przeminie urok młodzieńczy i nadejdzie zwiędła starość; w drugiej zaś części (w. 13-24) zachęca go poeta, aby zapomniał o dręczących go troskach przy wesołej biesiadzie, w gronie przyjaciół, nad ruczajem, w cieniu drzew, słuchając śpiewu Lidji.

W drugiej części tej pieśni lekkiej treści odpowiada lekka forma: wyrażenia takie jak *sic temere, potamus* i *ocius* są zapożyczone z mowy potocznej i są obce poezji w wielkim stylu; porównaj bardzo podobną co do treści c. II 3, 9-16, ale różniącą się od tej drugiej części pod względem stylizacji.

Bellicosus Cantaber i Scytowie wskazują prawdopodobnie na czas, w którym August przebywał w Hiszpanji, a mian. na lata 26-24 (zob. c. II 9).

Adresatem utworu jest Quinctius Hirpinus, któremu poeta poświęcił list I 16. W tym liście poznajemy go jako męża dobrze sytuowanego, powszechnie znanego ze swej zamożności, ale jednak nie zupełnie szczęśliwego pomimo bogactw, ponieważ trapią go troski o utrzymanie i pomnożenie mienia. Tam przemawia Horacjusz w sposób filozoficzny do jego sumienia, starając się wyjaśnić mu pojęcie prawdziwego *vir bonus.*

1. bellicosus podaje powód obawy Hirpina, gdyż Kantabrowie byli stale skłonni do prowadzenia wojny. 2. Hirpine Quincti zam. Quincti Hirpine dla uniknięcia rozziewu; ten voc. połóż na czele przekładu; — cogitet = paret (c. III 29, 28). 3. remittas: porzuć. 4. nec trepides in usum: i nie lękaj się o potrzebę. Poeta ostrzega przyjaciela, aby nie wahał się używać życia (aevo uti), porzuciwszy dręczące myśli o grożących stratach materjalnych, które mogłaby spowodować np. wojna: krótkie życie wymaga tak mało (aevum pauca poscit), że potrzeby jego Kwinkcjusz będzie mógł zawsze zaspokoić. W charakterze doradcy filozoficznego ostrzega Horacjusz tego samego Kwinkcjusza w ep. I 16, 67: locum virtutis deseruit, qui semper in augenda festinat et obruitur re. Por. „Vieles wünscht sich der Mensch, Doch bedarf er nur wenig" (Goethe, Herm. und Dor.). 6. levis oznacza gładką skórę świeżego młodzieńca w przeciwst. do zmarszczek więdnącego starca, zatem tłumacz: rzeźka. Według niektórych objaśniaczy levis = inberbis; — decor: wdzięk; — arida = exsangui. 7. lascivos: swawolne. 8. canitie = senectute; — facilem: łatwo przychodzący, spokojny. 9. honor = decus. 10. vernis: wiośnie w przyrodzie odpowiada młodość w życiu człowieka; — rubens: czerwony, rumiany. 11. aeternis cosiliis należy zarówno do minorem jak i do fatigas; aeterna consilia: wieczne plany, tj. wieki trwające, odwieczne ustawy, którym należy się poddać, gdyż umysł ludzki jest za słaby, aby mógł je zgłębić; — minorem: słabowity. 13. non łącz z potamus. 14. sic temere = sic leviter, neglegenter; — rosa sing pro plurali. 15. canos: osiwiałe, przyprószone szronem siwizny. Horacjusz, mając lat 44, był siwy, jak gołąbek; — odorati:

uwieńczywszy, przybrawszy. 16. d u m l i c e t = dum iuvenes sumus; — A s s y r i a = Syria; — n a r d u s (= ἡ νάρδος): nard, woda nardowa, perfumy. 18. c u r a s e d a c i s: trawiące, przykre troski, kłopoty trujące, por. c. II 18, 4: mordaces sollicitudines; — p u e r, tj. niewolnik; — o c i u s: raźno. 19. r e s t i n g u e t: zagasi; wino mieszano z wodą, aby zagasić jego ogień; — F a l e r n i sc. vini, cf. c. I 1, 19.

Oda II 12.

Śmiała odmowa (recusatio, zob. wstęp do c. I 6), zwrócona do M e c e n a s a, który nakłaniał poetę, aby nastroił swoją lutnię do uświetnienia zwycięstwa Oktawjana nad Antonjuszem: „Nie możesz tego ode mnie wymagać, jak również nie możesz żądać, aby moja delikatna lutnia opiewała okropne wojny Rzymian za dawnych czasów lub walki półbogów i bogów, o których fama głosi". Tu nie ma potrzeby odsyłania Mecenasa do kogo innego, jak w c. I 6 do Warjusza; przecież pojawi się prozaiczne dzieło Mecenasa (w. 1-12). Ta odmowa składa niejako hołd przyjacielowi poety jako pisarzowi: ona cieszy go także i schlebia jego miłości; gdy więc Horacjusz wzorem tego rodzaju utworów przed stawia siebie jako piewcę miłości, to jednak wymienia jako panią, którą zamierza opiewać, nie własną kochankę, lecz Licymnję, do której należy obecnie serce Mecenasa; pragnie więc wielbić jej zalety i wdzięki niewieście, które ze względu na jej skromną czułość droższe są dla ukochanego, niż wszystkie skarby na świecie (w. 13-28).

Adresatka utworu L i c y m n j a (Λικυμνία z wyszukaną aluzją do λιγεῖς ὕμνοι — dulces cantus, zatem Ligyhymnia, Ligymnia = voce canens acuta) jest to prawdopodobnie Terencja, świeżo zaślubiona żona Mecenasa, rodzona siostra Prokulejusza i przyrodnia siostra L. Licynjusza Mureny (zob. obj. do c. II 10). Horacjusz korzysta więc ze sposobności, aby wyrazić swoją radość ze szczęścia tej małżeńskiej pary.

1. n o l i s: nie każ, nie żądaj ode mnie; — l o n g a: od r. 143 do r. 133. Samo oblężenie Numancji trwało 15 mies.; — f e r a e: okrutnej, strasznej, szczeg. z powodu tragicznego wyniku walk; — b e l l a N u m a n t i a e zam. Numantina lub Numantinorum, właściwość Horacjusza. 2. d u r u m: bez serca; — H a n n i b a l e m wskazuje na drugą wojnę punicką (r. 218-201); — S i c u l u m m a r e: poeta ma tu na myśli bitwy morskie pod Mylae (r. 260) i koło wysp Egackich (r. 241), stoczone w pierwszej wojnie punickiej. 3. m o l l i b u s (z na-

ciskiem) modis dat. do aptari; te wyrazy podają powód, dlaczego rodzaj poezji uprawianej przez Horacjusza nie nadaje się do opisu okrutnych wojen. 4. aptari (sc. a me) tu: opiewać, właść.: dostosować, przykładać. 5. saevos = diros, feros; — nimium mero (abl. instr.) = elatum ebrietate: zuchwałego po przebranej miarce wina, pijaństwem szalonego. 6. Hylaeus (wyraz gr.) właść. człowiek leśny, jeden z centaurów, zabity przez Tezeusza na weselu Peleusza i Tetydy. 7. Telluris iuvenes = Gigantes, synowie Ziemi, których można było pokonać jedynie przy pomocy śmiertelnego Herkulesa, Herculea manu (cf. c. I 3, 36); — unde periculum = a quibus periculum exortum (inlatum, imminens); periculum, acc. obi. do contremuit (użytego w znaczeniu przechodniem, jak: tremo, paveo, horresco; contremisco, incoh. do contremere) = pertimuit, tj. zadrżał przed grożącem niebezpieczeństwem, obawiał się zagłady. 8. domus w podwójnem znaczeniu: 1. aetheria domus = caelum (c. I 3, 29); 2. proles. 9. tuque = at tu; que po negacji = at w znaczeniu przeciwstawnem, por. c. III 30, 5; — pedestribus historiis = πέζῳ λόγῳ: prozą. Mecenas zamierzał opisać wojny Cezara. 11. melius: stosowniej; — ducta w triumfie; — per vias: przedewszystkiem Via Sacra (s. I 9, 1), którędy posuwały się pochody triumfalne na Kapitol. 12. regum colla malownicze opisanie samych królów; colla jako wyrażenie plastyczne można w przekładzie opuścić; — minacium (cf. c. IV 3, 8) dodaj: przedtem. 13. me, szyk: Musa voluit me dicere dulcis cantus dominae Licymniae; — domina w poezji miłosnej = pani serca, ukochana, wybrana. 14. cantus: śpiew i gra na lutni tworzyły wówczas nieodzowną część wykształcenia kobiet z wyższych sfer; — dicere tu inaczej, niż w w. 10; por. scribere i dicere w c. I 6, 1 i 5; — lucidum neutr. przymiotnika jako acc. biernika zam. częściej używanego przysłówka, jak dulce ridere, dulce loqui (c. I 22, 23 i 24). 15. bene (= valde) łącz z fidum, w przeciwst. do male fidum (= infidum): zupełnie, wiernie oddane. 16. pectus = cor. 17. nec dedecuit (perf. gnom.) litotes; — choris (cf. c. I 1, 3) zam. in choris, analogicznie do ludis; oznacza

chóry, kroczące (pedem ferre) przy wtórze pieśni. 18. d a r e b r a c c h i a... v i r g i n i b u s oznacza właściwy taniec (saltatio), żywe i wesołe pląsy (ludentem), przy których chodziło przedewszystkiem o nadobne, miękkie ruchy podawanych sobie wzajemnie ramion. 19. n i t i d i s: odświętnie ubranym. 20. c e l e b r i s: uroczyście czczonej w domu Mecenasa przez tańce chóralne. 22. p i n g u i s = fertilis. 23. p e r m u t a r e co do składni por. s. II 7, 110: wymienić na... 24. p l e n a s: bogate, majętne, dostatnie.

Oda II 13.

Dnia 1 marca (por. c. III 8) r. 30 walące się w posiadłości sabińskiej drzewo omal nie zabiło poety. Wtedy z ust zdenerwowanego Horacjusza wyrywa się przekleństwo pod adresem tego, który zasadził i wyhodował to drzewo (w. 13-20). Na samą zaś myśl, że mógłby zginąć z winy przeklętego drzewa, przesuwa się przed jego oczyma obraz podziemia: tam widzi poeta przedewszystkiem mistrzów eolskiej pieśni, która nawet w Orku wszystko swoim czarem ujarzmia. W ten sposób odbiega poeta daleko od swego punktu wyjścia i przechodzi do uświetnienia potęgi poezji (myśl główna). Ożywia go duma, że opanował eolskie formy; dlatego cień śmierci prześlizgnął się obok niego, bo on jest *poēta sacer;* oczywiście nie ma poeta odwagi wypowiedzieć tego uczucia, napełniającego go dumą.

1. i l l e, szyk: quicumque primum (sc. te posuit), ille et nefasto die te posuit et sacrilega manu produxit;—n e f a s t u s: nieszczęsny, fatalny; — p o s u i t: zasadził. 2. s a c r i l e g a tu = scelesta: zbrodniczą, niecną, dosł.: świętokradzką. 3. p r o d u x i t = educavit, nutrivit; — a r b o s poetyczna forma = arbor; — i n p e r n i c i e m: in na oznaczenie celu, w prozie najczęściej ad. 4. o p p r o b r i u m: hańba; — p a g i: posiadłość sabińska (fundus Sabinus) Horacjusza należała do pagus (gminy) Mandelae (dziś Bardella) nad rzeką Digentia (Licenza). 5. e t = etiam; — c r e d i d e r i m domyślne: gdyby mi kto opowiadał; — s u i z naciskiem: własnego. 6. f r e g i s s e (sc. laqueo) c e r v i c e m: udusił; — p e n e t r a l i a: wnętrze domu z ołtarzem penatów; hospes stoi pod opieką tych bóstw. 7. n o c t u r n o c r u o r e = cruore

noctu profuso. 8. Colcha=Colchica. 9. quidquid concipitur nefas = nefas quidquid concipitur (sc. mente), tj. zbrodnia, jaką tylko wymyśleć można. 10. agro meo = in agro meo; — statuit = posuit (w. 1). 11. triste lignum = devota arbos (c. III 4, 27); — caducum = casurum, collapsurum, quod casurum erat: któreś odważyło się padać. 12. inmerentis = non merentis. 13. quid quisque vitet = quid cuique vitandum sit, zależy od satis cautum est; — homini (= ab homine) satis cautum est (perf. gnom.) = homo satis cavere potest. 14. in horas: co godzina, w każdej godzinie, tj. niebezpieczeństwa są niezliczone; — navita Poenus: kupiec fenicki. 15. ultra: poza tem jeszcze, zresztą. 16. caeca = inprovisa; — timet z końcową zgłoską wzdłużoną; — aliunde: skądinąd; — fata: nieszczęścia śmierci. 17. miles: żołnierz rzymski; — celerem fugam sc. perhorrescit, tj. rzekomej, udanej ucieczki, gdyż Partowie szybką ucieczką wprowadzali w błąd wrogów, uderzając na nich dopiero wówczas, gdy byli rozprószeni. 18. catenas sc. Italas; — Italum robur: kwiat doborowego wojska rzymskiego, dzielność wojska rzymskiego. 19. inprovisa: na tym wyrazie nacisk; — leti = mortis. 21. quam paene vidimus: jakże nie wiele brakowało, abym...; — furvae (furvus: ciemny, ponury, posępny) hypall. adi., należy właściwie do regna; — Proserpinae z krótką samogłoską o. 23. sedes discriptas piorum = Elysium. 24. Aeoliis fidibus: przy dźwiękach...; — querentem na oziębłość gardzących miłością lesbijskich dziewcząt. 25. puellae populares: ziomki, rodaczki. 26. plenius sc. quam Sappho, ponieważ Alkajos tworzył swoje carmina politica nie dla szczupłego grona przyjaciół, jak Safona, lecz dla całego narodu; — aureo, ponieważ Alkajos jest w podziemiu prawie równy bogom. 27. plectrum cf. c. I 26, 11 i 1, 34; — dura powtórzone trzy razy anaforycznie maluje twardy los Alkajosa i mnogość jego cierpień; — mala navis: przygody na morzu. 28. mala fugae (= exsilii): przykrości wygnania; — mala belli przeciw Atenom i Myrsilosowi. 29. utrumque, tj. Sappho

i Alcaeum. Szyk: umbrae mirantur utrumque dicere (= dicentem) digna sacro silentio, tj. cienie z podziwem słuchają was obojga, gdy itd.; — s a c r o s i l e n t i o (łącz i z mirantur i z digna): wśród uroczystej ciszy, jak przy ofierze lub innej czynności religijnej. 31. p u g n a s e t e x a c t o s t y r a n n o s, tj. śpiewu Alkajosa, który opiewa walki i wygnanie ciemiężycieli swej ojczyzny. 32. d e n s u m u m e r i s: skupiony, zwarty, ramię przy ramieniu, w natłoku, w ścisku; — b i b i t a u r e: wchłania chciwie, poi swój słuch. 33. u b i = si; — i l l i s c a r m i n i b u s (abl. causae), tj. Safony i Alkajosa. 34. d e m i t t i t, gdyż czujność jego słabnie pod czarem muzyki; — b e l u a c e n t i c e p s = Cerberus, zwykle trójgłowy. 35. c a p i l l i s dat. do intorti (wplecione). 36. r e c r e a n t u r: ożywiają się, doznają rozkoszy. 37. q u i n e t = quin etiam; — P e l o p i s p a r e n s = Tantalus (antonomazja), cf. c. I 28, 7. 38. d u l c i l a b o r e m (acc. relationis na wzór składni greckiej) d e c i p i t u r s o n o: zapomina o męce (męczarni), oczarowany powabnemi dźwiękami muzyki. 40. l y n x zwykle femin.: ryś:

Oda II 14.

„Postumusie, czas szybko ucieka, starość się zbliża, a z nią śmierć; nie pomoże ani pobożność, ani siła, ani bogactwo; każdy człowiek będzie musiał kiedyś wsiąść do łodzi Charonowej (w. 1-12). Będzie musiał oglądać podziemie i rozstać się z tem, co za życia miłował, a z czego korzystać będzie marnotrawny spadkobierca (w. 13-28)“.

Poruszanej często w swych zachętach *omnes eodem cogimur* (c. II 3, 25) nigdzie Horacjusz nie rozwinął tak obszernie, jak w tej skardze, która jednak, choć nie pośrednio, jest także zachętą. Motyw wskazywania na zbliżającą się starość i na nieuchronną śmierć, aby zachęcić do używania młodości i życia, nie był nigdy poezji obcy. Lecz gdy do tego celu wystarcza zazwyczaj samo zwrócenie uwagi, to dłuższe zatrzymywanie się przy myśli o nieuniknionej śmierci ma większe usprawiedliwienie w pociechach *(consolationes)*, aby osobiste cierpienie przedstawić jako ogólną niedolę ludzką. W rzeczywistości tworzą rozważania, które znajdujemy tutaj w w. 5 i nn., stałe część składową pocieszeń; znajdujemy także u Propercjusza w jednem takiem pocieszeniu (III 18, 25 nn.) obie części Horacjusza: *ille licet ferro cautus se condat et aere, mors tamen*

inclusum protrahit inde caput, Nirea non facies, non vis exemit Achillem, Croesum aut Pactoli quas parit umor opes.

O osobie adresata nie mamy bliższych wiadomości; niektórzy widzą w nim nie osobistość, lecz typ. Zachodzi tu jedyny wypadek, że poeta użył do tego celu rzymskiego imienia (zob. wstęp do c. I 9).

1. e h e u bardzo silne wyrażenie bólu, uderza w ton skargi, na który nastrojony jest cały utwór z wyjątkiem ostatniej zwrotki; patetycznie działa także bardzo rzadkie w łacinie powtórzenie (anadiplosis) imienia, u Hor. tylko tutaj;—f u g a c e s: szybko uciekające, mijające, szybkie i dlatego krótkie. 2. l a b u n t u r: mijają, uciekają, upływają;—m o r a m a d f e r r e: sprawić zwłokę, opóźnić. 3. r u g a: zmarszczka, fałda na obliczu, jako oznaka późnej starości;—i n s t a n s: grożący, nadchodzący, zbliżający się. 4. i n d o m i t a e = indomabili. 5. n o n: (nie unikniesz śmierci) ani nawet, gdybyś...; — t r e c e n i t a u r i, tj. po trzy hekatomby, ogólnie: niezliczona ilość wołów, jak w prozie: sescenti. Hekatomby składały się zapewne ze świń, owiec, wołów i ustanawiano je przeważnie w czasie zarazy, czyniącej spustoszenie;—q u o t q u o t e u n t d i e s = cotidie. 6. p l a c a r e: uspokoić, ułagodzić, przebłagać;—i n l a c r i m a b i l i s = ἀδάκρυτος: niezdolny do łez, nieubłagany. 7. q u i prozaicznie brzmiałoby: ponieważ...; — t e r a m p l u s = τρισώματος, trimembris, trino corpore monstrosus. 9. c o n p e s c i t = coërcet, continet; — u n d a sc. Stygia. 10. m u n e r e (sing. pro plurali = muneribus) = fructibus; — v e s c i m u r: jemy. 11. e n a v i g a n d a = emetienda navigando, transeunda;—r e g e s w przeciwst. do inopes coloni: bogaci ludzie. 13. M a r t e meton.=bello;—c a r e r e (c. II 10, 6): trzymać się ostrożnie zdala. 14. f r a c t i s, ponieważ łamią się o skały wybrzeża;—r a u c i: huczącego, rozhukanego. 15. p e r a u t u m n o s należy do metuemus; — n o c e n t e m: szkodliwego, zgubnego. 16. c o r p o r i b u s należy do nocentem: dla zdrowia, dla nas; — m e t u e r e: z trwogą unikać. 17. a t e r z powodu namułu; — f l u m i n e l a n g u i d o abl. modi: leniwym prądem, nurtem. 18. C o c y t o s (od κωκύω = wyję, jęczę): mitologiczna rzeka w podziemiu;—e r r a n s: wijący się;—D a n a i g e n u s antono-

mazja=Danaides. 19. i n f a m e: zniesławiony, okryty hańbą, osławiony;—d a m n a t u s l o n g i (=aeterni) l a b o r i s skł. na wzór capitis damnatus. 21. t e l l u s=praedium, villa;— p l a c e n s sc. tibi: ukochana, droga. 22. c o l i s: hodujesz. 23. i n v i s a s c u p r e s s o s: cyprysy jako drzewa żałoby i śmierci stawiano przed domem, w którym leżał umarły, a także sadzono je (jak i dziś jeszcze) na grobach. 24. b r e v e m = aevi brevis (s. II 6, 97). 25. a b s u m e t: zużyje, zmarnuje, wypije; — C a e c u b a sc. vina, cf. c. I 1, 19; — d i g n i o r sc. te: rozumniejszy od ciebie, bo je wypije; w tym wyrazie kryje się ironja. 26. c l a v i s: zamek, kłódka, właść. klucz. 27. p a v i m e n t u m: posadzka (ubita z wapna, kamyków, ziemi i piasku);—s u p e r b o=magnifico. 28. p o t i o r e c e n i s comparatio compendiaria (brachylogja w porównaniach)=potiore, quam merum cenarum.

Oda ll 15.

Dwa blisko spokrewnione z sobą rodzaje *convicium saeculi* są tu połączone: 1. narzekanie na zakładanie z coraz większym zbytkiem parków, co gani poeta przedewszystkiem nie jako głupotę jednostki, lecz głównie z tego punktu widzenia, że Italja ubożeje, bo mało już jest uprawnej roli przez zaniedbanie rolnictwa (w. 1-10); 2. różnica między dawnemi a obecnemi czasami, polegająca na tem, że Rzymianie dawniej nie szczędzili pieniędzy na wznoszenie wspaniałych budowli publicznych, por. Cic. pro Flacco 28: *haec enim ratio ac magnitudo animorum in maioribus nostris fuit, ut cum in privatis rebus suisque sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viverent, in imperio atque in publica dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocarent.* Obecnie zaś Rzymianie budują dla siebie wspaniałe i okazałe pałace, nie troszcząc się wcale o wznoszenie świątyń i gmachów publicznych; tak o tych czasach mówi Kato u Sall. Cat. 52, 22: *habemus publice egestastem, privatim opulentiam.*

Co do politycznej tendencji pieśń niniejsza jest zbliżona do cyklu ód rzymskich lll 1-6 i do ody lll 24, które stoją na gruncie idei Augusta i jego przyjaciół, którzy chcieli podnieść znowu gospodarstwo rolne (Wergiljusza Georgiki), opodatkować przedmioty zbytku i odrestaurować świątynie (w r. 28 prz. Chr.).

1. a r a t r o: za czasów Augusta, gdy całą Italję zamieniono w ogrody, ubolewano nad upadkiem rolnictwa;—

r e g i a e=regales. 2. m o l e s: gmachy, pałace, zamki, jak pałac Mecenasa i moles Hadriani. 3. v i s e n t u r = videbuntur;—L u c r i n o l a c u abl. compar. do latius. 4. s t a g n a: sadzawki (piscinae). Za czasów cesarstwa wiele znakomitych osobistości trudniło się hodowlą ryb (piscinarii często = miljonerzy). Jednak traktowali oni to tylko jako sport; — c a e l e b s: dziewiczy, jałowy, osamotniony. Praktyczni Rzymianie nie przywiązywali winorośli do jaworów, gdyż one z powodu gęstego ulistwienia przepuszczały słabe tylko promienie słoneczne; do tego celu służyły jedynie wiązy i topole jako arbores maritatae (cf. epd. 2, 10). 5. e v i n c e r e: wyprzeć, wyrugować; — v i o l a r i a: grządki fiołków. 6. m y r t u s plur.: krzaki mirtowe obok zagonów fiołkowych; — o m n i s c o p i a n a r i u m (gen. possessivus): wielka ilość wszelkich wonnych kwiatów, szczeg. róże i lilje. 7. o l i v e t i s = in olivetis: w ogrodach oliwnych. 8. f e r t i l i b u s=frugiferis, pomiferis;—d o m i n o p r i o r i łącz z fertilibus, tj. dawniej swemu panu (baczącemu jedynie na materjalne korzyści). 9. s p i s s a r a m i s (abl.) l a u r e a sc. arbor, tj. drzewa wawrzynowe tak gęsto obok siebie sadzone, że tworzą rodzaj altany lub cienistej alei, chociaż same mało dają cienia. 10. e x c l u d e r e: odpędzić, odeprzeć;—i c t u s (= radios) sc. solis. 11. p r a e s c r i p t u m (praescribere: wyznaczyć, wymierzyć) sc. erat; — i n t o n s i cf. c. I 12, 41: incomptis capillis; — C a t o M. Porcius Censorius (r. 234-149), zwany także „Maior“ i „Sapiens”, kons. r. 190, cenzor r. 184, prototyp starorzymskich cnót: prostoty i surowości obyczajów. 12. a u s p i c i i s=legibus, exemplis;—v e t e r u m=maiorum;—n o r m a: przepis, prawidło, właść. kątomierz. 13. i l l i s sc. veteribus; — c e n s u s: majątek;—b r e v i s w przeciwst. do magnum = curtus, exiguus. 14. c o m m u n e = τὸ κοινόν: wspólne dobro, mienie, publiczna własność;—d e c e m p e d a: pręt jako miara długości=10 stóp; szyk: nulla porticus privatis decempedis metata excipiebat opacam Arcton, tj. prywatni ludzie nie posiadali żadnych kolumnat, położonych na północy, któreby dostarczały im w słonecznej porze obiadowej miłego chłodu. 15. o p a c u s: udzielający cienia.

16. e x c i p i e b a t A r c t o n: leżał na północy. 17. f o r t u i t u m = fortuito oblatum, quem fors ubique offert; — c a e s p e s: darń, służąca do pokrycia domów (dachów skromnej chatki). 18. s i n e b a n t roz. przy budowie domów prywatnych; — o p p i d a: gmachy państwowe; — p u b l i c o s u m p t u, szyk: iubentes oppida et templa deorum publico sumptu decorare novo saxo. 20. n o v o s a x o = non usitato saxo: niezwykłym kamieniem, tj. saxo quadrato w przeciwst. do lateres (cegły) i caementa (kamieniołomy). Niektórzy objaśniacze biorą novum saxum za marmur, lecz niesłusznie, bo używanie marmuru weszło w zwyczaj w Rzymie dopiero w ostatniem stuleciu istnienia rzeczypospolitej. Horacjusz potępia zbytek współczesnych, budujących domy prywatne wspanialsze od gmachów publicznych i świątyń.

Oda II 16.

„O spokój błaga bogów żeglarz na wzburzonem morzu, o spokój proszą Trakowie, nękani wojnami, a także Partowie, o spokój, Grosfusie, którego nie można nabyć za żadne skarby świata (w. 1-8). Bo ani majątek, ani zaszczyty nie ukoją dusznej udręki i tylko ten, który poprzestaje na małem, bez bogactwa pędzi spokojny i szczęśliwy żywot (w. 9-16). Jakże nierozważnie marnujemy swoje krótkie życie w gorączkowej gonitwie za czemś w obcych krajach: nikomu jeszcze nie udało się ujść przed samym sobą! (w. 17-24). Zatem należy raczej wesoło używać teraźniejszości, nie troszcząc się wcale o przyszłość, a nieuniknione gorycze życia osładzać uśmiechem nadziei: niema zupełnego szczęścia na świecie; wszakże bohater Achilles musiał młodo umierać, a dla pięknego Titona starość była męką: także mnie przyszłość przyniesie niejedno, czego tobie odmówi (w. 25-32). Ty cieszysz się pełnią bogactwa: mnie Parka dała szczupłą majętność, iskierkę ducha poetyckiego i niezależność od nieżyczliwego sądu motłochu (w. 33-40)".

Ten utwór, oparty na epikurejskiej zasadzie, jest zwrócony do G r o s f u s a, prawdopodobnie do tego samego P o m p e j u s z a G r o s f u s a, którego jako męża *nil nisi verum orabit et aequum* (ep. I 12, 23) gorąco polecił Horacjusz swemu przyjacielowi Ikcjuszowi, gdy ten administrował posiadłościami Agryppy na Sycylji (por. w. 33 *Siculaeque vaccae*). Pieśń powstała prawdopodobnie w czasie, gdy Trację nawiedziły zawieruchy wojenne: dn. 4 lipca 27 r. święcił triumf nad Tracją i Getami

prokonsul M. Licynjusz Krassus; poprzedzające ten triumf zacięte boje w latach 29 i 28 opisał Liwjusz w księgach 134 i 135. Horacjusz wspomina w w. 6 o zamieszkach w państwie partyjskiem, przypadających na ten sam czas, por. c. I 26, 5 i III 8, 19.

Powodem do napisania tej ody nie była zapewne skarga niezadowolonego Grosfusa—przecież poeta nie zwraca także swego upomnienia pod jego adresem—lecz raczej zdziwienie i upomnienie z jego strony pod adresem poety, którego zadowolenia ze skromnego stanu posiadania nie mógł zrozumieć bogaty agrarjusz: dopiero przy takiem założeniu zyskuje należyte znaczenie *vivitur parvo bene* (w. 13) i koniec tej pieśni od w. 31.

1. divos = deos; — patenti = medio, alto. 2. prensus (podmiot do rogat) zam. żeglarskiego określenia deprensus: zaskoczony. Participium użyte rzeczownikowo zam. mercator, o którym mowa w c. I 1, 16; — simul = simulatque. 3. condidit = abscondidit; — certa, ponieważ wskazują pewny, niezawodny kierunek drogi. 4. sidera, tj. Dioskurowie, por. c. I 3, 2. 5. bello furiosa, ponieważ tam bellum furit; — Thrace (grecka forma) nazwa kraju zam. mieszkańców (meton.) = Thraces. 6. Medi = Parthi; — pharetra cf. c. I 10, 11; — decori = ornati: zbrojni. 7. Grosphe ten voc. połóż na czele przekładu; — gemma: drogi kamień, klejnot; oznacza wielki przepych; — purpura zestawiona z drogiemi kamieniami i złotem jest symbolem największego bogactwa, nie oznacza więc bramowanej purpurą togi konsula; dopiero w w. 9 występuje myśl o honores; — venale: którego nie można kupić ani itd. 9. enim uzasadnia myśl, że za żadne skarby świata (gazae) ani za potęgę (lictor) nie można okupić spokoju; — gazae cf. c. I 29, 2; — consularis lictor, tj. potęga. 10. submovet techn. termin na oznaczenie czynności liktora, usuwającego tłum przed urzędnikiem; liktor nie usunie ani namiętności, które targają tobą i przyprawiają cię o nieszczęsny niepokój duszy, ani trosk, które latają dokoła twej głowy w najwspanialszej komnacie; — miseros = qui te miserum reddunt (s. I 6, 129, por. c. I 1, 5: nobilis); — tumultus mentis = ταραχάς = perturbationes animi (Cic.). 11. laqueata tecta = lacunaria, laquearia (sing. lacunar, laquear), nazwane tak od lacunae (otwory, dziury), oznaczających kwadratowe wgłębienia pomiędzy belkami sufitu:

kasetowane stropy, wspaniałe pułapy. Owe lacunae bywały wykładane złotem lub kością słoniową, albo malowane lub też zdobione mozaiką. 12. volantis, jak np. ćmy, nietoperze itp. 13. vivitur nieosobowe passivum podkreśla silniej fakt szczęśliwego życia; czynny sposób wyrażenia kładłby nacisk na osobę; przed tym wyrazem połóż at (asyndeton adversativum); — parvo abl. neutr.; — cui nie odnosi się do vivitur (sc. ei = ab eo), lecz do całego zdania i = si cui: żyje się dobrze na małem, gdy komu...; — paternum salinum: solniczka miała u Rzymian sakralne znaczenie, dlatego więc średnio zamożny obywatel starał się o to, aby była srebrna i przechodziła z ojca na syna; była ona symbolem tego, że inportuna tamen pauperies (pauperies inmunda ep. II 2, 199) abest (c. III 16, 37). 14. in mensa tenui (skromnym, ubogim) w przeciwst. do mensae exstructae dapibus (Ov. Met. XI 19). 15. levis: łagodne, łatwo przychodzące, por. epd. 2, 28; — timor przed stratami; — cupido tu = cupiditas, u Hor. zawsze mascul. ze względu na boga. 16. sordidus, ponieważ cupido lub avaritia prowadzą zawsze do sordidus victus (s. II 2, 53); — aufert: zabiera, odbiera. 17. quid przed tym wyrazem połóż: dlatego; — brevi aevo (przyzwal.) = in tanta vitae brevitate; — fortes: z całą siłą; — iaculamur w znacz. przenośnem pod wpływem jęz. gr., w którym τοξεύειν ma podobne znaczenie: dążyć do czego, starać się o co. 18. multa (= tam multa) umieszczone z naciskiem na końcu, aby uwydatnić nierozsądne marnowanie życia przez strenua inertia; — terras alio calentis sole, tj. Azję Mniejszą. 19. mutamus sc. nostra terra lub patria: zamieniamy na..., co do składni por. s. II 7, 110; — patriae exsul = patriae expers; quis exsul patriae se quoque fugit? tj. czyż ten, kto z ojczyzny uszedł, uniknął swego własnego niepokoju i niezadowolenia, swych pożądliwości i kłopotów? 21. scandit asyndeton causale: gdyż..., bo nie masz tak szybkiego okrętu, ani tak rączego rumaka, któryby uwolnił cię od troski; — aeratas navis: spiżokute okręty, wojenne; — vitiosa: chorobliwa. 23. ocior... ocior anafora; — agente = adducente. 25. laetus in praesens

bliższe uzasadnienie słów oderit curare; ta sama myśl: dona praesentis cape laetus horae, linque severa (c. III 8, 27); — quod ultra est=futurum. 26. oderit=nolit, cf. c. I 9,13; — amara: gorycze życia; — lentus: spokojny, obojętny, chłodny, wesoły. 27. temperare: łagodzić; — ab omni parte: pod każdym względem, ze wszechmiar, zupełnie. 29. Achilles jest typowym przykładem na to, że nihil est ab omni parte beatum; odpowiednikiem Achillesa jest żyjący długo, ukochany przez Jutrzenkę, Titon. 30. minuit: strawiła, skurczyła. 32. porrigere: udzielać, użyczać czegoś komuś. 33. greges centum Siculaeque vaccae hendiadys=greges centum Sicularum vaccarum; — circum mugiunt tmesis. 34. tibi (dat. commodi) tollit hinnitum (rżenie) obrazowo zam. tibi est; wiersz nadmiarowy z elizją przed samogłoską następnego wyrazu. 35. apta: nadająca się do zaprzęgania w rydwan; — equa: klaczy używano w Grecji szczególniej podczas wyścigów, ponieważ odznaczały się szybkością i wytrwałością; rzymskiemi końmi wyścigowemi były przeważnie samce; — bis tinctae = δίβαφοι; wysoko cenioną, podwójnie barwioną purpurę tzw. tyryjską uzyskiwano w ten sposób, że wełnę zanurzano najpierw do soku, uzyskanego z właściwego ślimaka purpurowego (pelagium: morzak), a potem do soku z trąbika (bucinum). Przemysł purpurowy kwitł na całem wybrzeżu morza Śródziemnego, a w szczególności na wyspie Meninx w Małej Syrcie (dziś Djerbi). 37. lanae: wełnianki; — parva rura, tj. posiadłość sabińską. 38. spiritum tenuem: iskierkę ducha poetyckiego, odrobinę natchnienia; — Graiae = Graecae; — Camenae = musae, w znacz. poezji. Połączenie Graia z Camena wskazuje na to, że Hor. princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos (c. III 30, 13). 39. non mendax (litotes), o ile Parka nie zawiodła była wyroków i nadziei Horacjusza; — dedit spernere: wszczepiła pogardę dla...; dare łączą poeci bardzo często z inf. na wzór grecki, jak διδόναι; — malignum = invidum, bo uwłaczał Horacjuszowi, uważając go za pochlebcę wobec Oktawjana.

Oda II 17.

Mecenas był chory — trapiła go ustawicznie febra i bezsenność (*quibusdam perpetua febris est sicut C. Maecenati, eidem triennio supremo nullo horae momento contigit somnus* Plin. VII 172). Pomimo polepszenia się stanu jego zdrowia dręczył siebie i swoich przyjaciół ciągłemi myślami o śmierci, które może spotęgowała jeszcze astrologiczna przepowiednia. Wobec tego pociesza go pełen życia czterdziestoletni poeta: „Dlaczego zatruwasz moje życie swojemi skargami? Wszak bogowie nie życzą sobie, abyś umarł przede mną, a zresztą nie mógłbym ciebie przeżyć (w. 1-8), ponieważ wiernie jestem tobie oddany do grobowej deski i łączy nas wspólnota losu, zależnego od woli naszych gwiazd (w. 9-20). Na dowód tego bogowie przecież pozwolili ci dopiero co wyzdrowieć ku radości ludu, a nade mną czuwała równocześnie ich opatrzność w niebezpieczeństwie śmierci (w. 21-30). Zatem, zamiast narzekać, złóż raczej bogom dziękczynną ofiarę, którą ślubowałeś, podobnie jak ja to czynię na swój sposób (w. 30-32)".

Horacjusza życzenie się spełniło, bo umarł w kilka zaledwie miesięcy po śmierci swego serdecznego przyjaciela, który pożegnał na zawsze ten świat w jesieni 8 r. Pieśń ta powstała po r. 30 (podaje w. 27); por. c. II 13.

1. cur pytanie zawiera zarzut i prośbę; — exanimas=enecas: trapisz, dręczysz, zabijasz, do rozpaczy doprowadzasz. 2. nec dis amicum est = di nolunt: οὔτε θεοῖς φίλον ἐστίν. 3. obire=mori;—mearum rerum opisowo zam. mei: mojego życia, por. c. I 1, 2. 4. grande (wzniosła, szczytna) decus complosio syllabarum z aliteracją miękkiej spółgłoski d, por. c. III 4, 68: omne nefas animo moventis. 5. partem (sc. alteram) animae dopowiedzenie do te=dimidium animae (c. I 3, 8). 6. maturior enall. adi. = maturius; — vis sc. fati = mors;—moror sc. in terra=vivo;—altera sc. pars animae, dopowiedzenie do ego, które jest zawarte w moror. 7. carus sc. mihi;— aeque sc. atque (= quam) antea; — superstes: gdybym pozostał, gdybym cię przeżył. 8. integer: sposobny do życia;—utramque hypall. = utriusque. 9. ducet= adducet; — ruinam = mortem; — non (asyndeton causale) perfidum: świętą, niezłomną. 10. dicere sacramentum: złożyć przysięgę. To miejsce przypomina składanie przysięgi przez żołnierzy swemu dowódcy; — ibimus,

i b i m u s duplicatio, tłumacz przez sing. 11. u t c u m q u e= quandocumque: kiedykolwiek. 12. c a r p e r e i t e r: odbyć podróż. 14. r e s u r g a t: podniósł się, podźwignął się z pod ciężaru spoczywającej na nim góry. 15. d i v e l l e r e: rozłączyć, rozdzielić; — s i c łącz z placitum sc. est; — p o t e n t i należy do Iustitiae i do Parcis. 16. p l a c i t u m q u e P a r c i s = Parcisque placitum; que dla zaokrąglenia obydwu członów zdania. 17. s e u m e a d s p i c i t, tj. jakikolwiek jest mój horoskop (ὡρόσκοπος), znak niebieski, wschodzący w czasie narodzin człowieka; adspicit jest to vox propria o znaku Zwierzyńca niebieskiego, w którym słońce wschodzi w dniu narodzin. Tym znakom niebieskim przypisywano wpływ na całe życie ludzkie. Horacjusz urodził się pod znakiem Strzelca; — S c o r p i o s: Niedźwiadek, gwiazda w Zwierzyńcu niebieskim, między Wagą i Strzelcem; według mniemania starożytnych ukazywała się na niebie w dniu narodzin człowieka i była najczęściej zwiastunką nieszczęścia. 18. f o r m i d o l o s u s: straszny, okropny, gdyż in bellum ardentes animos et Martia castra efficit et multo gaudentem sanguine civem; — p a r s v i o l e n t i o r n a t a l i s h o r a e należy do: Libra, Scorpios i Capricornus, tj. jako uczestnik, mający największy wpływ w godzinie narodzin; o zgubnym wpływie (violentior). 19. t y r a n n u s= arbiter (c. I 3, 15). 20. H e s p e r i a e u n d a e dopowiedzenie do Capricornus; — C a p r i c o r n u s: Koziorożec, gwiazdozbiór w Zwierzyńcu niebieskim; sprowadzał burze na zachodniem morzu koło Hiszpanji. 21. n o s t r u m gen. plur.; — i n c r e d i b i l i średniówka po in. 22. a s t r u m= los, przeznaczenie losu; — i n p i o: zgubnemu, zagładę przynoszącemu, gdyż astrologja uczy, że planeta Saturnus posiada nocendi facultatem, por. Prop. IV 1, 84: grave Saturni sidus in omne caput. 23. r e f u l g e n s hypall.=refulgentis. 24. F a t i: bogini przeznaczenia, tj. śmierci. 25. t a r d a v i t (powstrzymała) a l a s obrazowo na oznaczenie szybkości, przypisywanej śmierci lub przeznaczeniu śmierci; — c u m = quo tempore. Mecenasa, wchodzącego do teatru po raz pierwszy po przebyciu ciężkiej choroby, lud rzymski witał entuzjastycznie wśród hucznych oklasków, por.

c. I 20, 4; — frequens: licznie zgromadzony, tłumny. 26. laetum crepuit sonum: wydał okrzyk zadowolenia, bił oklaski; — theatris = in theatris. 27. cerebro (cerebrum: mózg): na głowę. 28. sustulerat zam. sustulisset; indic. plusqu. zam. coni. wyraża czynność bliską spełnienia; — Faunus: poeta przypisuje swoje ocalenie od niechybnej śmierci temu bożkowi, gdyż on jako bóstwo wieszcze był także opiekunem poetów, miłujących lasy i pola; — ictum levare: siłę uderzenia osłabić. 29. Mercurialium virorum, tj. poetów lirycznych, zostających pod opieką Merkurego, wynalazcy liry, por. c. II 7, 13. 30. reddere cf. c. II 7, 17; — victimas cf. c. II 3, 24. 31. aedem: kapliczkę na cześć Jowisza, zwanego Conservator albo Depulsor albo też bogini Salus, dziękując bogu za poprzednie swoje wyzdrowienie, oraz prosząc go, aby pozwolił ci także obecnie wyzdrowieć; — votivam należy także do victimas. 32. humilem (małe, skromne) agnam, gdyż Horacjusz w porównaniu z Mecenasem był biedny; — ferire: zarżnąć, zabić, ofiarować.

Oda II 18.

Horacjusz jest zadowolony ze swej skromnej posiadłości sabińskiej, którą przenosi nad skarby bogaczy; głupcami są ci ludzie, którzy nagromadzają bogactwa, sami z nich nie korzystają, a później przekazują je spadkobiercom; wszak śmierć, ta nieubłagana konieczność, wszystkich bez różnicy obejmuje w swe potężne ramiona.

Pokrewna treścią jest oda III 1.

Ten utwór, którego początek przypomina pieśń (fr. 21) Bakchylidesa (ok. 505-450), napisał poeta po r. 33 (por. w. 14).

1. non ebur neque lacunar hendiadys=eburneum lacunar (cf. c. II 16, 11: laqueata tecta): strop zdobny w kość słoniową; — aureum=auratum. 3. trabes: belki poprzeczne (ἐπιστύλιον) marmurowe, opierające się na słupach. Marmur z gór Hymettu był biało-niebieskawy. 4. premunt columnas: opierają się, spoczywają na słupach; — ultima: daleko, na krańcach... Marmur afrykański lub numidyjski

był barwy żółtej. 5. A t t a l i cf. c. I 1, 12. 6. i g n o t u s h e r e s podobnie jak naród rzymski w r. 133. 7. L a c o n i c a s: purpura lakońska z miasta Gytejon w zatoce Lakońskiej. W pobliżu tego miasta poławiano ślimaka purpurowego w wielkiej ilości, o czem świadczą całe góry purpurowych muszel na tamtejszem wybrzeżu. Z europejskich gatunków uchodziła za najlepszą purpura lakońska. 8. t r a h u n t: przędzą (i tkają), zatem ogólnie: wyrabiają; — h o n e s t a e (= honesto loco natae) c l i e n t a e: szanowne żony klientów. 9. a t: zato; — f i d e s: rzetelność, prawy charakter, sumienność, poczciwość, czyste sumienie; — i n g e n i v e n a: żyłka poetycka. 10. b e n i g n a = larga; — e s t sc. mihi; — d i v e s: Horacjusz miał wielu bogatych przyjaciół. 11. m e p e t i t: mnie szuka, do mnie przychodzi. 12. l a c e s s o = precibus fatigo: naprzykrzam się, por. c. I 2, 26: fatigent; lacesso podobnie jak czasowniki, wyrażające prośbę, łączy się z podw. acc., por. carm. saec. 49: veneror; — p o t e n t e m a m i c u m, tj. Maecenatem. 14. u n i c i s = unice dilectis; — S a b i n i s = praedio (posiadłością) Sabino. 15. t r u d i t u r (= protruditur) d i e s d i e: dzień za dniem upływa, por. c. IV 7, 9: ver proterit aestas. 16. p e r g u n t tłum. przez adv.: ciągle, nieustannie; — l u n a e plur. ze względu na miesiące. 17. s e c a n d a m a r m o r a: marmury krajano piłą w płyty do wykładania ścian i posadzek. 18. l o c a s: najmujesz robotników do..., godzisz, zamawiasz przedsiębiorcę (redemptor, c. III 1, 35) do krajania marmuru, zamawiasz łomy marmuru; — s u b i p s u m f u n u s: u samego schyłku życia, na krótki czas przed śmiercią. 19. s t r u i s: wystawiasz, wznosisz, budujesz; — d o m o s: pałace. 20. B a i s (dat.) o b s t r e p e n t i s: szumiącego u wybrzeży Bajów, z rykiem uderzającego o wybrzeża Bajów. Baiae (dziś Castel Baia), miejscowość kąpielowa i lecznicza w Kampanji, położona nad morzem w pobliżu Neapolu i Kum (Cumae), posiadajaca gorące źródła i wspaniałe wille, wzniesione tam przez bogaczy; — 20. u r g e s: dążysz, usiłujesz. 21. s u b m o v e r e l i t o r a: usunąć brzegi ze swoich miejsc, tj. brzegi posuwać w stronę morza (promovere). Bogaci Rzymianie kazali sypać przy Bajach groble daleko w morze

wysunięte (mare Bais obstrepens) i budowali na nich okazałe pałace (domos). 22. l o c u p l e s (locus = ager i temat plenus): zasobny, zamożny, bogaty właść. w posesje; — c o n t i n e n t e r i p a abl. instr. = ripa continentis terrae, litore continenti. Naturalnemu brzegowi morskiemu na lądzie stałym jest przeciwstawiony brzeg sztuczny, wysunięty daleko w morze. 23. q u i d sc. de eo dicam: cóż dopiero o tem mówić, że...; — p r o x i m o s przez hypallage = proximorum, vicinorum. 24. r e v e l l i s: wyrywasz; — t e r m i n o s: kamienie graniczne, graniczniki. 25. l i m i t e s: granice, miedze. 26. s a l i s: zuchwale wkraczasz, wciskasz się; — a v a r u s: chciwy, skąpy, łakomy, nienasycony; — p e l l i t u r sc. patria: wypędza się, wygania się roz. z ojczyzny, tuła się; — p a t e r n o s d e o s = Lares. 27. s i n u s tu: łono, właść. skrzywienie, zgięcie, fałd, wklęsłość togi, mian. zanadrze, utworzone albo z togi, zarzuconej na lewe ramię, albo z tuniki, podniesionej nad pasem, co służyło zam. kieszeni (jak u nas) do przechowywania różnych przedmiotów. 28. s o r d i d o s: nędznie odziane, w łachmanach. 29. n u l l a c e r t i o r, szyk: nulla tamen aula certior (enallage adi. = certius) destinata sede rapacis Orci manet divitem erum. 30. r a p a c i s: porywającego, drapieżnego; — O r c i = Plutonis. 31. a u l a: pałac, podziemie; — m a n e t = exspectat. 32. e r u m: pana, właściciela; — q u i d u l t r a t e n d i s?: o co więcej starasz się jeszcze, tj. ponad to, co posiadasz, o rzeczy, które w życiu nie przyniosą ci wcale większego pożytku; — a e q u a enallage adi. = aeque; — t e l l u s uosob. 33. r e c l u d i t u r: otwiera się: 34. r e g u m p u e r i s: zazwyczaj tworzy rex przeciwstawienie do pauper (cf. c. I 4, 14), tutaj mowa o dzieciach królewskich; o czyjeż życie drżą więcej królowie, jak nie o życie swych dzieci; — s a t e l l e s (towarzysz, sługa, halabardnik) O r c i = Charon. 35. c a l l i d u m przyzwal. 36. r e v e x i t: odwiózł napowrót mian. przez Styks; — c a p t u s = corruptus; — h i c = Orcus. 37. T a n t a l i g e n u s = Pelopem (antonomazja), por. c. II 13, 37. 38. c o ë r c e t: więzi; — h i c, szyk: hic, vocatus atque non vocatus, audit levare pauperem laboribus functum; — l e v a r e p a u p e r e m: zdjąć ciężar, ulżyć ubogiemu; — f u n c t u s

laboribus: spracowany. 40. non vocatus audit (jest gotów, jest skłonny) oksymoron.

Oda II 19.

Hymn na cześć Bachusa, który objawił się Horacjuszowi (Theophania=θεοφάνια), otoczony Nimf i Satyrów orszakiem. Poeta więc, owiany duchem wieszczym, sławi potęgę Bachusa na ziemi, w niebie, w podziemiu, w pokoju i w wojnie.

1. Bacchum: poeci wierzyli, że Bachus udziela im natchnienia; — remotis cf. c. II 2, 10; — carmina docentem jako χοροδιδάσκαλος (= nauczyciel chórów); — rupibus dlatego miał Bachus przydomek ὄρειος (= górzysty, górski). 3. discentis łącz z Nymphas i auris; — auris capripedum Satyrorum acutas w przekładzie przemień zawisłość: capripedes Satyros acutis auribus (abl. qualit.), malownicze opisanie strzygących uszami satyrów. 5. euhoe = εὐοῖ, bachancki okrzyk: hej! hejże! hu ha! — recenti metu abl. causae do trepidat, gdyż poeta ujrzał boga. 6. pleno Bacchi pectore cf. Verg. Aen. VI 78: bacchatur vates, magnum si pectore possit excussisse deum; — turbidum acc. biernika wewnętrznego zam. przysłówka: gwałtownie, niepohamowanie; podmiot mens. 7. parce... parce (dosyć tego) duplicatio (anadiplosis), wzmacnia prośbę. Poeta uważa, że jest niegodnym, aby mógł patrzeć bóstwu prosto w twarz. 8. thyrsus: laska, berło w ręku Bachusa, owinięte bluszczem i liściem winogradu, a zakończone szyszką sosnową, pod którą był ukryty grot żelazny; takie laski nosiły także bachantki; służyła ona bogu za broń. 9. fas est: przystoi, godzi się, wypada; przed fas połóż: dlatego; — pervicacis sc. in furendo: niestrudzone w szale, od czego otrzymały nazwę. 10. lactis et = et lactis; — uberes: bogate w..., obfite w..., płynące... 11. truncis cavis abl. na pytanie skąd? 12. lapsa = delapsa: sączące się z...; — iterare: powtarzać w pieśni, śpiewać na nowo. 13. fas et (= etiam) sc. mihi est cantare; — beatae (partic. od beare): błogosławionej; — con-

i u g i s, tj. Ariadny, małżonki Bachusa, córki Minosa; opuścił ją na wyspie Naksus niewdzięczny Tezeusz; jej złota korona świeciła na niebie jako konstelacja. 14. h o n o r e m: ozdobę, tj. złotą koronę Ariadny; — t e c t a cf. c. III 10, 7. — P e n t h e i (przez synizesę dwuzgłoskowe), syna Echiona, króla Teb; Penteusza rozszarpała w szale bachanckim matka Agaue wraz ze swojemi siostrami za to, że nie zezwolił na zaprowadzenie w Tebach kultu Bachusa, którego przebranego za kapłana nawet uwięził, por. s. II 3, 303; dom zaś jego Bachus w gruzy obrócił. 15. n o n l e n i litotes = gravissima. 16. L y c u r g u s: król Edonów w Tracji; usunął ze swego kraju bachantki; za karę oszalał, zabił żonę i siostrę, wreszcie rozszarpały go pantery. 17. t u... t u anafora; — f l e c t i s a m n i s, gdyż według podania Bachus, podróżując po Indjach, dotknął laską (thyrsus) rzeki Hydaspes i Orontes, i przeszedł przez nie suchą nogą; — m a r e b a r b a r u m = mare Indicum; Bachus uspokoił je podczas burzy. 18. s e p a r a t i s = remotis (w. 1); — u v i d u s: oszołomiony winem. 19. n o d o c o ë r c e s v i p e r i n o: splatasz w warkocz żmijowy, oplatasz żmijami, wplatasz żmije w... 20. B i s t o n i d e s: trackie bachantki; włosy ich przeplatał Bachus żmijami; — s i n e f r a u d e = sine noxa. 21. p a r e n t i s, tj. Iovis; — p e r a r d u o m: po spiętrzonych skałach, gdyż Bachus pod postacią lwa pomagał Jowiszowi w pokonaniu gigantów. 22. c o h o r s: tłum, orszak. 23. R h o e t u m r e t o r s i s t i (odpędziłeś, odparłeś) aliteracja. 24. u n g u i s: szpon, pazur; — m a l a: paszczęka. 25. c h o r e i s (cf. c. I 9, 16) dat. do aptior. 26. d i c t u s = addictus: oddany. 27. f e r e b a r i s sc. esse: mówiono, żeś...; — i d e m... b e l l i: tu, qui pacis medius fueras, idem (również) belli medius eras. 28. m e d i u s = μέσος: pośrednik (arbiter). 29. t e v i d i t: Bachus udawał się do podziemia w celu sprowadzenia stamtąd swej matki Semele; — i n s o n s: nieszkodliwy dla ciebie. 30. c o r n u: róg był u starożytnych symbolem siły. Plastyka przedstawia Bachusa z rogiem w ręku, z którego leje wino na dzikie zwierzęta, leżące u jego stóp i łaszące się ogonem; — d e c o r u m = ornatum; — a t t e r e n s (sc. tibi) c a u d a m: łasząc się ogonem koło

ciebie. 31. recedentis=redeuntis ab inferis. Szyk: pedes cruraque recedentis trilingui ore tetigit (oblizał); — trilingui ore zam. trium orum linguis; inaczej w c. II 13, 34. 32. tetigitque crura = cruraque tetigit, cf. c. II 7, 25: curatve myrto.

Oda II 20.

Twórca eolskiej pieśni na gruncie italskim tłumaczy na swój sposób w dumnych słowach wyrażony epigram Ennjusza, rzymskiego Homera: „*nemo me dacrumis (lacrimis) decoret neque funera fletu faxit. Cur? Volito vivus per ora virum*“ (Cic. Tusc. I 34, 117). Horacjusz przedstawia siebie w godzinie śmierci; przy umierającym jest serdeczny przyjaciel Mecenas, do którego pragnie poeta zwrócić ostatnie słowa na tej ziemi. Ożywia go myśl, że nie umrze, bo oto wyższy nad zawiść ludzką wzbije się na skrzydłach do wyżyn eteru; poeta czuje, że już przeistacza się w łabędzia, ptaka Apollinowego (w. 1-12). Więc lecieć będzie ponad kraje i morza tak, że poznają go wszystkie ludy świata: dlatego nie życzy sobie ani żałoby po zgonie, ani skargi, ani pośmiertnych zaszczytów, bo jego na pogrzebie nie będzie (w. 13-24).

Ten utwór przypomina nam Cycerońskie zdanie: *quam ob rem, ubi corpus hoc sit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris iam versatur et semper habitabit nominis mei gloria* (Or. pro Annio Milone 98).

Pieśń ta stanowi niejako epilog pierwszej i drugiej księgi ód. Pokrewna jej treścią jest oda III 30.

1. non usitata penna = inusitata penna (petna) abl. do ferar: na niezwyczajnych skrzydłach, gdyż poeta wierzy, że po śmierci przemieni się w łabędzia; — nec tenui: i potężnych; — ferar: polecę, wzniosę się w górę, wzbiję się. 2. biformis vates (cf. c. I 1, 35), tj. jako poeta w postaci łabędzia. Arystoteles uczył, że dusze poetów przechodzą po ich śmierci do ciał łabędzi, dlatego utarło się przekonanie, że poeci mogą śpiewać, skoro przeczuwają swój bliski zgon; — aethera acc. gr. 4. invidia abl. compar.; — maior, gdyż ona nie może dosięgnąć poety. 5. non ego... non ego anafora: zaiste nie; — pauperum sanguis parentum przyzwal., por. ex humili potens (c. III 30, 12) i ep. I 20, 20 nn. 6. quem vocas:

wzruszony Mecenas woła po imieniu umierającego poetę. 8. cohibere: obejmować, zawierać w sobie, zamykać, por. c. I 28, 2; — unda = aqua. 9. iam iam epanalepsis: już właśnie; — cruribus = in cruribus; — asperae pelles: szorstka („gęsia“) skóra, chropowata, pomarszczona (rugosae pelles) na nogach łabędzia, na których kurczy się (residunt) mięso uda w przeciwieństwie do gładkich piór (leves plumbae), które jako meszek wyrastają na ramieniu i plecach. 10. albus ales: łabędź. 11. superne: u góry, na głowie i szyi. 14. gementis: szumiącego, huczącego. 15. Gaetulas = Africanas, od imienia dzikiego plemienia w północnej Afryce; — canorus ales łącz z visam: jako łabędź. 17. Colchus sing. pro plurali; — dissimulat: nie okazuje. 18. Marsae cohortis = legionum Romanarum; ich rdzeń tworzyły szczepy marsyjskie i pokrewne; — Dacus cf. c. I 35, 9; — ultimi: na końcu świata mieszkający. 19. me discet = mea carmina discet; — peritus sc. litterarum. 20. Hiber = Hispanus; — potor = accola. 21. absint czasownik z naciskiem na początku: przeto niech nie będzie; — inane funus = sine corpore funus = κενοτάφιον, gdyż poeta jako łabędź odleci; — neniae: śpiew płaczek (praeficarum), idących przed marami. 22. luctus et querimoniae: smutek i narzekania krewnych i przyjaciół. 23. conpesce = contine, cohibe: powstrzymaj, zaprzestań, zaniechaj; — clamorem: ostatnie wołanie, ostatnie pozdrowienie, słowa pożegnania: Vale, have anima candida! — sepulcri honores: zaszczyty pośmiertne, tj. wspaniały nagrobek z napisem pochwalnym. 24. mitte: zaniechaj; — supervacuos = supervacaneos: zbytecznych, niepotrzebnych.

Oda III 1.

Sześć początkowych ód tego zbiorku tzw. rzymskie stanowią zamkniętą dla siebie całość; o tem dowodzi zarówno jednorodność ich miary wierszowej — tylko raz Horacjusz umieścił obok siebie trzy ody o takiej samej budowie zwrotek, rzadko zaś spotykamy dwie — jak i uroczysta przemowa (1, 1-4), w której napomnienie *favete linguis* i obietnica *carmina non prius audita* wskazują na to, że poeta chce zwrócić uwagę słuchaczy nie na pieśń jednostkową, lecz na cały cykl. Jednolitość tego cyklu polega na tym samym celu i na tym samym nastroju we wszystkich odach: z kapłańską powagą wskazuje pieśniarz młodemu pokoleniu Rzymu drogi, na których jednostka może osiągnąć szczęście i spełnić swój obowiązek względem ojczyzny, a naród rzymski swoje szczytne przeznaczenie wobec całego świata; zatem zaleca nawrót od grzechów przeszłości i teraźniejszości, powrót do surowych obyczajów przodków, poświęcenia i bogobojności. Grunt pod taką odbudowę starego Rzymu jest już przygotowany, gdyż nareszcie boski August ujarzmił swoją silną prawicą nieokrzesane moce rewolucji i w łagodnem usposobieniu kieruje państwem, które rozciągnie na cały świat; więc musi się okazać, czy młode pokolenie, które obecnie wyrasta, chce być godne swego szczytnego kierownika. Oczywiście jest ścisły związek tych myśli z przewodniemi ideami augustowskiej reformy: ustawicznie starał się August gorąco polecać swemu narodowi *exempla maiorum* i w spustoszony grunt, nad którym przez trzy pokolenia szalały burze rewolucji, zasiewać na nowo zarody starodawnych cnót rzymskich. Pieśniarz i naczelnik państwa służą tym samym idejom, w których urzeczywistnieniu widzieli najlepsi obywatele owych czasów zbawienie ojczyzny.

Najstarszym utworem z tego wieńca ód jest może oda szósta, w której poeta rezygnuje prawdopodobnie z nadziei na lepsze czasy: mogła ona powstać nie wcześniej, jak w r. 28 (por. w. 2-4). Z roku następnego (27) pochodzą ody: pierwsza i druga. W odzie trzeciej, napisanej po r. 27 (por. w. 11) i w odzie piątej, pochodzącej z r. 27 lub 26, sławi poeta Augusta jako naczelnika państwa (*princeps*). Oda czwarta powstała prawdopodobnie w r. 26 (por. w. 33). Cały cykl ujęty jest w dwie równoległe trylogje: poeta po uroczystym wstępie (*prooemium*) zaczyna pieśń, która dotykając osobistych jego stosunków, przeciwstawia szczęście poprzestawania na małem niezadowoleniu bogacza (1), w odzie drugiej

sławi prawdziwe cnoty męskie, w trzeciej uświadamia naród rzymski, że sprawiedliwość jest *fundamentum imperii;* po nowym wstępie wykazuje (znowu na podstawie osobistego doświadczenia i odczucia), że duch Muzy, czyto jako poezji, czy jako mądrości, uszczęśliwia człowieka i podnosi (4); oda piąta kreśli w Regulusie obraz starorzymskiej *virtus;* wkońcu zamyka ten cykl straszna przepowiednia poety, że państwo ulegnie zagładzie, jeśli naród nie wróci do religji ojców (6).

„Uciszcie się! Jako kapłan muz pragnę zaśpiewać młodzieży nowe pieśni dotychczas niesłyszane (w. 1-4). Jak królowie rządzą swojemi ludami, tak Jowisz panuje nad całym światem; wszystko podlega mu, pogromcy gigantów (w. 5-8). Wszyscy ludzie pomimo swych różnic społecznych w obliczu śmierci są równi (w. 9-16). Ustawiczna trwoga przed śmiercią zatruwa życie bezbożnikowi w pałacu i odbiera mu sen, który nie gardzi chatą wieśniaka (w. 17-24). Bo kto umie poprzestać na małem, ten znajduje spokój, który zabiera kupcowi rozszalała burza na morzu, a wielkiemu obszarnikowi nieżyczliwość żywiołów (w. 25-32). Chociażby bogacz budował sobie pałac daleko na morzu, nie ujdzie jednak przed obawą i troską, która wszędzie mu towarzyszy (w. 33-40). Nie mogą zatem usunąć wewnętrznego niepokoju żadne skarby świata; dlaczego więc miałbym budować wspaniały dom w modnym stylu i zamieniać swoją dolinę sabińską na bogactwa, które wymagają dużo mozołu? (w. 41-48)".

Poeta nie napomina, nie ostrzega i nie argumentuje, lecz stwierdza poprostu fakty w zupełnie nieosobowym stylu gnomy. Myśli nazewnątrz niepowiązane, każda z osobna tworzy niejako niewzruszoną, zamkniętą w sobie prawdę. Jak niespodzianka prawie działa zakończenie, tyczące się wyłącznie poety: daje ono do zrozumienia, że wszystko to, co poeta powiedział, opiera się na jego własnem spostrzeżeniu i doświadczeniu, dzięki czemu całość zyskuje charakter lirycznego utworu; zawiera ona także przestrogę pod adresem każdego słuchacza, aby we własnem życiu kierował się zasadą, której trzymał się poeta.

1. p r o f a n u m (fanum = świątynia) v o l g u s: niepoświęcony, zatem pospolity tłum, bo nie zrozumiał i należycie nie oceniał poezji poety, pisanej na wzór grecki; wyrażenie wzięte z uroczystości eleuzyjskich misterjów, w czasie których herold oddalał obecnych i niewtajemniczonych słowami: procul este profani. Obecni zaś musieli zachowywać milczenie, aby nie zamącić uroczystości słowami złowróżbnemi. 2. f a v e t e l i n g u i s (abl.): uciszcie się, milczcie, εὐφημεῖτε (bona verba dicite: mówcie słowa dobrej przepowiedni); — n o n p r i u s a u d i t a wzorowane na Alkajosie i Safonie. 3. M u s a r u m s a c e r d o s = Μουσῶν προφήτης: ja... 4. v i r g i n i b u s p u e r i s q u e, tj. młodemu pokoleniu,

w którem pokłada się nadzieję lepszej przyszłości. 5. regum, szyk: regum timendorum (groźnych) est (rozciąga się) imperium in proprios greges, Iovis (est imperium) in ipsos reges; — greges oznacza, podobnie jak „trzoda“, „stado“, zanik jednostki w masie. 8. cuncta supercilio (jednem skinieniem brwi, właść. supercilium oznacza brew, brwi) moventis poetyckie ujęcie myśli: numine suo cuncta regentis (rozwinięte bliżej w c. III 4, 45 nn.). 9. est ut = licet, przyzwalający poprzednik do w. 14: aequa lege; — viro vir = alius alio; — latius: na szerszej przestrzeni; — ordinet = disponat. 10. arbusta: krzewy winogradu, uszykowane w kwinkunks ⁙ w dwóch ścieżkach, a zatem w sposób następujący:

```
*   *   *   *   *   *   *   *   *   *
  *   *   *   *   *   *   *   *   *
*   *   *   *   *   *   *   *   *   *
  *   *   *   *   *   *   *   *   *
*   *   *   *   *   *   *   *   *   *
```

hic = alius; — generosior = nobilior. 11. descendat, gdyż campus Martius, gdzie odbywały się wybory, leżało w dolinie Tybrowej; — petitor: jako kandydat, ubiegający się o urzędy. 12. moribus meliorque fama (abl. limit.) = moribus famaque melior, cf. c. II 7, 25: curatve myrto. 13. contendat: walczy o lepsze, rywalizuje jako competitor. 14. aequa lege, jak aequo pede (c. I 4, 13), por. aequa tellus (c. II 18, 32); — Necessitas sc. leti, por. c. I 35, 17. 15. sortitur: wyrzuca z urny przeznaczenia zarówno los bogacza jak i nędzarza; zupełnie w podobny sposób jest sformułowana myśl w c. II 3, 25; — imos = infimos. 16. capax cf. epd. 9, 33; — movet = versat: wstrząsa, por. c. II 3, 26: versatur; — urna cf. c. II 3, 26. 17. destrictus ensis zawierają aluzję do znanej opowieści Cycerona (Tusc. V 21) o Dionizjuszu i Damoklesie, której morał formułuje Cycero w ten sposób: nihil esse ei beatum, cui semper aliqui terror impendeat (dlatego także Prahaten numero beatorum eximit virtus c. II 2, 17). 18. Siculae (= lautissimae) dapes: najsmaczniejsze, sute

potrawy; Sycylja słynęła z wykwintnych kuchni. 19. e l a b o r a b u n t sc. ei: wyrobią, wzbudzą. 20. a v i u m c i t h a r a e q u e c a n t u s: śpiew ptasząt i dźwięki gęśli. Rzymianie za czasów Hor. trzymali chętnie śpiewające ptaki w klatkach (aviaria); przy udawaniu się na spoczynek kazali sobie przygrywać. 21. s o m n u s asyndeton adversativum: ale...; — a g r e s t i u m v i r o r u m (łącz z somnus lenis) = ruricolarum; agresti viri tworzą typowe przeciwieństwo do inpia cervice. 22 l e n i s: spokojny, łatwo przychodzący; — h u m i l i s d o m o s: przeciwieństwo do królewskiego pałacu, do śpiewu ptaków, więzionych w klatkach — głosy śpiewaków w lasach i poszum liści: queruntur in silvis aves frondesque lymphis obstrepunt manantibus, somnos quod invitet levis (epd. 2, 26). 23. f a s t i d i t = contemnit. 24. Z e p h y r i s (uosob.) dat. przy pass. = a Zephyris; — T e m p e indywidualizacja = vallis, bo vallis Sabina była dla Hor. wprost Tempe. 25 d e s i d e r a n t e m q u o d s a t i s e s t sc. ad vitam sustentandam, tj. przestającemu na małem. 26. t u m u l t u o s u m: niespokojne, hałaśliwe, burzliwe; — s o l l i c i t a t (= sollicitum reddit, por. c. I 1, 5: nobilis): niepokoi, trapi, jak kupca, który drży o swój naładowany okręt. 27. c a d e n t i s = occidentis. 30. m e n d a x: zwodniczy, tj. gdy nie spełnia warunku usprawiedliwionego oczekiwania bogatych plonów wzamian za włożoną pracę; — a r b o r: drzewo oliwne; — a q u a s ogólnie: słoty. 31. c u l p a r e z acc.: winić, obwiniać, składać na kogoś winę;— t o r r e n t i a a g r o s s i d e r a: dla drzew oliwnych szkodliwy był czas szczególnie po wzejściu kanikuły (psiej gwiazdy), gdyż ulegały one wtedy dość często porażeniu słonecznemu (sideratio, ἀστροβλησία). 32. h i e m e s tłumacz przez przymrozki; — i n i q u a s cf. s. II 1, 70: aequos. 33. c o n t r a c t a a e q u o r a, gdyż bogaci Rzymianie chętnie budowali swoje wille nawet na dużych tamach, usypanych na morzu. 34. m o l e s: tama, grobla; — h u c = in altum; — f r e q u e n s = frequenter, saepe. 35. c a e m e n t a = caedimenta: kamieniołomy; — r e d e m p t o r: przedsiębiorca robót publicznych, budowniczy. 36. f a m u l u s: służący, niewolnik; plur. o pomocnikach budowniczego:

robotnicy; — t e r r a e f a s t i d i o s u s brzydzący się, gardzący ziemią, czujący wstręt do ziemi (tj. do budowania się na lądzie) 37. T i m o r uosob.: obawa przed utratą dóbr; jako utrapienie wszędzie prześladuje człowieka, zazwyczaj w orszaku Marsa; — M i n a e uosob.: wyrzuty sumienia z powodu popełnionych przestępstw. 39. a e r a t a t r i r e m i cf. c. II 16, 21: aeratae naves. 40. a t r a = perniciosa; — C u r a uosob.: powaga, troska jako matka poważnych myśli itd. 41. q u o d s i cf. epd. 2, 39; — d o l e n t e m osoba zam. samego uczucia: troski, frasunku, kłopotu, zmartwienia; — P h r y g i u s l a p i s, tj. marmor Synnadicum, z Synnady we Frygji, marmur frygijski, biały o różowo-niebieskich plamkach. 42. p u r p u r a r u m u s u s = purpurae vestes, quibus utimur: zastosowanie purpury, szaty purpurowe, krótko: purpura; — c l a r i o r hypall. adi. = clariorum. 43. F a l e r n a v i t i s cf. c. I 1, 19. 44. A c h a e m e n i u m (= Persicum) c o s t u m (krzew indyjski, z którego wydobywano wonny balsam): balsam królów perskich; używali go Persowie, którzy prowadzili wystawne życie. 45. i n v i d e n d i s p o s t i b u s abl. qualit. do atrium: o podwojach wzbudzających zazdrość. 46. s u b l i m e: wspaniały; — r i t u s: styl; — m o l i a r coni. potent.: dlaczegobym się kusił budować? — a t r i u m tu: dom. 47. p e r m u t e m coni. potent., co do składni por. s. II 7, 110. 48. o p e r o s i o r e s=laboriosiores, ponieważ zdobycie bogactw połączone jest z ogromem trosk i zachodów.

Oda III 2.

„Niech młodzian przyzwyczai się znosić chętnie biedę w surowej karności służby polowej, niech na koniu sieje zgrozę wśród Partów i niech będzie postrachem dla matek i narzeczonych nieprzyjaciół (w. 1-12). Jeżeli padnie na placu boju, walcząc za ojczyznę—chwała mu! Śmierć dosięga zarówno tchórzliwego męża, jak i niewojowniczą młodzież. Za męstwo jest wyższa nagroda, niż względy zmiennego ludu, bo niebiańska nieśmiertelność (w. 17-24). Wszelako jest także pewna nagroda za wierne milczenie: kto zdradził tajemnicę Demetery, ten nie powinien obcować ze mną, aby piorun Jowisza nie raził mnie wespół ze zbrodniarzem (w. 25-32)“.

W poprzedniej pieśni ostrzegł poeta przed tem, aby nie zasadzać szczęśliwego życia na bogactwie, tutaj zaś poucza młodzież, do czego powinna właściwie dążyć: wszak bogatą nagrodę otrzyma ten, kto hołduje dwóm prawdziwym cnotom rzymskim, tj. męstwu *(virtus)* i sumienności, opartej na bojaźni bożej *(fides)*.

1. amice (= aequo animo, libenter) pati = amare. 2. robustus militia = corroboratus (zahartowany) militia, jak onustus = oneratus. 3. condiscat: con- wzmacnia tu tylko znaczenie czasownika. 4. vexet zwróć uwagę na frequentativum: niech stale trapi, niepokoi. 5. vitamque... rebus, jak w Sparcie i Atenach. August wskrzesił także rycerskie igrzyska; — sub divo = ἐν ὑπαίθρῳ: na świeżem powietrzu, pod gołem niebem; — trepidis (= dubiis, incertis) in rebus: w położeniu pełnem grozy, w krytycznem położeniu, w najbardziej krytycznej chwili. 6. illum prospiciens (wyglądając) obraz, malujący dzielność takiego młodzieńca, naśladowany z Homera. 7. matrona bellantis tyranni = uxor regis bellantis, bellum cum populo Romano gerentis. Kobiety i dziewice podczas decydującej walki wyglądały z baszt swych mężów i narzeczonych. 9. suspirare: głęboko oddychać, wzdychać, westchnąć; — rudis agminum = inscius pugnandi. 10. lacessere: drażnić, wyzywać, zaczepiać; — regius = regalis: bohaterski; — asperum tactu (supin.): strasznego, gdy go się zaczepi. 11. cruenta = crudelis. 12. ira: zawziętość, zapalczywość. 14. mors asyndeton causale: gdyż...; — et = etiam; — persequitur: dościga, tj. dosięga. 15. iuventae = iuventutis. 16. poples: podkolanek, przen. kolano. 17. Virtus... Virtus (uosob.) anafora. Poeta hołduje zapatrywaniom stoików, że tylko mędrzec (= cnotliwy) jest królem i to zawsze; — repulsae (odmowy) nescia, gdyż cnota nie dba ani nie ubiega się o zaszczyty, lecz szuka tylko wewnętrznego zadowolenia. Mędrzec nawet w razie istotnej odmowy nie czuje się dotkniętym, gdyż hańba dotyka raczej tych, którzy odmówili, a nie tych, którym odmówiono. Od czasów jedynowładztwa Augusta urzędy znacznie straciły na wartości i znaczeniu tak, że nawet tacy mężowie, jak Mecenas, Ho-

racjusz, Wergiljusz i Liwjusz wcale się o nie nie ubiegali; — sordidae = contumeliosae. 18. intaminatus: niesplamiony, nieskażouy, nieskalany. 19. sumit... ponit hysteron proteron; — securis = imperium. 20. popularis aurae (kaprysu): kapryśnego, chwiejnego, zmiennego ludu, tj. działającego pod wpływem chwili. 21. inmeritis mori = qui non meruerunt mori, litotes zam. inmortalitate dignis. 22. negata sc. volgo; — temptat iter: próbuje chodu, puszcza się po... 23. coetus volgaris stanowi przeciwieństwo do inmeritis mori; — udam humum w przeciwstawieniu do sedes igneae nieśmiertelnych w czystym eterze. 24. spernit: opuszcza, porzuca, por. c. I 30, 2. 25. et = etiam. 26. vetabo (asyndeton adversativum) z samym coni. (sit) zam. acc. c. inf.: nie dopuszczę, aby...; — Cereris sacrum arcanae (hypall. adi. = arcanum): służbę tajemniczą, tajemnicę Cerery. Kult Cerery posiadał swoje misterje w Eleusis (μυστήρια Δήμητρος), skąd przedostał się do Rzymu, gdzie go z zapałem obchodzono. 27. volgarit = prodiderit. 28. trabibus = tecto; — fragilem cf. c. I 3, 10. 29. solvere phaselon (acc. gr.): odbijać na łódce, płynąć na morze; phaselos (i): roślina strączkowa, fasola, przen.: lekka łódka w kształcie fasoli, gondola; — saepe asyndeton causale; — Diespiter cf. c. I 34, 5. 30. neglectus: obrażony. 31. raro asyndeton enumerativum, łącz z deseruit. 32. deseruit perf. gnom. aorystycznie użyte: nie doścignęła; — pede (abl. qualit.) Poena (uosob.) claudo: kara (tj. Nemesis) o kulawej, chromiącej, powolnej wprawdzie, lecz niezawodnej stopie, kara powoli krocząca, gdyż Nemesis dosięga często winnych dopiero późno; pede Poena aliteracja.

Oda III 3.

„Męża niezachwianej sprawiedliwości nic nie zdoła odwieźć od jego stałych zasad; przez sprawiedliwość dostali się do niebiańskich wyżyn Polluks i Herkules, wśród których kiedyś August także pić będzie nektar; przez sprawiedliwość Bachus dostał się do nieba, a rumaki Marsa mogły

Kwirynusa wydrzeć śmierci, na co Junona wyraziła wkońcu swą zgodę na naradzie bogów (w. 1-18)“.

„Ponieważ Iljon, przeznaczony na zagładę przez chciwość Laomedona i niecny sąd Parysa, leży w gruzach, nie będę dłużej się gniewała na syna trojańskiej kapłanki: więc niech będzie przyjęty do nieba (w. 19-36)”. Ale do tego oświadczenia bogini dodany jest warunek, od którego spełnienia zależy, czy Junona na zawsze przestanie się gniewać na znienawidzony ród trojański: w tym wypadku uśmiecha się przecież potomkom wygnańców świetna i wielka przyszłość, odpowiednio do nieśmiertelności, która teraz powinna przypaść w udziale ich antenatowi. „O ile tylko pomiędzy Rzymem a Iljonem morze pienić się będzie, niechaj gdziekolwiek szczęśliwie panują wygnańcy ojczyzny; o ile tylko na miejscu zgliszcz Troi nie osiedli się znowu nowe życie ludzkie, lecz pozostanie tam na wieczne czasy pustynia, niech rozszerzy Rzym swoje panowanie od Zachodu aż do Wschodu: wyższy ponad niegodziwą żądzę złota, która nie szczędzi nawet świętego mienia, będzie Rzymianin dźwigał swój oręż aż na krańce świata—lecz tylko pod tym warunkiem, że nigdy Kwiryci nie będą myśleli o tem, aby podźwignąć znowu swoją starą ojczyznę: bo wtedy powtórzyłby się, choć trzy razy, smutny los Troi (w. 37-68). Jednak dokąd posuwa się moja Muza i odważa się nieudolnie powtarzać słowa bogów? (w. 69-72).

Główną część tej ody stanowi mowa Junony, w której bogini przywodzi przed oczy słuchaczy świetny Rzym, panujący nad całym światem i pogrążoną na wieki w gruzach Troję, jako dwa silne przeciwieństwa. Dlaczego Troja musiała być potępiona, podają coraz nowsze zwroty: książęta i naród sponiewierali sprawiedliwość, mając na względzie zaspokojenie swoich namiętności lub niegodziwą korzyść: dlatego dotknął ich nieprzejednany gniew Junony. Rzym kroczyć będzie po innych drogach, które wskazuje mu jego założyciel: przecież dostąpił on boskości, jako *iustus i iustitiae tenax*. A gdy August, drugi założyciel Rzymu, otrzyma taką samą nagrodę, może jego Rzym spodziewać się także świetnej przyszłości (poeta to przeczuwa), jeśli idzie w ślady swego dostojnego wodza. Aby z przepowiednią rzymskiej świetności połączyć obraz na zawsze zniszczonej Troi, jako przykład przestrogi, każe Hor. swej Junonie postawić Rzymianom warunek, że nie wybudują na nowo Troi: ponieważ nie rozumiano, że ten motyw posłużył poecie jedynie do ujęcia go w szaty poetyckie, widzieli nowsi objaśniacze w owym zakazie właściwe jądro mowy Junony i albo mniemali, że Hor. ma na celu dążenia niedawno minionej przeszłości lub teraźniejszości do przeniesienia z Rzymu na Wschód siedziby naczelnika państwa albo nadał słowom Junony alegoryczne znaczenie i przez „Troję“ rozumiał bądź Rzym za czasów optymatów, bądź symbol nie rzymskiej, a więc obcej istoty: przytem pominąwszy inne wątpliwości, staje się niewyraźną intencja poety, wypowiedziana jasno na początku tej pieśni, aby sławić sprawiedliwość jako cnotę, która podnosi do godności boga męża, służącego jej niewzruszenie i kładzie u nóg narodu, który ją poważa, cały świat.

1. tenacem propositi (sc. iusti): wiernego swemu postanowieniu, niezachwianych zasad. 2. ardor = furor; — prava (pravus = curvus): przewrotność, nikczemność, nieposzanowanie praw. 3. voltus instantis (hypall.) tyranni: groźny wzrok władcy. 4. mente quatit (= concutit) solida = demovet a mente firma: odwodzi od stałych zasad. 5. dux = arbiter (c. I 3, 15), tyrannus (c. II 17, 19); — turbidus: niespokojny, burzliwy. 6. magna = potens. 7. fractus: zdruzgotany; — inlabi: zawalić się, zapaść się, runąć; — orbis sc. caeli. 8. inpavidum: bohatera; — ferient: uderzą w..., zabiją. 9. arte = virtute, tj. sprawiedliwością i stałością zasad (filozofja życia w duchu zasad stoickich); — vagus: błąkający się, wałęsający się, tułający się, bo opuścił świat. 10. enisus: wzbił się i...; — arces igneas = aetherias, caelestes arces; eter, siedziba bogów, składał się wedł. stoików z ognistych cząstek. 11. quos inter = inter quos; — recumbens zam. używanego zwykle accumbens. 12. purpureo (= splendido, nitido) ore: z opromienionem, jaśniejącem obliczem. 13. hac sc. arte; — merentem sc. caelum. 14. vexere sc. ad arces igneas; — tigres: tygrysy lub pantery ciągnęły wóz Bachusa; — indocilis: nieugięty. 15. hac sc. arte; — Quirinus = Romulus. 16. Martis equis, tj. przez dzielność; — Acheronta meton. = mortem; — fugit = effugit. 17. gratum = gratam sententiam; — consiliantibus (= consultantibus, deliberantibus) divis dat. zawisły od gratum, ponieważ wszyscy niebianie z wyjątkiem Junony byli życzliwi dla Rzymian. 18. Ilion, Ilion anadiplosis; — 19. fatalis: nieszczęsny, bo rozsądził spór między trzema boginiami na korzyść Wenery; — incestus: wszeteczny, gdyż jako przekupiony sędzia popełnił zbrodnię przeciw Junonie i sprawiedliwości, a nie dlatego, że uwiódł Helenę; — iudex = Paris. 20. mulier peregrina = Helena; — vertere in pulverem: zamienić w proch, obrócić w perzynę. 21. ex quo sc. tempore; — destituit = fraudavit: zwiódł, oszukał. 23. castae Minervae dat. przy pass. = a casta (dziewiczą) Minerva; — damnatum: Horacjusz używa częściej neutr. Ilion, niż femin. Ilios. 24. duce fraudulento

(fraudulentus: podstępny, zwodniczy, oszukańczy) = Laomedonte. 25. Lacaenae adulterae (adultera: cudzołożnica, wszetecznica) dat. commodi = Helenae; — splendet: jaśnieje, lśni przepychem i urodą. 26. famosus: zniesławiony, osławiony; — domus cf. c. I 6, 8. 27. periura zwłaszcza dlatego, że Laomedon nie dotrzymał umowy. 28. refringere: pokonać. 29. ductum = productum, tractum; — seditio: niesnaska, kłótnia, spór. 30. resedit=sedatum, conpositum est. 31. invisum, gdyż matka Romulusa, westalka (sacerdos) Ilja, jako córka Eneasza (zob. c. I 2, 17), należała do znienawidzonego przez Junonę narodu; — nepotem, gdyż Mars, ojciec Romulusa, był synem Junony. 33. redonabo: zwrócę, oddam Romulusa Marsowi jako dar wzajemny za oddaną mi Troję, tj. zapomnę gniewu (iras) i oszczędzać będę wnuka (invisum nepotem); — lucidas sedes = Olympum. 34. discere nectaris sucos = propinari, potare sucos nectaris (gen. relat.), tj. deorum conviviis etiam interesse. 35. adscribere quietis (hypall. adi. = quietorum) ordinibus deorum: zaliczyć do zastępów (tj. w poczet) szczęśliwych bogów. 37. dum (dopóki) z coni., bo zdanie zawiera życzenie; — inter łącz z Ilion Romanamque. 38. exsules beati (oksymoron), tj. potomkowie Trojan. 39. parte sc. mundi. 40. bustum: grób, właść.: zgliszcze, stos pogrzebowy, na którym palono zwłoki zmarłych. 41. insultare frequent. do starołać. insalire = insilire: wskakiwać na co (dat.), szczeg. na znak szyderstwa; — catulos ogólnie: młode, por. c. I 1, 27. 42. inultae tłumacz: bezkarnie; — stet: wznosi się. 43. fulgens: opromieniony, pełen uroku, blasku; — triumphatis = devictis. 44. ferox cf. c. I 35, 10; — dare iura = leges inponere. 45. horrenda: siejąc postrach; — late: na wszystkie strony; — nomen sc. Romanum. 46. qua: tam gdzie; — medius liquor=fretum Gaditanum: cieśnina gibraltarska. 47. Afro nazwa mieszkańca zam. kraju. 48. tumidus: wezbrany; — rigat: nawadnia, zwilża. 49. inrepertum proleptycznie prawie w znaczeniu zdania skutkowego: tak, że go nie wykopuje. 50. spernere (inf. celu na wzór grecki = ad spernendum, jak visere

c. I 2, 8, ducere c. I 12, 12) fortior: odważnie okazujący pogardę dla... Szyk: fortior (ὤν) spernere aurum, quam cogere (inf. celu = ad cogendum sc. aurum) tanget hunc terminum, quicumque... 51. cogere: nagromadzić, zbierać, gromadzić roz. eundo in viscera terrae; — humanos in usus należy do cogere. 52. omne sacrum rapiente, gdyż ręka, chciwie złota poszukująca, nie waha się targnąć nawet na największe świętości. 53. terminus: granica; — obstitit perf. od obsisto = obstat, oppositus est, tj. kończy, zamyka. 54. tangere armis: dotrzeć orężem; — visere gestiens łącz z tanget=tanget et gestiet visere (= videre). 55. qua parte attractio = eam partem (strefę) mundi, qua..., cf. c. I 22, 19; — debacchari: dopiekać, właść.: szaleć; — ignes: upały. 56. nebulae: „morze mgły" (zeugma), dodaj: zalega. 57. fata: wyroki, losy. 58. lege = condicione; — dico: przepowiadam, wróżę; — nimium pii: ze zbyt dziecięcym pietyzmem, mian. względem Troi. 59. rebus fidentes=nimia virium suarum fiducia elati; — avitae Troiae gen. do tecta; między babką Troją a wnukiem Rzymem stała jako matka Alba Longa. 60. tecta pars pro toto: domy; — reparare: odbudować. 61. Troiae renascens (hypall. adi. = renascentis) fortuna, tj. blask odradzającej się Troi. Niektórzy objaśniacze łączą fortuna jako vox media z renascens = fortuna si renascetur; — alite lugubri: pod wróżbą nieszczęście zwiastującą, pod złą wróżbą, por. c. I 15, 5: mala avi. 62. clades: upadek; — iterabitur = iterum afficietur, tj. Troja znowu dozna tego samego losu, co dawniej. 63. ducere: iść na czele, być wodzem, hetmanić na wojnie; — victrices proleptycznie: zwycięskie; — catervas: zastępy, hordy. 64. coniuge me Iovis et sorore cf. Verg. Aen. I 46 sqq.: ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque et soror et coniunx, una cum gente tot annos bella gero. 65. resurgere: powstać, wznosić się; — aëneus dodaj: nawet. 66. auctor tu: sprawca, założyciel, gdyż Feb wraz z Neptunem miał obwarować Troję; — meis Argivis dat. przy pass. = a meis Argivis. 67. excisus: zniszczony, zburzony, zniweczony. 68. capta cf. c. I 15, 34; — pueros=

liberos. 69. n o n h o c c o n v e n i e t sc. si pergam in rebus tam tristibus referendis. Poeta spostrzega, że Muza unosi go do śpiewania pieśni w wielkim stylu. 70. q u o t e n d i s?: dokąd dążysz, zapuszczasz się, zapędzasz się?—p e r v i c a x enallage adi. zam. adv.: uporczywie. 71. r e f e r r e: opowiadać, powtarzać; — s e r m o n e s: wyroki, dekrety; — d e o r u m: przez dei rozumie poeta także Augusta. 72. m o d i p a r v i: tony niskie, tj. krótkie wiersze alcejskie w przeciwstawieniu do długiego wiersza bohaterskiego (versus longi— heksametry); — t e n u a r e poet.=attenuare: skromnie przedstawiać, obniżać.

Oda III 4.

„Zstąp z nieba, Kaljopo, i zanuć z całego serca długą pieśń (w. 1-4). — Słyszycie ją? Już zdaje mi, się, że unoszę się do gaju muz: nawet wtedy, gdy mnie na samotnym Wolturze jako bezbronne dziecię przykryły gołębie świętym liściem wawrzynu i mirtu, mogłem mniemać, że jestem pod opieką bogów; zatem cały należę do was, Kameny, wraz ze swoją poezją i wszystkiemi dążeniami, których łaskawie strzegłyście i wszędzie strzec będziecie (w. 5-37). — Wszak to wy pokrzepiacie dostojnego Cezara, gdy wypoczywa po trudach wojennych: wy wyrabiacie w nim łagodne usposobienie. Wiemy, jak to wszechmocny władca świata zdruzgotał olbrzymich tytanów; chociaż groźni byli przez swą zaciekłość i silną pięść, to czyż mogli nawet wszyscy razem oprzeć się potędze bogów? Więc musieli ulec, bo bogowie nienawidzą śmiałych zbrodniarzy, ufnych w swą siłę. O tem przekonali się Gigas i Orjon, synowie Ziemi, a także Titjos i Piritous (w. 37-80)“.

Poeta rozpoczyna tę pieśń od własnych przygód i osobistego ich odczucia: wykazują one na konkretnym przykładzie wartość i powagę poezji. Przecież Cezar osobiście zawdzięczał muzom pokrzepienie, a nawet więcej, bo łagodną radę. Dzięki właśnie sile, użytej rozumnie, bogowie zwyciężyli tytanów, opętanych dzikiem szaleństwem; podobnie i August ukrócił umiarkowaną siłą *(vis temperata)* burzliwe moce rewolucji, złamał *vis consili expers* i ukarał zuchwałych zbrodniarzy.

1. c a e l o abl.; — d i c: zaśpiewaj, zanuć; — t i b i a abl. instr.: przy wtórze fletu. Flet odpowiadał Euterpie, przedstawicielce poezji lirycznej, cytra zaś Terpsychorze, muzie tanecznej, por. c. I 12, 2. 2. r e g i n a: „moja królowo”; — l o n g u m m e l o s (poemat liryczny, pieśń śpiewana przy

wtórze instrumentu, śpiew, pieśń, szczeg. liryczna), tj. pieśń o wyższym nastroju. 3. acuta=sonora, liquida. 4. fidibus citharave hendiadys=fidibus citharae: przy dźwiękach... 5. auditis żywa apostrofa do słuchaczów; — ludit= fallit; — amabilis=grata, cf. c. III 13, 10. 6. insania= furor poëticus, μανία (μάντις, mens, mentiri), ἐνθουσιασμός: natchnienie; — audire sc. Musam; — videor sc. mihi; — pii luci: poświęcone, święte gaje. 7. amoenae łącz z aquae. 8. aquae subeunt et aurae zeugma, tj. szemrzą strumyki i szumią wiatry. 9. fabulosae: cudowne, tajemnicze; — Voltur (dziś Monte Vulture): góra w Apulji, w pobliżu której znajdowała się posiadłość ojca Horacjusza. Jeden grzbiet tej góry sięgał aż do Lukanji. 10. nutricis: mamki. 11. fatigatumque somno= somnoque fatigatum. 12. novus: świeży, młody; — palumbes: dzikie gołębie, grzywacze. Gołębie, towarzyszki Wenery, wskazują na erotyczny pierwiastek w poezji Horacjusza (u nas „gruchające gołębie” są symbolem wzajemnej miłości). 13. quod względno-skutkowe. Szyk: palumbes me puerum texere, quod omnibus (tj. wszystkim okolicznym sąsiadom) mirum foret, ut (jak) dormirem etc. 14. celsae (hypall. adi. = celsum) nidum Acheruntiae (gen. explicat.): wysoko położone gniazdo na skalistej A. 15. saltus: lasy. 16. pingue=fertile; — tenent=incolunt. 17. atris=perniciosis, mortiferis. 18. premerer=totus aperirer, tangerer; — sacra lauroque conlataque myrto = conlata sacra lauroque myrtoque, tzn. Apollo i Wenera opiekowali się pacholęciem. Wawrzyn wskazuje ogólnie na sławę poetycką, a mirt na sławę w dziedzinie poezji erotycznej. 20. non sine dis=cum deorum auxilio; — animosus: dziarstkie. 21. vester... vester (z naciskiem powtórzone): wasz, tj. przez was (Muzy) obroniony, ufny w waszą opiekę; — Camenae cf. c. II 16, 38; — in arduos tollor Sabinos (nazwa mieszkańców zam. kraju): wznoszę się, pnę się w góry do włości mojej w Sabińskiem. 23. supinum: łagodnie się wznoszący, pagórkowaty, upłazowaty. 24. liquidae Baiae: czyste, przejrzyste Baje, źródlana okolica Bajów, por. c. II 18, 20. 25.

vestris amicum fontibus jako poetę; — choris (chorus: orszak, gromada) sc. Musarum. 26. Philippis: pod Filippi. Sam ablativus oznacza dość często miejscowość, w pobliżu której zachodzi jakieś zdarzenie; — versa acies retro = acies in fugam conversa. 27. devota arbos cf. c. II 13, 11: triste lignum; — exstinguere: zabić. 28. Sicula unda abl. instr. do exstinxit; — Palinurus (dziś Kap Spartimento): przylądek na pobrzeżu Lukanji, otrzymał nazwę od sternika Eneasza, który tu zginął, por. Verg. Aen. VI 373 sqq. Tam miała spotkać burza morska Horacjusza, wracającego z Macedonji po klęsce pod Filippi, a okręt jego miał ulec rozbiciu 29. utcumque = quandocumque: kiedykolwiek, kiedy; — libens enall. adi. zam. adv. 30. insaniens: szalejący; — navita orzeczeniowo; — Bosporum temptabo: doświadczę, puszczę się odważnie na..., popłynę po... 31. urentes harenae: piaszczysta pustynia, morze piaszczyste. 32. Assyrii u starożytnych poetów = Syrii; — viator orzeczeniowo; viator temptabo: puszczę się w drogę po... 33. hospitibus feros, gdyż zabijali przybyszów i składali z nich ofiary bogom, por. Tac. ann. XIV 30: (Britannos) cruore captivo adolere (oczyścić) aras et hominum fibris (jelit) consulere deos fas habebant. 34. Concanus: dziki szczep kantabryjski w Hiszpanji północnej (Hispania Tarraconensis), zamieszkujący miasto Concana (dziś Santillana w starej Kastylji); pił krew końską zmieszaną z serem, por. Verg. georg. III 461. 35. pharetratus: noszący kołczan. 36. Scythicus amnis = Tanais (Don); — inviolatus: nienaruszony, nietknięty, cały. 37. altum: szczytnego, przydomek bogów i królów; — simul = simulac. 38. abdidit oppidis: rozstawił po grodach, mian. 120.000 wysłużonych żołnierzy, powróciwszy z wypraw wojennyeh. 40. Pierio antro abl. loci = antro Musis consecrato. Poeci chętnie odwiedzali groty muz. Wiersz ten wskazuje na Oktawjana, który sam dzięki Mecenasowi stał się orędownikiem sztuk i literatury. 41. lene consilium (czytaj: consiljum) = lenitatem; Oktawjan po pokonaniu Antonjusza okazywał łagodność i umiarkowanie; — dato (sc. consilio) gaudetis

paronomazja. 42. almae (od alere): pocieszycielki, orędowniczki. 42. ut skutkowe, zawisłe od scimus; — inpios Titanas immanemque turbam hendiadys=inpiorum Titanum immanem turbam (rój, czeredę). 44. fulmine sing. pro plurali, jak w w. 74; — caducus = καταιβάτης, καταπρηνής: rzucony. 45. inertem = brutam (c. I 34, 9); — temperat po burzach zimowych, więc: uśmierza. 46. ventosum: burzliwe, huczące; — urbes: mieszkańcy świata w przeciwieństwie do regna tristia; — tristia: ponure, gdyż pozbawione światła słonecznego. 47. turma: zastęp, hufiec. 48. aequo ze względu na inpios Titanas. 49. magnum terrorem intulerat: a przecież wielki strach obudziła w..., a przecież wielkiego strachu nabawiła. 50. fidens łącz z bracchiis = χείρεσσι πεποιθότες (Hom. Il. XII 135); — iuventus = iuvenes. 51. fratres, tj. Aloidowie, Otus i Efialtes, synowie Neptuna i Ifimedei; wraz z tytanami kusili się o zdobycie nieba, lecz strąceni przez Apollina, zostali przywiązani za karę do słupa w Tartarze, gdzie sępy ustawicznie szarpały ich wnętrzności, a sowa krzykiem swoim wtórowała ich bólowi. 52. inposuisse zam. inponere, por. c. I 1, 4. 53. Typhoeus przez synizesę trzygłoskowe: olbrzym, syn Ziemi i Tartaru; kusił się o zdobycie królestwa niebieskiego, lecz, pokonany przez Jowisza, leży pod Etną, skąd usiłuje się wydostać, zionąc piaskiem i dymem (τύφος, τύφειν). 54. minaci statu przyzwal. 55. evolsis truncis (abl. instr.) łącz z iaculator. 56. iaculator z abl. analogicznie do iaculor; — audax enall. adi. zam. adv. 57. aegis cf. c. I 15, 11. 58. ruentes = inruentes: gdy napadali; — avidus sc. pugnae; — stetit (od sistere; perf. ze znacz. praes. = stat, por. ἕστηκα) mian. po stronie Jowisza, pomagając w walce z gigantami. 59. matrona = πότνια: pani, władczyni, zaszczytna nazwa Junony, jako małżonki Jowisza. 61. lavit: kąpie; u Hor. stale lavere zam. lavare, por. c. II 3, 18. III 12, 2. 62. tenet por. w. 16. 63. dumetum (od dumus: ciernisko, krzewina, ciernie): miejsce zarosłe gęsto krzakami, gąszcz, zarośle; — natalem silvam: las Cynthus na Delos. 64. Patareus przez synizesę dwuzgłoskowe: przydomek Apollina

od miasta licyjskiego Patara; tam była sławna świątynia i wyrocznia tego boga. 65. vis consili expers: siła pozbawiona rozumu; — moles: ogrom. 66. temperatam sc. consiliis; — provehunt in maius: wywyższają. 67. idem: zarówno; podmiot di. 68. omne nefas animo moventis w dwóch miejscach complosio syllabarum (por. c. II 17, 4), tj. nie cofających się w swoich zamysłach przed żadnem bezprawiem. 69. testis sc. est. 70. sententia: pogląd; — notus et = et notus sc. est; — integrae = castae: dziewiczej, nieskalanej. 71. temptator: kusiciel, napastnik. 72. virginea enall. = virginis. 73. iniecta (gr. part. praedic. jak przy ἄχθομαι zam. se iniectam esse) monstris (dat.) dolet suis: z żalem spoczywa na swych wyrodnych synach, potworach, tj. gigantach. 74. maeret partus (plur.): skarży się na płody, potwory; — luridus: blado-żółty, żółty. 75. peredit perf. gnomicum aorystycznie użyte na oznaczenie czynności częstotliwej, tłumacz przez praes.: pożera, niszczy. 77. incontinentis: niepowściągliwego w swych chuciach, wyuzdanego; — iecur: wątroba. 78. reliquit podobnie jak w w. 75: peredit; — ales = vultur; — nequitiae = libidini, abstr. pro concreto, tj. nequam libidinoso: do nikczemnego rozpustnika. 79. custos z ironją, gdyż sęp pożera ciągle wątrobę, jako siedzibę namiętności; — amatorem = adulterum: lubieżnika; — trecentae: niezliczone. 80. cohibent: powściągają, krępują, przykuwają, por. c. I 28, 2. II 20, 8.

Oda III 5.

Horacjusz, przeciwstawiając haniebnemu tchórzostwu żołnierzy Krassusa, którzy pożenili się w niewoli u Partów i służyli nawet w wojsku swych teściów, nadzwyczajną odwagę Regulusa, chce dać jasne wyobrażenie o prawdziwej miłości ojczyzny. Jak niegdyś Regulus zachęcał senat rzymski, aby nie oszczędzał żołnierzy, którzy wpadli w ręce punijskie, lecz rzucił ich na pastwę losu — tak również i August powinien odzyskać żołnierzy Krassusa drogą wojny, a nie za pieniądze i plamę imienia rzymskiego winien mieczem zmazać.

1. credidimus perf. logicum, tłumacz przez praesens. 2. praesens: widzialny, można tłumaczyć „na zie-

mi w przeciwstawieniu do caelo. 3. adiectis... Persis= cum adiecerit (fut.) imperio (sc. Romano, dat.) Britannos gravesque Persas. 4. graves cf. c. I 2, 22. 5. miles ne uzasadniająco, w prozie: an non;—Crassi: 10.000 Rzymian dostało się pod Karre (w r. 53) do niewoli partyjskiej; okryli się oni tam hańbą, ponieważ pożenili się z partyjskiemi kobietami i służyli w wojsku u swych teściów; — coniuge barbara abl. instr. do turpis. 6. turpis maritus tłumacz: w haniebnem małżeństwie z...;—vixit: przepędził życie; — hostium łącz z socerorum. 7. curia (= senatus, cf. c. II 1, 14) sc. inversa, gdyż pogwałcono haniebnie godność senatu rzymskiego; — inversi: zepsute, przewrotne. 8. consenuit, gdyż od bitwy pod Karre upłynęło prawie trzydzieści lat. 9. rex: tyran, despota; — Marsus et Apulus dopowiedzenie do miles (w. 5). 10. ancilia symbol potęgi państwa rzymskiego. Za panowania Numy spadła z nieba tarcza owalna, po obu stronach wycięta; była ona Palladium Rzymu, gdyż od jej utrzymania zawisło szczęście i rozkwit państwa. Numa kazał dorobić jeszcze jedenaście takich tarcz i złożył je w świątyni Marsa, poruczając opiekę nad niemi Saljom; — nominis sc. Romani; — togae: o narodowym stroju, o swym charakterze rzymskim. 11. aeternae z naciskiem. 12. incolumi przyzwal.; — Iove sc. Capitolino. 13. hoc caverat. tj. hoc ipsum caverat: zapobiegł takiej sromocie (aby żołnierz rzymski nie przenosił haniebnego poddaństwa nad śmierć zaszczytną); — mens jako wyrażenie plastyczne można w przekładzie opuścić. 14. condicionibus foedis dat. do dissentientis. 15. trahentis = quod traheret, deduceret, propagaret. 16. perniciem veniens in aevom, gdyby zgodził się z lekkiem sercem na wykupienie za sumę złota jeńców, którzy bez litości powinni zginąć. 17. si non periret (końcowa zgłoska krótka)=si captivi redimerentur, tj. 500 Rzymian, którzy w pierwszej wojnie punickiej dostali się w r. 255 wraz z Regulusem do niewoli pod Klupeą; — miserabilis z ironją, gdyż Regulusa zdradzili jego własni żołnierze. 18. pubes: młodzież. 18. signa sc. nostra; — ego... vidi, vidi ego

anadiplosis w szyku chiastycznym. 19. adfixa delubris (dat.): zawieszone w świątyniach. 20. sine caede: bez krwi rozlewu. 22. tergo = in tergo; — libero hypall. adi. = liberorum. 23. portas (sc. Carthaginis) non clausas na znak bezpieczeństwa i niedbałości. 24. Marte meton. = bello; — populata: „właśnie” spustoszone. 25. repensus = redemptus, ironicznie: wytargowany; — scilicet z szyderstwem: naturalnie; — acrior: odważniejszy. 26. flagitio dat.: do hańby. 27. neque... nec w prozie byłoby: ut non... ita non; — amissi colores: utracona naturalna barwa, tj. pierwotna białość. 28. refert = recipit: odzyskuje; — medicata = tincta; — fucus: rodzaj mchu lub porostu, mech skalny, z którego wyrabiano farbę czerwoną, stąd: farba czerwona, czerwień, purpura. 29. virtus (uosob.) można tłumaczyć: cnota; — excidere: odstąpić, znikać, zanikać. 30. non curat (prawie = non vult) reponi zam. reponi (powrócić) nequit. Prawdziwa cnota nie powraca do ludzi zwyrodniałych, którzy się z nią rozstali; — deterioribus dat. do reponi; deteriores: tchórze, ludzie zwyrodniali, zdeterminowani. 31. si wprowadza niemożliwość (ἀδύνατον), id quod fieri nequit: jeżeli to jest możliwem, aby..., jeżeli to jest prawdą, że...; — extricare = expedire: wydobyć się (z trudem), wywikłać się. 32. plagis cf. c. I 1, 28. 33. perfidis: znana była wiarołomność Punijczyków, por. Liv. XXI 4, 9: perfidia plus quam Punica. 34. Marte meton. = bello; — proteret silna ironja: w proch zetrze; — altero = secundo. 35. lora: rzemienie, więzy; — restrictis = vinctis. 36. iners: tchórzliwy, nieśmiały, nikczemnik; — timuitque mortem: i z obawy przed śmiercią; w połączeniu z sensit tworzą rodzaj hysteron proteron. 38. pacem duello (abl.) miscuit, tj. swój własny spokój połączył z wojną narodu rzymskiego, dał pierwszeństwo niewoli; duellum starołać. forma = bellum. 39. probrosis ruinis abl. instr. do altior: przez haniebny, ohydny upadek. 40. altior: wynioślejsza, wznioślejsza i dumniejsza. 41. pudicae coniugis cf. epd. 2, 39: pudica mulier. 42. natos = liberos; — ut uzasadniająco: jakoby; — capitis minor = capite deminutus: pozbawiony praw,

jako więzień. Prawo osobiste zwało się caput. 44. torvos: ponury, posępny; — posuisse = fixisse. 45. labantis: chwiejących się, chwiejnych; — consilio łącz z firmaret (= confirmaret). 46. auctor = ipse.; — alias: w innym czasie, inaczej, zresztą. 47. maerentes: rozrzewnieni, boleścią przejęci. 48. egregius exsul oksymoron. 49. atqui: wszakże, a przecież; — barbarus albo = Carthaginiensis albo = inmitis. 50. tortor = dręczyciel, kat. 52. reditus zam. reditum; plur. oznacza stałe postanowienie powrotu, gorącą chęć powrotu; — morantem part. praes. de conatu. 55. tendens w znaczeniu futur.

Oda III 6.

„Grzechy ojców ciążą na dzisiejszem pokoleniu; ono musi za nie cierpieć, dopóki nie będzie przywrócona bogom należna cześć (w. 1-6). Wszak palec boży poznajemy w zwycięstwach nad Partami i w śmiertelnej trwodze, jaka ogarnia miasto przed Dakami i Etjopami (w. 7-16). Nic dziwnego, ponieważ nasza młodzież jest zwyrodniała przez nieobyczajność, która zatruwa małżeństwa i rodziny (w. 17-32). Jakże inne było pokolenie, któremu ojczyzna nasza zawdzięcza swą świetność, wychowane przez ojców i matki w surowej karności (w. 33-44). Lecz minęły te świetne czasy i naród nasz coraz bliżej jest upadku (w. 44-48)“.

Nieubłaganą ręką wkłada poeta sondę w ranę, którą zadaje obecnemu społeczeństwu demoralizacja małżeństw i całych rodzin; w bardzo jaskrawem oświetleniu daje poeta obraz nieobyczajnej kobiety i jako przeciwstawienie obraz surowych obyczajów przodków. Ta demoralizacja tak w swoich przyczynach jak i w skutkach nie dotyczy jednostki tylko lub jednej rodziny: wchodzi tu bowiem w grę *imperium Romanum*, którego ratunek byłby tylko wtedy możliwy, gdyby cały naród rzymski wrócił do starorzymskiej bojaźni bożej, źródła wszelakiego błogosławieństwa. Lecz sam poeta uważa za ledwie możliwy taki powrót, którego widocznym symptomem byłoby wskrzeszenie leżących w gruzach świątyń: zatem kończy Hor. tę pieśń nie pełnem nadziei napomnieniem, lecz przepowiednią dalszego niczem niepohamowanego upadku państwa. Utwór więc musiał być napisany, zanim August wykonał w r. 28 właśnie to, czego żąda poeta w w. 2 i nn.

1. delicta (winy) maiorum, tj. wojny domowe od czasów Sulli (r. 88); — inmeritus enall. adi. zam. adv.: niewinnie; — lues: musisz odpokutować, cierpieć za...

2. Romane zbiorowo; ten voc. połóż na czele przekładu; — templa refeceris: świątynie odbudujesz. August odbudował w r. 28 osiemdziesiąt dwie stare świątynie. 3. aedis tu = satella: kaplice; — labentis: upadające, chwiejące się; — deorum łącz z templa i aedis. 4. foeda: oszpecone, splugawione. 5. dis te minorem (cf. c. I 12, 57) geris: bogom się poddajesz, przed bogami się korzysz, przed bóstwami w pokorze się chylisz. 6. hinc (= a dis) omne principium (czytaj: principjum, por. c. III 4, 41) sc. repete dom. z refer. 7. neglecti cf. c. III 2, 30. 8. Hesperiae tu = Italiae; — luctuosae proleptycznie: pełnej smutku z powodu wojen domowych i walk z ościennymi wrogami. 9. manus: hufiec. 10. inauspicatos: w złą godzinę podjęte, gdyż bogowie byli obrażeni (neglecti, w. 7); — contundere: łamać, niweczyć. 11. adiecisse renidet = adiecisse gaudet, ridens adiecit (dodaje do...); w prozie zam. inf. byłoby quod; — praedam, tj. bogaty łup nam wzięty. 12. torquibus (torquis i torques: łańcuch złoty luh srebrny, ozdobiony zwykle drogiemi kamieniami, naszyjnik) exiguis dat. Partowie nosili zazwyczaj małe i złote naszyjniki, rycerze zaś rzymscy duże i dlatego ciężkie. 13. paene łącz z delevit; — seditionibus, tj. wojną domową między Oktawjanem a Antonjuszem. 14. Dacus cf. c. I 35, 9; — Aethiops poet. = Aegyptius. Etjopowie byli w ostatniej wojnie domowej sprzymierzeńcami Antonjusza i służyli pod Kleopatrą. 15. classe formidatus: straszny, siejący postrach swą siłą morską, gdyż Kleopatra przyłączyła do floty Antonjusza swoich 200 okrętów. 16. missilibus sagittis abl. limitat.; — mĕlior = praestantior sc. quam Aethiops. 17. fecunda culpae: przedewszystkiem zwyrodnienie obyczajów (w. 18-32), które wpływa na osłabienie ducha rycerskiego u następnej generacji (w. 33-44); — saecula sc. maiorum. 18. inquinare: splamić, skalać, splugawić, skazić; — genus = progeniem; — domos = familias. 19. hoc fonte zależy od derivata i od fluxit; — derivata: wyprowadzone, które wyszło; — clades: nieszczęście, zepsucie roz. obyczajów. 33. non his iuventus orta parentibus infecit two-

rzymy dwa zdania = non his (= talibus) parentibus orta est iuventus, quae infecit (zabarwiła). 34. sanguine Punico: poeta ma na myśli pierwszą wojnę punicką, por. c. II 12, 2-3. 35. ingentem, gdyż Antjoch posiadał potężne państwo; — cecidit hiperbolicznie = devicit. 36. dirum: okrutnego. 38. proles sc. erat; — Sabellis (= Sabinis) hypall. adi. = Sabellas, łącz z glaebas. Poeci rzymscy często wspominają o surowym i pracowitym trybie życia Sabinów; — docta = quae didicit; — ligo: motyka, graca, radło. 39. versare glaebas oznacza ciężką pracę rąk wieśniaków; — severae matris: także mater familias wykonywała wówczas władzę ojcowską (patria potestas). 40. recisos: zrąbane. 41. fustis = ligna caesa: drewienka, drwa, chróst; — sol ubi = ubi sol; — montium mutaret (coni. dla wyrażenia czynności częstotliwej) umbras, gdyż zbliżał się wieczór. 42. demeret coni. jak mutaret. 43. bobus fatigatis abl. do demeret; — amicum (sc. bobus fatigatis) tempus: koniec pracy. 44. agens = adducens; — abeunte curru tworzą w połączeniu z agens oksymoron. 45. damnosa: zgubny, występny; — inminuit: uszczuplił, zepsuł, skaził. Poeta ma na myśli podanie o czterech wiekach ludzkości, por. Ov. Met. I 114 sqq.: subiit argentea proles auro deterior etc.; — dies = czas, bieg czasu. 46. peior avis comparatio compendiara (brachylogja w porównaniach) = peior quam aetas avorum; — tulit: wydał na świat, stworzył, por. c. I 12, 42. 47. nequiores: gorszych, nikczemniejszych; — daturos = edituros. 48. progeniem cf. s. II 3, 243; — vitiosiorem: występniejsze, nikczemniejsze, podlejsze.

Oda III 8.

Dnia 1 marca *(Kalendae femineae)* obchodziły niewiasty rzymskie święto ku czci *Iuno Lucinia,* patronki urodzin *(Matronalia).* Także Hor. czynił w domu przygotowania do ofiary. Na to nadchodzi Mecenas i dziwi się, co znaczą te przygotowania w mieszkaniu bezżennego. Wtedy poeta wyjaśnia swemu przyjacielowi, że święci uroczyście rocznicę cudownego ocalenia, gdy walące się drzewo w Sabinum omal go nie

zabiło (c. II 13); zatem zaprasza go, aby wziął udział w uczcie na ten cel przygotowanej i zapomniał tego wieczoru o wszystkich troskach politycznych.

Tę pieśń napisał poeta w r. 29 (por. w. 17-26). W tym roku pokonał Krassus Kotyza, króla Daków, po raz pierwszy ujarzmiono Kantabrów i latem tego samego roku powrócił August do Rzymu, nad którym prefekturę w czasie jego nieobecności sprawował Mecenas.

1. M a r t i i s K a l e n d i s: dnia 1 marca obchodziły święto na cześć Iuno Lucinia szczególnie mężatki, które błagały tę boginię o dużo dzieci; cóż więc może obchodzić ono bezżennego? — Ofiarę przygotował w domu poeta na prowizorycznie wzniesionym ze świeżej darni ołtarzu: kwiaty wiosenne go zdobią, puszka z kadzidłem stoi przygotowana, już żarzą się węgle na darni — wtem wchodzi Mecenas i zdziwiony pyta: quid agis? co ty właściwie porabiasz? — c a e l e b s = ἄγαμος: nieżonaty, bezżenny. 2. v e l i n t: mają znaczyć; — f l o r e s = serta, coronae; — a c e r r a z semickiego: kadzielnica; — t u r i s gen. do plena. 3. m i r a r i s połóż w przekładzie przed quid agam; — c a r b o: węgiel (zarówno wygasły jak żarzący się). 4. c a e s p e s: murawa, darń; — v i v u s: świeży. 5. d o c t e w znacz. przyzwal. do miraris: znawco;— s e r m o n e s: uczonej literatury;— u t r i u s q u e l i n g u a e, tj. łacińskiego i greckiego. 6. v o v e r a m plusquamperf., ponieważ Hor. objaśnia, dlaczego poczynił przygotowania, które tak zadziwiły Mecenasa. Widocznie złożył poeta po wypadku ofiarę dziękczynną bóstwu i wtedy ślubował, że powtórzy ją po upływie roku, aby zapewnić sobie dalszą jego opiekę; tak ślubował (c. III 22) ofiarę Dianie per exactos annos na poświęconych jej ołtarzach. Liberowi składa ofiarę jako patronowi poetów, pomimo iż Faunus (c. II 17, 28) zapobiegł nieszczęśliwemu wypadkowi;— a l b u m: białe zwierzęta składano w ofierze niebiańskim i życzliwym bóstwom, podziemnym zaś i wrogim czarne. 7. f u n e r a t u s zam. sublatus, exstinctus, interemptus; Hor. używa często (np. c. IV 14, 49) funus zam. prozaicznego mors, ponieważ pogrzeb uzmysławia plastyczniej zniszczenie naszego „ja“. 9. a n n o r e d e u n t e f e s t u s = quem festum rediens advexit annus. 10. c o r t e x (icis): korek; — a d s t r i c t u m:

zalany: — d i m o v e r e: odetkać, odjąć. 11. a m p h o r a e dat., cf. c. I 36, 11; — f u m u m b i b e r e (inf. celu zam. ad bibendum, cf. c. I 2, 8): starożytni umieszczali dzbany, napełnione winem, w fumarium (wędzarni), ponieważ mniemali, że wino prędzej staje się wytrawnem i nabiera lepszego smaku, gdy naciągnie dymem. Skład wina (apotheca, fumarium) znajdował się w górnej części domu, którędy wychodził nazewnątrz dym, a cella vinaria pod ziemią; — i n s t i t u t a e = quae instituta est. 12. c o n s u l e T u l l o sc. L. Volcacio z r. 66. 13. s u m e: wychyl. Po złożeniu obiaty bóstwu następuje symposion według obowiązującego przepisu greckiego; nakazuje on przy wychyleniu kielicha wymienić nazwisko osoby, której zdrowie się pije, gdyż jej niejako należy się treść kielicha; — c y a t h o s cf. s. I 1, 55; — a m i c i s o s p i t i s gen. possessiv. do cyathos: za zdrowie ocalonego przyjaciela, za ocalenie przyjaciela. 14. c e n t u m z ironją; — v i g i l e s l u c e r n a e: czujne, nocne lampy. 15. p e r f e r (= patēre) i n l u c e m: pozwól świecić do białego rana. 17. m i t t e = omitte; — c i v i l i s: polityczne; jakiego rodzaju były te troski, pouczają wiersze następne: Mecenas troszczy się o bezpieczeństwo miasta przed zewnętrznymi nieprzyjaciółmi: są to troski każdego patrjotycznego obywatela, naturalnie spotęgowane jeszcze u tak wysoko postawionego i blisko tronu stojącego męża, jak Mecenas, lecz oczywiście nie mają nic wspólnego z nadzorem Mecenasa nad stolicą, powierzonym mu jako mężowi zaufania aż do powrotu Oktawjana (bawiącego na Wschodzie) w r. 29. Zresztą na stanowisku praefectus urbi miał Mecenas obowiązek dbać jedynie o spokój publiczny; — s u p e r = de. 18. o c c i d i t asyndeton causale; — a g m e n: wojsko. 19. M e d u s = Parthi; — i n f e s t u s sc. nomini Romano; — s i b i l u c t u o s i s: przedtem była ta wojna dla nas pożałowania godna. 21. H i s p a n a e o r a e śmiały gen. przynależności: na... 22. C a n t a b e r sing. pro plurali, cf. c. II 6,2; — s e r a (enall. adi. zam. adv.) dodaj: niestety; ze wszystkich szczepów hiszpańskich na końcu pokonano Kantabrów; — d o m i t u s c a t e n a: okuty w łańcuchy; catena jako wyrażenie plastyczne można w przekładzie opuścić. 23. S c y t h a e

pokonani w r. 29 przez Krassusa, a potem przez Lentulusa; — laxo (= laxato, remisso) arcu abl. modi: ze spuszczonym (z rezygnacją), z obwisłym, z już nie napiętym łukiem. 24. campis: ze swoich stepów. 25. neglegens = securus. Szyk: neglegens (esto et) parce... cavere, ne qua ...laboret; — ne qua sc. parte: w czem; — laboret: doznał szkody. 26. parce: przestań, w znaczeniu zwykłej negacji, por. c. I 9, 13: fuge quaerere; — privatus = privatus cum sis, tj. ponieważ nie piastujesz żadnego urzędu; — cavere: troszczyć się. 27. praesentis w silnem przeciwieństwie do cavere, którego treść odnosi się do rzeczy przyszłych. 28. linque z naciskiem na początku; — severa: sprawy poważne.

Oda III 9.

Pieśń jest ujęta w formę duetu: dwoje zakochanych (tj. Horacjusz i Lidja) poważnionych obustronnie się drażni, przechwalając się nowemi uczuciami, aby wzbudzić wzajemną zazdrość a potem się pogodzić.

Cały utwór składa się z trzech części, z których każda obejmuje dwie zwrotki. Pierwsza część maluje minione czasy szczęśliwej miłości (w. 1-8), druga kreśli obecne także szczęśliwe czasy, ponieważ poróżnieni kochankowie oddali swoje serca komu innemu (w. 9-16), a trzecia wreszcie daje obraz pojednania się i zapowiedź trwałego szczęścia w przyszłości (w. 17-24).

Treści tych *dulces modi* odpowiada forma, szczególnie ścisłe połączenie myśli z wierszem: w zwrotkach 2-5 półzwrotki stanowią zamknięte w sobie części, a także przeważna ilość pojedynczych wierszy małe całości. Liczne aliteracje *(candidae cervici, alia arsisti, dulcis docta, metuam mori, parcent puero, reiectae ianua, inprobo iracundior)*, jak również częste powtarzanie pięknie brzmiących imion greckich wpływają na dźwięczność formy.

2. potior iuvenis dopowiedzenie do quisquam: jako godniejszy, szczęśliwszy ode mnie (rywal); — bracchia cervici dabat mniej mówi, niż utarte na to zwroty, jak bracchia collo subicere, substernere, inplicare, nectere. 4. Persarum rege beatior przysłowiowo na oznaczenie bardzo wielkiego bogactwa, które według zapatrywań ludu oznacza najwyższe szczęście; — vigui = florui, poetycznie zam. fui. 5. alia abl. instr. do arsisti. 6. arsisti:

zapłonąłeś miłością ku..., rozpałałeś gorącem uczuciem dla...; — Lydia: kochanka i przyjaciółka Horacjusza; — Chloën cf. c. I 23, 1. 7. multi nominis gen. qualit.: wiecznie sławiona, której imię było ciągle u ciebie na ustach. 8. Romana z naciskiem: ciągle wysławiana przez poetę lidyjska dziewczyna stała się słynniejszą nawet od rzymskiej Ilji; innego imienia nie zna jeszcze poeta, por. c. I 2, 17; — vigui por. w. 4; — Ilia = Rea Silvia, cf. c. III 3, 32: Troica sacerdos. 9. me regit: nade mną panuje, „moją królową jest"; — Thressa wypowiedziane z dumą, gdyż Chloe pochodzi z krainy muz. 10. docta = quae didicit: znawczyni, por. c. III 8, 5; — modos: tonów, melodyj, piosenek; — citharae (gen.) sciens = κιθάρας εἰδυῖα, citharistria, citharoeda: lutnistka. 11. metuam można pojmować albo jako futurum albo coni., podobnie patiar (w. 15). 12. anima: życie, dusza, duszyczka, o kochankach; — fata: losy, por. c. II 13, 16; — superstiti proleptycznie, gdyż stanowi dopiero następstwo owego parcent; zatem si fata parcent animae, ut mihi sit superstes (mnie przeżyła). 13. face (= amoris igne) mutua: żarem wzajemnej miłości. 14. Thurini: z wielkogreckiego miasta Thurii, położonego w dolnej Italji w płd. stronie od Lukanji, zbudowanego w r. 443 na miejscu zburzonego Sybaris; — Calais: piękny młodzian, prawdopodobnie zmyślone imię greckie, z aluzją do καλός (piękny); — Ornytus: prawdopodobnie zmyślone imię greckie (od ὄρνυμι = podniecić). 15. bis komiczny patos. 17. quid si właść. quid est lub sit, si etc. w ożywionem pytaniu z ind. praes.: a cóż będzie (co się stanie), jeśli się z tobą znowu pojednam, połączę; — prisca: dawniejsza; — Venus meton. = amor. 18. diductos: rozłączonych, powaśnionych, zobojętniałych; — iugo cogit aëneo (= firmissimo): sprzęga w spiżowe jarzmo, kojarzy nierozłącznym węzłem. 19. flava: złotowłosa, płowa; — excutitur sc. iugo: jest wyrzucona z serca; tego wyrażenia używa się zwykle, gdy mowa o koniu, zrzucającym jeźdzca, potem np. o okręcie, który utracił sternika (Verg. Aen. VI 353 excussa magistro) i w dalszej przenośni: Iuno excussa est pectore (Verg. Aen. V 679). 20. reiectae

(odtrąconej) L y d i a e dat.; — p a t e t dodaj: znów; — i a n u a (brama, drzwi, przen. serce) sc. mea. 22. l e v i o r (levis: lekkomyślny, płochy) c o r t i c e (cf. c. III 8, 10) przysłowiowo o płochym, lekkomyślnym człowieku; — i n p r o b u s: niepohamowany, gwałtowny, burzliwy. 23. H a d r i a indywidualizacja. 24. (tamen) t e c u m ... t e c u m anafora; — a m e m coni. optativus, tłumacz: chętnie; w jęz. gr. part. praed., por. c. I 2, 50. II 3, 10; — l i b e n s enall. adi. zam. adv.

Oda III 12.

Monolog N e o b u l i — imię jest wzięte od Archilocha — naśladuje tak co do budowy wiersza, jak również co do treści pieśń Alkajosa, której początek ἔμε δειλάν, ἔμε παισᾶν κακοτάτων πεδεχοισαν (fr. 59) zachował się do naszych czasów.

Zakochana Neobule skarży się, że z obawy przed srogim stryjem nie śmie wyznać swej miłości do pięknego młodzieńca Hebrusa; zatem musi obejść się bez miłości i wina.

1. m i s e r a r u m e s t = miserum est: nieszczęściem jest. Neobule nie uogólnia swych poglądów na los dziewcząt — przecież nie każda musi się obawiać srogiego stryja — lecz skarży się jedynie na swój własny los; zwykłym sposobem wyrażenia się w liczb. mn. wskazuje Neobule na podobny los swoich rówieśniczek; — a m o r i d a r e l u d u m (= operam suavem): znajdować uciechę w miłości, hołdować miłości. 2. m a l a: troski; — l a v e r e: topić, por. c. II 3, 18; — a u t sc. si ludus detur; — e x a n i m a r i m e t u e n t i s: śmiertelnie się obawiając. 3. p a t r u a e poet. zam. patrui; przysłowiowa jest srogość stryja-wychowawcy (zob. s. II 2, 97), a łagodność wuja (avunculus); dlatego patruus często w przenośni = surowy moralista; — v e r b e r a: chłosty, strofowania. 4. q u a l u m: pleciony koszyczek na kobiece robótki. Na pompejańskim obrazie ściennym, który przedstawia Ledę z łabędziem, odnosi od niej Eros koszyczek ze szpulkami i motkami wełnianemi; C y t h e r e a e (= Veneris) p u e r a l e s (= alatus) = Cupido. 5. o p e r o s a e (= laboriosae) M i n e r v a e (meton. = przędzenia) gen. obi. do studium; — N e o b u l e: gr. imię dziewczyny, prawdopo-

dobnie z aluzją do νέα βουλή (nowa rada), zachęcającej ją do prowadzenia nowego trybu życia. 6. Liparaei: z Lipary, największej z eolskich wysp między Italją a Sycylją; poeta użył tego wyrazu ze względu na „nitor"; przypomina on grecki wyraz λιπαρός, świetny, wspaniały — nitor: urok młodzieńczy, piękność. 7. simul = simulatque; — unctos: ter uncti transnanto Tiberim (s. II 1, 7), por. c. I 8, 8; — lavit sc. Hebrus, cf. c. III 4, 61. 8. eques dopowiedzenie do podmiotu w lavit; — Bellerophonte ze wzdłużoną zgłoską końcową; — pugno (cf. s. II 1, 27) abl. instr.: w walce na pięści. 9. segnis cf. s. II 3, 102. 10. catus (cf. c. I 10. 3) iaculari = ad iaculandum; — idem: zarówno, także; — apertum: płaszczyzna, równina; — fugientis łącz z cervos; — agitato (= excitato ex latebris) grege (sc. canum): gdy sfora psów wytropiła je z kryjówek. 11. celer excipere = ad excipiendum, excipiendo, cf. c. I 15, 18: celerem sequi, ep. I 20, 25: irasci celerem; — artum fruticetum: gęste zarośle, gąszcz, gęstwina.

Oda III 13.

W wigilję święta źródeł (*Fontinalia* — 13 października) obiecuje poeta swemu ulubionemu źródłu banduzyjskiemu ten dzień uroczyście obchodzić. Według świadectwa polihistoryka Warrona w to święto wieńczyli Rzymianie studnie i rzucali na wodę wianki (ten zwyczaj przypomina puszczanie u nas wianków na Wiśle w noc świętojańską, dnia 24 czerwca), a także wylewali na wodę (*libatio*) wino i krew zabitego kozła.

Bandusia nie jest to wcale nazwa bogini źródła — bo w takim razie Hor. zwróciłby do niej tę pieśń — lecz jest to nazwa albo samego potoku albo miejscowości, w sąsiedztwie której potok wytrysnął. Dokument papieski z r. 1103 wspomina o *Bandusinus fons* w pobliżu Wenuzji i o *castellum Bandusii*, na podstawie czego można przypuszczać, że poeta z miłości do swoich stron rodzinnych przeniósł tę nazwę ze starej ojczyzny do nowej przez siebie umiłowanej, i że apulskiem imieniem nazwał rozkoszne źródło Digencji, wytryskające u stóp góry *Lucretilis* w obrębie jego posiadłości sabińskiej.

Krajobraz, odmalowany w ostatniej zwrotce, jest typowy dla hellenistycznej poezji, zarówno sielankowej jak i pokrewnej. Grecy w epigramach, ujętych w formę przypisków do darów ofiarnych lub w formę formułek ofiarnych, gdy opiewali źródła skalne w lesie, wzywali nimfy źródlane. Duszy natomiast Rzymianina odpowiada ta okoliczność, że Hor.

składa ofiarę źródłu, które jako takie jest święte, nawet chociaż nie włada niem żadne określone bóstwo, jak np. Egerja lub Juturna albo Feronja (s. I 5, 24).

Tę odę musimy zaliczyć do późniejszych utworów Hor.; o tem świadczy samopoczucie poety o swej wartości jako *vates*, ujawniające się w ostatniej zwrotce.

1. B a n d u s i a e gen. explic. zam. dopowiedzenia, jak Galaesi flumen (c. II 6, 10); — v i t r u m: szkło, kryształ. 2. d u l c i d i g n e aliteracja; — n o n s i n e = cum; — f l o r i b u s = sertis, coronis. 3. c r a s, tj. w święto źródeł. 4. c u i (przez synizesę jednozgłoskowe) ... d e s t i n a t = quem frons veneri albo ad venerem destinat (przeznacza); — t u r g i d a c o r n i b u s p r i m i s o rocznym koźle: na którego czole wyrastają już rożki (Fiałkowski). 5. v e n e r e m: igraszki miłosne, swawolę; — p r o e l i a z rywalami. 6. f r u s t r a z emfazą; — i n f i c i e t: zabarwi. 8. l a s c i v i: swawolnej, rozpasanej, śmiałej; — s u b o l e s (sub i olere=róść): narostek, latorośl, potomek, dziecię. 9. h o r a cf. c. I 12, 16; — C a n i c u l a e cf. s. II 5, 39. 10. n e s c i r e z inf. używa Hor. w odach i listach zam. nequeo, które spotykamy tylko w satyrach, a raz w a. p. 87; nescio oznacza daremny wysiłek; — f r i g u s a m a b i l e oksymoron: miły (c. III 4, 5) chłód twego cienia (w. 14) i twej wody orzeźwia w południowej porze (fessis vomere) woły chodzące w zaprzęgu i stada kóz, które są rozprószone (vago). 13. f i e s analogicznie do esse z gen. przynależności: staniesz się jednem ze sławnych; — n o b i l i u m f o n t i u m jak np. Dirke, Hippokrene, Aretuza, Kastalja. 14. m e d i c e n t e (= cantante) wypowiedziane z poczuciem dumy poetyckiej: gdy ja...; — c a v i s: popękanych. 15. l o q u a c e s (szemrzące, właść. gadatliwe, przez enallage: ze szmerem) l y m p h a e (uosob. = aquae) d e s i l i u n t (spływają, ściekają) aliteracja, malująca szmer wody.

Oda III 14.

Na wiosnę r 24 powrócił August po trzyletniej prawie nieobecności z Hiszpanji do Rzymu. Na wieść o tem, że naczelnik państwa po zwycięsko zakończonej wojnie wraca do ojczyzny, uchwalił prawdopodobnie

senat święto dziękczynienia, któremu jest poświęcona niniejsza oda; wszelako łatwo mogące się nasunąć przypuszczenie, że Hor. napisał tę odę na uroczysty wjazd Augusta do Rzymu, nie znajduje poparcia w słowach samego poety; wyklucza je raczej sposób, w jaki podkreślił poeta religijny charakter tej uroczystości *(operata divis supplice vitta)*, a o pozdrowieniu powracającego do ojczyzny wcale nie mówi.

Trzy pierwsze zwrotki kreślą święto państwa i ludu: pierwsza podaje powód tej uroczystości, wzywając lud do wzięcia w niej udziału, dwie zaś następne wskazują na najdostojniejsze osoby tego święta, tj. na żonę i siostrę wielkiego wodza, i przedstawiają pochód uroczysty obok przyglądającego się jemu w nabożnym nastroju ludu. Zwrotka środkowa (w. 13-16) zawiera liryczne jądro pieśni, tj. odczucie tak ważnej dla narodu rzymskiego chwili przez wdzięcznego dla zwycięzcy i pełnego otuchy poetę; stanowi ona niejako pomost do trzech ostatnich zwrotek, które podają nam, jak sam poeta obchodzi to święto, i kończą się osobistem wyznaniem poety. Te trzy ostatnie zwrotki ujęte są w formę wezwania do służącego, aby przygotował ucztę.

W zarysie ten utwór jest bardzo spokrewniony z pieśnią Tibulla „Wiejskie święto" (II 1); zgodność obu tych utworów wskazuje na to, że są one oparte na wzorze hellenistycznym, który widzimy u Kallimacha w hymnie na cześć Apollina.

1. H e r c u l i s r i t u, szyk: Caesar dictus (quamquam modo dictus est) petiisse laurum venalem morte Herculis ritu. August jest porównany z Herkulesem zw. Victor; — m o d o: dopiero co, niedawno; — d i c t u s: czczony; — o p l e b s zam. cives. 2. m o r t e v e n a l e m: który nabywa się za cenę śmierci, tj. przez narażenie własnego życia, gdyż August przechodził w Hiszpanji poważną chorobę; — p e t e r e aliquid: ubiegać się o co. 3. r e p e t i t p e n a t i s, tj. in patriam redit. 5. u n i c o = unice dilecto, cf. c. II 18, 14: unicis; — g a u d e n s: rada, zadowolona z...; — m u l i e r = uxor, tj. Livia. 6. p r o d e a t na czoło pochodu uroczystego niewiast, a przy jej boku Oktawja, jako soror clari ducis; — i u s t i s = rite factis; — o p e r a t a part. praet. ze znaczeniem part. praes., gdyż mowa o sakralnej służbie bogom, którzy okazali swoją iustitia, ponieważ udzielili Augustowi zwycięstwa i pozwolili wrócić mu do ojczyzny. 8. s u p p l i c e v i t t a wskazuje na supplicatio, których punkt kulminacyjny stanowił uroczysty pochód niewiast rzymskich prawdopodobnie na Kapitol lub do świątyni Apollina palatyńskiego, gdzie odmawiano modły i składano

ofiary. Kobiety rzymskie podczas supplicia deorum miały przewiązane głowy opaskami (vittae). 9. nuper, tj. w wojnie hiszpańskiej. 10. sospitum = conservatorum, cf. c. I 37, 13. 11. iam virum expertae tłumacz: młode mężatki; — male ominata (= mali ominis) verba: słowa złowieszcze, złowróżebne, w przeciwieństwie do bona verba (εὐφημεῖν = bona verba dicere). W tym wierszu między male i ominatis pozostaje rozziew. 13. hic dies powrotu Augusta; — vere łącz z festus. 14. exiget: wypłoszy, usunie; — tumultum: powstania, wojny w Italji w tym rodzaju, co bellum Marsicum i powstanie Spartakusa. 15. tenente Caesare abl. abs. w znaczeniu przyczynowem. 17. unguentum cf. c. II 3, 13; — puer cf. c. I 38, 1. 18. cadum tu = vinum, cf. c. I 35, 26; — Marsi duelli (cf. c. III 5, 39) tj. belli socialis (r. 90-88). W wojnie mieszkańców Italji o prawo rzymskiego obywatelstwa stali na czele ruchu Marsowie; — memorem z czasów... 19. siqua = siquo loco, łącz z potuit fallere. 20. fallere = λανθάνειν: ukryć się, skryć się przed...; — testa: naczynie gliniane, dzbanek. 21. et = etiam; — argutae = λιγείᾳ: melodyjnej (właść. wielomównej, gadatliwej); — properet sc. domum meam; — Neaera (od νέος, właść.: młodzieńcza): lutnistka (citharistria) i przyjaciółka Horacjusza. 22. murreum: barwa włosów pośrednia między żółtą a czarną; — nodus: czub, warkocz; — cohibere inf. celu zawisły od properet, por. c. I 2, 8. 23. invisum, gdyż broni wstępu do mieszkania natrętnym gościom; — ianitor: odźwierny. 24. abito (sc. puer) = noli instare acrius sc. ianitorem. 25. albescens: srebrzysty. Horacjusz w 44 roku życia miał włosy posrebrzone przedwcześnie szronem siwizny; — animos = spiritus: namiętność, gniew. Poeta był z natury skłonny do gniewu (irasci celer, ep. I 20, 25). 26. litium... rixae (cf. c. I 27, 4) gen. obi. do cupidos; — protervus: zuchwały. 27. calidus iuventa: w zapale młodzieńczym. 28. consule Planco = si Plancus consul esset, poprzednik zdania: non ego hoc ferrem calidus iuventa.

Oda III 16.

Na czoło drugiej połowy tego zbiorku ód wysunął Horacjusz utwór o wybitnie osobistych cechach, zwrócony do Mecenasa, który prawdopodobnie życzył sobie, aby jego poeta grał rolę w sferach stolicy sobie należną i przyjmował z jego ręki środki niezbędne do prowadzenia życia na wielką skalę. Temu jednak życzeniu przeciwstawia Hor., unikając naturalnie wyraźnej odmowy, swoje własne i stałe przeświadczenie o warunkach prawdziwego szczęścia; zarazem tłumaczy energicznie, jak w żadnym innym utworze, dlaczego chce dobrowolnie pozostać w biedzie, chociaż dobrze zna potęgę bogactwa (w. 1-16).

Odpowiednio do znaczenia pieśni, która nie jest tworem chwilowego natchnienia, lecz wyrazem dojrzałego w umyśle poety postanowienia, opartego na zasadach filozoficznych, ton jej jest spokojny i pewny, język zaś bardzo wykwintny a miejscami mistrzowski. Zwięzłe zdania, ukształtowane antytetycznie, nadają mowie siły i wyrazu; przypominają one stoicką zwięzłość.

2. robustae = ex robore factae. 3. tristes epitheton perpetuum: groźne; — excubiae: straże; — munierant zam. munivissent, por. c. II 17, 28. 4. adulter: gach, zalotnik (procus). 6. pavidum o własne życie, gdyż według przepowiedni miał zginąć, jeśliby córka jego wydała na świat męskiego potomka. 7. ridere tu: szydzić, drwić; — fore... deo acc. c. inf. zawisły od verbum dicendi dom. z poprzedniego risissent. 8. converso in pretium (= aurum) deo (= Iovi): według podania przedostał się do komnaty Danai Jowisz pod postacią złotego deszczu i uczynił ją matką Perseusza. Horacjusz pojął ten mit symbolicznie tzn., że Jowisz z pomocą złota przekupił strażników Danai; skąd wziął poeta to racjonalne znaczenie starego mitu, nie wiemy. 9. ire: przedzierać się, wciskać się; — satelles: strażnik przyboczny, halabardnik, obrońca. 10. perrumpere: kruszyć. 11. ictu fulmineo: niż piorun, grom; — concidit w znacz. uzasadniającem: dlatego musiał upaść, zginąć; — auguris (wróżbity) Argivi, tj. Amfiaraosa, syna Ojklesa i Hypermnestry. Amfiaraos, obdarzony duchem wieszczym, przepowiedział porażkę książąt, wspierających Polynejkesa przeciw ojczystym Tebom i bratu Eteoklesowi; dlatego odmówił im swego udziału w tej wyprawie, lecz żona jego Eryfila, otrzymawszy od

Polynejkesa złoty, drogiemi kamieniami sadzony naszyjnik, który niegdyś oblubienicy Kadma bogowie ofiarowali, namówiła męża do wzięcia udziału w tej wyprawie i stała się przyczyną śmierci zarówno jego jak i własnej. Albowiem Amfiaraosa pod murami miasta ziemia pochłonęła, jego zaś syn Alkmeon, mszcząc się śmierci ojca, zgładził matkę ze świata i sam został zamordowany przez synów swego teścia, pragnących posiąść naszyjnik. 12. d o m u s cf. c. I 6, 8; — l u c r u m: chciwość zysku, żądza złota. 13. d i f f i d i t (rozłamał, rozbił, por. w. 11: concidit) p o r t a s: Filip, król macedoński, mawiał, że zdoła zdobyć każdą warownię, dokąd tylko mógłby przedostać się osiołek złotem obładowany (Cic. ad Att. I 16). — u r b i u m jak Olynt, Potideę, Amfipolis i Pydnę. 14. s u b r u i t: obalił (właść. podkopał), por. w. 11: concidit; — a e m u l o s r e g e s: pretendentów do macedońskiego tronu, jak Pauzanjasza. 15. n a v i u m d u c e s: dowódców, komendantów floty, admirałów. Hor. nie ma tu na myśli Menodorusa, admirała Sekst. Pompejusza, który przekupiony przeszedł do Oktawjana; raczej czyni aluzję do nieznanych nam zdarzeń z czasów hellenistycznych, nie chcąc powiedzieć otwarcie, że złoto panuje na lądzie i morzu. 16. s a e v o s: groźnych; — i n l a q u e a n t = irretiant. 17. c r e s c e n t e m dodaj: a jednak. 18. m a i o r u m neutr.; — f a m e s: gorące pragnienie, pożądanie, por. Verg. Aen. III 56-57: quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames! (do czego nie zniewalasz ludzi, przeklęte pożądanie złota!). 19. l a t e c o n s p i c u o m proleptycznie: daleko widzialną, tj. dumną; można tłumaczyć przysłówkowo: dumnie; — t o l l e r e: podnosić, wznosić w górę ze względu na bogactwo i przepych; — v e r t i c e m = caput. 21. s i b i n e g a v e r i t = non concupierit. 22. a b d i s... f e r e t (otrzyma) paradoksalne zdanie, głoszone przez stoików. 23. n u d u s hiperbolicznie= pauper;—t r a n s f u g a orzeczeniowo. 24. p a r t i s: stronnictwa, związki. 25. c o n t e m p t a e sc. a me;—r e s: majątek, bogactwo. 26. a r a t=arando parat; — i n p i g e r: niezmordowany. 27. o c c u l t a r e d i c e r e r: o mnie głoszono, że ukrywam. Przeciętnym śmiertelnikom zależy najwięcej na

tem, co o nich inni myślą (sapiunt ex alieno ore); — m e i s h o r r e i s (cf. c. I 1, 9) abl. loci. 28. m a g n a s i n t e r o p e s i n o p s oksymoron. Stare przysłowie mówi: tam dest avaro quod habet, quam quod non habet. 29. r i v o s, tj. Digencja (dziś Licenza), potok płynący obok posiadłości Hor. w górach Sabińskich;—i u g e r u m=iugerorum. 31. f u l g e n t e m i m p e r i o: dumnego z posiadania;—f e r t i l i s A f r i c a e cf. c. I 1, 10. 32. f a l l i t = λανθάνει: omija; wspólne orzeczenie do podmiotów: rivos, silva, fides; — s o r t e abl. instr. 33. C a l a b r a e a p e s: pszczoły kalabryjskie zbierały najlepszy miód;—f e r u n t: zbierają. 34. L a e s t r y g o n i a= Formiana; — B a c c h u s meton. = vinum; — a m p h o r a cf. c. I 9, 8. 35. l a n g u e s c i t = mitescit;—p i n g u i a = spissa: bujne;—G a l l i c i s p a s c u i s (abl. loci), tj. w Galji Przedalpejskiej przy rzece Po (Padus). 36. v e l l e r a u Hor. tylko w plur.: runa. 37. i n p o r t u n a: przykre; — a b e s t: u mnie nie gości. 39. c o n t r a c t o m e l i u s p a r v a c u p i d i n e v e c t i g a l i a p o r r i g a m stoicki paradoks; parva vectigalia (pierwotnie: dochody państwowe, także dochody osób prywatnych) porrigere (= augere): powiększyć swoje szczupłe dochody, tj. uważać siebie za bogatszego nawet od właściciela największego gruntu. 41. M y g d o n i i s (=Phrygiis) c a m p i s dat. do continuem. Nazwa ta pochodzi od króla Frygji; — r e g n u m A l y a t t e i = Lydiam, gdyż Aljattes (r. 617-560), sławny z olbrzymich bogactw, ojciec Krezusa, był królem Lidji. 42. c o n t i n u e m: dołączył do..., por. c. II 2, 10-11: quam si Libyam remotis Gadibus iungas; — m u l t a p e t e n t i b u s asyndeton adversativum. 43. b e n e e s t sc. ei; — o b t u l i t perf. gnomicum aorystycznie użyte: użyczył. 44. q u o d s a t i s e s t cf. c. III 1, 25.

Oda III 17.

Za utworem w tonie poważnego wyznania następują trzy o wesołym nastroju pieśni, które dają obraz trzech uroczystości zimowych o bardzo różnym charakterze.

Na początku zimy bawi poeta na wsi u swego przyjaciela Eljusza Lamji; tam widzi, że wrony z głośnem krakaniem lecą ku wodzie: jest to zapowiedź na jutro deszczu i burzy. Zatem nie będzie mógł jutro prze-

chadzać się w lesie lub na brzegu, a ludzie, zajęci teraz zasiewami zimowemi, nie będą mogli wyjść w pole. Jednak nic nie szkodzi, bo jutro święto Genjusza: usiądziemy więc przy kominku, a przyjaciel Lamja niech ofiaruje nam baryłkę wina i porządną pieczeń, którą raczyć się będą tak panowie jak i słudzy.

Słusznie możnaby przytoczyć tu za motto słowa: *parturient montes, nascetur ridiculus mus* (a. p. 139).

Aelii Lamii uchodzili w okresie cycerońskim za bogatych szlachciców; jeden z nich L. Eljusz Lamja był z powodu swej brzydoty wyszydzany przez mówcę Krassusa (Cic. de orat. II 262); więcej znany z listów Cycerona jest jego gorliwy zwolennik L. Lamja, który ubiegał się w r. 44 o preturę. W wykazie konsulów figurują oni dopiero w r. 3 po Chr. i prawdopodobnie już wtedy należeli do najznakomitszych rodów (Iuv. VI 385) pierwszego stulecia; ich park, *horti Lamiani*, był położony na wzgórzu Eskwilińskiem przy ogrodach Mecenasa.

Adresatem tej ody jest prawdopodobnie poeta Eljusz Lamja, serdeczny przyjaciel Hor., któremu jest poświęcona od. I 26 (por. także od. I 36) i który przed r. 20 stracił swego brata (ep. I 14, 6).

1. nobilis ab...: szlachetny potomku L. 2. quando = quoniam; — priores = priscos, tj. tuos maiores; — hinc = ab illo; — ferunt: według podania. 3. denominatos sc. esse: otrzymali swe nazwiska; — nepotum łącz z genus omne (długi szereg). 4. memores fasti: drzewa genealogiczne, spisy rodów (stemmata). 5. auctor: praszczur, protoplasta. 7. princeps = primus, gdyż Lamja miał być założycielem Formiae; — innantem = influentem: zabagniającą, gdyż Liris, płynąc powoli, tworzyła liczne bagna. 8. litoribus dat. do innantem; — tenuisse: panował nad... 9. late tyrannus dopowiedzenie do qui... princeps: król szeroko władnący, por. Verg. Aen. I 21: populum late regem; — cras... cras anafora; — nemus: ziemię lasu, „dno kniei". 10. alga (trawą morską) inutili przysłowiowo, por. s. II 5, 8: et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga. 11. Euro uosob. 12. sternet = consternet: okryje, pokryje, por. c. IV 14, 32; — aquae = imbrium, ὑετόμαντις; — augur: wróżka, zwiastunka. 13. annosa: podeszła, sędziwa. Według Hezjoda wrona (cornix) żyje dziewięć pokoleń ludzkich; — dum potes, tj. przed burzą. 14. conpone (na następny dzień) sc. in foco; — lignum cf. c. I 9, 5; — genium mero curabis

(= placabis, coles, veneraberis), tj. powinieneś (bo curabis wyraża życzenie) winem serce pokrzepiać, prawie = genio indulgebis; genius (od gignere): duch opiekuńczy, który wedł. mniemania Etrusków i Rzymian przychodził na świat razem z człowiekiem, towarzyszył mu przez całe życie i gasł z chwilą jego zgonu. Był źródłem wszelkiego wesela w życiu istoty. Czczono go jako dobrego ducha winem i kwiatami, mian. w wielu wesołych chwilach życia, szczeg. w dniu urodzin. 16. famuli: słudzy, czeladź, por. c. III 1, 36; — operum gen. na wzór składni gr., zawisły od solutis (por. c. I 22, 1 purus): od robót, zajęć, pracy.

Oda III 18.

Obraz wiejskiego święta, ujęty w formę modlitwy do Fauna, opiekuńczego bożka pól i lasów. Składano mu ofiarę na początku wiosny, dn. 13 lutego; drugie święto, może miejscowe, obchodził na jego cześć dn. 5 grudnia powiat Mandela, do którego należała posiadłość Hor. (ep. I 18, 105): wtedy były pokończone już w surowym klimacie gór zasiewy zimowe.

Z melodją całego utworu harmonizuje jego forma: dwie pary zwrotek, każda zwrotka złożona z trzech członów; w obrębie każdej pary człony obu zwrotek o równej długości, a nawet wiersz adonijski tak samo ukształtowany; ścisłe połączenie zdań z wierszem; w zwrotkach 1-3 rzeczowniki i przymiotniki przeważnie parami w zmieniającem się kunsztownie ugrupowaniu; w ostatniej zwrotce trzy razy ten sam szyk wyrazów.

1. fugientum forma poetyczna zam. fugientium; — amator: serdeczny przyjacielu. 2. per meos finis et aprica rura hendiadys = per aprica rura finium meorum. 3. lenis enall. adi. zam. adv.: przyjaźnie, życzliwie, łaskawie; — parvis alumnis (alere = żywić) sc. meis: dla małych wychowanków, dla młodej trzody, gdyż jego pieczy są powierzone jagnięta i koźlęta. 4. aequos = propitius. 5. si w modlitwach, zaklęciach = si quidem, quando quidem, tj. jeżeli, ponieważ ja gwoli ciebie ponoszę takie ofiary, to spełnij moje życzenia: — tener: młody; — pleno anno = exacto anno: po skończonym roku, po

upływie roku, corocznie, tj. 5 grudnia; — c a d i t = caeditur. 6. l a r g a z figlarną aluzją do tego, że Faunus-Pan, który należał do najbliższego otoczenia Dionizosa (por. ep. I 19, 41), był znany jako tęgi pijak; — V e n e r i s s o d a l i łącz z craterae (dativ.) = craterae, Veneris sodali: nie brak w dzbanie wina, które jest towarzyszem miłości, w myśl Terencjuszowego zdania: sine Cerere (meton.=frumento, pane) et Libero (meton. = vino) friget (chłodnie) Venus (meton. = amor). 7. c r a t e r a wyraz grecki κρατήρ: waza, służąca do mieszania wina z wodą, mieszalnik, krater, dzban; — v e t u s a r a ma przypomnieć Faunowi, że na tym gruncie już poprzedni jego posiadacze oddawali mu także cześć. 8. o d o r e sc. turis albo wprost = ture. 9. l u d i t pod twoją opieką; — h e r b o s o c a m p o = in herboso campo: na pastwisku, które po dniach jesiennych na nowo zaczęło się zielenić i nie zostało jeszcze przysypane śniegiem; tam pasą się owce i kozy (pecus omne), których żwawe skoki są dla poety igraszką (lusus), jak również igraszki ludzi, chcących w święto odpoczywać po pracy. Lecz świętują istotnie woły, które ciągną zresztą pług, otiosus bos: solvite vincla iugis w elegji (II 1, 7) Tibulla na święto zasiewów; z nimi świętują ludzie całego powiatu (pagus), starzy i młodzi, mężczyźni i kobiety. 11. f e s t u s: odświętnie ubrany; — v a c a t: świętuje, odpoczywa. 12. p a g u s cf. c. II 13, 4. 13. a u d a c i s, gdyż są pod twoją opieką. 14. t i b i: na twoją cześć; — s i l v a uosob. 15 g a u d e t gr. part. praedic.: chętnie, z lubością, por. c. I 34, 15; — i n v i s a m: niepoczciwą, niedobrą, gdyż go tyle trudu kosztowała; — p e p u l i s s e (cf. c. I 1, 4: collegisse) t e r r a m = terram quassisse (c. I 4, 7), pulsavisse (c. I 37, 2); — f o s s o r = vinitor: winiarz, który okopuje winną latorośl. 16. t e r = numero ternario: w pląsach trzytaktowych.

Oda III 19.

U M u r e n y, szwagra Mecenasa (zob. obj. do c. II 10), odbywa się uczta na wspólny koszt. Już jest po jedzeniu; jeden z biesiadników, który wszczął rozmowę, nie może znaleźć końca dla swoich nużących

wywodów pełnych ukrytej mądrości. Na to wchodzi poeta i energicznie nadaje uczcie charakter sympozjonu, nie po to jedynie, aby uczcić nakoniec gospodarza przez jeden spory haust za jego zdrowie: szalona wesołość na uczcie powinna zagłuszyć troski miłosne poety (o tem poucza dopiero ostatni wiersz).

Pieśń napisał Hor. przed katastrofą Mureny w lecie r. 23, prawdopodobnie na cześć jego wyboru do kolegjum augurów (w. 10).

1. quantum distet ab...: jak długi przeciąg czasu, okres dzieli od... Szyk: narras a) quantum distet; b) genus Aeaci; c) pugnata bella. 2. Codrus: ostatni król ateński z czasów mitycznych; podczas najazdu Dorów na Peloponez ok. r. 1068 dobrowolnie poniósł śmierć w obronie ojczyzny, przez co uwolnił ją od niebezpieczeństwa wojny. 3. genus Aeaci: drzewo genealogiczne E., tj. Telamon, Peleusz, Ajaks, Achilles i Teucer. 5. quo... mercemur zależy od taces; — cadum tu = vinum, cf. c. I 35, 26. 6. quis sc. puer ad cyathum = pincerna: podczaszy; — aquam temperet (sc. nobis) ignibus, aby zmieszać ją z winem. 7. quo praebente = quis praebeat; — quota sc. hora. 8. Paeligna frigora u nas: syberyjskie mrozy. W dolinie pelignijskiej, opasanej górami, śniegiem pokrytemi, długo trwały zimy i już w sierpniu były tam dokuczliwe zimne wieczory. Pelignowie (Paeligni) należeli do szczepu sabelskiego. 9. da sc. bibere: pozwól...; zatem wezwanie brzmi: bibamus pro..; — lunae novae, noctis mediae, auguris (cf. c. I 2, 32) Murenae genetivi causae, tj. na pozdrowienie nowiu, na cześć północy, za zdrowie augura Mureny, por. c. III 8, 13-14: cyathos amici sospitis. 10. puer, tj. puer ad cyathum, pincerna. 11. tribus aut novem cyathis (cf. s. I 1, 55). Puhary napełniano winem tyle razy, z ilu zgłosek składało się imię tego, na cześć którego urządzano libację. Dlatego Horacjusz mówi: przepijmy imię Mureny trzy razy albo wychylmy dziewięć puharów (aluzja do dziewięciu muz). 12. pocula poet. = vina; — commodis enall. adi. = commode. 13. imparis, gdyż jest dziewięć muz. 14. ternos ter cyathos por. w. 11; — attonitus=μουσοπάτακτος: zachwycony, oczarowany;—petet:

spełni. 15. vates cf. c. I 1, 35; — tris łącz z supra. 6. rixarum (cf. c. I 27, 4) gen. do metuens; — tangere: spijać. 18. insanire = μαίνεσθαι: szaleć, hulać; — Berecyntia tibia: zagięty flet frygijski. 19. cessant: nie odzywają się; — flamina: dźwięki. 20. tacita łącz także z fistula (piszczałka). 21. parcentis bez obi. = parcas; — dexteras = manus. 22. invidus, gdyż jako starzec nie mógł brać udziału w ucztach młodzieży. 23. dementem strepitum = sermones convivales: nasze gwary biesiadne. 24. vicina prawdopodobnie Glycera (w. 28); — non habilis: nie uległa, nie odpowiednia, za młoda dla... Horacjusz żywi widocznie nadzieję, że młoda sąsiadka weźmie udział w uroczystości; — Lyco powtórzenie imienia starca dowodzi o gniewie poety. 25. spissa coma abl. causae: z powodu bujnych loków; — te... te anafora: ciebie, tak ciebie; — nitidum = pulchrum. 26. purus: rozchmurzony, pogodny; — Telephus: imię greckie pewnego pięknego młodzieńca, urobione prawdopodobnie od τῆλε (=procul) i φάος (= fax), przystosowane do zorzy w wieczór jaśniejącej. 27. tempestiva: dojrzała, odpowiednia (roz. dla ciebie) pod względem młodości i piękności, a więc: młoda i piękna; — petit: pożąda; — Rhode: przyjaciółka Telefa, właść. ῥοδῆ = rosea. 28. me asyndeton adversativum; — lentus amor brachylogja = lentus (ciągły) ignis amoris; — Glycerae (cf. c. I 19, 5) gen. obi. do amor; — torret cf. c. I 33, 6.

Oda III 21.

Messalla jest gościem u Horacjusza; po skończonem jedzeniu wyraża życzenie prowadzenia dalej biesiady przy kielichu *(symposion)*; gospodarz każe przynieść z piwnicy dzban najstarszego i najlepszego wina, i przez apostrofę do samego dzbana zapowiada z humorem zjawienie się jego na biesiadnym stole. Apostrofa, której poeta nadał zlekka żartobliwą postać hymnu, sławi boską moc wina.

M. Valerius Messalla Corvinus, z którym Hor. zaprzyjaźnił się już w r. 42 podczas swego pobytu na studjach w Atenach, a potem służył razem z nim pod sztandarami Brutusa idei republikańskiej, był kons. w r. 31 i triumfatorem nad Gallami, dn. 25 września

r. 27; jako przyjaciel poezji jest nam znany mianowicie z utworów Tibulla i swego otoczenia; że umiał oceniać działanie dobrego wina, mówi sam Hor. i zgadzają się z tem słowa, które Mecenas włożył mu w usta: *Maecenas in symposio, ubi Vergilius et Horatius interfuerunt, cum* ex *persona Messallae de vi vini loqueretur, ita „ut idem umor ministrat faciles oculos, pulchriora reddit omnia et dulcis iuventae reducit bona“.*

1. n a t a m e c u m: Horacjusz urodził się w r. 65 za konsulów L. Manljusza Torkwata i L. Aureljusza Kotty, a więc z tego roku pochodziło wino, zawarte w testa. 2. q u e r e l a s, które przynoszą ulgę strapionemu, stoją w przeciwieństwie do iocos; — g e r i s = (ad)fers: przynosisz ze sobą, albo: w sobie. 3. r i x a m e t i n s a n o s a m o r e s hendiadys: sprzeczki zakochanych do szaleństwa rywalów. 4. f a c i l e m cf. c. II 11, 8; — p i a t e s t a (cf. c. I 20, 2): zacny, kochany, luby dzbanie; ten voc. połóż na czele przekładu. 5. q u o c u m q u e n o m i n e: w jakimkolwiek celu; nomen oznacza „tytuł”, z jakiego np. ściąga się pieniądze, a więc ich „przeznaczenie, cel”; tutaj więc przeznaczenie, jakie przypadło winnemu gronu z chwilą, gdy zostało winem, do czego pierwszym krokiem było legi; — l e c t u m = collectum: zebrany, wytłoczony roz. z winnych gron; — M a s s i c u m sc. vinum, cf. c. I 1, 19. 6. m o v e r i d i g n a = digna, quae movearis sc. ex horreo, veterario: godny, aby cię z miejsca ruszono, aby cię wydobyto; inf. po dignus spotyka się często także w prozie w okresie poaugustowskim; — b o n o d i e = die fausto: w dniu szczęśliwym dla poety goszczącego u siebie tak cenną dlań osobę. 7. d e s c e n d e sc. ex apotheca lub horreo; — C o r v i n o i u b e n t e abl. abs. w znaczeniu przyczynowem. 8. p r o m e r e = depromere; — l a n g u i d i o r a = vetustate mitigata, lenia: wytrawniejsze, starsze. 9. n o n łącz z neglegit (= spernit); — i l l e, tj. Corvinus; — S o c r a t i c i s e r m o n e s = philosophia Socratica, ogólnie: uczoność, filozofja, zwłaszcza etyka; — m a d e t: moknie (z aluzją do pijących), przejmuje się, zatapia się w... 10. h o r r i d u s: szorstki, rubaszny, surowy. 11. n a r r a t u r w znacz. uzasadniającem: wszak...; — p r i s c i: starego; — C a t o n i s v i r t u s grecyzujące opisanie osoby, podobnie jak: virtus

Scipiadae (s. II 1, 72). 12. caluisse (od calesco): zagrzewała się. 12. lene tormentum oksymoron: łagodne udręczenie, łagodny środek podniecający; — admoves: użyczasz. Dlatego Bakchylides (fr. 27) określa działanie wina jako γλυκεῖ' ἀνάγκα. 14. plerumque łącz z duro; — duro: twardemu, nieużytemu, niewydatnemu, jałowemu, niepoddającemu się, który jednak pod działaniem wina (Lyaeo iocoso) mięknie. 15. curas: głębokie badania, zamysły; — arcanus: tajemny; — iocoso Lyaeo (meton. = vino) abl. instr.: pod wpływem rozweselającego wina. 16. consilium: plan, radę; — retegis: odkrywasz, wyjawiasz. 17. reducis: oddajesz, zwracasz; — anxius: trwożliwy, niespokojny, bojaźliwy. 18. virisque: i siłę olbrzyma; que łączy tu zdania reducis i addis, et oba pojęcia viris i cornua; — addis cornua pauperi: przyprawiasz rogi ubogiemu, wzmacniasz odwagę ubogiego. 19. post te: po użyciu ciebie = post vina pota; — iratos hypall. adi. = iratorum. 20. apices cf. c. I 34, 24. 21. te (sc. testam) producent, tj. przeciągną, przedłużą pijatykę, ucztę; — laeta = volens, propitia. 22. segnes nodum solvere (= ad nodum solvendum), tj. numquam nodum (= nexum: związek, węzeł) solventes: nierozłączne, niechętnie rozłączające się; segnis z inf., podobnie jak: lenis recludere (c. I 24, 17), lenis aperire (carm. saec. 13-14), cf. s. II 3, 102. 23. vivae lucernae: ciągle płynące, czujne lampy, bo płoną aż do białego rana, por. c. III 8, 14: vigiles lucernae. 24. dum: aż do tej chwili, gdy..., póki nie...; — fugat zam. fugabit.

Oda III 22.

Horacjusz poświęca Dianie sosnę, stojącą na jego podwórzu i z samem poświęceniem jej łączy ślub, że corocznie składać będzie bogini w ofierze młodego, jednorocznego dzika. Zapewne wzniósł poeta przy sośnie ołtarz: przecież ołtarz albo wizerunek bóstwa były przeważnie właściwemi przedmiotami poświęcenia. Hor. z miłości do natury widzi w pięknem drzewie, jak w źródle (c. III 13), samo bóstwo, któremu ma złożyć ofiarę.

1. virgo połóż na czele przekładu. 2 laborantis utero: cierpiące na..., jęczące; — puellas tu: młode kobiety, mężatki. 3. adimis = eripis; — leto = morti. 4. diva triformis w przekładzie połóż po virgo; triformis jako Lucina, Trivia i Luna. 5. tua łącz z esto: niech tobie będzie poświęcona. 6. quam = ut eam, względnocelowe;—per exactos annos=καθ' ἑκάστους τοὺς ἐνιαυτούς: z końcem każdego roku, corocznie, por. carm. saec. 21; — laetus=libens. 7. verres: dzik, odyniec; — obliquom meditantis ictum mowa o warchlaku, świadomym już siły swoich kłów; to określa wiek zwierzęcia ofiarnego, podobnie jak c. III 13, 4 n. 8. donem=spargam.

Oda III 23.

„Fidylo, miej zaufanie do skromnych darów wiejskich, które składasz Larom: wszak w nagrodę uchronią bogowie od zewnętrznych wpływów twoją winorośl, zasiewy i stajnie. Twoja prosta służba boża nie wymaga licznych ofiar z bogatych zwierząt: niech składają je kapłani. Najskromniejsza ofiara, choćby była tylko symbolem daru, tj. kilka ziarnek orkiszu i sól, zdoła przejednać Penatów tak samo, jak ofiara z najkosztowniejszego zwierzęcia“.

Bogowie są zadowoleni, jeśli każdy człowiek według starego zwyczaju składa im ofiarę stosownie do swej godności, stanu i majątku (por. c. II 17, 31. IV 2, 53 n.). Te ogólne myśli poety są właśnie przedmiotem niniejszej pieśni, zwróconej do Fidyli. Horacjusz ani nie przeciwstawia tu ofiary pobożnego biedaka ofierze bezbożnego bogacza, ani nie chce pouczać, że najskromniejsza ofiara biedaka jest bogom bardzo miła, ani wkońcu nie zamierza zabraniać składania krwawej lub wogóle bogatej ofiary: Rzymianin w prawdziwym nastroju religijnym widziałby w skromnej ofierze, złożonej przez kapłanów bogom za pomyślne zasiewy, objaw właśnie takiej *impietas*, a także uważałby, że Fidyle niestosownie postępuje, jeśli wybiega poza prastary zwyczaj wiejski; przecież dlatego Fidyle, której nie dokucza wcale bieda, nie zbliża się do ołtarza jako *inmunis*, a Penaty zaspokajają się kilkoma ziarnkami orkiszu, że nastrój jej jest pobożny.

Adresatką tej pieśni jest kobieta, gdyż przedewszystkiem kobiety wykonywały w Rzymie praktyki religijne. Phidyle jest to prawdopodobnie zmyślone imię greckie (Φειδύλη) z aluzją do φείδομαι (= parcere: oszczędzać), niby Oszczędnicka. Hor. użył zatem tego imienia, aby sławić oszczędność.

1. caelo dat. celu; — supinas manus: ręce zwrócone dłonią w górę (starożytni bowiem modląc się i składając bogom ofiary podnosili ręce w górę, zwracając je dłonią ku niebu), korne ręce, błagalną dłoń; — tuleris = extuleris: wzniesiesz. 2. nascente luna: przy nowiu księżyca; — rustica (wieśniaczko) Phidyle ten voc. połóż na czele przekładu. 3. placaris = placaveris: przebłagasz, przejednasz; — horna cf. epd. 2, 47. 4. Laris cf. s. II 3, 165; — avidus: żarłoczny; — porca: świnia, szczeg. młoda, prosię. 5. pestilentem Africum: niezdrowy Scirocco zabija winorośle. 6. fecunda = fertilis; — sterilem robiginem = robiginem, quae segetem sterilem (nieurodzajny, niepłodny, jałowy) facit. Rdza ogarnia zasiewy przy końcu kwietnia, dlatego obchodzono dn. 25 kwietnia robigalia. 7. robigo: rdza na zbożu, powstała od spalenia i wilgoci (ἐρυσίβη), pleśń, śnieć (uredo, carbunculus), niszcząca owoc; — alumni: młoda trzoda, jagnięta, por. c. III 18, 3: parvis alumnis. 8. pomifero anno = autumno (abl. temporis), podobnie jak annus hibernus = hiems (epd. 2, 29). We wrześniu w czasie dojrzewania owoców jest powietrze dla ludzi i zwierząt bardzo niezdrowe; — gravis: niezdrowy, szkodliwy, zabójczy. 9. nam po tym wyrazie połóż victima (w. 12); — nivalis epitheton ornans. 10. devota sc. morti = aris destinata: przeznaczone na ofiarę (victima); — quercus inter et ilices hendiadys = inter quercus et ilices: w gęstwinie dąbrowy. 11. Albanis in herbis (= pascuis) w pobliżu Alby Longa. 12. victima cf. c. II 3, 24. 13. cervice: krwią z karku; — tinguet: zabarwi na czerwono, zakrwawi; — te nihil attinet: ty nie potrzebujesz. 14. temptare: błagać, podobnie jak w c. I 2, 26: prece fatigare; — multa (hypall. adi. = multarum) caede bidentium (= ovium, które w drugim roku dostają dwa wydatniejsze zęby): wielką ilością zabitych owiec. 15. parvos deos należy do temptare i do coronantem = parva simulacra deorum, tj. Lares, których posążki były małe. Czczono ich razem z Penatami. Rodziny urządzały obłaty na cześć Larów; feralia = zaduszki; — coronantem łącz z te; — marino rore: rozmarynem; —

f r a g i l i: kruchym; — m y r t o cf. c. I 4, 9. 17. i n m u n i s: bez plamy, bez zmazy, nieskazitelna. Szyk: inmunis manus si tetigit aram, mollivit aversos Penatis farre pio et saliente mica; — t e t i g i t perf. gnom., w polsk. praesens. 18. s u m p t u o s a h o s t i a abl. instr. do non blandior (sc. futura): Penaty nie dadzą człowiekowi nic więcej także wtedy, gdy złoży im zam. far i mola ofiarę z kosztownego zwierzęcia. 19. m o l l i v i t (=placavit, w. 3) perf. gnom., w polsk. praesens = mollire solet; — a v e r s o s: nieprzyjaznych, niechętnych, nieżyczliwych, zagniewanych; — P e n a t i s cf. s. II 3, 176. 20. f a r (cf. s. I 5, 69) p i u m = mola salsa: śrutowate ziarna orkiszu lub pszenicy (grubo zmielone i niewysiewne); — s a l i e n s m i c a = mica salis (sól pryska w ogniu i skacze, salit): szczypta soli, odrobina soli, którą posypywano zwierzę ofiarne lub jak tutaj sam ołtarz. W miarę większego pryskania solonej mąki była wróżba pomyślniejszą.

Oda III 24.

„Największe nawet bogactwo nie zdoła usunąć trwogi przed śmiercią (w. 1-8): szczęśliwiej zaiste żyją Scytowie i Getowie w ubóstwie i swobodzie, strzegąc obyczajności w swoim domu i nieskazitelności życia rodzinnego (w. 9-24). Nieobyczajność mógłby ukrócić przez wydanie odpowiednich ustaw jedynie ten, który chce położyć kres wojnom domowym i mienić się zbawcą ojczyzny: lecz takie ustawy nic nie pomogą, jeśli nie postanowimy zło w zarodku stłumić i wykorzenić chciwość, która rodzi się z wszechwładnie panującej pogardy dla ubóstwa (w. 25-44); zatem wyrzeknijmy się zgubnych skarbów i wychowujmy nową młodzież w surowej karności, inaczej aniżeli jest wychowana obecna, która zna tylko zabawy i oddaje się próżniactwu, podczas gdy ojcowie jej porzucają wierność i wiarę, aby gromadzić nieustannie bogactwa, nigdy nie zadowoleni z tego, co już zdobyli (w. 45-64)“.

Z tych gwałtownych narzekań na bogactwo, które jest przyczyną wszelakiego zła w obecnej dobie, wyłaniają się myśli, wyłożone w niniejszej pieśni, które kiełkowały już w umysłach poważnie myślących polityków za czasów rewolucji, pragnących gruntownej reformy państwa, a które dopiero August próbował w czyn zamienić.

Opierając się na wielkiej ilości motywów ubocznych — tak samo Wergiljusz próbował w najstarszej (2) ze swoich eklog połączyć wszystkie tony sielankowej poezji w jeden akord — należy zaliczyć tę pieśń do

dawniejszych utworów poety; niektóre wyrażenia (por. w. 19, 30, 36 i 64) odpowiednie raczej dla mowy potocznej zdradzają, że styl nie jest jeszcze opanowany zupełnie przez Horacjusza. Zatem ten utwór jest prawdopodobnie pierwszą próbą odnowienia w dźwięcznej formie lirycznej poważnego nastroju epod 7 i 16, podjętą wkrótce po akcyjskiej bitwie a jeszcze przed ugruntowaniem się augustowskiej władzy.

1. intactis (sc. a hostium manibus) thesauris (thesaurus: skarb, por. c. I 29, 2: gaza) abl. compar.: bogatszy od każdego posiadacza skarbów... 2. divitis Indiae: przysłowiowe jest bogactwo Indji. 3. caementis cf. c. III 1, 35; — licet (chociaż) occupes poprzednik do non expedies. 4. terrenum mowa nie o „roli" w przeciwstawieniu do morza, lecz o „ziemi" w przeciwstawieniu do nieurodzajnej gleby. 5. si = siquidem, quandoquidem; — adamantinos cf. c. I 6, 13. 6. summis verticibus (dat.) sc. domus tuae; vertex: szczyt, wierzchołek domu; dira: straszna, okropna, potworna, gdyż jest zwiastunką śmierci; Necessitas (Ἀνάγκη): służka Fortuny, wbija gwoździe przeznaczenia w szczyty pałaców, naznaczając nieodmienny i nieodwołalny kres twoim zabiegom, por. c. I 35, 17. 7. clavus: gwóźdź; metu sc. mortis. 8. laqueus: pułapka, sidło, sieć, por. s. II 2, 99 i epd. 2, 35; — expedies = liberabis. 9. campestres: koczowniczy, mieszkańcy stepów, ἁμαξόβιοι, por. c. I 35, 9. 10. plaustra: wozy czterokołowe, kolasy, które skórą kryte służyły Scytom za mieszkania; — vagas: wędrujące; — rite: według przyjętego zwyczaju; — domos łącz z quorum: mieszkania. 11. rigidi: nieokrzesani, surowi, ze względu na sposób życia i obyczaje; — Getae: lud tracki, mieszkający na wschód od Daków nad dolnym Dunajem (Hister) i morzem Czarnem. 12. inmetata: obszerne, rozwlekłe, daleko rozciągające się; — iugera: pola, niwy; — liberas: bezpańskie, wspólne, do użytku wszystkich. 13. fruges et Cererem hendiadys = fruges Cereris; — ferunt: wydają, rodzą. 14. longior annua: według zwyczaju u Swebów, Getów i innych koczowniczych ludów ta część szczepu, która przez jeden rok zajmowała się uprawą roli, musiała w następnym roku albo maszerować na wojnę, albo żyć w zupełnej

bezczynności, por. Caes. b. G. IV 1; VI 22. Tac. Germ. 26. 15. defunctum laboribus, tj. tego, który przez rok pole uprawiał. 16. aequali sorte abl. qualit. do vicarius (zastępca). 17. matre carentibus: pozbawionym matki, osieroconym. 18. privignis dat. do temperat; privignus (privus i gignere): pasierb;—mulier = noverca: macocha;—temperat: dokucza, znęca się nad...; —innocens: niewinna, nienaganna, nieskazitelna. 19. dotata (dos): posażna, bogata. 20. nitidus: gładki, wymuskany; —adulter cf. c. III 16, 4. 21. magna łącz z dos. 22. metuens z gen.: usuwająca się od...; —alter w znaczeniu: obcy. 23. certo foedere sc. coniugali (abl. qualit. do castitas): w silnym związku, oparta na silnym związku; — castitas: czystość, niewinność, skromność, wierność roz. małżeńska. 24. pretium za występek. 25. quisquis=si quis, jak w c. II 2, 23. 26. caedes: rozlew krwi bratniej, por. c. I 35, 34;—rabiem civicam: szaleństwo wojen domowych;—tollere: wytępić, wygubić, wykorzenić. 27. si quaeret prawie=quisquis; — Pater urbium (= patriae) aluzja do Augusta. 28. subscribi statuis (dat.): mieć napis na posągach; indomitam: rozkiełznaną, wyuzdaną. 29. refrenare: powstrzymywać wędzidłem, pohamować, ukrócić;—licentiam: swawolę, bezczelność. 30. postgenitis dat.=μεταγενεστέροις, posteris; w prozie byłoby: inter postgenitos; — quatenus = quandoquidem, quoniam, jak w s. I 1, 64. 31. virtutem uosob.; —incolumem: póki ona żyje. 32. sublatam: gdy nam zniknie; —invidi = propter invidiam, odnieś do w. 31 i 32. 33. quid tristes querimoniae (na demoralizację) sc. proficiunt (przydadzą się). 34. supplicium: kara, surowy sąd sprawiedliwości; — culpa = avaritia; —recidere: wyrugować, zniszczyć, wytępić, właść.: obcinać. 35. sine moribus vanae w znacz. przyczynowem do proficiunt. 36. proficere używa Hor. zresztą tylko w satyrach; także Wergiljusz (z wyjątkiem buc. 8, 20), Tibullus i Propercjusz unikają tego wyrazu. 37. pars cf. c. III 3, 55 i c. I 22, 19: latus;—calor: ciepło, gorąco, żar; plur. wzmacnia pojęcie. 38. Boreae = septentrionibus; —latus cf. c. I 22, 19. 39. solo = in solo. 40.

abigunt: odstraszają; — horrida asyndeton adversativum: lecz...; — callidi: przebiegli. 42. magnum opprobrium (cf. c. II 13, 4) dopowiedzenie do pauperies. 44. arduae hypall. adi. = arduam: cnota, niedostępna dla gminu, króluje w wysoko położonym zamku. 45. nos sc. portemus dom. z mittamus (zeugma); — in Capitolium = in templum Iovis Capitolini; tam składano skarby, zdobyte na nieprzyjacielu. 46. clamor et turba faventium hendiadys = clamor (= acclamatio) turbae faventium (= faustis ominibus prosequentium): przyjazny okrzyk rzeszy wołającej np. w czasie pochodu triumfalnego: „Io triumphe". 48. gemmas cf. c. II 16, 7; — lapides = uniones (ponieważ znajdują się zwykle pojedynczo w konchach), baccas, margaritas, tj. perły; — aurum et = et aurum; — inutile: szkodę przynoszące. 49. materiem: powód, źródło; bogactwa są źródłem powszechnej nieobyczajności (summi mali), por. Sall. Cat. 12, 2: ex divitiis iuventutem luxuria atque avaritia cum superbia invasere. 50. scelerum paenitet (sc. nos): żałujemy zbrodni, por. Sall. Cat. 10, 3: igitur primo pecuniae, deinde imperi cupido crevit: ea quasi materies omnium malorum fuere; — bene: poważnie, szczerze. 51. eradere tu: wyplenić, zniszczyć, wytępić, właść.: wyskrobać; — cupido cf. c. II 16, 15. 52. pravus: przewrotny, opatrzny, lichy, pogardliwy, lekceważący; — elementa: zarodki, początki; — tenerae: zniewieściałe roz. do tej pory. 53. asperioribus studiis: surowszemi ćwiczeniami w celu zahartowania się i przywyknienia do wytrwałości. 54. equo (abl.) haerere poet. = equo insidere: utrzymać się na koniu; — rudis = insuetus. 57. iubeas sc. ludere; — trochus: obręcz żelazna lub z bronzu, z nawieszanemi grzechotającemi pierścieniami. Chłopcy wprawiali ją w ruch zapomocą pałeczki (clavis). Była to wprawdzie niewinna gra, która z Grecji przedostała się do Rzymu i tu do dnia dzisiejszego jest jeszcze w użyciu. U Horacjusza jest ona symbolem zniewieściałości. 58. malis odpowiada wyrazowi iubeas; — alea: kostka sześcienna, na wszystkich sześciu stronach naznaczona, gra w kostki, hazard, szczeg. ulubiony na ucztach podczas pija-

tyki i dozwolony tylko w czasie Saturnaljów, zresztą zakazany przez surowe ustawy (leges aleatoriae), dlatego: vetita legibus. 59. cum: gdy równocześnie; — periura fides (cf. c. I 18, 16) = perfidia. 60. consortem socium: wspólnika np. w sprawach handlowych; sors jest działem jednego ze wspólników. 61. indigno, bo wszystko przegrywa. 62. properet: gromadzi; — scilicet z ironją; — inprobae divitiae: nieprawnie, nielegalnie nabyte bogactwa. 64. curtae rei proleptycznie: szczupłemu, ubogiemu majątkowi; — nescio quid zresztą tylko w satyrach.

Oda III 25.

Poeta pełen zapału dla Bachusa unosi się do samotnego gaju; z tego entuzjazmu powinna zrodzić się pieśń (to czuje poeta), a mian. hymn na cześć boskości Cezara, hymn, jaki nie zadźwięczał dotychczas na niczyich jeszcze ustach (w. 1-8). Cała natura dokoła wydaje się poecie przecudną i nową; tak samo zdumiewa się bachantka, gdy patrzy z wyżyn górskich na wspaniały krajobraz tracki (w. 8-14). Zatem zanuci poeta, którego przenika moc boska, wspaniałą pieśń: w błogiej trwodze postępuje on za nowym panem, tj. Bachusem (w. 15-29).

Pobudkę do napisania tego dytyrambu, który dokładniej, aniżeli c. II 19 (zob. obj. tamże), unaocznia nam θεία μανία poety, dała występująca nagle u Hor. świadomość o boskości Cezara; poprzednia pieśń, o takiej samej budowie zwrotek, co niniejsza, wyczekiwała boskiego zbawiciela, który zjawia się tutaj i którego poeta zwiastuje swemu ludowi.

1. tui plenum, tj. ἔνθεος (ἐνθουσιασμός), por. c. II 19, 6: pleno Bacchi pectore. 2. quae nemora = in quae nemora; — agor velox = rapior; — specus: jaskinia, grota (naturalna). 3. mente nova abl. qualit. do ego dom. z agor; — quibus antris = in quibus antris. 4. Caesaris decus opisanie osoby, podobnie jak: virtus Scipiadae (s. II 1, 72), Catonis virtus (c. III 21, 11), Herculeus labor (c. I 3, 36). 6. stellis (dat.) inserere: wcielić do gwiazd, por. c. I 1, 35: vatibus inseres, Ov. Met. XV 840 sqq.: hanc animam interea caeso de corpore raptam fac iubar, ut semper Capitolia nostra forumque divus ab excelsa prospectet Iulius aede; — consilio (consilium: obradujące zgroma-

dzenie, rada) dat. do inserere. 7. dicam insigne (acc. obi.): zanucę wzniosłą pieśń; — recens acc. obi.: niezwykłą, tj. którą zrodziło świeże natchnienie. 8. indictum ore alio: nieopiewaną przez niczyje usta, tj. której nikt jeszcze nie śpiewał, por. c. III 1, 2: carmina non prius audita; — non secus = non aliter. 12. lustratam=pererratam; ut w związku z poprzedniem non secus = quam, ac.; — devio: błąkającemu się na samotnej drożynie. 13. vacuom: bezludny, cichy, samotny. 14. libet = iuvat. 14. potens z gen.: władco, stróżu, por. c. I 3, 1: potens Cypri. 15. valentium łącz z vertere. 16. proceras: wysmukłe, wysokie; vertere = evertere (simplex pro composito): wyrywać z korzeniem, wywracać; — fraxinos: jesiony. 17. modus: rytm, melodja. 18. nil mortale: nic znikomego, marnego; — loquar=cantabo; — dulce periculum oksymoron. 19. Lenaeus (od ληνός = torcular: tłocznia, prasa): przydomek Bachusa, jako patrona winobrania i tłoczenia wina. 20. cingentem = et cingere; tempora: skronie; — pampinus: winna latorośl, liść winny.

Oda III 26.

Napróżno poeta starał się o pozyskanie względów Chloi: traci więc nadzieję zdobycia jej, jakkolwiek niedawno jeszcze odnosił na tem polu zwycięstwa, i postanawia zrezygnować ze służby Wenerze; zatem składa w jej świątyni broń, którą często zwyciężał. Lecz, gdy staje naprzeciw wizerunku bogini, zapomina, po co właściwie przybył, i prosi tę potężną władczynię serc ludzkich, aby przełamała dumę zuchwałej Chloi, uderzając ją choć raz swoim biczem.

1. vixi perf. praes.; — puellis dat. do idoneus. 2. militavi pod sztandarami Wenery, tj. staczałem boje miłosne, por. c. IV 1, 16: late signa feret militiae tuae (sc. Veneris); — non sine=cum. 3. defunctum (należy zarówno do arma, jak i do barbiton) bello (abl.): wysłużoną na wojnie, tj. która nigdy już o wojnie nucić nie będzie. 4. barbiton cf. c. I 1, 34. 6. ponite apostrofa do sług, biorących udział w procesji; — lucida: jasne. 7. funalia: pochodnie z wosku itp., używane podczas uczt. W świą-

tyni Wenery składali zapalczywi kochankowie pochodnie, dźwignie i topory, któremi niepokoili w nocy drzwi swoich przyjaciółek; — v e c t i s (veho): drąg, dźwignia (żelazna). 8. o p p o s i t i s: dla opornych. 9. o q u a e, szyk: o diva (= dea), quae beatam (= divitem) tenes (panujesz nad..., por. c. III 17, 8: tenuisse) Cyprum et Memphin carentem Sithonia nive. 10. M e m p h i s: starożytne miasto w półn. części środkowego Egiptu nad Nilem; tam czczono Wenerę w gaju Proteusza jako ξείνη Ἀφροδίτῃ; — c a r e n t e m S i t h o n i a (= Thracia) n i v e litotes, prozaicznie: gorące. Tracja leżała na północy i dlatego nawiedzały ją śniegi. 11. r e g i n a połóż po o (w. 9); — s u b l i m i = sublato, cf. c. I 1, 36; — f l a g e l l o cf. epd. 4, 11. 12. t a n g e, aby przełamać jej dumę; — C h l o ë n cf. c. I 23, 1; — s e m e l (przyzwal.) łącz z tange; — a r r o g a n t e m uzasadniająco w znaczeniu: gdyż jest dumna, zuchwała, ponieważ mną wzgardziła.

Oda III 28.

Corocznie dn. 23 lipca obchodził lud rzymski święto N e p t u n a *(Neptunalia)* nad brzegiem Tybru lub w Ostji nad morzem pod gołem niebem. Także Horacjusz święci ten dzień, nie w ciżbie ludu, lecz na swój sposób: już w jasne południe, zam. wieczorem o oznaczonej godzinie na *compotatio* i *comissatio*, wchodzi niespodzianie do mieszkania pięknej lutnistki *(citharistria)* Lydy i każe jej wydobyć z piwnicy dzban najlepszego wina, bo pragnie w tym dniu uroczystym razem z nią pić i śpiewać naprzemian przy dźwiękach lutni—aż ostatnia pieśń złoży hołd Wenerze i noc zapadnie.

1. p o t i u s tu: przedewszystkiem. 2. r e c o n d i t u m sc. in cellis vinariis: ukryte, schowane, przechowane, por. c. II 3, 8. 3. s t r e n u a enall. adi. zam. adv.: szybko, żwawo; — C a e c u b u m sc. vinum, cf. c. I 1, 19. 4. m u n i t a e s a p i e n t i a e sc. tuae; munita sapientia: opancerzona, oszańcowana mądrość; — a d h i b e v i m sc. vini Caecubi: zadaj gwałt..., przypuść szturm całą siłą, całym zasobem wina do..., tj. porzuć zbytnią powagę. 5. i n c l i n a r e sc. se: chyli się ku wieczorowi. Poeci opuszczają czasem zaimek

osobowo-zwrotny. 7. parcis: ociągasz się, zwlekasz; — deripere: zdjąć z góry na dół, wziąć, por. c. III 21, 7: descende; — horreo abl.=apotheca, cella vinaria: ze składu wina, z piwnicy, por. c. I 1, 9. 8. cessantem: ociągający się, ociężały, bo stoi w głębi piwnicy; odpoczywa więc przeszło lat 30, bo jego etykieta (nota) nosi imię konsula z r. 59 M. Kalpurnjusza Bibula; — Bibuli consulis amphoram = amphoram (cf. c. I 9, 8) vini Bibulo consule nati. W wyrazie Bibulus zawarta jest aluzja do picia. 9. invicem: naprzemian, kolejno. 10. viridis od barwy morza. 11. recines lyra = denuo canes lyra (przy dźwiękach lutni). 12. celeris hypall. adi. = celeria; — spiculum: strzała, por. c. I 15, 17. 13. summo (= extremo) carmine łącz z dicetur. 14. fulgentis cf. c. I 14, 19: nitentis; — tenet: włada, panuje nad..., por. c. III 17, 8. 15. iunctis oloribus (łabędź był ptakiem poświęconym Wenerze): w zaprzęgu łabędzim. Starożytni wyobrażali sobie Wenerę, jadącą w zaprzęgu łabędzim. 16. dicetur = cantabitur; — merita w prozie: debita; — nenia (cf. c. II 1, 38) tu=cantilena: pieśnią, piosenką, ponieważ noc kładzie kres uciechom i usypia.

Oda III 29.

List do Mecenasa w formie pieśni: poeta zaprasza swego dostojnego protektora do posiadłości sabińskiej. Zawarte w zaproszeniu Horacjusza wezwanie, aby Mecenas porzucił troski o państwo (w. 17-32) prowadzi tu niepostrzeżenie do wyznania przez poetę własnego poglądu na życie: nie trzeba troszczyć się o przyszłość, boć ona zależy od bogów, a raczej należy korzystać z obecnej chwili. Przecież szczęśliwcem mienić się może tylko ten, kto każdej chwili jest gotów umrzeć. Nie można zbytnio ufać Fortunie, gdyż jest zmienna (polskie przysłowie: fortuna kołem się toczy); zatem trzeba życie tak sobie ułożyć, aby można było nieprzychylny los zawsze znosić ze spokojem ducha.

Utwór dowodzi o *aequanimitas* Hor., opartej na filozofji epikurejskiej, a zarazem o jego bliskim stosunku z wysokim protektorem: z powodu tego podwójnego znaczenia jest umieszczony na końcu zbiorku ód, poświęconego Mecenasowi; zapewne powstała ta pieśń na krótki czas przed jego ukończeniem.

1. T y r r h e n a hypall. adi.=Tyrrhenorum, cf. s. I 6, 1; — p r o g e n i e s: potomku; — t i b i łącz z est. 2. n o n a n t e v e r s o c a d o (abl. loci) = cado ante non verso: w dzbanie, którego jeszcze nie nachylano, aby przelać zeń wino do mieszalników, a więc: w dzbanie jeszcze nietkniętym lub: łagodne wino (lene merum) w dzbanie jeszcze nietknięte; cadum (cf. c. I 35, 26) vertere: przechylać dzban, wlewając zeń wino do mieszalnika. 3. f l o r e = floribus. 4. p r e s s a b a l a n u s (= myrobalanum: żołędź) dosł. owoc balsamiczny, wyciskany na olejek, sam wprawdzie bezwonny, ale łatwo przyjmujący w siebie wonności, tu ogólnie: olejki. 5. i a m d u d u m oznacza niecierpliwość, z jaką Horacjusz oczekuje u siebie Mecenasa; — e r i p e t e m o r a e, tj. uwolnij się od tego, co cię zatrzymuje, przybywaj niezwłocznie. 6. n e c asyndeton przy wezwaniach dość często używane w łacinie; — u d u m (ściągn. z uvidum): wilgotny, por. c. I 7, 13: uda. 7. c o n t e m p l e r i s (cf. s. I 1, 67): przyglądaj się (ze swego wysoko położonego pałacu), nieobrazowo: przyjdź także raz do mnie. 8. T e l e g o n i i u g a = Tusculum, założone przez Telegona, syna Ulissesa i Kirki; — p a r r i c i d a e, gdyż zabił na Itace swego ojca, nie poznawszy go. 9. f a s t i d i o s a m c o p i a m: budzący wstręt przesyt, nadmiar dostatku, bogactw; przed fastidiosam połóż dlatego. 10. m o l e m p r o p i n q u a m n u b i b u s: pałac strzelający w obłoki, tj. turris Maecenatiana na collis Esquilinus; — a r d u i s hypall. adi. = arduam. 11. o m i t t e: anakruza jest tu krótka; — b e a t a e = divitis, tj. we wszystko (co należy do potrzeb i przyjemności życia) bogato zaopatrzonej. 12. f u m u m e t o p e s hendiadys: dymiący przepych (por. nasze dymiące kominy fabryk, źródło dostatków). Horacjusz ironizuje tu zagorzałość Mecenasa do bogatej Romy, która mu samemu od dłuższego już czasu się sprzykrzyła; — s t r e p i t u m na ulicach Rzymu. 13. g r a t a e sc. sunt; — v i c e s: zmiany. 14. m u n d a e: chędogie, schludne, skromne; — p a r v o s u b l a r e: pod opieką małego boga domowego, zatem: w chacie, pod niską strzechą. 15. s i n e a u l a e i s (sc. suspensis) e t o s t r o (sc. strato): bez kotar i nakryć stołowych; aulaea: zasłony, kotary, kobierce, dywany, któremi bogaci Rzymianie

ozdabiali ściany swych pokojów jadalnych; ostrum (właść.: ostryga, muszla, przen.: płyn ze ślimaka morskiego, barwiącego purpurowo, purpura, szkarłat): nakrycie szkarłatne (vestis stragula), którem pokrywano lectus tricliniaris. 16. sollicitam: zasępione, zachmurzone; — explicuere (perf. gnom.) sc. divitibus: wygładziły, rozchmurzyły, wypogodziły. 17. clarus: jasno świecący; — occultum aż do swego wzejścia, przedtem niewidzialny; — Andromedae pater=Cepheus, król egipski, który wraz z małżonką swą Kassjopeą został umieszczony między gwiazdami. Jego konstelacja, wschodząca dn. 9 lipca wieczorem, zapowiadała gorące lato. 18. furit: szalenie przypieka, przygrzewa, dokucza. 19. vesani (= male sani) Leonis: wściekłego, szalonego Lwa. Słońce wstępuje w znak Lwa dn. 20 lipca. 20. dies siccos: posuchę; referente= adducente. 21. languido: zmęczoną, ociężałą, osłabioną, gnuśną, ospałą wskutek upału słonecznego. 22. horridi= hirsuti: kosmatego, szorstkiego. 23. dumeta cf. c III 4, 63. 24. ripa sc. rivi (w. 22); vagis: niestałych, tam i ówdzie wiejących. 25. tu z emfazą. 26. urbi łącz z parent; — sollicitus: niespokojny, stroskany, strapiony. frasobliwy. 27. Cyro dat. przy pass.=a Cyro. 28. Bactra (orum): miasto w Azji Wschodniej; w stronie płd.-wsch. graniczyło z Indjami; należało ono niegdyś do państwa Cyrusa, a za czasów Augusta częściowo do Partów; — discors poet.: wrogo usposobiony, właść.: niezgodny, niezgadzający się. 29. prudens (asyndeton adversativum) enall. adi.: lecz mądrze (c. I 3, 22). 30. caliginosa (caligo) nocte: mglistą nocą, obrazowo o niepewnej przyszłości; — premit: otacza, okrywa, por. c. I 4, 16. 31. ultra fas = plus iusto. 32. trepidat (lęka się, obawia się. troska się) sc. futurum tempus; — quod adest=praesens tempus. 33. conponere: układać, porządkować; — aequos = aequo animo; — fluminis sc. Tiberis. 34. ritu: zwyczajem; — feruntur: toczy się; — medio aequore abl. modi: środkiem powierzchni wody mian. tak, że gładka powierzchnia wody (aequor) jest w środku koryta. 35. delabentis (właść.: spadającej z góry, pły-

nącej): wpadającej do...; — E t r u s c u m indywidualizacja; wiersz nadmiarowy z elizją przed samogłoską następnego wiersza. 36. a d e s o s sc. vi aquarum: podmulone, spłókane. Zwróć uwagę na malownicze polysyndeton, naśladowane z Owidjusza: flumina... cumque satis arbusta simul pecudesque virosque tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris (Met. I 285 sqq.). 37. s t i r p i s r a p t a s: drzewa z korzeniami wyrwane; — p e c u s zbiorowo: obory. 38. n o n s i n e = cum. 39. c l a m o r e: rykiem, rozlegającym się po... 40. f e r a: straszna; — d i l u v i e s: powódź roz. Tybru; — q u i e t o s a m n i s, tj. dopływy Tybru, jak: Nar i Anio. 41. i r r i t a t: pobudza, by z brzegów wystąpiły; — p o t e n s s u i = ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ: władnąc sobą, panując nad sobą. 42. l a e t u s enall. adi. zam. adv.; — d e g e t sc. aetatem; — i n d i e m = καθ' ἡμέραν: z dnia na dzień, codziennie; zwykle in dies lub in dies singulos. 43. d i x i s s e tłumacz: dicere; — v i x i perf. praes.: użyłem życia. 44. p o l u m tu = caelum, cf. c. I 28, 6; — P a t e r cf. c. I 2, 2; — o c c u p a t o: niechajże otoczy, zasłoni, oblecze. 45. p u r u s: niezachmurzony, świecący; — i r r i t u m (irritus=in+ratus: nieważny, bezskuteczny, bezowocny) e f f i c i e t: udaremni, zniszczy, zniweczy, w niwecz obróci. 46. q u o d c u m q u e r e t r o (w tyle) e s t: cokolwiek się stało, minęło, czegośmy użyli. 47. d i f f i n g e t: przekształci, odmieni, zmieni; — i n f e c t u m r e d d e t: cofnie. 48. v e x i t = advexit: przyniosła. 49. s a e v o l a e t a n e g o t i o: kochająca się w okrutnych przestępstwach. 50. l u d u m l u d e r e (paronomazja) p e r t i n a x = pertinaciter ludens ludum: uporczywie wyprawiająca harce, igrzyska, igraszki („igrzyska losu"); ludere inf. poëticus; — i n s o l e n s: niezwykły, nadzwyczajny, okropny. 51. t r a n s m u t a t dobitnie=mutando efficit; — h o n o r e s cf. c. I 1, 8. 53. m a n e n t e m sc. Fortunam: jak długo trwa, sprzyja, zostaje przy mnie; — s i = sin. Horacjusz wcale nie używa sin; — c e l e r e s q u a t i t (rusza, macha) p e n n a s (= alas), tj. odlatuje; — m e a z naciskiem. 55. i n v o l v o jakby w płaszcz. 56. s i n e d o t e = velut honestam uxorem sine dote; mędrzec nie szuka posażnej, lecz tylko uczciwej kobiety.

57. non est meum: nie jest moim zwyczajem; — mugire: skrzypieć, por. c. I 14, 6: gemant; — Africis procellis (abl. instr.) hypall. = Africi procellis fractus. 58. malus cf. c. I 14, 5; — miseras: żałosnych, nędznych, litość wzbudzających. 59. decurrere zwykle descendere: uciekać się; — pacisci sc. cum dis: układać się, zawierać umowę. 61. avaro: zachłannemu, nienasyconemu. 62. biremis praesidio scaphae (czółna, łódki) tutum alegorja=o własnych siłach. 63. per Aegaeos tumultus poet.=per tumultus maris Aegaei: przez bałwany (wzburzone fale) morza Egejskiego. 64. aura sc. secunda; — geminus Pollux: dwoista gwiazda Polluksa = Castor i Pollux, Dioskurowie, por. c. I 3, 2: fratres Helenae. Poeta, opisując tutaj (w. 61-64) podróż morską, rozumie przez nią podróż przez życie.

Oda III 30.

„Ukończyłem swoje nieśmiertelne dzieło: także po śmierci nie przestanę żyć, a moja sława nie zgaśnie, dopóki Rzym istnieć będzie; mówić o mnie będą, że ja, syn Apulji, pierwszy zaśpiewałem eolską pieśń na italskiej lutni. Dlatego, Muzo, bądź dumna ze mnie i uwieńcz moje skronie apollinijskim wawrzynem".

Jest to jakby napis na pomniku, który poeta wystawił sobie, tak samo, jak inni używają swego bogactwa i potęgi, aby już za życia stawianiem posągów lub budowaniem olbrzymich nagrobków zapewnić sobie trwałą pamięć. Epilog trzech ksiąg ód należy rozumieć jako przeciwieństwo do prologu I 1: dlatego takie same metrum asklepjadejskie, nie spotykane zresztą w tych księgach; gdy jednak poeta w prologu wystąpił wobec swego dostojnego przyjaciela skromnie i pełen oczekiwania, to w epilogu patrzy w przyszłość pewien siebie i z dumą. Zob. obj. do c. I 1.

Por. zakończenie Przemian Owidjusza (Met. XV 871 sqq.):
Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
Cum volet illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum.
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
ore legar populi, perque omnia saecula fama,
si quid habent veri vatum praesagia, vivam.

1. e x e g i = peregi, perfeci, absolvi: wystawiłem, wybudowałem, dokonałem, wykończyłem; exegi monumentum przypomina napisy nagrobkowe, w których czytamy: monumentum absolvi, mihi hoc monumentum feci itp; — a e r e = signis (statuis) aeneis sc. victorum; — p e r e n n i s: roczny, rok trwający, przen. trwały. 2. s i t u s (us): Horacjusz, opierając się na utartej formułce napisów nagrobkowych hic situs est (por. „Tu spoczywa“), użył śmiało tego rzeczownika w znaczeniu grobu, jak Wergiljusz wprowadził w równem znaczeniu wyraz sedes. Już starożytny objaśniacz mówi, że piramidy są grobowcami królów egipskich. Według niektórych objaśniaczy situs = squalor (εὔρως): pleśń, zbutwiałość, zaśniedziałość, a zatem monumentum regali (hypall. adi. = regalium) situ pyramidum altius = monumentum regalibus pyramidibus situ obductis altius: *pomnik* wyższy od królewskich piramid pokrytych pleśnią, przyczem regalis situs tworzy oksymoron: „zbutwiała wspaniałość“; — p y r a m i s (idis): piramida, szczeg. egipska wysoka aż do 450 stóp. 3. q u o d względno-skutkowe; — e d a x: żarłoczny, pożerający, tu: niszczący; — i m p o t e n s sc. sui: niepohamowany, niewładnący sobą, szalony, rozpasany, gwałtowny, por. c. I 37, 10. 4. d i r u e r e: rozwalić, zburzyć, zniszczyć; — i n n u m e r a b i l i s hypall. adi. = innumerabilium. 5. s e r i e s (ei): łańcuch, szereg; — f u g a t e m p o r u m w prozie = fugientia tempora: szybki bieg czasów. 6. n o n o m n i s m o r i a r uzasadnienie poprzedzającego, por. c. II 20; — m u l t a q u e cf. c. II 12, 9: tuque; multa: przeważna, lepsza cząstka mojej istoty, mojego „ja“, tj. duch. 7. v i t a b i t L i b i t i n a m: uniknie śmierci, nie zejdzie do grobu, por. c. III 3, 16: fugit Acheronta; — u s q u e (ciągle) łącz z crescam a zarazem z recens: sława poety przechodzić będzie z jednego pokolenia potomnych na drugie, a każde będzie ją pomnażało, gdyż jego pieśni zawsze działać będą jako „wiecznie młode“; — p o s t e r a = posterorum. 8. r e c e n s: odmładzając się, jako „wiecznie młody“; — C a p i t o l i u m s c a n d e t w prozie: Capitolium ascendet sc. sacrorum faciendorum causa. Jowiszowi Kapitolińskiemu składa każdy obywatel śluby i ofiary, w imieniu zaś rzeczypospolitej kapłani, których najznako-

mitsze kolegja wymienia tu Horacjusz: pontyfików i westalek. 9. *virgine* sing. pro plurali=virginibus sc. Vestalibus, których było sześć; *pontifex* sing. pro plurali=pontifices. 10. *dicar* (sc. a posteris) łącz z princeps deduxisse: sławić mnie będą, będę na ustach wszystkich;—*qua* sc. regione, parte: gdzie;—*violens*: gwałtowny, burzliwy; — *obstrepit*: szumi. 11. *pauper aquae* (gen. relationis): ubogi w wodę. 12. *regnavit* z gen. na wzór składni greckiej (ἀνάσσειν, ἄρχειν, βασιλεύειν τινός): panował nad...;—*ex humili potens*=humili loco natus, sed potens (jako wieszcz) vi ingenii mei, dopowiedzenie do ego, które jest zawarte w dicar. Poecie zarzucano niskie pochodzenie: pauperum sanguis parentum (c. II 20, 5-6), quem rodunt omnes libertino patre natum (s. I 6, 46). 13. *princeps* = primus jako inventor, twórca; *Aeolium carmen* brachylogja=modos Aeolii carminis: pieśń eolską Alkajosa i Safony, tzn. że poeta przeszczepił lirykę grecką na grunt italski. 14. *deducere* właściwie o tkaninie: wyciągać, wysnuwać nić; przeniesione na kompozycję poetycką: sprowadzić, przenieść, zastosować, przeszczepić; — *modi*: miary wierszowe, rytmy. 14. *sume superbiam* (przeciwstawienie: ponere superbiam) wniosek: Dlatego... Horacjusz zawdzięcza Muzie swą sławę, którą pozyskał dzięki zdolnościom poetyckim, jakiemi go ona obdarzyła. 15. *quaesitam* = acquisitam, quam quaesivi: pozyskaną, nabytą, zdobytą; — *Delphica* = Apollinari (c. IV 2, 9). 16. *cinge*: wieńcz, uwieńcz; — *volens* = libens, libenter: łaskawie; — *Melpomene* ogólnie = Muzo!

Oda IV 1.

„Jestem za stary, aby kochać! Oszczędzaj mnie, Wenero! (w. 1-8) Wprowadź się do pałacu Paula Maksyma, który twoją wizytę lepiej oceni, aniżeli ja! (w. 9-32)—Jednak ach, łudzę się, nie jestem przecież za stary, aby kochać (w. 33-40).“

Z tego powodu że dla piewcy biesiad i walk dziewic tworzenie wierszy i kochanie jest jedno, uzasadnia odrodzenie się erotycznego usposobienia zarazem powrót do liryki: dlatego ten utwór jest umieszczony na czele nowej księgi pieśni, opublikowanej w dziesięć lat po ukazaniu się pierwszego zbiorku ód; pobudkę do napisania niniejszej ody dało prawdopodobnie życzenie poety, aby złożyć hołd Paulowi Fabjuszowi Maksymowi, jednemu z najdostojniejszych i najzdolniejszych młodych członków szlachty rzymskiej.

Paulus Fabius Maximus urodził się w r. 44, w trzydziestym trzecim roku życia, tj. w r. 11, piastował urząd konsula. Później poślubił Marcję, krewną Augusta, do którego najbliższych zaufanych należał (Tac. ann. I 5) jeszcze w r. 14 po Chr., w roku śmierci obydwóch.

1. intermissa: przerwane; — diu, gdyż trzy poprzednie księgi ód wyszły już w r. 23. 2. bella poeta porównywa miłość z wojną, por. c. III 26, 2: militavi non sine gloria, Ov. am. I 9, 1: militat omnis amans, et habet sua castra Cupido; — moves: budzisz, wzbudzasz, wzniecasz; — parce sc. bella movere: przestań. 3. non sum sc. tam puellis idoneus. 4. regno jak regit c. III 9, 9; — Cinara: wcześnie zmarła przyjaciółka Horacjusza, pierwsza i prawdziwa jego miłość, opiewana w odach przez poetę jako Glycera (c. I 19, 5; 30, 3. III 19, 28) lub Lalage (c. I 22, 10); — desine, dulcium aliteracja. 5. Cupidinum meton.=amorum. 6. circa lustra (=quiennia) decem sc. me; — mollibus imperiis abl. instr. do flectere. 7. iam durum = quippe iam durum: zwłaszcza już nie-

wzruszonego, nieugiętego. 8 revocant, gdyż zabłądziłaś. 9. tempestivius: stosowniej; — in domum comissabere (comissari właść.: hulać do późnej nocy): odbędziesz uroczysty wjazd do domu (pałacu), zawitasz przed mieszkanie. 10. purpureis (cf. c. III 3, 12) ales oloribus (cf. c. III 28, 15): sama Wenera, której łabędzie pożyczają swoich skrzydeł, jest nazwana ales. 12. torrere poet. zam. accendere = quod torreas, zależy od idoneum; — iecur: wątroba jako siedziba namiętności, tu: serce. 13. decens: piękny, uroczy, powabny. 14. pro sollicitis non tacitus (litotes) reis: wymowny obrońca strapionych winowajców. 15. centum puer artium (gen. qualit.): jako mistrz w niezliczonych sztukach. Paulus Fabius Maximus był znacznie młodszy od Horacjusza, dlatego nazywa go poeta chłopcem (puer). 16. signa: sztandary, por. w w. 2: bella. 17. quandoque zam. quando; — potentior łącz z muneribus (=quam munera). 18. largi: hojnego, szczodrego, bogatego, szafującego złotem; — riserit bezwzględnie: zatriumfuje; — aemuli: współzawodnika, rywala. 19. Albanos prope, szyk: te ponet prope Albanos lacus. W pobliżu Albańskiego jeziora (dziś Lago di Albano) posiadał Paulus własną willę; — te ponet marmoream = tibi (Veneri) statuam marmoream ponet (wystawi). 20. sub trabe (= tecto) citrea: w świątyni z cedru. Drzewa cedrowego (citrus) używano przeważnie jako materjału budowlanego, gdyż odznaczało się nadzwyczajną trwałością. 21. naribus (jako wyrażenie plastyczne można w przekładzie opuścić) ducere: wciągać w siebie, napawać się. 22. lyraeque, szyk: et delectabere carminibus mixtis lyrae et Berecyntiae tibiae non sine fistula (=et fistulae); — lyrae et Berecyntiae tibiae (cf. c. III 19, 18) genetivi do carminibus. 24. carmina: melodje, pienia. 25. bis die, tj. rano i wieczorem. 26. teneris cf. c. I 21,1. 27. candido: nadobną, piękną, srebrzystolśniącą. 28. in morem Salium cf. c. I 36, 12; — ter cf. c. III 18, 16; — quatient humum cf. c. I 4, 7. 29. me asyndeton adversativum; — femina sc. iuvat. 30. animi (cf. c. I 16, 28) mutui gen. obi. do spes; —

credula: czcza, płonna. 31. certare (walczyć o pierwszeństwo, współzawodniczyć, rywalizować) sc. cum sodalibus; — mero abl. relationis do certare. 32 vincire= coronare; — novis = recentibus. 35. facunda łącz z lingua; — parum łącz z facunda; — decoro silentio abl. modi; wiersz nadmiarowy z elizją w wyrazie decoro przed samogłoską następnego wiersza. 36. inter verba: w toku mowy; — cadit: ustaje, zacina się, milknie. 38. iam... iam poet. = modo... modo; — captum teneo sc. te; — volucrem cf. c. I 34,8. 40. aquas volubilis (epitheton ornans) sc. fluminis; — dure: okrutniku.

Oda IV 2.

Na wiadomość o haniebnej klęsce, którą Sygambrowie z sąsiedniemi ludami germańskiemi zadali M Loljuszowi w Galji, opuścił August w r. 16 Rzym, aby osobiście odzyskać utraconą sławę. Lecz nie przyszło do nowej bitwy, gdyż Sygambrowie ustąpili, zawarli pokój i dali zakładników. W Rzymie oczekiwano natychmiastowego powrotu Augusta, ponieważ przyrzekł senatorom, że krótki czas tylko będzie bawił poza granicami państwa (c. IV 5, 3); czyniono więc przygotowania do uroczystego przyjęcia cesarza, a także spodziewano się triumfu: już stroili poeci swoje lutnie, aby sławić, jak zwykle, zwycięzcę i święto zwycięstwa. Bardzo blisko stojący Augusta Jullus Antonius zwrócił się w r. 16 do Horacjusza z prośbą, aby święcił w pieśni oczekiwany triumf cesarza, lecz Hor. odmówił tej prośbie. Tak szczytne zadanie według poety mógłby spełnić z pośród liryków jedynie drugi Pindar, ale niestety takiego niema i nie może wcale być: „haniebnie spełznie na niczem każda próba dorównania Pindarowi, który na wszystkich polach wzniosłej liryki, czyto w tworzeniu dytyrambów i hymnów, czyto epinikjonów i trenów, zasłużył na palmę zwycięstwa za swoją potężnie płynącą pieśń (w 1-24). Wszak bez trudu wzbijał się on w górę do wysokości chmur, tak często próbując swego lotu: w długiej skrzętnej pracy, jak pszczoła zbiera miód, tworzę swoją pieśń w samotnym gaju muz w Tyburze i dokoła brzegów Anjenu (w. 25-32). Lecz moja pieśń jest zbyteczna, gdyż ty, Antonjuszu, w poemacie bohaterskim będziesz opiewał Cezara, a gdy on, ten najwspanialszy dar bogów, ciągnąć będzie w triumfie na Kapitol, będziesz opiewał radość w uroczyste szaty przystrojonego Rzymu: wtedy ja także zanucę głośno swój wierszyk, w poczuciu wielkiego szczęścia z powodu powrotu do ojczyzny Cezara, pozdrowię z całym ludem ciebie, triumfie, i podaruję bogom kadzidło: a wówczas my obaj spełnimy swoje śluby przez złożenie bogom ofiary dziękczynnej, ty — dużej, a ja — małej (w 33-60).“

Uroczystość, którą Horacjusz święci w duchu, nie odbyła się: kiedy August po latach, dn. 6 lipca r. 13, wrócił nareszcie do ojczyzny, unikał wszelakiego uroczystego przyjęcia. Senat postanowił na cześć szczęśliwego jego powrotu do ojczyzny wznieść *ara Pacis Augustae*: o tym zamiarze oczywiście nic nie wie jeszcze niniejszy utwór. Jego adresat, Iullus Antonius, urodzony w r. 44 lub 43, był synem triumwira i Fulwji; wychowywany w Rzymie przez swoją macochę Oktawję był uważany całkowicie za członka julijskiego domu. Sam był poetą-dyletantem. August zasypywał go zaszczytami; według historyka Wellejusza Paterkula (II 100), żyjącego za czasów Tyberjusza, August zaszczycił Antonjusza kapłaństwem, preturą (w r. 13), konsulatem (w r. 10) i prowincjami, a także połączył się z nim najściślejszym związkiem powinowactwa przez danie mu za żonę Marcelli, córki swojej siostry. W r. 2 przed Chr. Antonjusz został stracony, gdyż zalecał się do Julji.

1. aemulari: współzawodniczyć, rywalizować. 2. Iulle (dwuzgł.) ten voc. połóż na czele przekładu; — ceratis pennis abl. do nititur: na skrzydłach woskiem sklejonych; — ope Daedalea (= Daedali): sztuką, ręką Dedala. 3. nititur: wznosi się, wzbija się, próbuje lotu; vitreo: kryształowemu; — daturus: aby... 4. nomina poet. plur. pro singulari (synekdoche). 5. amnis sc. fervet; — imbres quem = quem imbres. 6. notas cf. c. I 2, 10; — aluere: powiększyły, wezbrały. 7. fervet et ruit hendiadys: burzliwie płynie (dynamiczne użycie czasownika); — profundo ore: pełnym potokiem myśli. 9. laurea Apollinari: gałązką wawrzynową, wieńcem wawrzynowym, poświęconym Apollinowi. Wawrzyn, poświęcony Apollinowi, zdobił skronie poetów; — donandus: którego należy nagrodzić. 10. audacis: śmiałe polotem; — nova = numquam audita; — dithyrambus: dytyramb, śpiew chórowy i taneczny, wykonywany podczas uroczystości Dionizosowych; udoskonalił go Arjon (ok. r. 624). 11. devolvit: tworzy; — numeri lege soluti: rytmy prawem nie krępowane; — fertur: toczy, wypowiada, płynie. 13. deos regesque w peanach, hymnach i enkomjach (ody, mowy pochwalne); — canit: opiewa, sławi. 14. sanguinem poet. = progeniem; — per: zapomocą, za pośrednictwem; — cecidere... cecidit anafora: zginęli... zginął; — iusta = merita, jak

w c. I 12, 54. 17. E l e a=Olympiaca, gdyż Olimpja leżała w Elidzie. 18. p a l m a cf. c. I 1, 5; — c a e l e s t i s: podobnych do bogów (ἰσοθέους), okrytych chwałą nieśmiertelną;—p u g i l e m: szermierza, walczącego na pięści, boksera, opatrzonego w rękawice rzemienne, por. s. II 3, 30; — e q u o m poet. zam. zwycięzców w zapasach konnych. 19. d i c i t=cantat, celebrat;—s i g n i s=statuis. 20. m u n e r e, tj. epinikjonem (nagroda za zwycięstwo lub walkę) na cześć szermierzy w walce na pięści i zwycięzców w zapasach konnych; — d o n a t: nagradza. 21. f l e b i l i = flenti, cf. c. I 3, 22: dissociabili;—i u v e n e m v e (ve=sive) e t v i r i s hendiadys: młodzieńca w kwiecie wieku; — r a p t u m= praematura morte ereptum. 22. p l o r a t w swoich trenach; — a n i m u m q u e m o r e s q u e a u r e o s: złote serce i przednie (tj. jaśniejące chwałą) obyczaje. Wiersz nadmiarowy z elizją przed samogłoską następnego wiersza. 23. e d u c i t i n a s t r a: wynosi, wywyższa, tj. sławi, uświetnia. 24. i n v i d e t: wydziera. 25. m u l t a a u r a = magna vis aurae: pełny prąd powietrza, obfite powietrze;—D i r c a e u m c y c n u m=Pindarum Thebanum, od Dirce, źródła i strumyka w Beocji w pobliżu Teb. Poetów porównywano często z łabędziami (cycnus, w prozie: cygnus), gdyż one były poświęcone Apollinowi i posiadały rzekomo dar śpiewania, por. c. IV 3, 19-20. II 20;—l e va t: podnosi do góry, wzbija do góry. 26. t e n d i t, szyk: quotiens tendit in altos nubium tractus, tj. ilekroć usiłuje wzbić się w górne obłoków krainy. 27. a p i s M a t i n a: pszczółka matyńska, od góry Matinus w Apulji, ojczyzny Hor., bogatej w zioła. 28. m o r e m o d o q u e aliteracja. 29. c a r p e r e: zbierać, wysysać, jak w jęz. gr. δρέπεσθαι; — t h y m a u Hor. tylko w plur.: macierzanka, tymian; — p e r l a b o r e m p l u r i m u m: mozolnie, z bardzo wielkim trudem. 31. T i b u r i s należy do nemus i do ripas; — r i p a s sc. Anienis pod Tyburem; — o p e r o s a= laboriosa, jak w c. III 1, 18; — p a r v o s: bez zdolności, bez natchnienia; — f i n g o: tworzę. 33. c o n c i n e s: opiewać, sławić będziesz, odnosi się do Antonjusza z w. 26; — m a i o r e p l e c t r o (cf. c. I 26, 11): o pełniejszem uderzeniu, o silniejszym tonie; z muzyki przeniesione na treść

śpiewu: w poemacie o wyższym nastroju, tj. w epopei, gdyż Antonjusz był poetą epicznym, w poemacie bohaterskim. 34. quandoque zam. quando, jak w c. IV 1, 17. 35. sacer clivus: stroma część wznoszącej się ku Kapitolowi Viae Sacrae, którędy posuwały się pochody triumfalne na Kapitol; — merita: zasłużonym, należnym; — decorus = ornatus 36. fronde = corona. 37. quo sc. Caesare. 38. boni = propitii, jak w c. IV 5, 1. 39. aurum priscum poet. = auream aetatem. 41. concines anafora z w. 33; — laetos dies = festos dies. 42 publicum ludum: powszechne święto, uroczystość, urządzona przez lud i senat z powodu szczęśliwego powrotu Augusta; — super = de; — inpetrato sc. a dis; inpetratus: uzyskany, wyjednany (od bogów przez modły i ofiary), ubłagany. 43. fortis bohaterskiego; — forum litibus orbum: rynek od procesów wolny, tj. w odświętne szaty przystrojony. 46. accedet przyłączy się; — bona = magna; — sol = dies. 47. recepto (= recuperato) Caesare abl. abs. w znaczeniu przyczynowem, por. c. II 7, 27: recepto amico. 49. is, tj. Augustus; — procedit w pochodzie triumfalnym; — „io triumphe“ wyrazy te nader malowniczo powtórzone, aby przedstawić wrzawę radosną tłumów, idących za triumfalnym pochodem i ciągle wołających: „io triumphe!” 51. dabimus: poświęcimy, złożymy w ofierze. Do tego wyrazu należy jako dopowiedzenie civitas omnis; — divis = deis. 52. tura: kadzidła. Na ulicach i placach, przez które posuwał się pochód triumfalny, wznosił się dym kadzideł. 53. vaccae cf. c. II 16, 34. 54. tener: młody; — solvet sc. voto; te decem tauri totidem vaccae (sc. solvent), me solvet vitulus (cielę) = tu solves te tauris, ego me solvam vitulo, tzn. ty dopełnisz ślubu itd.; — relicta matre, tj. odzwyczajone, odsadzone od matki. Szyk: qui relicta matre largis herbis iuvenescit. 55. largis herbis = in largis herbis: na bujnych pastwiskach; — iuvenescit: wyrasta (na byka). 57. fronte curvatos, szyk: imitatus (sc. vitulus) fronte curvatos ignis lunae referentis tertium ortum niveus videri, qua notam duxit; — curvati ignes lunae: wygięty sierp księżyca. 58. tertium referentis or-

t u m: w trzecim dniu po nowiu, w którym sierp księżyca jest jeszcze słaby. 59. q u a sc. luna: w którym; — n o t a m: znak, znamię; — d u x i t: dostał, otrzymał, odnosi się do białego znamienia na czole w postaci małego półksiężyca, opisanego w w. 57 i 58; — n i v e u s v i d e r i (inf. celu, por. c. I 2, 8): aby wyglądać, jak śnieg. 60. c e t e r a acc. relationis: zresztą; — f u l v o s: płowy.

Oda IV 3.

Nie łatwo było lirykowi Horacjuszowi znaleźć u swego ludu uznanie, którego tak gorąco pragnął, jak każdy artysta; jeszcze list (I 19), pisany do Mecenasa w r. 20, stwierdza z goryczą, że wprawdzie jest ceniony skrycie i utwory jego są czytane, lecz publicznie nie wspomina się wcale o nim Teraz nareszcie wzeszła zorza jego światowej sławy. Wykonanie pieśni sekularnej w r. 17 zwróciło na niego oczy całego Rzymu, było przygrywką do tego, co miało nastąpić. Obecnie uwielbia go młode pokolenie jako mistrza i nauczyciela sztuki; zazdrość, od której tyle w życiu nacierpiał, zaczyna powoli ustępować; już poznaje go także lud jako liryka rzymskiego. Tak więc zaczyna się urzeczywistniać to, co przepowiedział poeta z wyzywającem poczuciem własnej wartości w odzie III 30, będącej epilogiem pierwszego zbiorku pieśni. Czuje, że musi to wypowiedzieć: ale teraz jest jego duma dalej niż kiedykolwiek od pychy, że to, co mu danem było do spełnienia, jest jego własną zasługą, wyraźniej niż dotychczas odczuwa poeta swój talent jako łaskę Muzy. Wobec tego pieśń triumfalna przybiera postać modlitwy dziękczynnej do M e l p o m e n y, w której łaskę i potęgę oddawna ufał poeta (w. 1-12) i której oddaje teraz w pobożnem nastroju cześć za sławę, jaką zdobyła jego poezja (w. 13-24).

1. M e l p o m e n e ten voc. połóż na czele przekładu; — s e m e l: raz (na zawsze). 2. n a s c e n t e m: w chwili urodzin; — p l a c i d o: łaskawem; — l u m i n e = oculo; — v i d e r i s: spoglądasz. 3. l a b o r I s t h m i u s (=in ludis Isthmiis): trud w zapasach istmijskich, urządzanych na cześć Pozejdona na korynckim Istmie. 4. c l a r a b i t poet. = nobilitabit; — p u g i l e m orzeczeniowo: jako szermierza w walce na pięści, ogólnie: zapaśnika, por. c. IV 2, 18; — n o n łącz z ducet; — e q u o s: rumak, o czworosprzęgach; — i n p i g e r: dziarski. 5. d u c e t: powiezie na

tor wyścigowy;—A c h a i c o=Graeco. 6. v i c t o r e m orzeczeniowo; — r e s b e l l i c a=res bello gestae: czyny wojenne, sława wojenna; — D e l i i s (=Apollineis) f o l i i s, tj. wawrzynem, którym wieńczono na Delos zwycięzców w odbywanych co pięć lat na cześć Apollina Deljach. 7. d u c e m orzeczeniowo. 8. t u m i d a s hypall. adi. = tumidorum: dumnych, zuchwałych, hardych, nadętych pychą, butnych; — c o n t u d e r i t coni. perf.: złamał, starł na proch; contundere (tudi, tusum): rozbić, roztłuc, przen.: złamać, zniszczyć, upokorzyć. 9. o s t e n d e t sc. illum, tj. zaprowadzi w triumfie na... 10. s e d q u a e, szyk: sed aquae, quae Tibur fertile praefluont;—p r a e f l u o n t= praeterfluunt: płyną obok, oblewają. 11. s p i s s a e hypall. adi. = spissorum; — c o m a e = folia, frondes, cf. c. I 21, 5. 12. f i n g e n t=facient, reddent; — A e o l i o c a r m i n e: przez pieśń eolską, por. c. III 30, 13. 13. p r i n c i p i s u r b i u m: królowej miast, stolicy świata. 14. d i g n a t u r: uważa za godnego, z inf. ponere; — s u b o l e s: młodzież, por. c. III 13, 8; — a m a b i l i s hypall. adi. = amabilium: wdzięcznych, miłych. 15. v a t u m cf. c. I 1, 35; p o n e r e (=inserere, c. I 1, 35) m e: zaliczyć mnie w poczet (inter choros); — c h o r o s cf. c. III 4, 25. 16. d e n t e m o r d e o r i n v i d o: trapi, gryzie mnie zawiść. 17. o t e s t u d i n i s, szyk: o Pieri, quae dulcem strepitum testudinis (cf. c. I 32, 14) temperas; a u r e a e: złotostrunnej. 18. d u l c i s: przyjemny, miły; — s t r e p i t u s: szmer, dźwięk, ton; — t e m p e r a s: kierujesz, grasz, wydobywasz. 19. m u t i s q u o q u e (stopniująco) p i s c i b u s, gdyż poezja liryczna nie miała przed Horacjuszem swego przedstawiciela. 20. d o n a t u r a=quae donare possis, cf. c. II 6, 1; — c y c n i cf. c. IV 2, 25; s o n u m: głos. 21. t o t u m m u n e r i s, szyk: totum hoc est tui muneris (=beneficii): wszystko to, całe to wyszczególnienie jest twoją łaską, twojem dobrodziejstwem. 22. q u o d: że; — m o n s t r o r d i g i t o p r a e t e r e u n t i u m = praetereuntes digito me monstrant (oznaka chwały). 23. R o m a n a e f i d i c e n l y r a e: jako na liryka rzymskiego; fidicen (inis, od fides+canere): lutnista. 24. s p i r o: tworzę wiersze, mam natchnienie poetyckie

(spiritus poëticus), właść.: żyję, oddycham;—t u o m e s t = muneris tui est (w. 21): jest twoją zasługą, tobie jedynie zawdzięczam.

Oda IV 4.

„Podobnie jak orlę, którego wrodzona siła wcześnie wypędziła z gniazda, wysoko w powietrze, po własną zdobycz, a nakoniec do walki ze smokiem, odwiecznym nieprzyjacielem, albo jak sarna, która widzi na bujnym wygonie lwiątko zamierzające rzucić się na nią—takim widzieli Druzusa w wojnie Windelikowie, których prawice od najdawniejszych czasów zbroi topór Amazonek i którzy, doznając od Druzusa ciągłych klęsk, przekonali się, na co zdobyć się może stalowa odwaga młodych Neronów pod ojcowską opieką Augusta (w. 1-28). Przecież bohaterskiego ducha także dziedziczy się po ojcach, wrodzone zdolności doskonali nauka, należyte zaś wychowanie hartuje siły duszy, a gdy wyrodnieją obyczaje, występki hańbią szlachetne serca (w. 29-36). Wiele zawdzięczasz, Rzymie, Neronom: świadczy o tem bitwa pod Seną w Umbrji (r. 207), zakończona porażką Hazdrubala; wtedy to po raz pierwszy od najazdu Afrów uśmiechnęło się znowu do Lacjum zwycięstwo, które dotąd pozostało mu wierne (w. 37-49). Zatem musiał Hannibal zwątpić o swojem i swego ludu zwycięstwie i osobiście poświadczyć o przewadze nad sobą Rzymian, o ich niezachwianej waleczności i o wielkim harcie ducha pokonywujących każde niebezpieczeństwo Klaudjuszów, którymi opiekują się łaskawi bogowie (w. 50-76)".

W r. 15 postanowił August, ażeby zabezpieczyć północną granicę Italji od czyniących spustoszenia wypraw zbójeckich niepodległych ludów alpejskich, stanowczo je podbić. Przedewszystkiem pasierb cesarza, D r u z u s K l a u d j u s z N e r o, dwudziestotrzechletni wówczas młodzieniec, zadał Windelikom, którzy ruszyli na jego spotkanie ze swoich na północy położonych siedzib aż do granicy trydenckich Alp, stanowczą klęskę, za co otrzymał w nagrodę *ornamenta praetoria*; zapewne jeszcze tego samego lata puścił się dalej przez Tyrol, wszędzie po drodze odnosząc zwycięstwa, gdy w tym samym czasie jego starszy brat, T y b e r j u s z K l a u d j u s z N e r o, od morza Śródziemnego uderzył na Retów i Windelików i w wielkiej bitwie ich pokonał. Na wieść o pierwszych powodzeniach Druzusa napisał Horacjusz niniejszą pieśń zwycięską; po ukończeniu kampanji wymagały czyny braci Neronów drugiej pieśni pochwalnej (c. IV 14), w której oczywiście wystąpił na pierwszy plan Tyberjusz.

Horacjusz w niniejszym epinikjonie tak dalece zbliżył się do Pindara, jak tylko mógł to uczynić, nie naśladując jednak jego jawnie (por. c. IV 2, 1). Pindara przypomina porównanie Druzusa z orłem, królem ptaków, a również ta okoliczność, że Hor. oprócz zwycięzcy sławi także

jego przodków i jego miasto ojczyste. Lecz poeta nie zwraca się w swojej pieśni wprost do samego zwycięzcy, jak zwykle czyni to Pindar w swoich utworach, lecz do Rzymu, i dlatego utwór jego przybiera charakter nie wyraźnej pieśni pochwalnej z okazji święcenia zwycięstwa, ale przestrogi, zwróconej do rzymskiego ludu, aby nie zapomniał należycie podziękować Neronom i pamiętać o własnej wielkiej przeszłości, którą można wymiarkować z mowy Hannibala.

1. qualem alitem = veluti alitem (ales: orzeł): podobnie jak. . . ; należą tu orzeczenia: protulit, docuere, demisit, egit; — ministrum fulminis dopowiedzenie do alitem = Iovi fulmina ministrantem; poeci rzymscy, począwszy od Wergiljusza (Aen. V 255), przedstawiają orła jako giermka (armiger) Jowisza. 2. vagas w przestworzach. 3. expertus łącz z in Ganymede; — fidelem sc. aquilam esse. 4. Ganymedes wedł. podania syn trojańskiego króla Trosa, odznaczał się nadzwyczajną urodą; dlatego więc porwał go orzeł do nieba, gdzie został podczaszym Jowisza w miejsce Heby. 5. olim = aliquando; wyrazy olim, mox i nunc zawierają stopniowanie (gradatio); — iuventas: rzeźkość młodzieńcza; — patrius: odziedziczony po ojcu, wrodzony; — vigor: zapał. 6. nido: z gniazda; — laborum inscium: nieprzyzwyczajonego do latania; — protulit perf. gnom. aorystycznie użyte. 7. vernique łącz z venti: i zefirki. 8. docuere perf. gnom. aorystycznie użyte; — nisus sc. alarum: lotów. 9. paventem przed tym wyrazem połóż primo (= zrazu); — ovilia cf. epd. 16, 51. 10 demisit perf. gnom. aorystycznie użyte: spuszcza, wysyła, wyprawia; — hostem sc. aquilam; — vividus: ognisty, śmiały; — impetus: zapęd. 11. in reluctantis (sc. aquilis) dracones: na pasujące się z orłami smoki i obejmujące je swemi splotami. 12. egit perf. gnom. aorystycznie użyte: pędzi; — amor = cupido;— dapis = praedae. 13. qualemve łącz z leonem, tłumacz: qualem vidit leonem, talem videre. . . : podobnego do lwa, jak lwa, którego. . . ; — laetis pascuis (dat.) łącz z intenta: wyłącznie zajęta bujnem pastwiskiem, wytężywszy swą uwagę jedynie na bujne pastwisko; — caprea: sarna. 14. fulvae cf. c. IV 2, 60; — ab ubere lacte

(pleonastyczne określenie do ubere) sc. distento (nabrzmiałego, napełnionego). 16. novus: młody; — peritura: w obliczu niechybnej śmierci od ... 17. videre tu zaczyna się następnik całego okresu; — Raetis sub Alpibus: u stóp Alp retyckich, które były widownią czynów Druzusa. 18. quibus mos obarmet zależy od quaerere distuli: na mocy jakiego zwyczaju uzbrajają. 20. Amazonia securi: w topór obosieczny (bipennis). Amazonki, wojownicze niewiasty, mieszkające na pobrzeżu morza Czarnego i w górzystych okolicach Kaukazu, uzbrajały się w topory oprócz tarcz, włóczni i łuków. 21. quaerere distuli: odłożyłem badanie na inny czas, nie chcę dochodzić. 22. nec fas est: i nie godzi się (nawiasowo), nie podoba się, nie wolno; — sed sensere współrzędne z videre (w. 17). 23. late: na wielkich obszarach; — victrices catervae proleptycznie, por. c. III 3, 63. 24. consiliis: dzielnością w sztuce wojennej, roztropnem prowadzeniem kroków wojennych; — revincere = ἀντινικᾶν (zwyciężcę nawzajem zwyciężyć): zwyciężyć, pokonać. 25. quid mens, szyk: quid mens, quid indoles rite nutrita: — rite: starannie. 26. nutrita: wypielęgnowane, wykształcone; — faustis sub penetralibus (cf. c. II 13, 6) sc. Augusti: w błogosławionym (tj. cieszącym się opieką bogów) domu. 27. posset połóż w przekładzie praesens; — paternus animus: ojcowskie serce (por. c. II 2, 6), gdyż August obchodził się ze swymi pasierbami, jak ojciec. 28. pueri Nerones: młodzi Neronowie, synowie Liwji Druzylli z jej pierwszego małżeństwa z Tyb. Klaudjuszem Neronem, który, rozwiódłszy się z nią, wkrótce potem umarł. Z tego małżeństwa było dwóch potomków: starszy Tyberjusz (ur. w. r. 42, następca Augusta) i młodszy Druzus (ur. w r. 38). 29. fortes sc. liberi, aluzja do Neronów, gdyż Nero = fortis ac strenuus; — fortibus et bonis ablativi originis = καλοῖς κἀγαθοῖς. 30. est in...: mieszka, żyje w...; — iuvencus: buhaj. 31. inbellis: słaby; — feroces: odważne, śmiałe. 32. progenerant: rodzą, wydają. 33. doctrina z naciskiem przed sed; — sed znajduje się czasem u poetów na drugiem miejscu w zdaniu; — vim insitam:

przyrodzoną siłę, wrodzone zdolności; — promovet: doskonali. 34. recti cultus = recta educatio; — pectora: serca, dusze, siły duszy; — roborant: wzmacniają, krzepią, hartują. 35. utcumque = quandocumque; — defecere = degeneraverunt: zwyrodniały. 36. indecorant: hańbią; — bene nata sc. pectora: szlachetne serca; — culpae: występki. 37. quid debeas (zawdzięczasz) zależy od testis (sc. est) etc. 38. Metaurum przymiotnikowo, jak w c. II 9, 21 Medum flumen, a. p. 18 flumen Rhenum. 39. devictus tłumacz „upadek". 39. pulcher= prosper, beatus. 40. Latio dat. do pulcher. 41. qui (sc. dies) primus alma risit adorea tłumacz ze zmianą podmiotu: w którym po raz pierwszy uśmiechnęło się (roz. do Lacjum) błogosławione zwycięstwo; almus: miły, łaskawy, błogosławiony; adorea: dar dawany żołnierzom w zbożu za waleczność, przen.: sława wojenna, zwycięstwo. 42. dirus (straszny, okropny, potworny, por. c. II 2, 2: durus) Afer = Hannibal; — ut = ex quo: odkąd. 43. ceu poetycznie = velut; — flamma sc. furit; — taeda: drzewo sosnowe, smolne, łuczywo, pochodnia; — Eurus sc. furit. 44. equitavit orzeczenie do Afer zaganiał się, zapuszczał zagony. 45. secundi: pomyślne, szczęśliwe; — usque: ciągle, bez przerwy; — labores: walki. 46. pubes cf. c. III 5, 18; — crescere: nabrać siły, mocy, zyskać na sile, wzmocnić się. 47. vastata: zniszczone, obłupione, splądrowane; — tumultus silniejsze wyrażenie niż bellum: burza wojenna. 48. fana cf. epd. 16, 19; — deos rectos: podniesione bogów posągi, przedtem obalone i podeptane; — habuere: otrzymały. 49. perfidus cf. Liv. XXI 4: perfidia plus quam Punica. 50. cervi skrócone porównanie, silniejsze niż ut cervi; — luporum aluzja do baśni o wilczycy, piastunce Romulusa i Remusa. 51. sectamur: prześladujemy; — ultro: dobrowolnie, nadto, w dodatku, gdyż Hannibal dobrowolnie wszczął wojnę; — opimus triumphus = opima (magnifica) spolia. 52. fallere = λανθάνειν: ujść uwagi; — effugere: uniknąć, ujść; — est = iuvat, licet. 53. fortis enallage adi. zam. adv. 54. sacra = Penates (cf. s. II 3, 176). 55. maturos: po-

deszłych. 57. tonsa = attonsa, amputata; — bipennibus (obosiecznemi) sc. securibus. 58. nigrae frondis gen. do feraci. 59. per damna: przez klęski (w porównaniu z uderzeniami siekiery); — per caedis: przez ciosy. 60. ducit = sumit: nabiera; — opes: mocy, siły; — animum: odwagi, życia. 61. non hydra, szyk: hydra non crevit firmior (quam pubes Romana in Hannibalem) in Herculem: hydra okazała się silniejszą względem H.; hydra: wąż wodny, hydra, szczeg. lernejska, która wedł podania zrodzona była z Tyfona i Echidny. Miała wiele głów, odrastających ciągle pomimo ich odcinania. Zabił ją dopiero Herkules, wypaliwszy po odcięciu głów kadłuby; — secto corpore abl. abs. w znaczeniu zd. przyzwolonego: chociaż ciało okaleczono, uszkodzono. 62. vinci dolentem: wątpiącego o zwycięstwie, nie chcącego ulec, obawiającego się klęski, gdyż Herkules omalże nie został przez hydrę pokonany. 63. monstrum: potwór, smok, który strzegł złotego runa w Kolchidzie, za drugim razem (w. 64) smok Kadmusa; — submisere: wydały; — Colchi nazwa mieszkańców zam. kraju (Colchis), por. c. II 13, 8. 64. Echioniae Thebae: Teby echjońskie, od Echjona, jednego z pięciu mężów, wyrosłych z zębów smoczych, posiadanych przez Kadmusa, por. Ov. Met. VII 124. Echjon był ojcem Penteusza, zięciem Kadmusa, któremu pomagał budować Teby. 65. merses sc. gentem; przed tym wyrazem połóż si; — profundo dat. celu — in altum — pulchrior evenit (= emergit): wynurzy się (z głębiny morskiej) mocniejszym, silniejszym. 66. luctere = lucteris, cf. c. I 1, 15; przed tym wyrazem połóż si; — proruet: obali, powali; — integrum = inlaesum: nieskaleczonego, nieuszkodzonego, cieszącego się pełnią sił. 67. geret proelia sc. gens Romana. 68. proelia coniugibus (sc. Romanis, dat. przy pass. = a coniugibus) loquenda (= celebranda): boje (krwawe, nie jednemu śmierć przynoszące), o których wiele opowiadać mogą małżonki ze łzami w oczach, boje, przedmiot opowiadań małżonek. 69. Carthagini dat. do superbos. 70. superbos: zuchwałych zwiastunów sławy oręża punickiego, jak po zwycię-

stwie pod Kannami (Liv. XXIII 11, 7-12); — occidit, occidit anadiplosis: znikła, przepadła na wieki. 71. spes omnis sc. Carthagini; — fortuna: gwiazda szczęśliwa, cześć, blask; — nostri = Barcini. Hannibal na wieść o zamordowaniu Hazdrubala miał powiedzieć: agnoscere se fortunam Carthaginis (Liv. XXVII 51). 73. nil non litotes: wszystkiego; — Claudiae (hypall. = Claudiorum) manus: ręce, potężne ramię, dzielność osobista Klaudjuszów (Nerona); — perficere: wykonać, uskutecznić, dopiąć czego. 74. benigno: łaskawą; — numine: opieką. 75. defendit: otacza; — curae sagaces (= sollertes): przytomność umysłu, ὀξύτης τῆς ψυχῆς, ἀγχίνοια. 76. acuta belli: niebezpieczeństwa wojny.

Oda IV 5.

August, wydawszy w r. 18 cały szereg ustaw, zmierzających do ukrócenia rozpanoszonej w państwie nieobyczajności, udał się w r. 16 do Galji, następnie zaś do Hiszpanji, przedewszystkiem w celu odparcia najazdu Sygambrów na Galję (zob. wstęp do c. IV 2), a także aby osobiście ułożyć stosunek tych prowincyj do państwa rzymskiego. Ze względu jednak na to, że zastał tam bardzo zły stan dotychczasowej administracji rzymskiej i nastręczały się mu nadspodziewanie wielkie trudności w zaprowadzeniu nowego ładu, musiał z roku na rok odkładać swój powrót do Rzymu; wrócił dopiero w lipcu r. 13. Jest więc rzeczą zrozumiałą, że wielka masa ludu, która widziała w zarządzeniach Augusta, dążących do odbudowy państwa, błogosławieństwo boże, z niecierpliwością oczekiwała zawsze powrotu swego dostojnego i czcigodnego władcy. Zatem Horacjusz zabiera głos w imieniu swej ojczyzny i daje w niniejszej pieśni wyraz jej niezmiernej tęsknocie za naczelnikiem państwa. „Wróć znowu do swego ludu, który ciebie oczekuje, jak matka swego syna! (w. 1-16). Przecież ty zaprowadziłeś w państwie ład i porządek, i dałeś mu pokój (w. 17-28); ciebie czci twój lud jako boga i modli się do ciebie o długotrwały pokój dla swojej ojczyzny, prosząc zarazem bogów o długie dla ciebie życie (w. 29-40)“.

Utwór napisał poeta prawdopodobnie w r. 14 lub na początku r. 13.

1. divis orte (=nate) bonis (=propitiis): potomku łaskawych bogów, gdyż August należał do rodu julijskiego, którego praojcem był Eneasz, syn Anchizesa i Wenery; —

Romulae = Romuleae. 2. nimium diu, gdyż August po trzechletniej nieobecności, uspokoiwszy Galję, Germanję i Hiszpanję, i tam ład zaprowadziwszy, powrócił do Rzymu dopiero w lipcu r. 13. 3. patrum concilio = senatui. 5. lucem: światło, obrazowo: szczęście, świetność, błogosławieństwo; — dux: władco; — bone: łaskawy. 6, instar veris, szyk: ubi enim instar veris voltus tuos adfulsit populo. 7. adfulgere: zajaśnieć; — gratior enallage adi. zam. adv.; — it: upływa, schodzi. 8. soles: promienie słoneczne; — melius: łagodniej, milej, przyjemniej. 9. invido: nienawistnem, nieżyczliwem, niesprzyjającem (powrotowi). 10. flatus: wianie, powiew, podmuch; Carpathii trans maris aequora cunctantem: bawiącego z tamtej strony fal morza Karpackiego, np. w Azji Mniejszej lub Syrji. 11 spatio longius annuo łącz z cunctantem: dłużej od roku. 12. dulcis: kochany, drogi; — distinet: rozdziela, rozłącza, trzyma zdala. 13. ominibus et precibus hendiadys: pobożnemi modlitwami. 14. curvo litore: od krzywego, krętego brzegu; — faciem dimovere: odwracać oblicze, spuścić oko. 15. desideriis icta (= percussa) fidelibus: przejęta szczerą tęsknotą. 16. quaerit: żąda, wygląda, tęskni za... 17. tutus enallage adi. zam. adv.; — etenim u Hor. zawsze na drugiem lub trzeciem miejscu w zdaniu, w klasycznej prozie na początku zdania; — rura... rura anadiplosis w szyku chiastycznym = arva... arva; — perambulat: kroczy przed pługiem po... 18. nutrit: darzy urodzajem, czyni żyznemi; — alma: uszczęśliwiająca, błoga; — Faustitas = Fausta Felicitas, bogini błogosławieństwa. 19. pacatum sc. a piratis: zabezpieczone od korsarzy, spokojne; — volitant: szybko przebiegają, płyną na okrętach, swobodnie kołyszących się na falach morskich, których korsarze nie niepokoją. 20. metuit = non vult, cavet; — fides: zaufanie, kredyt w stosunkach handlowych. 21. polluere: zwalać, skalać, splugawić, sprofanować, zbezcześcić, zhańbić; — castus: obyczajny, moralny, czysty, bez plamy, nieskalany, niewinny, skromny; — stuprum: nierząd, wszeteczeństwo, wsze-

teczny występek. 22. l e x sc. Iulia de adulteriis, które karało wiarołomnych utratą części majątku i wygnaniem na wyspę; — m a c u l o s u s (od macula) właść.: splamiony, skalany, tu: potworny; — e d o m u i t: doszczętnie usunęło, wytępiło, wykorzeniło; — n e f a s: występek. 23. s i m i l i p r o l e abl. causae: z powodu dzieci, które są podobne do ojca (o niewinności żony dowodzi potomstwo podobne do ojca); — p u e r p e r a = quae puerum parit: rodzicielka. 24. p o e n a p r e m i t (idzie tuż za..., w ślady wstępuje, natychmiast następuje) aliteracja, por. c. III 2,32. 26. q u i s, szyk: quis (sc. paveat) fetus, quos horrida Germania parturit; — h o r r i d a z aluzją do strasznego i dzikiego wyglądu zewnętrznego Germanów; — p a r t u r i t = parit, cf. c. I 7,16. 27. f e t u s = iuventutem Germanicam; — i n c o l u m i C a e s a r e abl. abs. w znacz. zdania przyzwolonego, należy do wszystkich trzech zdań pytajnych. 28. c u r e t: wziąłby do serca; — H i b e r i a e = Hispaniae. 29. c o n d i t: kończy, przepędza; — i n c o l l i b u s: w winnicach. 30. v i t e m v i d u a s aliteracja; — v i d u a e (= nondum maritatae) a r b o r e s: osierocone, osamotnione drzewa. Przywiązywanie winogradu do drzew (maritatio) odbywało się na wiosnę. W czasie wojen domowych winnice uległy spustoszeniu; dlatego więc drzewa były pozbawione winnych latorośli. 31. r e d i t: od uprawy wina wraca do uczty (ad vina); — a l t e r i s m e n s i s (dat.) a d h i b e t: do wetów sprowadza, oddaje ci cześć boską; alterae mensae, cf. s. II 2,121: secundae mensae; adhibet z aluzją do zwyczaju greckiego, polegającego na tem, że podczas uczty stawiano na stole posążki bogów, do których zanoszono modły. 32. d e u m orzeczeniowo. 33. t e... t e anafora; — m u l t a p r e c e: z gorącą modlitwą; — t e p r o s e q u i t u r: czci ciebie, składa ci ofiarę. 34. p a t e r i s cf. s. I 6,118; — L a r i b u s cf. s. II 3,165. Augusta czczono w miastach italskich, a także w Rzymie na równi z Larami, jako boga, opiekującego się państwem i domem. 35. m i s c e t cf. c. I 1,30; miscent me; — u t i G r a e c i a sc. miscet Laribus numen; — C a s t o r i s zam. obu Dioskurów. 36. m e m o r łącz z Graecia: wdzięczna. 37. f e r i a s: dni spoczynku, dni

pokoju. 38. praestare: użyczyć; — Hesperiae = Italiae; — dicimus... dicimus anafora: błagamy... powtarzamy; — integro die abl. abs.: gdy mamy jeszcze cały dzień przed sobą, od samego świtu, od pierwszego brzasku dnia. 39. sicci: na czczo, por. c. I 18, 3; — uvidi sc. vino: upojeni winem, por. c. II 19,18. 40. Oceano subest poet. zam. Oceanum subit: zachodzi za ocean.

Oda IV 6.

Chór, złożony z dwudziestu siedmiu dziewcząt i tyluż chłopców, którzy zostali wybrani, aby śpiewać pieśń sekularną, już się zebrał; poeta a zarazem kierownik chóru Horacjusz występuje przed swój orszak, aby uczyć go melodyj, i rozpoczyna wspólną pracę modlitwą do Apollina i uroczystem napomnieniem, zwróconem do młodocianych śpiewaków, aby zwracali uwagę na takt i melodje jego pieśni. Modlitwa czci Apollina jako zawziętego łucznika (w. 1-24), a także jako promieniejącego pięknością mistrza w grze na lutni (w. 25-28), sławiąc w ten sposób dwie przeciwne cechy jego istoty; zatrzymuje się długo przy pierwszej, aby w sposób greckich hymnów opowiedzieć o wielkim czynie boga, tj. o zabójstwie Achillesa: niepostrzeżenie prowadzi opowiadanie do myśli, które poruszają Rzym w przeddzień uroczystości sekularnej, bo bez owego zabójstwa nie istniałby Rzym (w. 21-24). Ta modlitwa właściwie jest przygotowaniem do tego, co ma nastąpić: pozwala ona młodocianym śpiewakom odczuć, jak wielki jest to bóg, którego mogą błagać; samo tedy napomnienie akcentuje silnie, że jego śpiew ma być nabożeństwem, a nie zabawą (w. 24-40), i kończy się nadzieją nagrody, którą przyniesie osiągnięcie rezultatu tego napomnienia: „jeszcze jako matrona będziesz mogła szczycić się, że niegdyś podczas obchodu stuletniego błagałaś bogów o łaskę w pieśni wieszcza Horacjusza (w. 41-44)".

1. dive poeta przemawia do Apollina; — magnae linguae gen. obi. do vindicem = magniloquentiae: za niepowściągliwość języka, za zuchwałość w mowie, za butę w mowie roz. Nioby, która przechwalała się swem licznem potomstwem i wywyższała siebie nad Latonę, matkę dwojga tylko dzieci, tj. Apollina i Diany. 2. raptor: uwodziciel, napastnik. 3. prope = paene. 5. ceteris, tj. walczącym po stronie Trojan; — miles orzeczeniowo. 6. filius orzeczeniowo. 7. Dardanas=Troianas, cf. c. I 15, 10; — quateret=concuteret; — tremenda (straszną,

siejącą postrach) c u s p i d e (lancą, włócznią) abl. instr. do quateret. 8. p u g n a x: żądny walki. 9. i l l e, tj. Achilles;—m o r d a x: morderczy, ostry;—f e r r u m: siekiera. 10. i n p u l s a sc. procidit: pada uderzony, od uderzenia wichru wschodniego (Eurus). 11. l a t e: jak długi. 12. T e u c r o=Troiano. 13. i l l e por. w. 9; — n o n i n c l u s u s f a l l e r e t = non includeretur falleretque; coni. imperfecti zam. plusquamperfecti dla plastycznego przedstawienia sytuacji; — e q u o dat. do inclusus; — M i n e r v a e (dat.) łącz z sacra. 14. s a c r a m e n t i t o: uchodzącym niesłusznie za ofiarę, por. Verg. Aen. II 13-17;—m a l e łącz z feriatos: nie w porę; — f e r i a t o s: urządzających uroczystości. 15. l a e t a m c h o r e i s (cf. c. I 9, 16): wesoło tańczący. 16. a u l a m cf. c. II 10, 8. 17. p a l a m łącz z captis; — g r a v i s: straszny, groźny, nie szczędzący nikogo z jeńców w otwartym boju, bez uciekania się do podstępu. 18. n e s c i o s f a r i = infantes. 19. l a t e n t e m sc. puerum. 20. a l v u s: łono. 21. t u i s v i c t u s v o c i b u s: przekonany, wzruszony twojemi prośbami, na twoje prośby, gdyż jesteś bogiem opiekuńczym Troi, a Wenera matką Eneasza i protoplastką Rzymian; — g r a t a e: drogiej. 22. a d n u i s s e t: przyrzekł. 23. r e b u s A e n e a e: losowi Eneasza, Eneaszowi. Horacjusz przypisuje Eneaszowi, że przyczynił się do powstania Rzymu;—p o t i o r e a l i t e = meliore augurio sc. quam Troiano, por. mala alite (epd. 10, 1), mala avi (c. I 15, 5), alite lugubri (c. III 3, 61); — d u c t o s = exstructos, tłumacz rzeczownikowo. 24. m u r o s sc. Romae. 25. a r g u t a e: śpiewnej, por. c. III 14, 21; — f i d i c e n (cf. c. IV 3, 23) dopowiedzenie do doctor zam. przydawki. 26. X a n t h u s: rzeka w Licji, ojczystej krainie Apollina (Hom. Il. II 877). U jej ujścia leżała Patara, gdzie szczególną cześć oddawano Apollinowi;—l a v i s: kąpiesz, por. c. III 4, 61. 27. D a u n i a e = Italae, cf. c. II 1, 34; — d e f e n d e d e c u s (chluby, sławy, charakteru) aliteracja; — C a m e n a e cf. c. I 12, 39. 28. l e v i s = inberbis: gładki, bez zarostu na twarzy, symbol wiecznej młodości; — A g y i e u s (trzyzgłosk.), ei lub eos: grecki przydomek Apollina, jako pa-

trona ulic (ἀγυιά) i placów publicznych, na których stawiano mu w Atenach ołtarze. 29. s p i r i t u m cf. c. II 16, 38; — P h o e b u s... P h o e b u s anafora. 30. c a r m i n i s sc. lyrici. 31. v i r g i n u m p r i m a e: szlachetne dziewice (por. c. II 7, 5). Od w. 29-44 zwraca się poeta do chóru. 33. D e l i a e d e a e=Dianae;—t u t e l a dopowiedzenie do orti: przedmiot troski, którymi się opiekuje, których strzeże; wyraz ten odnosi się do obydwóch chórów, gdyż dziewczęta także były pod opieką Diany;— f u g a c i s: pierzchliwe. 34. l y n c a s cf. c. II 13, 40;— c o h i b e n t i s: która poskramia, ubija. 35. L e s b i u m p e d e m: miarę wiersza l. tj. rytm saficzny, 36. i c t u m: uderzenie w struny. 37. r i t e... r i t e anafora: godnie. 38. f a c e = lumine; — N o c t i l u c a m = Dianam, której kult mieszano z kultem Księżyca i jako taki czczono ją na Palatynie. 39. p r o s p e r a m f r u g u m (gen. relationis, jak po fertilis): darzącą owocami; — c e l e r e m v o l v e r e=celerem ad volvendum albo quae celeriter volvit;— p r o n o s = prono cursu labentes: umykające. 41. i a m położ przed nupta: „jeszcze“; — d i s = Apollini et Dianae. 42. l u c e s = dies; plur., ponieważ obchód stuletni trwał trzy dni. 43. r e d d e r e: wygłaszać, śpiewać;—d o c i l i s (=docta) z gen. (modorum: pieśni, melodyj) na wzór przymiotnika peritus. 44. v a t i s cf. c. I 1, 35.

Oda IV 7.

P i e ś ń w i o s e n n a, z którą tak blisko spokrewniony także epodycznie zbudowany wczesny utwór c. I 4, jak żadna inna oda Horacjusza. W odzie do Sestjusza występuje myśl o śmierci, jako drugi motyw obok uroków wiosennych, zachęcających do używania darów życia; w niniejszym zaś utworze te oba motywy harmonizują z sobą: urocza wiosna, tak barwnie opisana (w. 1-6), jest przecież tylko śmiercią zimy i sama musi wkrótce umrzeć, jest zatem przypomnieniem znikomości ziemskiego bytu (w. 7-12). „Bo gdy w przyrodzie wszystko to, co już umarło, odradza się, to śmierć pozostaje zawsze ta sama: dlatego pośpiesz się używać życia; wszak żadna moc ani nawet boska lub heroiczna nie może uwolnić człowieka od pęt śmierci (w. 13-28)“.

1. diffugere: znikły, stopniały. 2. comae cf. c. I 21,5. 3. mutat vices = mutando peragit vicissitudines (annuas) albo mutat formam; — decrescentia: opadające; — ripas praetereunt (= praeterlabuntur): opływają brzegi, płyną wewnątrz koryta. 5. audet gr. part. praed.: śmiało. 6. ducere choros cf. c I 4, 5. 7. inmortalia = inmortalitatem, cf. c. I 4, 15; — annus et... hora: bieg roku, który codziennie, a nawet co godzina, odbywa się przed twojemi oczyma; — almum: ożywiający (por. c. IV 4, 41), w przeciwst. do nocy. 8. rapit: zabiera. 9. frigora: mrozy, mroźne powietrze; — mitescunt: łagodnieją, folgują; — Zephyris: pod wpływem zefirków; — proterere (trivi, tritum): ścierać wypierać, zwalczać, usuwać. 10. interitura = quae et ipsa interitura est (szybko uleci, minie); — simul = simulac, jak w c. I 4. 17. 11. effuderit: wysypie, jakby z rogu obfitości. 12. bruma cf. c. II 6, 18; — recurrit: powraca; — iners: gnuśna, ociężała, zamarła, por. c. I 34, 9. 13. damna caelestia: straty na niebie, a wraz z niemi i zmiany pór roku, powstające przez różne fazy księżyca, ubytek tarczy księżyca; — celeres lunae: szybki bieg księżyca, szybko biegnące miesiące; — reparare: naprawić, wynagrodzić, powetować. 14. decidere: wpaść. 15. dives ten epitet należy także do Ancus. 16. pulvis (w urnie) o ciele; — umbra o duszy. 17. adicere: dorzucić, dodać; — crastina tempora: jutrzejszy dzień; — summae sc. dierum, cf. c. I 4, 15: summa brevis. 18. di superi, gdyż u bogów podziemnych zacznie się nowa rachuba. 19. cuncta asyndeton adversativum; — avidas hypall. = avidi: chciwego, łakomego; — fugient = effugient; — amico animo zam. tuo animo na wzór greczyzny (jak u Hom. φίλος θυμός): ukochanej duszy, swemu kochanemu „ja“, tj. sobie samemu. 20. dederis = largitus eris, concesseris. 21. occidere: umrzeć, jak w c. I 24, 9; 28, 7; — splendida = inclita, nobilia: wspaniały (z powodu jego sprawiedliwości i mądrości). 22. arbitria (zwykle arbitrium) facere de aliquo: wydać sąd o kim. 23. genus

sc. clarum, cf. c. I 14, 3; — f a c u n d i a: wymowa. 24. r e s t i t u e t: przywróci do życia. 27. L e t h a e a v i n c u l a = vincula leti (mortis).

Oda IV 8.

Uświetnienie poezji jako głosicielki sławy, która może użyczyć także opiewanemu nieśmiertelności, ba nawet boskości. Wstęp ody określa pieśń jako dar dla Cenzoryna, dar, który przyjaciela poezji więcej ucieszy, niż kosztowne dzieło sztuki, czego przecież poeta nie jest w stanie mu ofiarować. Aluzji do wielkich czynów adresata nie należy upatrywać w pieśni: tylko pośrednio wyraża poeta myśl, że także imię tego, któremu taka pieśń jest poświęcona, nie zaginie dla potomności.

Adresat utworu, C. M a r c i u s C e n s o r i n u s, był konsulem w r. 8 prz. Chr., umarł w r. 2 po Chr. w Azji; w czasie pisania tej ody liczył niespełna lat trzydzieści. Pieśń wygłoszono w kole poetyckiem *sodalitas poëtarum* (por. w 2 *sodalibus*), do którego należał Horacjusz i Cenzorynus — przy jakiejś sposobności, kiedy składano Cenzorynowi życzenia i dary.

Miary asklepjadejskiej użył Horacjusz zresztą tylko w pieśniach I 1 i III 30, które są niejako obramowaniem pierwszego zbiorku ód; niniejszy utwór jest umieszczony dokładnie w środku nowego zbiorku. W tamtych pieśniach rozwija Horacjusz myśl na temat, jakie znaczenie ma poezja dla samego poety, tu natomiast podaje wartość poezji dla innych, dla opiewanych przez nią; jest to charakterystyczna cecha właściwa temu nowemu zbiorkowi, cecha, na podstawie której można przypuszczać, że Hor. zgóry przeznaczył pieśń na to właśnie miejsce i dlatego umyślnie przez zastosowanie miary asklepjadejskiej przypomina o tamtych dwóch odach.

Prooemium (w. 1-12) jest symetrycznie uczłonkowane: sześć dystychów, z których znowu co dwa ściśle łączą się z sobą, każdy w sobie zamknięty, z wyjątkiem *ferres* (w. 5); ukształtowanie dwuczłonowe, często zaostrzone antytezami. Nastrój pogodny: już myśl, że Hor. mógłby w obfitości szafować oryginałami Parrazjosa i Skopasa, brzmi humorystycznie, a zakończenie (w. 12) jest żartobliwą ironją własną. Inaczej sama pieśń: jakby powiał nowy duch, znika wszelka ozdobność ugrupowania i wyrażenia, a miejsce pogodnego żartu zajmuje powaga i natchnienie: poeta daje się porwać tematowi. W ten sposób jednoczy w sobie pieśń nastrój i kompozycję ód I 1 i III 30.

1. p a t e r a s: czary ofiarne, złote lub srebrne, gliniane tylko w gospodarstwie biedaka (s. I 6, 118); — c o m m o-

dus enallage adi. zam. adv.: uprzejmie, chętnie, szczerem sercem. 2 aera = opera ex aere confecta, zwłaszcza vasa Corinthia; — sodalibus cf. c. I 27, 7. 3. tripus (odis): trójnóg, spiżowy kocioł o trzech nogach, służący do gotowania wody; także trójnogi ofiarowywali często Grecy swym przyjaciołom jako zaszczytny podarunek. 4. neque pessuma litotes = optima; — munerum = donorum. 5. ferres: odniósłbyś, dostałbyś, otrzymałbyś; — divite me abl. abs. = si ego dives essem, poprzednik do: donarem, ferres; dives często poeci łączą z gen., analogicznie do plenus; — artes: dzieła sztuki. 6. protulit: stworzył, wykonał dzieła sztuki jako artifex. 7. saxo = marmore; — liquidis coloribus: farbą. 8. sollers (z inf. na wzór callidus, por. c. I 10, 7) ponere: mistrz w przedstawianiu. 9. non haec mihi vis = nequeo: nie jest to w mojej mocy; — non tibi res (sc. familiaris) est: twój dom (res) nie potrzebuje takich dzieł sztuki, gdyż ich dość posiada, ani twoje serce (animus) ich nie pragnie, gdyż ty jesteś raczej przyjacielem poezji. 10. deliciae: przepych, okazałość, kosztowności. 12. pretium dicere muneri: naznaczyć cenę dla mojego daru (tj. pieśni). 13. incisa notis (= litteris, poet. zam. titulis) marmora publicis hypallage = nota publica marmoribus incisa: napisy pochodzące od państwa, wyryte na pomnikach marmurowych; incidere podobnie jak inscribere wymaga podwójnej konstrukcji: alicui aliquid albo aliquid aliqua re. 20. Calabrae Pierides: muzy kalabryjskie = utwory Ennjusza, pochodzącego z Rudiae w Kalabrji (ur. w r. 239), autora „Annales", w których sławi czyny Scypjona starszego, pogromcy Hannibala. 21. chartae: kartki, pieśni, poezja, por. s. I 5, 104; — quod bene feceris gen. obi. do mercedem: za dobre, znakomite, chwalebne czyny. 22. tuleris por. w. 5; — Iliae Mavortisque puer = Romulus. 23. taciturnitas sc. posteritatis. 24. obstare: być na przeszkodzie, zawadzie; — Romuli zam. zaimka eius. 25. ereptum cf. c. II 17, 24; — Stygiis fluctibus = Orco, morti. 26. virtus: jego własna cnota, przedewszystkiem

sprawiedliwość, z której słynął Eak i dzięki której został jednym z sędziów w podziemiu; — favor et lingua hendiadys = favor linguae: życzliwe słowa. 27. vatum cf. c. I 1, 35; — divitibus insulis cf. epd. 16, 42;— consecrat: umieszcza jako poświęconego. 29. caelo beat: niebem uszczęśliwia, niebem zaszczyca, przenosi między bogów; — interest skrócone zam. interesse creditur: bierze udział, uczestniczy. 30. optatis (exoptatis) epulis dat. do interest: w pożądanych, upragnionych ucztach, może aluzja do podania, że Herkules także po śmierci lubił dobrze zjeść i wypić; — inpiger: niezmordowany. 31. clarum sidus (cf. c. I 3, 2: lucida sidera) dopowiedzenie do Tyndaridae; — Tyndaridae oznacza męskie potomstwo Tyndareusza, dwóch Dioskurów, Kastora i Polluksa, których gwiazda, świecąca w burzliwe noce, przynosi ratunek żeglarzom, por. c. I 3, 2: fratres Helenae. 32. quassas... rates cf. c. I 1, 18. 33. ornatus cf. c. III 25,20: cingentem; — tempora cf. c. III 25, 20; — pampino cf. c. III 25,20. 34. vota sc. poëtarum; — bonos ducit ad exitus: uwieńcza pomyślnym skutkiem.

Oda IV 9.

Adresat utworu, M. Palicanus Lollius, ulubieniec Augusta, już jako propretor w r. 25 otrzymał polecenie wcielenia Galacji (w Azji Mniejszej) jako prowincji do *imperium Romanum*; w r. 21 był konsulem wraz z Lepidem, a w r. 16 zarządzał Galją i w tym samym roku doznał klęski od Sygambrów, którzy niespodziewanie najechali Galję. Jednak Sygambrowie nie próbowali wyzyskać tego zwycięstwa, bo wycofali się za Ren na wiadomość, że Loljusz przygotowuje się do kontraofenzywy i sam August się zbliża. Pomimo tej klęski August na krótki tylko czas stracił zaufanie do swego faworyta, o czem świadczy jego późniejsze postępowanie. Lecz w samym Rzymie znaczenie Loljusza musiało bardzo ucierpieć; Mecenas, który pozostawał z nim w bliskich stosunkach, ponieważ łączyła ich wspólna przyjaźń z Augustem, nakłonił Horacjusza, aby pieśnią przyczynił się do rehabilitacji Loljusza w publicznej opinji. Horacjusz nie mógł lepiej spełnić swego zadania, jak tylko milcząc o czynach wojennych Loljusza i podkreślając jedynie jego obywatelskie zalety; mówiąc więc o tych zaletach sławi na samym początku rozwagę i stałość Loljusza (w. 34-36), na końcu zaś jego dzielność (w. 51 n.), a w pośrodku w śmiałym obrazie stawia na jednym stopniu

wynik, osiągnięty w walce przeciw podłości świata ze zwycięstwem w boju (w. 43 n.); zapewne takie ujęcie tematu przez Hor. to miało na celu, aby klęska męża tej miary, jak Loljusz, mogła wydać się tylko nieszczęśliwym trafem, który nie osłabił bynajmniej jego prawdziwej wielkości, opartej na sprawiedliwości i powściągliwości (w. 37-42). Wątpliwem atoli jest, czy skreślony przez Hor. idealny obraz Loljusza odpowiada prawdzie, bo późniejsi historycy, jak Wellejusz Paterkulus (II 202), z tyberjuszowskiej epoki, i Plinjusz starszy (naturalis historiae IV 118), z flawjuszowskiej epoki, w najwyższym stopniu niepochlebny o nim sąd wydają. Miał więc Loljusz dopuszczać się zdzierstw w prowincjach, które pozostawały pod jego zarządem, i przyjmować dary od wschodnich królów, którzy zabiegali o jego względy, gdy był wielkorządcą księcia Gajusa, wyprawionego w r. 1 prz. Chr. do Azji, dzięki czemu zebrał ogromny majątek; przytem postępował wiarołomnie i podstępnie; gdy jednak wszystkie jego nadużycia wyszły na jaw, odebrał sobie życie. Perły, które zapisał swej wnuczce, żonie cesarza Kaliguli, oceniano na 40 miljonów sesterców (ok. ośm miljonów złotych).

Podany w w. 32 cel poety „chcę przez swoją pieśń uwiecznić twoje czyny“ ma dwa założenia: 1. Moje pieśni nie zaginą (w. 1-12). 2. Kto nie znajdzie pieśniarza swoich czynów, pójdzie w niepamięć (w. 13-30). Zamiast wsunąć nawiasowo pierwsze założenie na logicznie przeznaczone miejsce (w. 30), wolał Hor. umieścić je na czele pieśni i wzorem Pindara pozostawić samemu czytelnikowi do wypełnienia luki między w. 12 a 13.

1. *ne* (celowe) *forte credas* jako poprzednik zależy od następnika, który stanowią zwrotki 2 i 3; — *interitura* sc. esse, łącz z verba: że przejdą, przebrzmią; — *quae*, szyk: quae socianda chordis (abl.) per artis ante non volgatas loquor, natus ad Aufidum longe sonantem. 2. *sonantem*: szumiącym, por. c. III 30, 10: violens Aufidus. 3. *non ante volgatas per artis* = arte (sc. lyrica) ante non volgata, ponieważ Horacjusz pierwszy przeszczepił lirykę eolską (Alkajosa i Safony) na grunt italski, por. c. III 30, 13. 4. *loquor* = canto, cf. c. III 25, 18. IV 15, 1; — *socianda chordis* (sc. citharae): przy dźwiękach lutni; chorda właść. kiszka, przen. struna, lutnia. 5. *non* łącz z latent; — *si* prawie przyczynowo = siquidem; — *priores sedes* = priorem locum w przybytku muz. 6. *Pindaricae Camenae* = carmina melica (lyrica); — *latent*: pozostają nieznane. 7. *minaces* poeta ma na myśli στασιωτικά Alkajosa, pieśni bojowe, pełne siły, potężne, któremi zagrzewał ziomków do przewrotów

politycznych i obalenia rządu tyranów, por. c. I 32, 5. II 13, 31. 8. g r a v e s: poważne, gdyż Stesichoros znakomicie odtwarzał charaktery swych bohaterów. 9. n e c łącz z delevit; — s i q u i d prawie = quidquid; — o l i m: swego czasu; — l u s i t: pisał w igraszkach. 10. d e l e v i t: zatarł; — a e t a s: ząb czasu; — s p i r a t: tchnie, żyje; — a m o r w utworach. 11. c o n m i s s i: które powierzyła; — c a l o r e s: utwory miłosne. 12. A e o l i a e p u e l l a e, tj. Safony. 13. n o n s o l a, szyk: non sola Helene Lacaena arsit, crinis comptos adulteri et aurum vestibus illitum regalisque cultus et comites mirata; — c o m p t o s: utrefione; — a r s i t: zagorzała ogniem, żarem namiętnej miłości, olśniona pięknością i okazałością Parysa; — a d u l t e r i (cudzołożcy, uwodziciela) = Paridis. 14. a u r u m v e s t i b u s i l l i t u m poet. zam. aurum vestibus inspersum, intextum: szaty złotem przetykane, tj. wspaniałe szaty frygijskie. 15. c u l t u s (plur.): szaty, wytworność, przepych, okazałość. 16. c o m i t e s: dworzanie; — H e l e n e L a c a e n a cf. c. III 3, 25. 17. p r i m u s v e po non: „nie pierwszy“; — t e l a d i r i g e r e a r c u: celnie z łuku strzelać. 19. v e x a t a sc. est = laboravit: ucierpiała. Nie raz zdobywano Troję; już wcześniej zdobyli ją Herkules i Telamon, lecz o tem zapomniano, gdyż nie było śpiewaka, któryby to opiewał w pieśniach; — i n g e n s: odznaczający się olbrzymią siłą. 21. d i c e n d a M u s i s = carminibus digna. 22. a c e r cf. epd. 6. 14; — g r a v i s: śmiertelne. 23. e x c e p i t: otrzymał; — i c t u s: ciosy; — p u d i c i s cf. epd. 2, 39. 26. i n l a c r i m a b i l i s: nieopłakiwany. 27. u r g e n t u r: obejmuje w swoje ramiona; — l o n g a (= aeterna) n o c t e = morte. 28. c a r e n t q u i a v a t e (cf. c. I 1, 35) s a c r o = quia nondum invenerunt praeconem facinorum. 29. p a u l u m tu = nihil; — s e p u l t a e i n e r t i a e dat.: od pogrzebanej, na zawsze zapomnianej gnuśności; — d i s t a t: różni się pod względem wyroku, wydanego przez sędziów podziemia. 30. c e l a t a v i r t u s, tj. męstwo bogate w czyny, lecz zapomniane; — n o n asyndeton adversativum, łącz z patiar; — t e m e i s c h a r t i s s i l e r i = meas chartas (cf. c. IV 8, 21) te silere. 31. i n o r n a t u m proleptycznie: niesławionym. 32. l a b o r e s: czyny pełne mozołu.

33. inpune poet. zam. nullo prohibente; — carpere: zabrać, porwać; — lividas: zawistne, niewdzięczne. 34. animus: duch, rozum. 35. rerum prudens (= peritus): świadomy mądrości życia; — secundis temporibus: w pomyślnościach. 36. dubiis sc. temporibus (poet. zam. adversis temporibus): w niepewnych, krytycznych, niebezpiecznych czasach, w krytycznem położeniu; — rectus: nieugięty, stały, por. c. III 3, 1-4. 37. abstinens z gen.: powściągający się od... 38. ducentis: pociągających, wabiących, nęcących; — cuncta neutr. = cunctos. 39. consul non unius anni w myśl zasad filozofji stoickiej, która głosiła, że tylko mędrzec jest prawdziwym królem (μόνος ὁ σοφὸς βασιλεύς = konsulem nie jednego roku, ciągłym, wiecznym). 40. bonus: prawy; — fidus: rzetelny. 41. honestum: zacność, godność, szlachetność, uczciwość; — praeferre aliquid alicui: przenosić, przekładać co nad co; — utile: korzyść. 42. reiecit asyndeton causale: ponieważ odrzucił, nie przyjął, wzgardził; — alto voltu abl. modi: z dumną pogardą, okiem dumnej pogardy; — nocentium: zbrodniarzy. 43. per obstantis catervas: przez stojące na drodze zastępy nieprzyjaciół (Germanów), których zmusił Loljusz wraz z Augustem do zawarcia pokoju i wydania zakładników. 44. explicuit arma = tulit arma explicata; — victor orzeczeniowo, tłumacz: zwycięsko. 46. recte: słusznie; — occupat = accipit. 48. muneribus = donis. 49. dura pauperies: przykre, dokuczające ubóstwo; — callet: umie, rozumie, właść. ma twardą skórę. 50. leto = morte. 51. non łącz z timidus.

Oda IV 11.

Horacjusz zaprasza do swego domu na ucztę wyzwolenicę i śpiewaczkę Fillidę (od φύλλον = *folium*). Zaprosiny „ostatniej miłości“ poety da się porównać z zaprosinami Tyndarydy (c. I 17), Mecenasa (c. III 29), Torkwata (ep. I 5) i Wergiljusza (c. IV 12). Te wszystkie utwory wymieniają przedewszystkiem przyjemności, jakich gość może się spodziewać; tutaj opisanie uroczystego przygotowania domu (w. 1-12), mian.

ostatnia zwrotka, pozwala przypuszczać, że chodzi nie o zwykłą ucztę: wszak są to Idy kwietniowe, rocznica urodzin Mecenasa, dla Hor. wielkie święto radości (w. 13-20); obok głównego tematu utworu, tj. gorącej miłości poety do przyjaciela, występuje drugi temat, jak często w czwartej księdze. Fillida powinna nietylko poetę uszczęśliwić, lecz przy winie i pieśniach, których będzie Hor. ją uczył, zapomnieć o własnych udrękach miłosnych z powodu pięknego Telefa, który przecież nie jest dla niej przeznaczony (w. 21-36).

2. Albani sc. vini: słabego wina ze wzgórz albańskich;—cadus cf. c. I 35, 26. 3. nectere: wić, pleść;—apium cf. c. I 36, 16. 4. hederae cf. c. I 1, 29;—vis multa = magna copia. 5. qua sc. hedera; — crinis łącz z religata; — fulges: błyszczysz (ze względu na połyskujące się liście bluszczu), pięknie wyglądasz. 6. ridet = splendet; — castus: czysty. 7. vincta verbenis (verbenae: zieleń, por. c. I 19, 14) aliteracja;—avet: żąda, pragnie; — immolato agno = cruore immolati (cf. c. I 4, 11) agni. 8. spargier archaiczna forma inf. praes. pass. zam. spargi, spotykana u Horacjusza tylko w satyrach i listach. 9. festinat: krząta się, uwija się; — manus sc. servorum: gromada sług, czeladź. 10. puellae=ancillae. 11. sordidum rotantes vertice fumum: wyrzucając kłęby czarnego dymu;—trepidant = micant: migają się. 13. ut celowe; — noris = noveris; podmiot Phyllis. 14. Idus tibi sunt agendae: oto masz obchodzić, święcić Idy. 15. Veneris marinae: Wenera miała w kwietniu wynurzyć się z morza. 16. findit = iduat (w języku etruskim), dividit. 17. sollemnis=festus. 19. luce=die;—adfluentis: przybywające. 20. ordinat=numerat. 21. Telephum cf. c. III 19, 26; — petis: starasz się, ubiegasz się;—occupavit=expugnavit. 22. non tuae sortis łącz z iuvenem: młodzieńca nie z twego stanu, nie z twej sfery, bo divitem atque nobilem. Telef prawdopodobnie zaręczył się i dlatego nie znajdował się w gronie gości poety. 23. lasciva: szarmancka, figlarna, miła, grzeczna, uprzejma. 25. terret avaras spes: powinien odstraszyć od chciwych (bezmiernych) nadziei, tj. los Faëtonta ostrzega, aby

nie snuć bezgranicznych nadziei; — ambustus: spalony, piorunem rażony. 26. exemplum praebet=monet; — grave... gravatus gra słów; grave: poważny, przez enall. adi.: poważnie; — ales cf. c. I 2, 42. 27. gravatus (part. praet. od biernej formy gravor jako dep. ze znacz. przech.) Bellerophontem: niechętnie znosząc na grzbiecie, zrzucając B. 29. ultra łącz ze sperare. 30. putando abl. gerundii zam. part. praes. 31. disparem sc. loco et fortuna=superiorem. 33. calebo cf. c. I 4, 19. 34. modos: piosnek; — amanda: miłym. 35. quos względno-celowe; — reddere: zanucić; — minuentur: rozprószy; — atrae curae, tj. troski miłosne Fillidy o Telefa.

Oda IV 12.

Za zaprosinami ukochanej Horacjusza w wesołym tonie, lecz zarazem poruszającym poważną stronę uczucia, następują w zupełnie żartobliwą formę ujęte zaprosiny przyjaciela poety: żartobliwy jest jędrny morał, który można wyprowadzić z opisu młodziutkiej wiosny na początku utworu (w. 1-12), żartobliwe żądanie tak energicznie wyjawione, że gość musi okupić u Horacjusza szkatułeczką nardu rozkosz, jaką daje wino kaleńskie (w. 13-24), żartobliwa wreszcie przestroga na końcu pieśni, że miło jest choć raz w życiu poszaleć (w. 25-28).

Gość poety, Wergiljusz, nie ma nic wspólnego z twórcą Eneidy — przecież ten umarł już w r. 19 — lecz w. 25 charakteryzuje go jako kupca, który według w. 15 i 24 przebywa w domach dostojnej młodzieży jako gość mile widziany.

1. veris comites dopowiedzenie do animae Thraciae; — temperant: łagodzą po burzach zimowych. 2. inpellunt: nadymają; — animae Thraciae (adi.)=spiritus venti Thraciae: wiatry północne, które według Homera (Il. IX 5) wieją od strony Tracji przez miesiąc, począwszy od 20 lutego. Sprzyjają żeglującym po morzu. W tym czasie następuje przylot ptaków; — lintea=vela, cf. epd. 16, 27. 3. rigent: krzepną, tężeją, twardnieją od mrozu lub szronu, pokrywają się szronem; — fluvii: strumyki. 4. hiberna nive abl. instr.; — tur-

g i d i: wezbrane. 5. n i d u m: gniazdo; — p o n i t: zakłada, buduje; — f l e b i l i t e r: żałośnie. 6. a v i s = hirundo (jaskółka), tj. Prokne; — C e c r o p i a e=Atticae, cf. c. II 1, 12;—d o m u s cf. c. I 6, 8. 7. o p p r o b r i u m dopowiedzenie do infelix avis: hańba, wstyd, sromota, przedmiot hańby z powodu zamordowania Itysa; — q u o d określa opprobrium;—m a l e łącz z ulta est: brzydko, niegodziwie;— b a r b a r a s hypall. adi.=barbarorum. 9. d i c u n t: wygrywają; — i n t e n e r o: na młodej, bo wiosennej. 10. f i s t u l a: piszczałka pasterska, fujarka, złożona z kilku nierównej długości rurek, wynaleziona przez Pana, właść.: trzcina. 11. d e u m = Pana; — n i g r i (od ciemnego tła sosnowych borów) c o l l e s: na wzgórzach Arkadji mieszkał Pan lub Faunus. 13. a d d u x e r e... d u c e r e paronomazja; adducere: sprowadzić, sprawić, zrodzić; — t e m p o r a, gdyż we Włoszech wiosna bywa często gorąca. 14 p r e s s u m: wytłoczone; — C a l i b u s sc. prelis, cf. c. I 20, 9; — d u c e r e: wciągać w siebie, popijać, ciągnąć hausty; — L i b e r u m meton. = vinum. 15. g e s t i s: pragniesz usilnie; — i u v e n u m n o b i l i u m: złotej, dostojnej młodzieży. Przez iuvenes można rozumieć Poljona, Messallę, Gallusa, także Mecenasa, a może nawet Oktawjana. 16. n a r d o: olejkiem nardowym, por. epd. 13, 8;—m e r e b e r e: musisz... 17. o n y x (ychis) uosob.: słoik z marmuru lub alabastru, właść.: paznokieć; — e l i c i e t: wywabi, wydobędzie; — c a d u m cf. c. I 35, 26. 18. S u l p i c i a h o r r e a (cf. c. I 1, 9) = horrea Galbae albo Galbiana, wielkie składy wina Sulpicjusza Galby między Tybrem a Awentynem; — a d c u b a t: spoczywa, leży. 19. d o n a r e inf. celu zawisły od eliciet, por. c. I 2, 8: aby obudzić, ożywić; — l a r g u s enall. adi. zam. adv.: hojnie;— a m a r a c u r a r u m = amaras (gorzkie) curas. 20. e l u e r e inf. celu zawisły od eliciet: aby oddalić, usunąć, dosłownie: aby wymyć; — e f f i c a x enall. adi. zam. adv.: skutecznie. 21. g a u d i a: zabawę. 22. v e l o x enall. adi. zam. adv.; — n o n łącz z meditor. 23. i n m u n e m: bez daru, darmo; — t i n g u e r e (nxi. nctum): poczęstować, ugościć; — p o c u l i s meton.=vino. 24. p l e n u s: bogaty,

majętny, zamożny. 25. pone moras: nie zwlekaj, nie ociągaj się; — studium lucri sc. pone: porzuć chęć zysku. 26. nigri ignes: czarne stosów zgliszcza, poet. w przenośni zam. śmierć. 26. misce consiliis (dat.): dodaj do filozoficznych zasad, reguł życia, powagi w życiu; — stultitiam brevem: odrobinę prostoty, bezpretensjonalnej swobody. 28. dulce est=iucundum est; — desipere (de i sapere): poszaleć; — in loco = ἐν καιρῷ: we właściwej porze, w stosownej chwili.

Oda IV 14.

Pierwsze wyniki Druzusa w bitwie przeciw Windelikom uświetnił już Horacjusz w odzie, zwróconej do Rzymu (c. IV 4), która przypomina pieśń zwycięską Pindara; lecz teraz, gdy dalsze czyny Druzusa, a przedewszystkiem jego brata Tyberjusza, szczęśliwie zakończyły wojnę jeszcze w tym samym roku 15, zabiera się poeta do napisania wznioślejszej od tamtej pieśni; śpiewa więc hymn na cześć Augusta, zupełnie w stylu hymnu na cześć boga, i splata czyny orężne Neronów, jako najmłodsze świadectwo wojennej potęgi Augusta, zupełnie tak samo, jak w owych hymnach bywa szeroko omawiany i sławiony czyn boga. Z potoku natchnionych myśli rodzi się pieśń, rozczłonkowana na trzy duże okresy: do epitetu, uświetniającego Augusta, „największy książę na kuli ziemskiej" przyłącza się, jakby nawiasowo, sławienie jego ostatnich czynów, sławienie, które prowadzi przez Druzusa do Tyberjusza i zatrzymuje się przy tym ostatnim na porównaniu (w. 1 - 24); chiastycznie przyłącza się drugie porównanie, które znowu prowadzi do Tyberjusza, a od niego wraca do Augusta (w. 25 - 40); w pełnych tonach hymnu jest udowodniona wreszcie słuszność istnienia owego epitetu (w. 41 - 51).

Horacjusz rozpoczyna utwór od pytania: „Jakież publiczne pamiątki, świadczące o twoich zasługach, mogłyby przekazać potomności, która z nich czytać będzie, obraz twojej wielkości?". Inne ody tej księgi pouczają, że poeta mniema: „Tak samo dobrze, jak owe oficjalne zaszczyty lub jeszcze lepiej, jak one, może moja pieśń, którą także potomność będzie czytała, służyć nieśmiertelności twojej sławy".

Pieśń jest najbliżej spokrewniona z c. IV 4.

2. plenis honorum muneribus (= donis): pamiątkami twoim zasługom w zupełności odpowiadającemi. Senat bowiem uchwalił przyjąć uroczyście Augusta, powracającego w r. 13 zwycięsko z Galji. 3. Auguste ten voc. położ na czele przekładu; — virtutes: czyny bohater-

skie; — in aevom = εἰς πάντα τὸν αἰῶνα pleonastycznie użyte do aeternet: po wszystkie wieki, na zawsze. 4. titulos cf. s. I 6, 17; — memores fastos cf. c. III 17, 4. 5. o qua, szyk: o maxime principum (omnium), qua (cf. c. III 30,10) sol habitabilis oras inlustrat, quem Vindelici legis Latinae expertes didicere, quid Marte posses. 7. legis expertes Latinae = nondum devicti, nondum a populo Romano subacti. 8. didicere: poznali, przekonali się. 9. Marte meton. = bello; — posses sc. efficere; — milite tuo (= tuis militibus, tuo exercitu, cf. c. I 15, 6: multo milite) abl. instr. do deiecit; — nam cf. c. I 18, 3. 10. inplacidum: niespokojny, wojowniczy; — genus: naród, lud. 11. velocis: zwinnych; — arcis poet. zam. castella sc. Genaunorum Breunorumque. 12. Alpibus tremendis dat. do inpositas; — inpositas: wzniesione na... 13. deiecit: obalił; — acer: waleczny w boju; — plus vice simplici = plus quam vicis (= ultio: zemsta, odwet) simplex, plus quam simpliciter. 14. maior Neronum = Tiberius (ur. w r. 42); — gravis: rozstrzygający, stanowczy. 16. auspiciis secundis abl. abs. w znacz. przyczynowem: pod pomyślnemi znakami, pod pomyślną wróżbą, w szczęśliwą godzinę, w przeciwieństwie do mala avi (c. I 15, 5); — pepulit: rozgromił, pokonał. 17. spectandus = θεατός: godny podziwu, świetny; — in certamine Martio = in certamine cum Marte. W wyrazie certamine po cer połóż średniówkę. 18. devota: przeznaczone; — liberae hypall. = liberorum. 19. fatigare: niepokoić; — ruina: niepowodzenie, klęska. 20. indomitas: rozkiełznane; — prope w porównaniach, aby zaznaczyć, że to, o czem jest mowa, częściej się zdarza. 21. exercet: smaga; — choro cf. c. III 4, 25. 22. inpiger: niezmordowany, jak w c. IV 8, 30. 25. vexare inf. celu zawisły od inpiger = ad vexandum, cf. c. I 2, 8; — turmas: hufce; — frementem: parskającego, rżącego. 24. mittere inf. celu zawisły od inpiger = ad mittendum (w popędzaniu), cf. c. I 2, 8; — medios per ignis sc. pugnae: w sam wir walki. 25. tauriformis = ταυρόμορφος:

w postaci byka, z głową byka (ταυρόκρανος). Poeci od Archilocha przedstawiali bogów rzecznych z głową byka, zapewne z powodu szumu fal rzecznych; już Homer (Il. XXI 237) mówi o Skamandrze: μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος. 26. praefluit = praeterfluit, cf. c. IV 3, 10. 28. diluviem cf. c. III 29, 40. 29. agmina ferrata: opancerzone oddziały, gdyż tworzyły jakby silny mur obronny przeciw zbliżającym się Rzymianom. 30. vastus: straszny, okropny, gwałtowny; — diruit: rozerwał, rozbił. 31. metendo (metere, messui, messum) abl. gerundii zam. part. praes.: kosząc, ścinając w bitwie. 32. stravit = constravit: pokrył, por. c. III 17, 12; — sine clade hiperbolicznie = sine damno. 33. te praebente abl. abs. w znacz. przyczynowem; — tuos = tibi propitios. 34. quo die = eodem die, quo. Aleksandrję zdobył August dn. 1 sierpnia 30 roku. Horacjusz mówi tu, że odniesiono zwycięstwo nad ludami, zamieszkującemi Alpy, w tym samym dniu kalendarzowym, w którym August zdobył Aleksandrję. 35. portus plur., gdyż Aleksandrja miała trzy przystanie. 36. vacuam: opustoszały z powodu klęski Kleopatry, por. c. I 37, 25; — aulam cf. c. II 10, 8. 37. lustro (= quiennio) tertio = quindecim annis post. 38. secundos = prosperos; — reddidit = rursus dedit. 39. optatum = exoptatum, jak w c. IV 8, 30; — peractis imperiis dat.; peragere tu = exsequi: dokazać, uskutecznić, wykonać; imperia: czyny wojenne, których przedtem dokazano pod naczelnem dowództwem Augusta. 40. adrogavit tu = addidit, w przeciwieństwie do abrogare = demere. 41. te . . . te anafora; — Cantaber cf. c. II 6, 2; — domabilis: ujarzmiony, podbity. 42. Medus = Parthi; — Indus sing. pro plurali. Poselstwo indyjskie przybyło do Augusta w r. 20, aby pozyskać jego przyjaźń dla swego ludu; — profugus cf. c. I 35, 9. 43. tutela: stróż, obrona (jak praesidium), sternik; — praesens cf. c. III 5, 2. 45. te . . . te anafora; — fontium qui celat origines cf. Ov. Met. II 254. Źródła Nilu wykryto dopiero w wieku XVIII. 46. rapidus = celer: bystry. 47. beluosus = beluis scatens: obfitujące w zwierzęta, pełne zwierząt; — remotis obstrepit Britan-

nis (dat.): uderza z rykiem o brzegi dalekich Brytanów, por. c. II 18, 20. 48. Oceanus = pontus. 49. non paventis funera (= mortem) cf. Caes. b. G. VI 14, 5; — Galliae gen. do tellus. 50. durae = ferae (c. IV 5, 27); — audit = oboedit; — Hiberiae = Hispaniae. 51. te łącz z venerantur. 52. conponere arma: złożyć broń, analogicznie do bellum conponere (zakończyć wojnę).

Oda IV 15.

W lecie r. 13 wrócił August do Rzymu po trzechletniej nieobecności; unikał uroczystego przyjęcia i odrzucił propozycję senatu wzniesienia mu ołtarza w kurji; lecz chętnie zgodził się na uczczenie pokoju, który dał narodowi rzymskiemu: gdy więc wrócił do Rzymu za konsulatu Tyberjusza Nerona i Publjusza Kwintyljusza z Hiszpanji i Galji, załatwiwszy pomyślnie sprawy w tych prowincjach, senat uchwalił z racji jego powrotu poświęcić *aram Pacis Augustae* przy *campus Martius*; na tym ołtarzu polecił składać corocznie ofiary urzędom, kapłanom i dziewicom westalkom. Co w tej fundacji, która wprowadzała do Rzymu kult dla bogini pokoju, a także w dobrze zachowanych częściowo dziełach plastyki, które zdobiły ołtarz, znalazło pomnikowy wyraz — temu właśnie poświęca Horacjusz tę swoją pieśń ostatnią: ona uwielbia nie osobę naczelnika państwa, lecz *Pax Augusta* i jego błogosławieństwa. Można zatem przypuszczać, że ten utwór powstał bezpośrednio po powrocie Augusta i że poeta, witając naczelnika państwa, wręczył mu tę na niniejszej pieśni kończącą się księgę.

1. loqui: opiewać, por. c. III 25, 18. IV, 9, 4. 2. victas et = et victas, cf. c. I 2, 9; — increpuit lyra (abl. instr.) = lyra plectro tacta, pulsata lyra increpuit (tu = monuit), tj. Apollo sam uderzył w struny mej lutni i napomniał, przestrzegł mnie, abym nie... 3. ne parva vela darem: abym małych żagli (z któremi nie można odważyć się popłynąć na pełne morze) nie rozwijał do jazdy po..., nie płynął z małym statkiem po..., z małą łódką nie puszczał się na... Poeta bowiem zamierzał opiewać czyny wojenne Augusta, lecz przestrzegł go Apollo, gdyż jego liryczna muza jest za słaba, by mogła spełnić tak wielkie zadanie; — Tyrrhenum per aequor ogólnie: po burzliwem morzu. Przez Tyrrhenum aequor należy rozumieć czy-

ny wojenne Augusta. 5. f r u g e s e t = et fruges, cf. c. I 2, 9. Uważaj na polysyndeton w tej zwrotce i następnych. 6. s i g n a: Prahates zwrócił Rzymianom w r. 20 zabrane Krassusowi i Antonjuszowi sztandary, które August kazał zawiesić w świątyni Marsa, zwanego Ultor; — n o s t r o I o v i = Iovi Capitolino, jak w c. III 5, 12; — r e s t i t u i t: oddał. 7. s u p e r b i s hypall. adi. = superborum. 8. p o s t i b u s (abl. separat. do derepta) sc. templorum; — v a c u o m d u e l l i s (abl.): po wojnach; duellum cf. c. III 5, 38. 9. I a n u m Q u i r i n i: łuk, brama Kwiryna, tj. świątynia Kwiryna (= Janusa) przy Forum, zamknięta przez Augusta na znak przywróconego pokoju w r. 29 po bitwie pod Akcjum, w r. 25 po pokonaniu Kantabrów i może po raz trzeci w r. 13; — c l a u s i t w r. 29; — o r d i n e m r e c t u m (= extra rectum ordinem) e v a g a n s l i c e n t i a: wyuzdana swawola; ordinem evagari analogicznie do excedere modum: wykroczyć, wybiegać poza... 10. f r e n a i n i e c i t: zarzucił hamulec, okiełznał, pohamował, ujął w karby, poskromił, por. c. III 24, 29: refrenare. 11. c u l p a s: zbrodnie. 12. v e t e r e s hypall. = veterum (maiorum); — r e v o c a r e: wskrzesić; — a r t i s = virtutes, cf. c. III 3, 9. 15. p o r r e c t a sc. est: rozszerzyły się; — o r t u s plur. w znacz. sing. 16. s o l i s a b H e s p e r i o (= Italo) c u b i l i: od zachodu słońca. 17. r e r u m: państwa; — n o n łącz z exiget; — f u r o r: zaślepienie. 18. e x i g e t: wydrze. 19. n o n sc. exiget otium; — p r o c u d i t: kuje. 20. m i s e r a s proleptycznie; — i n i m i c a t: poróżnia, rzuca kość niezgody pomiędzy... 21. q u i D a n u b i u m b i b u n t = accolae Danubii: mieszkańcy Dunaju, szczeg. Windelikowie i Pannonowie, których pokonali Rzymianie w latach 16 i 14. 22. e d i c t a I u l i a: zarządzenia Augusta; — r u m p e n t: pogwałcą. 24. T a n a i n p r o p e o r t i = Scythae. 25. n o s q u e: a my sami; — p r o f e s t a e l u c e s (= dies): dni powszednie; — s a c r i s sc. lucibus. 26. i o c o s i L i b e r i cf. c. III 21, 15; — m u n e r a cf. c. I 18, 7. 28. r i t e: według starego zwyczaju; — d e o s łącz z adprecati (pomodliwszy się do...). 29. v i r t u t e f u n c t o s brachylogja = virtutis munere perfunctos, którzy na

polu chwały dziarsko się spisali, odznaczyli; — p a t r u m = maiorum. 30. L y d i s t i b i i s abl. do remixto. Flet lidyjski, którego tony były najwyższe, wyrażał miękkość i łagodność; — r e m i x t o: przy wtórze; — c a r m i n e c a n e m u s łącz z more patrum: zaśpiewamy, zanucimy uroczystą pieśń na cześć... 32. p r o g e n i e m V e n e r i s = Augustum; można rozumieć także dosłownie: Eneasza jako protoplastę rodu julijskiego.

PIEŚŃ NA OBCHÓD STULETNI.
carmen saeculare.

W r. 19 wrócił August do Rzymu, gdy mu się udało nakłonić Partów bez dobycia miecza do poddania się, które właściwie było tylko pozorne, i przywrócić znowu w Armenji wpływ państwa rzymskiego; w tym samym roku Agryppa pokonał stanowczo Kantabrów (por. ep. I 12, 26 n.). W taki więc sposób zabezpieczono granice *imperium* na Wschodzie i Zachodzie; rok 18 poświęcił August wewnętrznej reorganizacji państwa. Wprawdzie odrzucił zaproponowaną mu przez senat i lud nadzwyczajną *cura legum et morum*, lecz, opierając się na swej *tribunicia potestas*, wydał cały szereg zbawiennych dla państwa rzymskiego ustaw, jak *de sumptu, de vi, de maiestate, de adulteriis, de maritandis ordinibus, de ambitu;* zapewne ostatnio wymienione ustawy pochodzą z tego roku. Przedewszystkiem wydanie ustawy małżeńskiej, zarówno kryminalne prześladowanie przestępców przeciw moralności, jak i próba opodatkowania ustawowo kawalerów, było stanowczym i śmiałym środkiem, prowadzącym do mieszania się całkowicie państwa do życia prywatnego obywateli; na to zdecydował się August tylko dlatego, ponieważ widział, że Rzym może być zbawiony jedynie wtedy, gdy życie rodzinne obywateli oparte będzie na zdrowych i silnych zasadach. Do umocnienia dynastji julijskiej przyczyniła się ta okoliczność, że August w r. 18 powierzył władzę trybuna swemu zięciowi Agryppie i powołał go do współrządów, a także i to, że w r. 17 adoptował najstarszego wnuka Gajusa Cezara; *lex de maiestate,* która między innemi określała obrazę naczelnika państwa jako zbrodnię majestatu, mogła przecież wtedy wyraźnie zaakcentować formalne a nie uznane stanowisko Augusta jako głowy państwa.

Zatem August, chcąc stwierdzić, że dla *imperium Romanum* nastała już nowa era zbawienia, postanowił wznowić starorzymski zwyczaj, tj. napół przebrzmiałe *ludi saeculares,* które jedynie odpowiadały jego zamiarom; zarazem przez wznowienie tej prastarej uroczystości pragnął umocnić w narodzie przekonanie, że to, co zdziałał, będzie trwałe, jednostkom zaś dać odczuć, że ofiara na nie nałożona jest właściwie obowiązkiem względem ojczyzny. W jednym z najniebezpieczniejszych punktów zwrotnych w pierwszej wojnie punickiej, w r. 249, po raz pierwszy odbyły się z polecenia sybillińskiej wyroczni nocne igrzyska, *ludi Tarentini*, na Tarentum, placu na polu Marsowem nad Tybrem, aby przebłagać

podziemne potęgi, Plutona i Prozerpinę; w tym czasie składano także ofiary bogom świata podziemnego. Prawdopodobnie owa uroczystość była powtórzeniem uroczystości z lat 349 i 449. Jeszcze tylko raz odbyła się taka uroczystość w r. 149. *Quindecim viri sacris faciundis* na podstawie znalezionych zapisków w księgach sybillińskich udowadniali senatowi, że prawdziwe uroczystości sekularne odbyły się w latach 127, 237, 347, 457, a więc powtórzenie ich powinno nastąpić w r. 17.

Zachowano starodawny zwyczaj obchodzenia nocnych uroczystości na cześć bogów podziemnych i ich miejsce, tj. Tarent nad Tybrem. Wobec tego obok uroczystości powyższych, które trwały trzy kolejno po sobie następujące noce, obchodzono trzydniową uroczystość na cześć bogów niebiańskich, Jowisza i Junony, opiekunów Rzymu, a także na cześć Diany i Apollina, którego kult był ściśle złączony z julijskim domem, bo jemu właśnie zawdzięczał August swoje zwycięstwo pod Akcjum. Szczegóły programu opracował dokładny znawca sakralnego prawa Atejus Kapito, gorliwy zwolennik pryncypatu. Główne role podczas uroczystości przypadły w udziale Augustowi i Agryppie. August jako *magister quindecimvirorum* składał bogom ofiary i odmawiał przytem okolicznościowe modlitwy, do bogów podziemnych sam, a do bogów niebiańskich razem z Agryppą. W r. 1890 znaleziono w Rzymie słup marmurowy, postawiony na wieczną pamiątkę w tem miejscu, gdzie odbywały się *ludi saeculares*; był na nim wyryty oficjalny program uroczystości. Czytamy tam między innemi: *„sacrificioque (scil. in Palatio) perfecto pueri XXVII quibus denuntiatum erat patrimi et matrimi* (tj. których rodzice jeszcze żyli) *et puellae totidem carmen cecinerunt: eodemque modo in Capitolio. Carmen composuit Q. Horatius Flaccus*“.

Wykonanie więc hymnu stanowiło uroczyste zakończenie trzydniowego religijnego święta. Ta okoliczność, że August polecił napisanie jego Horacjuszowi, świadczy niezbicie, iż głowa państwa uznawała poetę jako *Romanae fidicen lyrae*, który swoją lutnię nieraz oddawał na usługi reformatorskim ideom Augusta. Horacjusz wrócił zatem do liryki po sześcioletniej przerwie: ody IV 6 i IV 3, które pozostają w ścisłym związku z pieśnią sekularną, są może najstarszemi utworami w nowej księdze pieśni; samą pieśń sekularną wyłączono ze zbioru *carmina* jako chóralną pieśń kultu; ukazała się ona dopiero w kompletnem wydaniu poezyj Horacjusza, które ujrzało światło dzienne wkrótce po śmierci poety.

Hymn składa się z trzech części: I προῳδός (w. 1-8); IIα) część główna (w. 9-32), β) μεσῳδός (w. 33-36), γ) część główna (w. 37-60); III ἐπῳδός (w. 61-76). Προῳδός i ἐπῳδός śpiewały obydwa chóry. W części głównej chór chłopców śpiewał zwrotki: 3, 5, 7, 10, 12 i 14, a chór dziewcząt zwrotki: 4, 6, 8, 11, 13 i 15. W zwrotce 9 (μεσῳδός) w. 1 i 2 śpiewali chłopcy, a w. 3 i 4 dziewczęta.

„Febie i Diano, wysłuchajcie modłów naszego chóru w dzisiejszym, przez wyrocznię na święto przeznaczonym dniu: błogosławione słońce,

nie mogłobyś w swoim wiecznie ponawiającym się biegu nic większego widzieć od Rzymu (w. 1-12). Ty, Ilityjo, opiekuj się matkami w ich ciężkiej godzinie i wyprowadzaj potomstwo na światło dzienne; błogosław działanie ustawy małżeńskiej, rocznicę której po upływie stu dziesięciu lat święcić będzie olbrzymia masa ludu rzymskiego (w. 13-24); wy, Parki, snujcie stosownie do przyrzeczenia szczęśliwy los rzymskiemu ludowi, jak dotąd snujecie: niechaj obradzają się zasiewy i niechaj chowają się trzody: wysłuchaj, Apollinie, życzliwie modłów chłopców, a ty Luno, błagania dziewcząt (w. 25-36).

Bogowie, Rzym istotnie jest waszem dziełem, bo wy pozwoliliście uchodźcom z pod Troi wylądować na latyńskiej ziemi, dajcie młodzieży dobre obyczaje, starości zaś spokój, a całemu narodowi dobrobyt i potomstwo (w. 37-48); Augustowi, który składa wam w ofierze białe woły, użyczcie tego, o co was prosi: przecież jemu już teraz zawdzięcza naród rzymski spokój tak z zewnątrz jak wewnątrz kraju (w 49-60); wspaniały Apollo, który istotnie spogląda łaskawem okiem na ołtarze przed swoją palatyńską świątynią, daje nam nowy szczęśliwy wiek, a Diana życzliwie słucha modłów decemwirów i błagania chłopców (w. 61-72).

Żywimy nadzieję, że tę całą pieśń rozumie Jowisz i wszyscy bogowie, zatem z radością w sercu wracamy do domu, gdy wyśpiewaliśmy pieśń ku chwale Apollina i Diany (w. 73-76)".

1. s i l v a r u m p o t e n s = ναπέων μεδέουσα, jak w c. I 3, 1: potens Cypri. 2. l u c i d u m c a e l i d e c u s dopowiedzenie do Diana. 3. s e m p e r e t = et semper, cf. c. I 2, 9. 4. t e m p o r e s a c r o: pieśń odśpiewano dn. 3 czerwca. 6. l e c t a s . . . c a s t o s oba pojęcia odnoszą się do virgines i pueros; ich rodzice musieli należeć do stanu senatorskiego i odznaczać się nieskazitelnością obyczajów. 7. d i s, tj. Apollini et Dianae; — p l a c u e r e = placuere et placent. 8. d i c e r e = ut dicerent. 9. a l m e życiodajne, błogie, błogosławione. 10. p r o m i s: okazujesz; — c e l a s roz. zachodząc. 11. p o s s i s coni. optativus. 13. r i t e tu = bene, feliciter, łącz z aperire, zależy od lenis; — a p e r i r e (= ad aperiendum) p a r t u s l e n i s = quae opem fers parturientibus. 14. m a t r e s = puerperas. 15. p r o b a s = pateris, z nom. c. inf. zam. acc. c. inf., jak w c. I 2, 43: patiens vocari. 17. p r o d u c a s = educas: pozwól chować się w zdrowiu; — s u b o l e m cf. c. IV 3, 14; — p a t r u m (= senatus) d e c r e t a: senat z polecenia Augusta uchwalił w r. 18 ustawę tzw. lex Iulia de maritandis ordinibus w celu zwal-

czania nieobyczajności i bezżeństwa przez opodatkowanie kawalerów. 18. prosperes: szczęść, błogosław; — super = de, jak w c. III 8, 17. Szyk: super lege marita (= maritali) feraci prolis novae;—iugare (właść. zaprząc w jarzmo): łączyć, spajać, połączyć węzłem małżeńskim, poślubić. 19. feraci dopowiedzenie do lege = fonte. 21. certus, tj. określony przez księgi sybillińskie. 22. orbis = κύκλος, περίοδος: okres czasu; — referatque ludos = ludosque referat; referre: wznowić. 24. frequentis łącz z ludos: uroczyście obchodzone. 25. veraces cecinisse (inf. na wzór składni greckiej) = quae veraciter cecinistis. 26. quod semel, szyk: iam peractis (fatis) bona fata iungite stabilisque rerum (omnium) terminus servet (id), quod semel dictum est (a vobis). 27. terminus = finis, cf. c. II 18, 24. 29. frugum pecorisque gen. relationis do fertilis, podobnie jak po dives i pauper. 30. spiceus: kłosowy. 31. fetus sc. telluris = fruges; — aquae = imbres, jak w c. III 17, 12; — salubres łącz także z aurae. 33. condito (= recondito) sc. in pharetra (cf. c. I 10, 11). 34. supplices = te suppliciter rogantes, qui te suppliciter rogant. 35. bicornis, gdyż półksiężyc ma dwa rogi. 37. si cf. c. IV 9, 5; — Iliae = Troianae. 38. litus Etruscum cf. c. I 2, 14; — turmae poet. zam. catervae: zastępy. 39. iussa sc. a deis, a mian. oracnli Apollinis monitu;—pars dopowiedzenie do turmae: garstka niedobitków; — Lares (cf. s. II 3, 165) meton. = domos; — urbem, tj. najpierw Lawinjum, potem Albę Longa, a wkońcu Rzym. 40. sospite cursu: pomyślną żeglugą, po szczęśliwem przebyciu morza. 41. cui (przez synizesę jednozgłoskowe) sc. parti, łącz z munivit iter. Według Wergiljusza (Aen. VI 110) wyratował Eneasz z płonącej Troi tylko ojca i syna; — sine fraude (=damno) łącz z munivit. 42. castus = pius; patriae (dat.) superstes: przeżywając upadek ojczyzny. 43. munivit iter: utorował drogę. 44. plura (= ampliora) relictis, tj. maius regnum (Italiam), quam quod (regnum) amisissent, gdyż według obietnicy Apollina mieli Trojanie otrzymać większe państwo, aniżeli była Troja, tj.

Rzym i panowanie nad światem. 47. rem: dobrobyt; — prolemque wiersz nadmiarowy z elizją przed samogłoską następnego wiersza. 49. quae (plur. neutr.) łącz z veneratur; bobus albis: białe woły składano w ofierze bogom w świątyni Jowisza Kapitolińskiego w drugim dniu ludorum saecularium; veneratur: błaga, z podw. biern. analogicznie do orare, jak lacesso w c. II 18, 12. 50. clarus sanguis: dostojna latorośl, dostojny potomek, tj. August. 51. bellante sc. hoste; — prior=superior, przyczynowo do inpetret. 53. iam, tj. kiedy ustały wojny domowe; — manus potentis: potężnych ramion = potęgi oręża rzymskiego. 54. Medus = Parthi; Albanas=Romanas, gdyż Rzym był osadą Alby Longa; — securis: władzy urzędników rzymskich. 55. responsa sc. a patribus, senatu; — superbi nuper łącz ze Scythae. 56. Indi sc. superbi nuper, cf. c. IV 14, 42. 59. audet gr. part. praed.: śmiało; — pleno cornu: z rogiem obfitości. 60. Copia uosob.: dostatek, zamożność. 61. augur et = et augur (cf. c. I 2, 32), cf. c. I 2, 9; — augur Phoebus=Apollo, przepowiadający przyszłość; — fulgente od srebra. 62. acceptus: miły; — Camenis=Musis, cf. c. II 16, 38. 63. salutari=medica; — levat: leczy, koi mian. Apollo, którego jako lekarza (ἀκέσιος) zdawiendawna czcili Rzymianie; — fessos: słabe, schorzałe. 65. si = siquidem, quandoquidem, jak w c. IV 9, 5; — aequos = propitius, enall. adi. zam. adv. 66. rem: państwo; — felix należy także do rem Romanam. 67. lustrum=quiennium. 68. prorogat prawie w znacz. coni., gdyż poeta życzenie w hymnie zawarte uważa za niewątpliwie spełnione, a prośbę za wysłuchaną. 69. tenet: włada nad..., ma w swej mocy. 70. quindecim viri sc. Sibyllini albo sacris faciundis: kolegjum kapłanów, które składało się od czasów Sulli z 15 członków (pierwotnie było ich dwóch: duumviri, później dziesięciu: decemviri); pełniło ono nadzór nad księgami sybillińskiemi i zajmowało się urządzaniem obchodów stuletnich. 71. curat jak prorogat w w. 68; curare: uważać na co, wysłuchać; — puerorum: dziatwy, młodzieży, tj. chłopców

i dziewcząt; — a m i c a s użyte proleptycznie, dlatego tłumacz przysłówkowo. 72. a d p l i c a t jak prorogat w w. 68; adplicare: nakłonić. 73. h a e c (całą pieśń) I o v e m s e n t i r e acc. c. inf. zawisły od spem bonam reporto. 75. d o c t u s = instructus sc. a vate Horatio. Szyk: chorus doctus dicere laudes et Phoebi et Dianae; — c h o r u s: chór, orszak, gromada tańczących młodzieńców i dziewic. 76. d i c e r e = cantare.

DODATEK (*appendix*).

Wybór miejsc z pieśni Horacjusza, godnych zapamiętania.

1. Beatus ille, qui procul negotiis,
ut prisca gens mortalium,
paterna rura bobus exercet suis
solutus omni faenore. (epd. 2, 1-4).
2. Sic est: acerba fata Romanos agunt
scelusque fraternae necis,
ut inmerentis fluxit in terram Remi
sacer nepotibus cruor. (epd. 7, 17-20).
3. Rapiamus, amici, occasionem de die. (epd. 13, 3-4).
4. Audax omnia perpeti
gens humana ruit per vetitum nefas. (c. I 3, 25-26).
5. Nil mortalibus ardui est. (c. I 3, 37).
6. Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
regumque turris. (c. I 4, 13-14).
7. Vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam.
(c. I 4, 15).
8. Tu sapiens finire memento tristitiam. (c. I 7, 17-18).
9. O fortes peioraque passi
mecum saepe viri, nunc vino pellite curas;
cras ingens iterabimus aequor. (c. I 7, 30-32).
10. Permitte divis cetera. (c. I 9, 9).
11. Quid sit futurum cras, fuge quaerere et
quem Fors dierum cumque dabit lucro
adpone. (c. I 9, 13-15).
12. Tu ne quaesieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
finem di dederint. (c. I 11, 1-2).
13. Ut melius, quidquid erit, pati! (c. I 11, 3).
14. Spatio brevi spem longam reseces. (c. I 11, 6-7).

15. Carpe diem, quam minimum credula postero. (c. I 11, 8).
16. Di me tuentur, dis pietas mea
et musa cordi est. (c. I 17, 13-14).
17. Durum:sed levius fit patientia
quidquid corrigere est nefas. (c. I 24, 19-20).
18. Quidquid habes, age, depone tutis auribus. (c. I 27, 17-18).
19. Omnis una manet nox et calcanda semel via leti.
(c. I 28, 15-16).
20. Mixta senum ac iuvenum densentur funera, nullum
saeva caput Proserpina fugit. (c. I 28, 18-20).
21. Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones ac precor integra
cum mente nec turpem senectam
degere nec cithara carentem. (c. I 31, 17-20).
22. O decus Phoebi et dapibus supremi
grata testudo Iovis, o laborum
dulce lenimen meritumque, salve
rite vocanti! (c. I 32, 13-16).
23. .... Valet ima summis
mutare et insignem attenuat deus
obscura promens. (c. I 34, 12-14).
24. Heu heu, cicatricum et sceleris pudet
fratrumque! Quid nos dura refugimus
aetas? quid intactum nefasti
liquimus? unde manum iuventus
metu deorum continuit? quibus
pepercit aris? (c. I 35, 33-38).
25. Periculosae plenum opus aleae,
tractas et incedis per ignis
suppositos cineri doloso. (c. II 1, 6-8).
26. Nullus argento color est avaris
abdito terris ....
.... nisi temperato
splendeat usu. (c. II 2, 1-4).
27. Aequam memento rebus in arduis
servare mentem, non secus in bonis
ab insolenti temperatam
laetitia. (c. II 3, 1-4).

28. Omnes eodem cogimur, omnium
versatur urna serius ocius
sors exitura et nos in aeternum
exilium inpositura cymbae. (c. II 3, 25-28).
29. Ille terrarum mihi praeter omnis angulus ridet.
(c. II 6, 13-14).
30. Recepto dulce mihi furere est amico. (c. II 7, 27-28).
31. Non semper imbres nubibus hispidos manant in agros.
(c. II 9, 1-2).
32. Auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula. (c. II 10, 5-8).
33. Sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus. (c. II 10, 13-15).
34. Non, si male nunc, et olim si erit. (c. II 10, 17-18).
35. Rebus angustis animosus atque
fortis adpare: sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela. (c. II 10, 21-24).
36. Fugit retro levis iuventas et decor. (c. II 11, 5-6).
37. Quid quisque vitet, numquam homini satis
cautum est in horas. (c. II 13, 13-14).
38. Inprovisa leti vis rapuit rapietque gentis. (c. II 13, 19-20).
39. Non enim gazae neque consularis
submovet lictor miseros tumultus
mentis et curas laqueata circum
tecta volantis. (c. II 16, 9-12).
40. Vivitur parvo bene. (c. II 16, 13).
41. Nihil est ab omni parte beatum. (c. II 16, 27-28).
42. Truditur dies die. (c. II 18, 15).
43. Odi profanum volgus et arceo.
Favete linguis! (c. III 1, 1-2).
44. . . . . aequa lege Necessitas
sortitur insignis et imos,
omne capax movet urna nomen. (c. III 1, 14-16).

45. . . . . sed Timor et Minae
scandunt eodem, quo dominus neque
decedit aerata triremi et
post equitem sedet atra Cura. (c. III 1. 37-40).

46. Angustam amice pauperiem pati
robustus acri militia puer
condiscat. (c. III 2, 1-3).

47. Dulce et decorum est pro patria mori! (c. III 2, 13).

48. Virtus, repulsae nescia sordidae,
intaminatis fulget honoribus
nec sumit aut ponit securis
arbitrio popularis aurae. (c. III 2, 17-20).

49. Raro antecedentem scelestum
deseruit pede Poena claudo. (c. III 2, 31-32).

50. Iustum et tenacem propositi virum
non civium ardor prava iubentium,
non voltus instantis tyranni
mente quatit solida neque Auster,

dux inquieti turbidus Hadriae,
nec fulminantis magna manus Iovis:
si fractus inlabatur orbis,
inpavidum ferient ruinae. (c. III 3, 1-8).

51. Vos lene consilium et datis et dato gaudetis, almae.
(c. III 4, 41-42).

52. Vis consili expers mole ruit sua. (c. III 4, 65).

53. Nec vera virtus, cum semel excidit,
curat reponi deterioribus. (c. III 5, 29-30).

54. Dis te minorem quod geris, imperas:
hinc omne principium, huc refer exitum. (c. III 6, 5-6).

55. Aetas parentum, peior avis, tulit
nos nequiores, mox daturos
progeniem vitiosiorem. (c. III 6, 46-48).

56. Lenit albescens animos capillus
litium et rixae cupidos protervae. (c. III 14, 25-26).

57. Aurum per medios ire satellites
et perrumpere amat saxa potentius
ictu fulmineo. (c .III 16, 9-11).

58. Crescentem sequitur cura pecuniam
maiorumque fames. (c. III 16, 17-18).

59. Quanto quisque sibi plura negaverit,
ab dis plura feret. (c. III 16, 21-22).

60. .... Multa petentibus
desunt multa: bene est cui deus obtulit
parca quod satis est manu. (c. III 16, 42-44).

61. Inmunis aram si tetigit manus,
non sumptuosa blandior hostia,
mollivit aversos Penatis
farre pio et saliente mica. (c. III 23, 17-20).

62. Dos est magna parentium virtus. (c. III 24, 21-22).

63. Virtutem incolumem odimus,
sublatam ex oculis quaerimus invidi. (c. III 24, 31-32).

64. Quid leges sine moribus
vanae proficiunt. (c. III 24, 35-36).

65. Eradenda cupidinis
pravi sunt elementa. (c. III 24, 51-52).

66. Curtae nescio quid semper abest rei. (c.III 24, 64).

67. Prudens futuri temporis exitum
caliginosa nocte premit deus. (c. III 29, 29-30).

68. .... non tamen irritum
quodcumque retro est, efficiet neque
diffinget infectumque reddet,
quod fugiens semel hora vexit. (c. III 29, 45-48).

69. Non omnis moriar. (c. III 30, 6).

70. Fortes creantur fortibus et bonis. (c. IV 4, 29).

71. Doctrina sed vim promovet insitam. (c. IV 4, 33).

72. Indecorant bene nata culpae. (c. IV 4, 36).

73. Inmortalia ne speres, monet annus et almum
quae rapit hora diem. (c. IV 7, 7-8).

74. Pulvis et umbra sumus. (c. IV 7, 16).

75. Quis scit an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi? (c. IV 7, 17-18).

76. .... lingua potentium
vatum divitibus consecrat insulis. (c. IV 8, 26-27).

77. Paulum sepultae distat inertiae celata virtus.
(c. IV 9, 29-30).

78. Non possidentem multa vocaveris recte beatum.
(c. IV 9, 45-46).

79. Misce stultitiam consiliis brevem:
dulce est desipere in loco. (c. IV 12, 27-28).

SPIS RZECZY.

EPODY

ODY

Cz. I niniejszego komentarza zawiera:

Sat. I 1, 5, 6, 7, 9. II 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Cz. III zawiera:

List I 1. 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 19. 20. II 1. 2. O sztuce rymotwórczej.